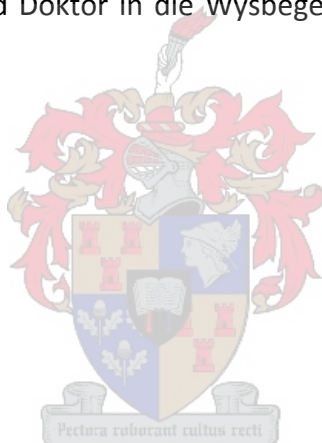

Prediking binne die konteks van 'n sukses-gedrewe samelewing:

'n prakties-teologiese ondersoek

Christian Hendrik Dreyer

Proefskrif ingelewer vir die graad Doktor in die Wysbegeerte in die Fakulteit Teologie aan die Universiteit van Stellenbosch

Promotor: Prof J.H. Cilliers

Desember 2013

VERKLARING:

Deur hierdie proefskrif elektronies in te lewer, verklaar ek dat die geheel van die werk hierin vervat, my eie, oorspronklike werk is, dat ek die alleenouteur daarvan is (behalwe in die mate uitdruklik anders aangedui), dat reproduksie en publikasie daarvan deur die Universiteit Stellenbosch nie derdepartyregte sal skend nie en dat ek dit nie vantevore, in die geheel of gedeeltelik, ter verkryging van enige kwalifikasie aangebied het nie.

Datum:

Opsomming

Hierdie studie het ten doel om rigtingwysers te ontwikkel vir prediking wat die realiteit van sommige mense se ervarings van magteloosheid ernstig opneem te midde van 'n sukses-gedrewe samelewing waarbinne die prediking plaasvind. Die rigtingwysers is ontwikkel deur middel van 'n prakties-teologiese ondersoek waartydens rekening gehou is met sekere tendense wat geïdentifiseer is tydens die analise van 'n aantal preke en dagstukkies. Die analises is gedoen aan die hand van 'n teorie wat ontwikkel is met inagneming van sommige mense se ervarings van magteloosheid. Daar is verder gepoog om raakpunte te identifiseer tussen die betrokke tendense en die voorveronderstellings en konsekwensies van sekere strategiese benaderings binne die kerk om sodoende aan te dui dat die betrokke strategiese benaderings moontlike oorsake van sekere tendense by preke inhou. Die betrokke strategiese benaderings kan in 'n meerdere of mindere mate teruggevoer word na die Amerikaanse konteks waar hulle deur die sukses-gedrewenheid van die Amerikaanse droom en die korporatiewe ideologie beïnvloed is.

Die voorveronderstellings en konsekwensies van die betrokke strategiese benaderings wat raakpunte toon met die tendense wat by preke geïdentifiseer is, het te doen met Godsbeelde, opvattinge oor die gemeente, maniere van Skrifgebruik en predikers se verstaan van hulle identiteit. Daar is verder, in die lig van die evangelie, gesoek na alternatiewe vir die betrokke voorveronderstellings en konsekwensies ten einde die verlangde rigtingwysers te ontwikkel. Die alternatiewe wat deur die evangelie gebied word, is sodanig dat die rigtingwysers prediking in gedagte het wat tot 'n groter mate troos, konfronteer en uitnoodig tot nuwe perspektiewe in die lig van God se handeling en sy betrokkenheid by mense en minder daarop ingestel is om beheer uit te oefen of om maniere te probeer bied waardeur beheer verkry kan word as wat die geval was by die preke en dagstukkies wat geanaliseer is.

Abstract

The aim of this study is to develop outlines for preaching which is serious about the reality of some people's experiences of powerlessness within a success-driven society in which the preaching occurs. These outlines were developed by means of a practical-theological investigation which took into account some tendencies that were identified during the analyses of a number of sermons and daily devotions. These analyses were done by utilising a theory which was developed by taking into account the experiences of powerlessness of some people. Correlations between the relevant tendencies and the presuppositions and consequences of certain strategical approaches in the church were sought to establish whether possible causes for such tendencies in response to sermons may be found in the strategical approaches. The relevant strategic approaches can be traced back to the American context which is influenced by the success motive of the American dream and the corporate ideology.

The presuppositions and consequences of the relevant strategical approaches which correlate with the tendencies that were identified during the analyses of sermons, concern images of God, conceptions about the congregation, ways of using Scripture and preachers' understanding of their identity. A search was done, in the light of the gospel, to find alternatives for the relevant presuppositions and consequences in order to develop the desired outlines. These alternatives that the gospel offer are of such a nature that the outlines have preaching in mind which comfort, confront and invite to new perspectives in the light of God's acts and his involvement with people, and are less concerned with controlling or establishing means of controlling, than is the case with the sermons and daily devotions that were analysed.

Opgedra aan almal wat 'n betekenisvolle bydrae tot my lewe gelever het

Bedankings

Ek betuig graag my dank teenoor die volgende:

- Die Fakulteit Teologie wat aan my die geleentheid gebied het om hierdie studie te kon onderneem.
- Prof Johan Cilliers wat as promotor waardevolle leiding gegee en ondersteuning gebied het en aan my die ruimte gebied het om te kon doen wat ek glo ek moes doen.
- Proff Ian Nell, Ben de Klerk en Hennie Pieterse wat as eksaminatore insette gelewer het wat van groot waarde was vir die afronding van die finale produk.
- Johan Smit vir hulp met die taalkundige hersiening van die “Abstract” op p 4.
- Predikante wat toestemming verleen het dat preke wat deur hulle gelewer is, geanaliseer kon word en goedkeuring verleen het aan opsommings van die betrokke preke.
- My ouers, familie, vriende en oud-kollegas vir belangstelling en ondersteuning terwyl ek met hierdie studie besig was.
- Die Here wie se genade vir my in elke situasie genoegsaam is.

Inhoudsopgawe

1 Inleiding

1.1 Ervarings van magteloosheid binne 'n sukses-gedrewe samelewing as konteks	12
1.2 Motivering vir die studie	14
1.3 Probleemstelling en doel van die studie	16
1.4 Twee sleutelbegrippe: moralistiese prediking en evangelie	17
1.5 Metodologie	17
1.5.1 'n Prakties-teologiese ondersoek	18
1.5.2 Die narratiewe benadering	18
1.5.3 'n Deduktief-kwalitatiewe model vir die inhoudsanalise van preke	21
1.5.4 Die vier fases van die ondersoek	22
1.6 Hoofstukindeling	25

2 Ervarings van magteloosheid en die mag wat daaragter werksaam is: die ontwikkeling van 'n teorie vir preekanalise

2.1 Inleiding	28
2.2 Inleidende beskrywings van magteloosheid en mag	29
2.3 Armoede en die gebrek aan sosiale kapitaal	34
2.4 Korrupsie en die onvermoë om te vergewe	40
2.5 Werksverlies en werkloosheid	43
2.6 Kinders se ervarings van magteloosheid	48
2.6.1 Kinders wat in arm huishoudings grootword	48
2.6.2 Kinders wat seksueel misbruik word	49
2.6.3 Kinders wat mishandel word	53
2.6.4 Kinders wat met gestremdheid te doen het	57
2.6.5 Depressie by kinders	59
2.7 Depressie	61
2.8 Sonde in strukture en die belang van antropologie vir hierdie studie	67
2.9 Die gebruik van die Bybel om mag uit te oefen	69
2.10 Samevatting	70

3 Die analise van preke en dagstukkies

3.1 Inleiding	73
3.2 Preke wat aan die begin van die jaar gelewer is	
3.2.1 'n Preek met tema "Ons speel vir die wenspan"	74
3.2.2 'n Preek met tema "Hoe lyk my beeld van God?"	77
3.2.3 'n Preek met tema "Eerste dinge eerste"	81
3.2.4 'n Preek met tema "Wat gaan hier aan?"	85
3.3 Preke met die Pinkstertema	
3.3.1 'n Preek met tema "Waarheen is God met my oppad?"	89
3.3.2 'n Preek met tema "Gebed is wys maar nie maklik nie"	93
3.3.3 'n Preek met tema "This is your hour ..."	97
3.4 Die analise van dagstukkies	
3.4.1 'n Dagstukkies met tema "Die mag van ons gewoontes"	101
3.4.2 'n Dagstukkies met tema "Om altyd tevrede te wees"	105
3.5 Samevatting	107

4 Strategiese benaderings as dieperliggende oorsaak van tendense by preke

4.1 Inleiding	110
4.2 Strategiese benaderings in die kerk binne die Amerikaanse konteks	
4.2.1 Die invloed van die korporatiewe wêreld en die Amerikaanse droom	111
4.2.2 Strategiese benaderings ten opsigte van fondswerwing vir evangelisasie	113
4.2.3 Kerkbemarkingstegnieke en hulle konsekwensies	115
4.2.4 Strategiese benaderings ten opsigte van kerkgroei en vernuwing	117
4.3 Strategiese benaderings in die kerk binne die Suid-Afrikaanse konteks	
4.3.1 Die welvaartsevangelie	121
4.3.2 Kerkbemarking	122
4.3.3 Gemeentebou	124
4.3.4 Opmerkings oor die Stellenbosch-konteks waarbinne die geanaliseerde preke gelewer is	127
4.4 Raakpunte tussen konsekwensies van strategiese benaderings en tendense by preke	127
4.5 Samevatting	129

5 'n Weerlose God wat op verrassende wyses handel

5.1 Inleiding	131
5.2 Die teodisee-vraagstuk	132
5.3 Herinterpretasie van die mag van God	133
5.3.1 Luther se teologie van die kruis	134
5.3.2 Sölle: Christ the Representative	135
5.3.3 Berkhof: Defenceless superior power	136
5.3.4 Fretheim: The Suffering God	138
5.3.5 Moltmann: The Crucified God	140
5.3.6 Park: The Wounded Heart of God	142
5.3.7 Eiesland: The disabled God	143
5.3.8 Inbody: The Transforming God	145
5.3.9 Caputo: The Weakness of God	147
5.3.10 Smith: Die dood van die God van my vaders	148
5.3.11 Müller: God as reisgenoot	150
5.3.12 Claassens: Mourner; Mother; Midwife	152
5.3.13 Konkluderende opmerkings en sleutelbeskrywing	154
5.4 Implikasies vir prediking	157
5.5 Samevatting	159

6 Die gemeente as alternatiewe gemeenskap

6.1 Inleiding	160
6.2 Kriteria waaraan 'n alternatiewe gemeenskap behoort te voldoen	160
6.3 Moontlikhede ten opsigte van die gemeente as alternatiewe gemeenskap	163
6.3.1 Gaede: The faithful community	164
6.3.2 Anderson en Foley: Connecting divine and human narratives	166
6.3.3 Keshgegian: The Church as a Community of Remembrance and Witness	168
6.3.4 Mead: Maturational and Incarnational Growth	169
6.3.5 Jackson: Die gemeente in Antiogië	171
6.3.6 Dulles: Models that are inadequate to the reality to which they point	173
6.3.7 McClure: Community of feedback and repair	176

6.3.8 Campbell en Cilliers: Fragmented liminality	177
6.3.9 Konkluderende opmerkings en sleutelbeskrywing	179
6.4 Implikasies vir prediking	181
6.5 Samevatting	185

7 'n Skrifbeskouing wat rekening hou met kruisverhoor binne die teks

7.1 Inleiding	187
7.2 Countertestimony	188
7.3 'n Etiek van Bybellees	190
7.4 'n Teksbeskouing	191
7.5 'n Skrifbeskouing	193
7.6 Lament	194
7.7 Die verhale oor Jesus	197
7.8 Paulus se verkondiging van die kruis	199
7.9 Die verhale van slagoffers	200
7.10 Konkluderende opmerkings en sleutelbeskrywing	203
7.11 Implikasies vir prediking	204
7.12 Samevatting	207

8 Kwesbare predikers wat spreek tot en namens kwesbare mense

8.1 Inleiding	209
8.2 Predikers se gesag en kwesbaarheid	209
8.3 Metafore wat help met die verstaan van predikers se identiteit	
8.3.1 Die getuie-metafoor	212
8.3.2 Die pastor-metafoor	213
8.3.3 Die dienskneg-metafoor	215
8.3.4 Die hofnar-metafoor	217
8.3.5 Die digter-metafoor	218
8.3.6 Konkluderende opmerkings en sleutelbeskrywing	221
8.4 Verdere implikasies vir prediking	222
8.5 Samevatting	225

9 Rigtingwysers vir prediking binne die konteks van 'n sukses-gedrewe samelewing	
9.1 Inleiding	227
9.2 Godsbeelde en Godsbeskouings	228
9.3 Opvattinge omtrent 'n gemeente	229
9.4 Skrifgebruik	231
9.5 Predikers se verstaan van hulle identiteit	323
9.6 Samevatting	234
Epiloog	236
Bibliografie	238
Addendum: Goedkeuring in verband met etiese klaring	248

Hoofstuk 1: Inleiding

1.1 Ervarings van magteloosheid binne 'n sukses-gedrewe samelewing as konteks

'n Sukses-gedrewe samelewing¹ is 'n mededingende wêreld waarbinne almal nie ewe suksesvol is nie. So 'n samelewing word vir die doeleindes van hierdie studie as 'n konteks beskou in terme van die volgende definisie: *'n Konteks is saamgestel uit sosiale en natuurlike sisteme waarbinne 'n situasie omvou. 'n Situasie word weer op sy beurt soos volg gedefinieer: Die breër patroon van gebeure, verhoudings en omstandighede waarbinne gebeurtenisse plaasvind wat voortvloei uit die gang van die alledaagse lewe en wat aandag trek en refleksie vereis* (vgl Osmer 2008:12).

Die tipe situasies wat vir die doeleindes van hierdie studie as van belang geag word, is dié waartydens magteloosheid deur sommige mense ervaar word. Sommige mense vind dit moeilik om te voldoen aan verwagtinge wat aan hulle gestel word binne 'n sukses-gedrewe samelewing en die faktore wat in dié verband 'n rol speel, kan in sommige gevalle baie kompleks wees. Die wyse waarop sukses deur sommige mense nagestreef en verwerf word, het soms tot gevolg dat ander in situasies beland waar hulle geheel en al magteloos is. Kinders ervaar soms magteloosheid omdat hulle min beheer het oor dinge wat hulle diep raak en die magteloosheid wat as kind ervaar is, hou dikwels gevolge in vir so iemand se volwasse lewe. 'n Sukses-gedrewe samelewing oefen verder 'n belangrike invloed uit op mense se maniere van dink en dra sodoende by tot denkraamwerke wat min ruimte laat vir die realiteit van magteloosheid, ongeag of die oorsaak van die magteloosheid in die sukses-gedrewenheid van die samelewing te vind is of nie.

Dit wil voorkom dat verbruikerskultuur 'n belangrike rol speel wat betref die manier waarop sukses-gedrewenheid 'n invloed uitoefen op mense se maniere van dink. Verbruikerskultuur beskryf welvarendes se manier van leef, dit wat hulle as belangrik en soms ook as vanselfsprekend aanvaar asook die hoop, verwagtings en aspirasies van die middelklas en van talle armes (vgl Conradie 2009:31). Advertensies speel 'n belangrike rol om te sorg dat 'n verbruikerskultuur 'n sterk invloed uitoefen op die lewe van omtrent elke Suid-

---

¹ Daar word geensins beweer dat sukses-gedrewenheid die enigste kenmerk van die samelewing is nie. Sukses-gedrewenheid is egter 'n kenmerk wat vir die doeleindes van hierdie studie as van belang geag word.

Afrikaner (2009:32). 'n Sukses-gedrewe samelewing waarbinne verbruikerskultuur 'n belangrike rol speel, het die volgende kontoere om mee rekening te hou:

- 'n Groeiende ekonomie veroorsaak die verbruik van meer en meer grondstowwe en koolstof-gebaseerde vorms van energie wat op die lang termyn nie volhoubaar is nie. Daar word dus gesoek na 'n omgewingsvriendelike leefstyl en die rol van morele visie en leierskap in dié verband (2009:53).
- Enige moderne ekonomie is so ingewikkeld dat dit nie duidelik is wat gedoen kan word om die skep van welvaart, die meer gelyke verdeling daarvan en volhoubaarheid daarvan te balanseer nie (2009:91-92).
- 'n Steeds hoër inkomste is nodig om 'n mens se lewenstandaard te kan handhaaf en dit lei daartoe dat welvarende slagoffers van hulle eie begeertes word (2009:102). Die uiteinde daarvan is 'n stresvolle, gejaagde lewe en gevoelens van minderwaardigheid wat gepaard gaan met die onvermoë om met die kompeterende aard van 'n kapitalistiese etos te kan byhou (2009:107).
- Die enkelgesin-huishouding en privaat vervoer wat daarmee saam gaan wat deur baie as die norm beskou of as ideaal nagestreef word, bring sekere maatskaplike probleme mee. Hierdie probleme sluit in dat mense dikwels afgesonder van ander leef, minder by politieke prosesse betrokke is en minder aandag gee aan die nood om hulle en die verbokkeling van die soort instellings waar rondom gemeenskappe opgebou word (2009:99-100).
- Waardes word afgewater deurdat geld 'n oorheersende rol in dié verband speel. Mense word nie meer langer waardeur vir wat hulle gewoon is nie, maar vir wat hulle tot die maatskappy se winste kan bydra (2009:111).
- Die verbruikerskultuur is nie soseer daarop gemik om begeertes te bevredig nie, maar om begeertes aan te wakker en op onmiddellike bevrediging van behoeftes aan te dring (2009:133-135). Hierdie wisselwerking van behoeftes wat geskep en bevredig word, gee aanleiding tot 'n spiraal van ontluikende behoeftes ver verby die punt waar 'n mens werklik iets nodig het. Dit kan die vermoë tot die goeie by mense ondermyn (2009:127).

- Die betekenis van verantwoordelikheid het 'n betekenisverskuiwing ondergaan weg van morele plig en besorgdheid oor ander se belange na die mikpunt van selfvervulling. Die klem val nou op 'n mens se verantwoordelikheid teenoor jouself en om die regte keuses te maak (2009:147).
- 'n Mens kan sê dat die verbruikerskultuur 'n godsdiens van welvaart en vooruitgang geskep het wat lei tot die najaag van geluk, genot en eie bevrediging. Dit lei tot 'n soort leefstyl waarvolgens mense soos 'n spons deur die lewe gaan om voortdurend nuwe ervarings te absorbeer (2009:203-204). Sodanige leefstyl kan ook soeke na spiritualiteit insluit (2009:206).
- Daar word van alle kante af om 'n mens se aandag gewedywer. Daarom is dit eenvoudig nie moontlik om aan alles die aandag te gee wat dit dalk verg nie. Bemarking is dus nodig om mense se aandag te trek en jou aanspraak op hulle aandag te vergroot (2009:166-167). Tydens die bemarking van produkte word daar op strategiese maniere betekenis aan die produk toegevoeg om mense sodoende te mislei dat die verbruik daarvan hul dieper behoeftes kan vervul (2009:155-156). Soortgelyke strategieë word soms gebruik om die evangelie te bemark (2009:180). Sodanige bemarking word toenemend nodig namate hoofstroom kerke met 'n groot verskeidenheid nuwe kerke meeding vir die aandag van Christelike verbruikers (2009:177).

Die laaste van die bogenoemde kontoere word vir die doeleindes van hierdie studie as van besondere belang geag en lewer 'n belangrike bydrae tot die motivering vir die studie wat in die volgende afdeling behandel word.

1.2 Motivering vir die studie

Volgens Osmer (2008:17) is dit 'n belangrike deel van prakties-teologiese interpretasie om rekening te hou met die konteks waarbinne 'n gemeente bestaan. Dat 'n sukses-gedrewe samelewing reeds besig is om op gemeentes 'n invloed uit te oefen, blyk uit die volgende soos beskryf deur Smit (2000:61-62):

Oral word gesê Christelike kerke moet tred hou met veranderende tye. Ons leef in 'n wêreld waarin die mark oorheers, word gesê, en kerke moet hulle

daarby aanpas. Op die vrye mark word meegeding om mense se betrokkenheid, lojaliteit, tyd en geld ... Die vaardighede wat nodig is om 'n suksesvolle kerk te bedryf en te bemark, lê al hoe meer op die gebied van openbare betrekkinge, die administrasie van groot ondernemings en die bemarking van betowerende produkte ... Sukses word gemeet aan groei – van getalle sowel as geld. Saam vorm dié twee die kriteria om sukses te bepaal in die uitdagende, heerlike wêreld van godsdienstige bemarking en behoeftebevrediging.

Tydens navorsing wat 'n aantal jare gelede in die oostelike deel van Pretoria gedoen is, is bevind dat die strewe na sukses wat gemeet word aan finansiële voorspoed, luukse besittings en beroepsprestasies wat in inwoners van dié gebied se lewens aan die orde van die dag is, ook in die kerklike lewe neerslag vind. Een persoon met wie onderhoud gevoer is, het die volgende te sê gehad:

(D)it is ons passie, om in die NG Kerk te soek, hoe kan 'n gemeente groei, hoe kan ons sy lidmate effektief bedien, hoe kan die meelewing groei, hoe kan die betrokkenheid in die kerk groei, hoe kan die impak van die kerk groei, hoe kan die getuienis van die kerk groei, ... (Müller & De Koker 2002:439-440)

Die navorsers het egter in die loop van bogenoemde ondersoek bekommerd geraak oor die mense wat deur die blink van die voorspoedkultuur gemarginaliseer word. Al lyk alles op die oppervlak so voorspoedig, is daar ook die pyn van diegene wat nie so suksesvol is soos wat die algemene diskoers wil voorgee nie. Die vraag het ontstaan of die kerk ook vir hulle daar is (2002:449).

Daar bestaan by my² besorgdheid oor die feit dat die sukses-gedrewenheid van die samelewing 'n invloed uitoefen op hoedat daar binne die kerk gedink, gedoen, gepraat en uiteindelik ook gepreek word, wat tot gevolg kan hê dat magteloses se stemme nie meer binne die kerk gehoor word nie en prediking uiteindelik daartoe bydra om dit vir sulke mense nog moeiliker te maak as wat hulle dit reeds het. Verskeie persoonlike ervarings het

---

² Volgens Mouton (2001:130) is dit deesdae heeltemal aanvaarbaar en dit word selfs aangemoedig om die outeur te laat praat. Daar word in hierdie proefskrif van hierdie moontlikheid gebruik gemaak waar nodig. 'n Aktiewe stem wat in die eerste persoon geskryf is, sal dus van tyd tot tyd deurkom.

tot hierdie besorgdheid bygedra sodat my eie lewensverhaal een van die narratiewe is wat by hierdie studie betrek is. Daar word meer omtrent laasgenoemde genoem in afdeling 1.5.2 waar aandag gegee word aan die narratiewe benadering wat deel uitmaak van die metodologie wat tydens hierdie studie gevolg word.

1.3 Probleemstelling en doel van die studie

Soos in afdeling 1.1 genoem, is die magteloosheid van sommige mense 'n wesenlike kwessie binne 'n samelewing wat deur sukses-gedrewenheid gekenmerk word en die magteloosheid hou stryd in vir diegene wie se lewens daardeur geraak word. Vir Keshgegian (2000:132) behoort Teologie verstaan te word as 'n refleksie op die ervarings van diegene wie se lewens deur stryd gekenmerk word. Sodanige refleksie het 'n vormende invloed op die Christelike verhaal en word self deur die verhaal gevorm. Die uiteindelijke doel van die refleksie is om uit te kom by herinneringryke, narratiewe getuieinis wat kan aanleiding gee tot heling, geregtigheid, transformasie en hoop. Die Christendom hou op hierdie wyse vir slagoffers 'n hulpbron in, maar dit kan ook vir slagoffers probleme inhou (2000:161). Die probleme het te doen met sekere Christelike perspektiewe wat dit vir slagoffers nog moeiliker maak om trauma en die impak daarvan te erken en neig om mense verantwoordelik te hou vir wat hulle oorkom (2000:159).

In die lig van die moontlikheid dat prediking kan bydra tot beide die hulpbron en die probleme wat die Christendom vir slagoffers inhou, kan die volgende vraag gestel word wat as die probleemstelling vir hierdie studie dien: ***Hoe behoort die preekmaakproses benader te word sodat die prediking 'n opbouende bydrae kan lewer tot die lewens van mense wat magteloosheid ervaar, eerder as dat die prediking daartoe bydra om die magteloosheid te vererger?***

Daar word uiteindelik gepoog om hierdie vraag deur middel van 'n stel rigtingwysers te beantwoord. Die doel van die studie kan dus soos volg beskryf word: ***Om deur middel van 'n ondersoek waartydens daar rekening gehou word met die invloed van 'n sukses-gedrewe samelewing, rigtingwysers te ontwikkel vir prediking wat die realiteit van sommige mense se ervarings van magteloosheid ernstig opneem.***

Die magtelose mense wat vir die doeleindes van hierdie studie veral as van belang geag word, is diegene wat hulle bevind in gemeenskappe en gemeentes waarbinne die strewe na

sukses 'n belangrike rol speel, maar self nie deel aan sukses soos dit deur ander beleef word nie weens faktore waaroor hulle beperkte beheer het en gevolglik die gevaar loop om binne en buite die gemeente gemarginaliseer te word.

1.4 Twee sleutelbegrippe: moralistiese prediking en evangelie

Moralistiese prediking en evangelie is twee begrippe wat teenoor mekaar staan. Hierdie twee begrippe is van besondere belang vir hierdie studie en vind onder andere neerslag in die werkshipoteses waardeur die ondersoek gerig word. Daarom word daar vervolgens eers kortliks na dié twee begrippe verwys voordat daar by 'n bespreking van die metodologie uitgekom word.

Moralistiese prediking is prediking waardeur die evangelie in 'n oproep tot selfverbetering verander word (vgl Cilliers 2004:75). God se handeling word nie so uitgespreek dat mense op grond daarvan kan handel nie, maar van mense se handeling afhanklik gemaak (2004:79). Daar is tydens sodanige prediking die opvallende neiging by predikers om uitsluitlik op die innerlike toestand van hoorders te konsentreer om dan in lyn hiermee luisteraars op te roep om op grond van hulle veronderstelde menslike of godsdienstige potensiaal iets meer te doen, beter te vaar ten einde verlos te word (1996:3). Hierdie tipe prediking neig myns insiens om sekere resultate te waarborg op grond van menslike handeling deur te werk met die veronderstelling dat God deur sodanige handeling geaktiveer word om die betrokke resultate te laat realiseer.

Die verkondiging van die **evangelie** gaan daarom dat mense onverdiend vrygespreek word op grond van God se genade. Evangelie-prediking plaas nooit die klem op die mens se daad nie, maar altyd op die groot daad van God in Jesus Christus – ook wanneer die mens tot daad opgeroep word (vgl Cilliers 1996:15).

1.5 Metodologie

Die metodologie wat tydens hierdie studie gebruik word, is 'n kombinasie van 'n prakties-teologiese ondersoek gebaseer op die vier kerntake van prakties-teologiese interpretasie soos beskryf deur Osmer, 'n deduktief-kwalitatiewe model vir die inhoudsanalise van preke en die narratiewe benadering. Daar word vervolgens aan elkeen van hierdie drie

benaderings aandag gegee voordat daar aandag gegee word aan die vier fases waarin die betrokke prakties-teologiese ondersoek verdeel is.

1.5.1 'n Prakties-teologiese ondersoek

Volgens Osmer (2008:4) is daar vier kerntake van prakties-teologiese interpretasie wat elk deur 'n sekere vraag gekenmerk word. Die take en die vrae wat onderskeidelik met die take gepaard gaan, is die volgende:

- Die deskriptief-empiriese taak waar dit gaan om die vraag: *Wat is besig om te gebeur?*
- Die interpretatiewe taak waar dit gaan om die vraag: *Hoekom is dit besig om te gebeur?*
- Die normatiewe taak waar dit gaan om die vraag: *Wat behoort te gebeur?*
- Die pragmatiese taak waar dit gaan om die vraag: *Hoe behoort daar gehandel te word om gebeure te rig tot die doelwitte wat nagestreef word?*

In hierdie studie word die doel wat nagestreef word (vgl afdeling 1.3) met 'n prakties-teologiese ondersoek benader. Dit beteken dat 'n betrokke aangeleentheid in terme van bogenoemde vier vrae benader word. Die vrae word elkeen verfyn in die lig van die aangeleentheid wat ter sake is. Die ondersoek is verdeel in vier fases wat elk op 'n bepaalde taak fokus. Daar word in afdeling 1.5.5 aan elkeen van hierdie fases aandag gegee.

1.5.2 Die narratiewe benadering

Volgens Müller (2009:21) is die narratiewe benadering vir hom 'n persoonlike keuse asook 'n fundamentele verstaan van Praktiese Teologie. Dit gaan om mense wie se verhale telkens uniek is, met respek aangehoor moet word en ernstig opgeneem moet word. Hierdie benadering het op hom gegroei omdat hy skuldig voel oor hy lank blind was vir die verskriklike magtelose en uitsiglose toestand waarin baie mense in Suid-Afrika moet leef en werk (vgl Müller 2000:23). Die gedagte dat mense se verhale ernstig opgeneem en gerespekteer moet word is ook ter sake by Boisen se idee van die menslike persoon as *living human document* wat gelees en geïnterpreteer moet word (vgl Gerkin 1984:38). Dit behels

onder meer dat die ervarings van mense tydens hul stryd, dieselfde respek verdien as die historiese tekste waaraan die fondament van die Christelike geloofstradisie ontleen is. Die ontwikkeling van 'n model vir bediening deur te begin met die ervarings van mense, neem 'n sentrale plek in by Boisen se bedoelings rakende die menslike persoon as dokument.

Aangesien daar tydens hierdie studie gepoog word om uiteindelik 'n model te ontwikkel met die oog op prediking wat die kwessie van magteloosheid ernstig opneem, blyk dit dat dit gepas is om die narratiewe benadering by die studie te betrek. Die narratiewe benadering word tydens hierdie studie gebruik vir die ontwikkeling van die teorie wat vir preekanalise gebruik word. Daar word vir dié doel gebruik gemaak van die ervarings van mense waarna verwys word in literatuur wat outobiografiese materiaal insluit. Volgens Gerkin (1984:25) is alle boeke in 'n sekere sin outobiografies omdat dit temas en beelde bekend stel wat vir die outeur van belang is en rondom die inhoud van die outeur se ervarings versamel het. Dit geld ook vir tegniese, akademiese tekste. Die outobiografiese element wat tydens hierdie studie aanwesig is, kan ook nie buite rekening gelaat word nie.

Wat die outobiografiese element van hierdie studie betref, behoort die volgende vermeld te word: My lewenspad het oor die afgelope aantal jare 'n eiesoortige verloop geneem.³ Die faktore wat in dié verband 'n belangrike rol gespeel het, was meer gekompliseerd as wat ek self tot betreklik onlangs besef het. Op hierdie pad was aanpassings soms nodig wat vir ander moeilik was om te verstaan en dit het meegebring dat sekere dinge nie vir my die betekenis kon hê wat dit vir ander het nie terwyl ander dinge vir my betekenis verkry het wat vir ander moeilik is om te verstaan. Ek kan myself onder hierdie omstandighede goed vereenselwig met die beskrywing van magtelose mense wat in afdeling 1.3 gegee word naamlik diegene wat hulle bevind in gemeenskappe en gemeentes waarbinne die strewe na sukses 'n belangrike rol speel, maar self nie deel aan sukses soos dit deur ander beleef word nie weens faktore waaroor hulle beperkte beheer het en gevolglik die gevaar loop om binne en buite die gemeente gemarginaliseer te word. 'n Gesondheidsterugslag gedurende 1998 behoort ook vermeld te word. Betrokkenheid by verskeie kerklike aktiwiteite wat 'n vernuwingsproses ingesluit het te midde van 'n druk werksprogram, was waarskynlik nie die

---

³ Ek het na 'n loopbaan in hoërskoolonderwys tot Teologie toegetree deur 'n nagraadse diploma in Teologie te verwerf. Verdere teologiese studie op magister en doktorale vlak is gedoen terwyl ek deeltydse dosent in Fisika was.

enigste oorsaak in dié verband nie, maar dis beslis 'n faktor wat nie buite rekening gelaat kan word nie. Die maniere waarop verskeie familieledes op verskillende stadiums deur depressie geraak is, is 'n verdere faktor wat nie buite rekening gelaat kan word nie.

Die voorafgaande sake rakende die outobiografiese element van hierdie studie is deel van 'n dikwels pynlike verledeverhaal wat volgens Müller (2000:37) nie vergeet kan word nie:

As ons dit sou vergeet, het ons geen lens waardeur ons na die toekoms kan kyk nie. En as die lens van die verlede nie 'n helder toekomsbeeld wil verskaf nie, moet die verlede geherinterpreteer word, maar nie uitgewis word nie.

Hierdie studie is onvermydelik deel van die herinterpretasie van 'n verledeverhaal. Terselfdertyd is die self 'n dokument wat voortdurend bewustelik en dalk ook soms onbewustelik gelees is en wat nie buite rekening gelaat kan word nie. Op hierdie manier was die self 'n lewende dokument wat op die studie 'n invloed uitgeoefen het wat nie vermy kon word nie. Die narratiewe benadering tot teologie hou juis in die oog dat teologiese uitspraak betekenis kry teen 'n bepaalde agtergrond en binne 'n konkrete situasie (vgl Müller 2011:9).

Die herinterpretasie van die verlede wat deel uitmaak van hierdie studie, behoort te geskied vanuit God se Verhaal. God se Storie kan 'n persoon help om sowel die verlede as die toekomsstorie so te herformuleer dat dit nuwe sin aan die hede gee (vgl Müller 2000:71). Volgens Smit (1994:51) het die belangrikste besprekings wat in hedendaagse Christelike Teologie plaasvind, juis te doen met die maniere waarop hedendaagse Christene deel in die storie van God se openbaarmaking in Jesus Christus namate hulle die verhaal hoor en uiteindelik oorvertel. Kwessies wat in dié verband ter spake is, het te doen met die taal, beelde en metafore wat gebruik word om die verhaal van God se openbaarmaking in Jesus Christus, te vertel. Daar word in die betrokke artikel op laasgenoemde gewys teen die agtergrond van die feit dat die betrokke verhaal vir baie mense maar net nog 'n verhaal is omdat sekere dinge wat oor God bely word namate die verhaal vertel word, moeilik te versoen is met die realiteite waarbinne baie mense hulle in die wêreld bevind. Sodanige realiteite wat moeilik te versoen is met die manier waarop die verhaal van God se openbaarmaking soms vertel word, kan nie tydens hierdie studie buite rekening gelaat word nie.

Tydens hierdie studie word daar juis gepoog om 'n benadering vir prediking te ontwikkel wat erns maak met die verhale van mense wat moeilik te versoen is met die maniere waarop die verhaal van God se openbaarmaking in Jesus Christus, soms vertel word. Die narratiewe benadering tot teologie kom ook ter sprake by die herinterpretasie van God se mag (afdeling 5.3) aangesien baie van die teoloë wat in hierdie verband 'n bydrae gelewer het, se eie lewensverhaal 'n belangrike invloed uitgeoefen het op hulle werk in dié verband.

1.5.3 'n Deduktief-kwalitatiewe model vir die inhoudsanalise van preke

Dit word nodig geag dat daar tydens hierdie studie preekanalise gedoen moet word. Volgens Pieterse (2010:123) behoort die vraagstelling van die ondersoek wat 'n mens wil doen in die inhoudsanalise van preke, te bepaal welke model van analyse gekies word. Pieterse (2010:125-133) verwys na die volgende preekanalitiese modelle: die linguisties-teologiese, deduktiewe model; die kwalitatief-kwantitatief, deduktiewe model; die kwalitatief-induktiewe model; die induktief-deduktief, kwalitatiewe model; die kwalitatief-hermeneutiese model; kwalitatiewe toetsing van 'n teorie; die kwalitatief-deduktief gekombineerde model. Dit word nie vir die doeleindes van hierdie studie nodig geag om op al hierdie modelle in te gaan nie, maar enkele opmerkings oor 'n kwalitatief-deduktiewe model word wel nodig geag. So 'n model is deduktief verbonde aan 'n voorafgaande teorie. 'n Teoretiese raamwerk word op preke geplaas om te kyk in hoe 'n mate dit aan sekere vrae beantwoord. Die Heidelberg-metode word dikwels gebruik tydens preekanalise wat op hierdie model gebaseer is (2010:126).

Indien die probleemstelling en doel van hierdie studie in gedagte gehou word (vgl afdeling 1.3), blyk dit dat sommige mense se ervarings van magteloosheid 'n invloed behoort te hê op die preekanalise wat gedoen word. Dit blyk dus dat 'n teorie vir preekanalise gebaseer op sommige mense se ervarings van magteloosheid, 'n gepaste benadering is vir die preekanalise wat gedoen word. Aangesien 'n voorafgaande teorie vir die preekanalise gebruik word, blyk dit dat 'n deduktiewe model wat ook kwalitatief van aard is, gepas is vir die preekanalise wat tydens hierdie studie gedoen word.

1.5.4 Die vier fases van die ondersoek

Soos in afdeling 1.5.1 genoem, is hierdie studie verdeel in vier fases wat elk fokus op 'n bepaalde taak van prakties-teologiese interpretasie. Daar word in hierdie afdeling aan elkeen van hierdie vier fases aandag gegee. Daar word in elke geval aandag gegee aan die verfyning van die vraag wat met die betrokke kerntaak van prakties-teologiese interpretasie te assosieer is asook die werkshipotese en metodes waarvan daar gebruik gemaak word tydens die betrokke fase.

1.5.4.1 Eerste fase waartydens daar aan die deskriptief-empiriese taak aandag gegee word

Die vraag na wat besig is om te gebeur waarom dit by die deskriptief-empiriese taak gaan, word vir die doeleindes van hierdie studie verfyn om soos volg daar uit te sien: *Watter tendense wat by preke aangetref word, hou die moontlikheid in om sommige mense se ervarings van magteloosheid te vererger?* Die ondersoek na hierdie vraag word deur die volgende werkshipotese gerig: *Moralistiese prediking hou die moontlikheid in om sommige mense se ervarings van magteloosheid te vererger, deur die magteloosheid te ontken of deur die mag wat daaragter werksaam is, te versterk.*

Tydens die eerste deel van hierdie fase word 'n teorie vir preekanalise ontwikkel. Indien die werkshipotese waardeur hierdie fase gerig word, in aanmerking geneem word, volg dit dat daar tydens die ontwikkeling van die teorie met ervarings van magteloosheid en met magsuitoefening rekening gehou moet word. Deur die verhale van magtelose mense te interpreteer saam met die inhoud van ander literatuur, word 'n teorie gevorm om preke mee te kan evalueer. Die vrae wat op hierdie manier ontwikkel is, word uiteindelik in die vier kategorië van die Heidelberg-metode geplaas. Hierdie kategorië behels onderskeidelik die Naam van God (Godsbeeld), die gemeente, die Bybelteks en die prediker.

Tydens die tweede deel van hierdie fase word preekanalises gedoen deur die teorie wat ontwikkel is, te gebruik. Die metode wat gevolg word, behels dat daar eerstens 'n opsomming gemaak word van die argument van die preek. Hierdie opsomming word dan voorgehou aan die prediker wat die betrokke preek gelewer het om te bevestig dat die

opsomming 'n getroue weergawe van die argument van die preek verteenwoordig⁴. Daarna word eksegeese gedoen van die gedeelte van die Bybelteks wat tydens die preek as Skriflesing gebruik is deur kommentare te raadpleeg. Deur die resultate van eksegeese met die argument van die preek te vergelyk, word daar gepoog om vas te stel hoe die Bybelteks tydens die preek gefunksioneer het. Daarna word daar gepoog om soveel as moontlik van die vrae wat in die teorie voorkom, op die preek toe te pas. Die analitiese opmerkings wat vir elke preek gegee word, volg uit die toepassing van die teorie op die betrokke preek. Nadat verskeie preke geanaliseer is, word daar gepoog om prominente tendense te identifiseer.

1.5.4.2 Tweede fase waartydens daar aan die interpretatiewe taak aandag gegee word

Die vraag na hoekom iets gebeur waarom dit by die interpretatiewe taak gaan, word vir die doeleindes van hierdie studie verfyn om soos volg daar uit te sien: *Wat is moontlike oorsake van die tendense by prediking wat sommige mense se ervarings van magteloosheid kan vererger?* Die ondersoek na hierdie vraag word deur die volgende werkshipotese gerig: *Strategiese benaderings binne die kerk dra by tot die vorming van Godsbeelde, opvattings oor die gemeente, maniere van Skrifgebruik en aspekte rakende predikers se verstaan van hulle indentiteit wat tydens prediking in moralisme neerslag vind.*

Osmer (2008:4) beveel aan dat daar tydens die interpretatiewe taak van teorie van die geesteswetenskappe gebruik gemaak moet word om te verklaar waarom sekere tendense plaasvind. Keshgegian (2000:30) wys daarop dat haar analyses beïnvloed is deur onder andere sosiale teorie wat op die werking van mag ingestel is. Die werkshipotese waardeur die interpretatiewe taak tydens hierdie studie gerig word, is op haar werk gebaseer (vgl afdeling 4.1). Alhoewel daar dus nie tydens hierdie fase gebruik gemaak word van 'n bestaande wetenskaplike teorie nie, word daar wel gebruik gemaak van 'n werkshipotese wat gebaseer is op werk wat deur sosiale teorie beïnvloed is.

Daar word tydens hierdie fase eers aandag gegee aan strategiese benaderings binne die Amerikaanse konteks waarna daar ondersoek word tot watter mate hierdie benaderings en

---

⁴ Etiese klaring is verkry om op hierdie manier te werk te kan gaan deur die roete te volg wat deur die bepalings van die universiteit vereis word.

hulle konsekwensies ook na die Suid-Afrikaanse konteks deurgewerk het. Daar word deurgaans gelet op hoedat Godsbeelde, opvattinge oor die gemeente, maniere van Skrifgebruik en aspekte rakende predikers se verstaan van hulle identiteit deur hierdie benaderings beïnvloed is. Uiteindelik word daar gepoog om raakpunte tussen konsekwensies van strategiese benaderings en tendense by prediking te identifiseer.

1.5.4.3 Derde fase waartydens daar aan die normatiewe taak aandag gegee word

Die vraag na wat behoort te gebeur waarom dit by normatiewe taak gaan, word vir die doeleindes van hierdie studie verfyn om soos volg daar uit te sien: *Hoe behoort die magtelose persoon se situasie in die lig van die evangelie benader te word?* Die ondersoek na hierdie vraag word deur die volgende werkshipotese gerig: *Die evangelie bied ander moontlikhede om te dink oor God, die gemeente, die gebruik van die Bybelteks en die prediker se verstaan van sy/haar identiteit as dié wat verband hou met strategiese benaderings binne die kerk.*

Tydens hierdie fase word daar gepoog om ander moontlikhede ten opsigte Godsbeelde, opvattinge oor die gemeente, maniere van Skrifgebruik en predikers se verstaan van hulle identiteit te identifiseer as dié wat verband hou met strategiese benaderings binne die kerk. In elkeen van die vier gevalle word daar gepoog om ten opsigte van die alternatiewe wat geïdentifiseer is, 'n sleutelbeskrywing te formuleer wat 'n soortgelyke funksie vervul as die sogenaamde *controlling metaphor* waarvan die funksie soos volg deur Fretheim (1984:11) beskryf word:

They not only serve a limiting purpose, but as metaphors among metaphors, not unlike a "canon" within the canon, they are able to bring coherence to a range of biblical thinking about God; they provide a hermeneutical key for interpreting the whole.

Waar Fretheim die *controlling metaphors* slegs op Godsbeelde van toepassing maak, word die sleutelbeskrywings⁵ wat tydens hierdie studie 'n soortgelyke funksie vervul, ook van toepassing gemaak wat betref opvattinge oor die gemeente, maniere van Skrifgebruik en

---

⁵ Daar is besluit om te werk met 'n term waarin die konsep van 'n metafoor nie voorkom nie sodat die term nie gebind is om aan vereistes wat met die konsep van 'n metafoor geassosieer word, te moet voldoen nie.

predikers se verstaan van hulle identiteit. Die sleutelbeskrywings het ten doel om verskeie perspektiewe saam te vat op 'n manier wat gepas is vir die doeleindes van hierdie studie en om sekere konsekwensies van strategiese benaderings te beperk of nuwe lig daarop te werp. Na aanleiding van die sleutelbeskrywings word daar in elke geval sekere implikasies vir prediking geïdentifiseer.

Die ondersoek wat tydens hierdie fase gedoen word, geskied in vier afsonderlike dele om alternatiewe te vind vir onderskeidelik Godsbeskouings, gemeentebeskouings, Skrifgebruik en predikers se verstaan van hulle identiteit. Waar toepaslik, dra 'n deel van die ondersoek daartoe by om die daaropvolgende deel nouer af te baken.

1.5.4.4 Vierde fase waartydens daar aan die pragmatiese taak aandag gegee word

Die vraag na hoe daar behoort gehandel te word om gebeure te rig tot die doelwitte wat nagestreef word, is in die geval van hierdie studie die probleemstelling wat in afdeling 1.3 gegee word en soos volg lui: ***Hoe behoort die preekmaakproses benader te word sodat die prediking 'n opbouende bydrae kan lewer tot die lewens van mense wat magteloosheid ervaar, eerder as dat die prediking daartoe bydra om die magteloosheid te vererger?***

Volgens Osmer (2008:176) behels die pragmatiese taak dat leiding gegee word met die oog op verandering. Sodanige leiding sluit reflekerende gesprek in (2008:4). Daar word nie tydens hierdie fase van 'n verdere werkshipotese gebruik gemaak nie, maar die tendense by preke wat tydens die eerste fase geïdentifiseer is, moontlike oorsake daarvoor wat tydens die tweede fase geïdentifiseer is en implikasies vir prediking wat tydens die derde fase geïdentifiseer is, word met mekaar in gesprek gebring om 'n stel rigtingwysers te ontwikkel vir prediking binne die konteks van 'n sukses-gedrewe samelewing wat die realiteit van sommige mense se ervarings van magteloosheid ernstig opneem.

1.6 Hoofstukindeling

In **hoofstuk 2** word aandag gegee aan aspekte rakende magsuitoefening, ervarings van magteloosheid en ander verwante aangeleenthede wat as van belang geag word vir 'n teorie vir die inhoudsanalise van preke.

In **hoofstuk 3** word aandag gegee aan die analise van 'n aantal preke en dagstukkies aan die hand van die teorie wat vir dié doel ontwikkel is ten einde sekere tendense te identifiseer.

In **hoofstuk 4** word aandag gegee aan sekere strategiese benaderings binne die kerk met die doel om moontlike oorsake te vind vir tendense wat na aanleiding van preekanalises geïdentifiseer is.

In **hoofstuk 5** val die klem op die herinterpretasie van God se mag om daardeur ander moontlikhede te vind ten opsigte van Godsbeelde en Godsbeskouinge as dié wat verband hou met strategiese benaderings binne die kerk en om uiteindelik sekere implikasies vir prediking te identifiseer.

In **hoofstuk 6** val die klem op moontlikhede ten opsigte van die gemeente as alternatiewe gemeenskap om daardeur ander opvattinge oor die gemeente te identifiseer as dié wat verband hou met strategiese benaderings binne die kerk en om uiteindelik sekere implikasies vir prediking te identifiseer.

In **hoofstuk 7** word aandag gegee aan 'n Skrifbeskouing. Deur die voorkoms van die sogenaamde *countertestimony* in die Ou Testament as vertrekpunt te neem, word klem geplaas op die belangrikheid van 'n etiek van Bybellees wat op sy beurt onderskeid tussen 'n teksbeskouing en 'n Skrifbeskouing vereis. In die lig van 'n Skrifbeskouing wat klem plaas op moontlikhede wat die teks inhou, word aandag gegee aan moontlikhede vir die bevraagtekening van waardes en die pastorale begeleiding van slagoffers, asook sekere implikasies vir prediking.

In **hoofstuk 8** val die klem op predikers se gesag te midde van kwesbaarheid en metafore wat in hierdie verband van nut is om daardeur alternatiewe te vind vir die manier waarop predikers dalk hul identiteit kan verstaan weens die invloed van strategiese benaderings binne die kerk en daar word ook na aanleiding daarvan sekere implikasies vir prediking geïdentifiseer.

In **hoofstuk 9** word rigtingwysers ontwikkel vir prediking wat die realiteit van sommige mense se ervarings van magteloosheid ernstig opneem te midde van die sukses-gedrewe samelewing waarbinne die prediking plaasvind. Hierdie rigtingwysers is ontwikkel na aanleiding van reflekerende gesprek tussen tendense wat by preke geïdentifiseer is,

implikasies vir prediking wat ter sprake gekom het en perspektiewe oor magteloosheid waarby uitgekóm is deur onder meer aan sekere mense se verhale aandag te gee.

Hoofstuk 2: Ervarings van magteloosheid en die mag wat daaragter werksaam is: die ontwikkeling van 'n teorie vir preekanalise

2.1 Inleiding

Hierdie hoofstuk is die eerste van twee hoofstukke waarin daar aandag gegee word aan die deskriptief-empiriese taak as deel van die prakties-teologiese ondersoek wat gedoen word. Tydens hierdie taak gaan dit om die vraag: *Watter tendense wat by preke aangetref word, hou die moontlikheid in om sommige mense se ervarings van magteloosheid te vererger?* Hierdie deel van die ondersoek word deur die volgende werkshipotese gerig: *Moralistiese prediking hou die moontlikheid in om sommige mense se ervarings van magteloosheid te vererger, deur die magteloosheid te ontken of deur die mag wat daaragter werksaam is, te versterk.*

In hierdie hoofstuk gaan dit onder andere om die gedagte van mag wat agter ervarings van magteloosheid werksaam is. Die doel van die gedeelte van die ondersoek waaraan daar in hierdie hoofstuk aandag gegee word, is om sekere dinge te identifiseer om op bedag te wees tydens preekanalise ten einde die teorie wat vir preekanalise gebruik word, te ontwikkel. Die ontwikkeling van die teorie behels dat die vier kategorieë waarmee daar by die Heidelberg-metode gewerk word, met gepaste vrae gevul moet word.

Die situasies waarna daar in hierdie hoofstuk verwys word, is verteenwoordigend van die faktore waardeur mense daarvan belemmer word om te deel in sukses soos dit beleef word deur ander binne dieselfde gemeenskap. Die ervarings van magteloosheid wat by dié situasies ter sprake is, sluit armoede en die gebrek aan sosiale kapitaal, korrupsie en die onvermoë om te vergewe, werkloosheid en werksverlies, gestremdheid, kindermishandeling en die misbruik van kinders vir seksuele doeleindes en depressie in. Daar word sover as moontlik 'n narratiewe benadering (vgl afdeling 1.5.2) ingesluit wanneer daar na dié situasies verwys word. Daar word ook in hierdie hoofstuk aandag gegee aan sonde in strukture en die belang van antropologie vir hierdie studie asook aan die moontlikheid dat die Bybel gebruik kan word om mag uit te oefen.

2.2 Inleidende beskrywings van magteloosheid en mag

Pieterse (2009 a: 259-260) beskryf magteloosheid soos volg:

Magteloosheid ontstaan wanneer die individu nie die uitkoms wat hy graag sal wil hê deur sy eie gedrag kan bepaal nie. Hy is magteloos om die gebeure deur sy gedrag te beïnvloed. Die individu het gebrek aan beheer.

Volgens Müller (2009:24) word ons almal se lewens bepaal deur politieke, ekonomiese en sosiale magte waaroor ons weinig of geen beheer het nie. Verder word ons lewens ook bepaal deur diskoerse waarvolgens mense en samelewings dink, besluit en doen.

Diskoerse kan beskryf word as daardie algemeen-aanvaarde gebruike en patrone van handeling wat so inslag gevind het dat dit nie bevraagteken word nie. Dit is persepsies en stereotipes waarvolgens mense leef en wat hulle onkrities aanvaar.

Dit wil vir my voorkom dat die idee van 'n diskoers ooreenstem met een van die moontlike gebruike van die term *paradigma*. Kuhn wat laasgenoemde term op ten minste 22 maniere gebruik het, definieer dit onder andere soos volg (vgl Bosch 1991:185): “the entire constellation of beliefs, values, techniques, and so on shared by the members of a given community.” Dit wil voorkom dat diskoerse en paradigmas toenemend 'n belangrike rol speel sover dit die uitoefening van mag betref.

Onder die talle uiteenlopende beskouings wat daar omtrent mag bestaan (vgl Pasewark 1993:1), word die volgende beskrywing van mag deur Foucault⁶ (1978:93) as van besondere belang geag, veral vir sover dit mag betref as iets wat agter magteloosheid werksaam is: “Power is not an institution, and not a structure; neither is it a certain strength we are endowed with; it is the name one attributes to a complex strategical situation in a particular society.” So 'n strategiese situasie was veral opvallend tydens die ontwikkeling van kapitalisme waartydens mense by die produksieproses betrek is en bevolkingsverskynsels sodanig aangepas is dat hulle in belang van ekonomiese prosesse aangewend is. Hierdie

---

⁶ Volgens Pasewark (1993:11) is daar vier periodes te onderskei wat betref die topografie van Foucault se denke wat ook sy siening omtrent mag beïnvloed het. Die betrokke opmerking oor mag kom voor in die laaste werk wat gelewer is gedurende die derde periode (1993:32).

strategiese situasie het onder andere behels dat verskillende samelewingsinstellings soos die staat, huisgesinne, weermag, skole, die polisiemag, mediese praktyke en administratiewe liggame almal op een of ander wyse betrek is om in belang van ekonomiese prosesse te handel (1978:141). Sodanige ontwikkelinge het vereis dat mense beheerbaar, bruikbaar en produktief moes wees, sekere dinge moes aanleer en aan sekere verwagtinge ten opsigte van normaliteit moes voldoen. Daarom is daar metodes ontwikkel om inligting omtrent mense in te samel en te verwerk sodat die kennis wat op hierdie wyse verwerf is, gebruik kon word om mag uit te oefen deur aan mense voor te skryf wat hulle moet doen (vgl Pasewark 1993:26-27). Dit blyk dus dat die uitoefening van mag onder andere behels dat mense op so 'n manier gedissiplineer word dat hulle van hulle sê oor sekere sake ontnem word. Alhoewel instellings nie as sodanig mag is nie, speel hulle tog 'n belangrike rol ten opsigte van die strategieë wat met die uitoefening van mag gepaard gaan.

Volgens Cilliers (2013) het Foucault se denke drie innoverende lyne gevolg om mag te analiseer en te beskryf: Eerstens was Foucault van mening dat mag nie net op sekere stadiums uitgeoefen word wanneer daar 'n behoefte daaraan bestaan nie, maar dat mag altyd in enige situasie aanwesig is en verskillende vorme kan aanneem. Tweedens is mag nie iets wat behoort aan 'n elite wat in die minderheid is nie, maar mag werk deur na alle dimensies van die lewe en die samelewing om aanleiding te gee tot netwerke van verhoudings waaraan niemand kan ontsnap nie sodat almal agente en produkte van mag is. Derdens is kennis en mag so sterk aan mekaar verbind dat hulle nie van mekaar geskei kan word nie. Mag skep kennis en die oortuiging dat sekere kennis die waarheid is, dien tot die uitoefening en versterking van mag. Kennis en mag komplementeer mekaar en die een help om die ander te handhaaf en verder uit te bou. Na aanleiding van hierdie opmerkings oor mag behoort die volgende twee sake in gedagte gehou te word ten opsigte van hierdie studie: Eerstens blyk dit dat daar tydens prediking noodwendig bewustelik of onbewustelik mag uitgeoefen word en dit behoort in gedagte gehou te word wat betref die teorie wat vir preekanalise ontwikkel word. Verder kan dit nie buite rekening gelaat word dat daar ook tydens hierdie studie mag uitgeoefen word ten spyte van die feit dat dit nie die eintlike bedoeling van die studie is nie. Die manier waarop daar volgens 'n strategie te werk gegaan word en in die proses aan sekere bronne voorkeur verleen word, is aangeleenthede wat nie in dié verband buite rekening gelaat kan word nie. In die lig van die derde lyn wat deur

Foucault se denke gevolg is, blyk dit egter dat navorsing en magsuitoefening onlosmaakbaar aan mekaar verbind is. Die verbintenis tussen kennis en mag waarom dit by laasgenoemde lyn gaan, is ook van besondere belang ten opsigte van die tipe mag wat toenemend aan die orde is waaraan vervolgens aandag gegee word.

Volgens Castells (2004:424-425) sal die tipe mag wat mense dissiplineer en van hul sê oor sekere dinge ontnem, altyd daar wees aangesien daar altyd mense sal wees wat hulself ten koste van ander wil bevoordeel. Die uitoefening van hierdie tipe mag is egter toenemend besig om oneffektief te raak aangesien mag nie meer tot dieselfde mate as vroeër in instellings gekonsentreer is nie. 'n Ander tipe mag is egter toenemend aan die orde naamlik die mag wat in mense se denke gesetel is. Ten opsigte van hierdie tipe mag speel inligting asook sekere verteenwoordigende beelde wat by mense voorkom, 'n belangrike rol. Die beelde wat hier ter sprake is, is dié wat 'n belangrike rol speel ten opsigte van die manier waarop instellings georganiseer is en mense hulle lewens inrig en oor hul gedrag besluit. Daar sal vervolgens verwys word na vier aangeleenthede wat volgens my oordeel voorbeelde is van gevalle waar die mag wat in mense se denke gesetel is, ter sprake is.

Die eerste voorbeeld is die opvatting wat by Graham (2008:71) bestaan het naamlik dat sy verantwoordelik was vir die Here se reputasie. Ten einde Hom goed te laat lyk moes sy wys sy kon heeltemal heel bly te midde van worsteling, ongeag wat sy werklik ervaar het. Sy wou hê haar lewe moes in elke opsig wys dat Jesus genoegsaam is en dat Christenskap regtig werk. Hierdie drang het deels voortgespruit uit 'n opregte begeerte om die waarheid van die Woord deur haar lewe uit te leef. Die gevolg van hierdie opvatting was dat sy die swaarkry wat sy weens huweliksprobleme ervaar het, weggesteek het. Laasgenoemde het uiteindelik daartoe aanleiding gegee dat sy emosioneel afgestomp het (2008:81). Hierdie voorbeeld word van besondere belang geag aangesien hier sprake is van 'n Godsbeeld waarmee tydens preekanalise rekening gehou moet word.

Die tweede voorbeeld het te doen met waardes wat die aanvraag na sekere ekonomiese produkte beheer. Hierdie waardes is die mag agter verbruikersboikotte en is 'n voorbeeld van kulturele mag (vgl Perlas 2000:146). Kultuur, waar sodanige mag sy oorsprong het, is daardie sosiale ruimte waar identiteit en betekenis gegenereer word om aan mense hulle

kognitiewe, affektiewe en etiese oriëntasie te gee wat uiteindelik bepalend is vir hulle gedrag (2000:41).

Die derde voorbeeld het te doen met die feit dat die Westerse leefwyse so gestruktureer is dat 'n sekere lewenstandaard daargestel word. Hierdie standaard behels onder andere dat sekere dinge waarsonder mense kan klaarkom, as statussimbole voorgehou word waarmee mense aan mekaar wil bewys dat hulle as mense aanvaarbaar en suksesvol is. Daar bestaan 'n groot verskeidenheid produkte waarsonder mense kan oorleef, maar wat deur die mag van die advertensie as lewensnoodsaaklikhede aan ons voorgehou word. Arm en werklose mense glo ook dat hulle dié lewenstandaard moet handhaaf en daarom moor en steel sommige van hulle om dit te laat realiseer (vgl De Villiers 2000:13-15). Volgens Van Niekerk (2009:77) trek die moderne kultuur mense aan, maar stoot hulle ook af om tot kulturele verset aanleiding te gee. Hy vertel dat daar tydens 'n ondersoek op 'n tradisionele kleihuis in 'n plakkerskamp afgekom is. By navraag daarna is hulle meegedeel dat die huise koel in die somer en warm in die winter is, droog is as dit reën, die stof uithou en niks kos om te bou nie. Daar is ontwykend gereageer op die vraag waarom hulle nie almal sulke huise bou nie totdat een geantwoord het dat dit sal lyk asof hy nog op die plaas is. Die huise van sink en karton is vir hulle mooi, nie omdat hulle mooi is nie, maar omdat hulle dit sien as 'n begin ten opsigte van die ideaal wat hulle nastreef om eendag in 'n Westerse huis te woon.

Die vierde voorbeeld is die mag van die ideologie. Die woord *ideologie* dui volgens Conradie (2009:16) op dit wat mense as volkome vanselfsprekend aanvaar, iets waarvan hulle dalk nie eers bewus is nie, maar wat tog vanuit 'n ander perspektief glad nie so voor die hand liggend is nie. 'n Voorbeeld in dié verband is die ideologie van apartheid.

Volgens Snyman (2007:21-22) het die invloed van apartheid nie net die ekonomiese magte skeefgetrek en die magsbalans versteur nie, maar dit het ook ons denke beïnvloed. Daar word nou van ons verwag om in te sien dat apartheid en rassisme verkeerd is, want dit veronderstel diskriminasie op grond van voorkoms, maar ons sit egter met 'n denkstruktuur wat juis op daardie gronde funksioneer. Om die trauma van die verlede op 'n godsdienstige wyse te verwerk, vereis dat ons 'n ander manier van dink bemeester waarmee die werklikheid anders beskryf en gekonstrueer kan word.

Dit wil voorkom dat 'n sekere Godsbeskouing 'n belangrike bydrae gelewer het wat betref die ideologie van apartheid. Volgens Smith (2010:192) het die beskouing dat dit "U Goddelike Majesteit behaag het om ons hier aan te stel", soos dit voorgekom het in die gebed wat aan Jan van Riebeeck gegee is deur die Kompanjie vir die opening van raadsvergaderings, weerklank gevind deur die hele geskiedenis van die Afrikaners. Hulle is deur God aangestel om besluite te neem en almal moes hulle na dié besluite skik. Vir dié reg het hulle die gesag van hulle God gehad. Hy is 'n God van mag en wie mét Hom is, het dus ook mag.

Vir die doeleindes van die eerste fase van die prakties-teologiese ondersoek wat tydens hierdie studie gedoen word, word daar met die volgende verstaan van mag gewerk: Mag behels 'n strategiese situasie binne 'n sekere konteks waaragter daar 'n komplekse wisselwerking van baie faktore werksaam is. Die motiewe agter die strategieë kan ekonomies, polities, kultureel, sosiaal of godsdienstig van aard wees. Elke strategie wat ter wille van 'n sekere motief aangewend word, tree in wisselwerking met bestaande strategieë om sodoende tot 'n komplekse strategiese situasie by te dra. Die strategieë kan pogings insluit waardeur sekere mense gedissiplineer word of van hul sê oor sekere sake ontnem word sodat sommige mense hulself ten koste van ander kan bevoordeel. Die strategieë kan egter ook pogings insluit waardeur mense se denke in 'n sekere rigting gestuur word. Diskoerse en paradigmas behoort in dié verband 'n rol te speel deurdat die diskoerse, paradigmas en strategieë wat op 'n individu of gemeenskap impakteer, met mekaar in interaksie tree. Mag in die sin van so 'n komplekse strategiese situasie is iets wat altyd in enige situasie aanwesig is en nie noodwendig negatief van aard behoort te wees nie (vgl Pasewark 1993:52). Die persoon met mag is myns insiens iemand wat in 'n posisie verkeer om strategieë te implimenteer waardeur ander gemanipuleer word in belang van 'n sekere aangeleentheid. Sodanige manipulasie sal nie noodwendig negatiewe gevolge inhou vir diegene wat gemanipuleer word nie. Dit kan egter gebeur dat sommige mense op so 'n manier deur 'n komplekse strategiese situasie geaffekteer word dat hulle ontnem word van die moontlikheid om beheer oor hulle situasie uit te oefen en deur hulle optrede sekere uitkomst te bewerkstellig om sodoende in 'n situasie van magteloosheid te beland.

Daar word in die res van hierdie hoofstuk onder andere aandag gegee aan voorbeelde van gevalle waar mense op so 'n wyse deur strategiese situasies geaffekteer is dat hulle in

situasies van magteloosheid beland het. Daar behoort ook gelet te word op die moontlikheid dat prediking nie die wyse waarop sommige mense deur strategiese situasies geaffekteer word, genoegsaam in aanmerking neem nie om vorendag te kom met verwagtings en oplossings wat magteloosheid kan vererger. Daar behoort ook rekening gehou te word met die moontlikheid dat prediking self strategies van aard kan wees ter wille van sekere motiewe om sodoende by te dra tot die komplekse strategiese situasie binne 'n sekere konteks om sodoende mag te versterk. Predikers het dus potensiële mag deurdat hulle die prediking kan gebruik om strategieë te implimenteer. Volgens Nouwen (1989:58) bestaan daar die versoeking om mag te beskou as 'n geskikte manier om die evangelie te verkondig en te dink dat mag wat in diens van God en medemens aangewend word, goed is. Die geskiedenis is egter vol van gevalle waar sodanige opvattinge aanleiding gegee het tot situasies wat vir sommige mense destruktiewe gevolge ingehou het. In die lig van die feit dat magsuitoefening egter in enige situasie aan die orde is, ook waar die evangelie verkondig word, behoort daar eerder gesoek te word na die mees gepaste vorm van magsuitoefening vir 'n bepaalde situasie as dat daar gepoog word om magsuitoefening heeltemal te vermy. Wat prediking betref, behoort daar dus eerder gesoek te word na die mees gepaste tipe strategie om tydens prediking te implimenteer sodat magsuitoefening wat tydens prediking onvermydelik is, op die mees gepaste wyse kan plaasvind.

2.3 Armoede en die gebrek aan sosiale kapitaal

Pieterse (2001 b: 34) beskryf arm mense se magteloosheid en kwesbaarheid soos volg:

Arm mense voel hulle totaal magteloos om iets aan hul situasie te kan doen. Hulle verkeer in 'n toestand waarin hulle nie uit die kringloop van armoede kan ontsnap nie. Selfs van die weinige bates wat hulle besit, kan hulle nie voordeel behaal nie. Armes is ook kwesbaar vir uitbuiting deur gewetenlose mense. Hulle is blootgestel aan misdaad en leef meestal in onveiligheid en vrees. Hulle is ook blootgestel aan verslawing en drankmisbruik. Die ergste is dat hulle nie die vermoë het om iets aan hierdie dinge te doen nie.

Arm mense se magteloosheid en kwesbaarheid is een van die eienskappe wat betref die ongelykheid van armes teenoor ander burgers van die land. Ander eienskappe in hierdie verband is siekte as gevolg van slegte omstandighede, lewensomstandighede in

plakkersgemeenskappe wat veel te wense oorlaat, die gebrek aan onderwys en die gevolglike ongeletterdheid. Die situasie word verder vererger deur diskoerse oor armoede wat aan armes gekommunikeer word en onder andere die volgende insluit: dat armoede die arm mense se eie skuld is; dat armoede met 'n bietjie wilskrag en toewyding oorkombaar is; dat armoede aan ras en kleur gekoppel is en dat mens nie veel daaraan kan doen nie. Ten spyte van die feit dat sulke diskoerse vir die armes 'n uiters neerdrukkende en fatalistiese boodskap inhou, glo hulle dit ook en maak hulle dit deel van hulle lewensuitkyk wat nie bevraagteken word nie. Dit word 'n bouse spiraal waarvolgens hulle hulself onkrities na die diskoers skik en die diskoers sodoende versterk (vgl Müller 2009:24-25).

Volgens Cilliers & Wepener (2007:43) kan armoede ook beskryf word as sosiale uitsluiting of selfs stigmatisering wat daarop neerkom dat die armes letterlik geen adres het nie en ook niemand om na toe te gaan of om te vertrou nie. So 'n situasie waar die ervaring van iewers behoort en vertrouensverhoudings ontbreek, kan beskou word as 'n gebrek aan sosiale kapitaal. Laasgenoemde term kan gedefinieer word as daardie samehang van kommunikasie en vertroue wat die organisasie van 'n komplekse gemeenskap moontlik maak (2007:40). Daar word later in hierdie afdeling weer verwys na die gedagte van sosiale kapitaal.

Dit wil voorkom dat die manier waarop sukses deur sommige mense nagestreef word, ander soms sodanig affekteer dat hulle in 'n situasie van armoede beland. McAfee Brown (1984:60-62) vertel die volgende verhaal wat hierdie gedagte op 'n treffende wyse illustreer: Die hoof uitvoerende beampte van 'n groot maatskappy het die uitvoersyfers van 'n klein landjie in Sentraal-Amerika bestudeer. Die betrokke verslag het foto's ingesluit wat gewys het dat die landelike gebiede hoofsaaklik in beslag geneem is deur klein plasies. Hy het by homself gedink dat sy maatskappy beter sou kon doen as die inboorlinge wat net genoeg produseer vir eie gebruik en om 'n bietjie te kan uitvoer. Die gedagte om die landelike gebiede te omskep in 'n groot koffieplantasie wat groot wins kan oplewer, het by hom opgekom. Binne 'n dekade het die landelike gebiede in besit gekom van die betrokke maatskappy met die hulp van die diktator wat die land regeer het en die plase laat oneien het. Boere wat nie hulle plase wou verlaat nie se huise en gewasse is aan die brand gestee. Sommige boere is deur die maatskappy in diens geneem om op die plantasies te werk, maar met die lone wat hulle ontvang het, kon hulle nie genoeg kos vir hulle gesinne koop nie. Pogings is aangewend deur sommige van die boere wat in diens geneem is om hulle lone en

werksomstandighede te verbeter. Hulle is egter meegedeel dat indien hulle nie tevrede is nie, hulle kon bedank aangesien daar baie ander was wat werkloos was en graag hulle werk sou wou hê. Diegene wat leiding geneem het tydens die pogings wat aangewend is, is afgedank en skote is na donker deur hulle huise geskiet. Die hoof uitvoerende beampte by wie dit alles begin het, was 'n aktiewe kerkganger wat in die kerkkoor gesing het en die kerkraad geadviseer het omtrent beleggings wat die maksimum groei oplewer. Hy het op 'n Sondag kort na die gebeure wat beskryf is, kerk toe gegaan. Die verhaal van die ryk man wat ten spyte van die troppe vee wat hy besit het, die enigste lammetjie van sy buurman geslag het om dit aan 'n besoeker voor te sit, is by die geleentheid voorgelees. Die hoof uitvoerende beampte was by die aanhoor hiervan taamlik verontwaardig en het tydens die koffiedrinkgeleentheid opgemerk dat die ryk man die arm man moes vergoed met minstens vier maal dit wat hy van die arm man geneem het. Daar was egter nie 'n Natan by die geleentheid teenwoordig om aan die hoof uitvoerende beampte te sê dat hy die man is nie.

Daar is in die vorige afdeling daarop gewys dat die uitoefening van mag soms gekenmerk word deur strategieë waardeur sommige mense hulself ten koste van ander bevoordeel. Twee sodanige strategieë is opvallend in die voorafgaande verhaal: Die eerste is die samewerking met die diktator wat waarskynlik in die proses omgekoop is en die tweede is die lae lone wat aan werkers betaal is om groter winste moontlik te maak wat uiteindelik persone wat reeds oor stewige beleggings beskik, verder verryk. Die verhaal is verder 'n voorbeeld van ontwikkeling wat ook die ongewenste groei oplewer wat vir sommige mense gevolge oplewer wat deur Perlas (2000:61) beskryf word as *ruthless* vanweë armoede, *jobless, futureless* as gevolg van die vernietiging van die natuur, *rootless* omdat sommige mense se kultuur uitgewis word en *voiceless* omdat sommige mense van hulle demokratiese regte ontnem is.

Armoede is egter nie net altyd die gevolg van doelbewuste pogings deur sommige mense om hulle ten koste van ander te verryk nie, maar dit is ook soms die onbedoelde gevolg van pogings om armoede te bekamp. Van Niekerk (2009:75-76) noem twee voorbeelde in verband met laasgenoemde: Die eerste is die situasie van die Turkana by 'n skema in Kenia wat gebou is deur Duitse Rooms-Katolieke en Noorweërs. Hulle is na 20 jaar van ontwikkeling veel slegter daaraan toe as die Turkana wat nog rondswerf. Hulle is armer, sieker, meer ondervoed, kwesbaarder en afhankliker ten spyte van die feit dat die skema

baie gekos het. Die tweede voorbeeld is die situasie van miljoene mense wat in Suid-Afrika uit hulle huise gesit is of wie se water afgesny is weens onvermoë om te betaal vir die elektrisiteit wat tot hulle beskikking gestel is. Dit is uitsluiting wat erger gemaak word deur die feit dat dit volg op insluiting. Sulke teleurgestelde verwagtings het 'n groter bydrae tot die ontstaan van moedeloosheid en passiwiteit as deurlopende armoede sonder siklusse van verwagting en teleurstelling.

Wat betref die mag wat agter armoede werksaam is, behoort daar dus met twee tipes strategieë rekening gehou word: Die eerste tipe strategie is dié waardeur sommige mense hulself doelbewus ten koste van ander wil bevoordeel. Die ander tipe strategie is dié wat met goeie bedoelings geïmplimenteer word, maar nie die kompleksiteit van sekere realiteite genoegsaam in aanmerking neem nie en uiteindelik gevolge oplewer wat beteken dat sekere mense teen die einde slegter daaraan toe is as wat vroeër met hulle die geval was. Ek is van mening dat die moontlikheid bestaan dat prediking bewustelik of onbewustelik aan albei hierdie tipes strategieë ondersteuning kan bied. Wat die eerste tipe strategie betref, behoort daar rekening gehou te word met die moontlikheid dat persone wat belangrike bydraes maak ten opsigte van die finansiële aspekte van 'n gemeente, die gemeente en die prediking kan beïnvloed. Gevolglik bestaan daar die moontlikheid dat die prediking uiteindelik ondersteuning bied aan strategieë waardeur sommige mense hulself ten koste van ander bevoordeel. Wat die tweede tipe strategie betref, behoort daar rekening gehou te word met die moontlikheid dat prediking wat met verwagtings belaaï is, die moontlikheid inhou om druk op mense te plaas om dinge te doen sodat hulle uiteindelik vanweë hierdie druk en met goeie bedoelings dinge doen waardeur ander uiteindelik benadeel word. Daar behoort dus gelet te word op die moontlikheid dat prediking sekere kerkmodelle en gemeentetorieë wat met verwagtings belaaï is op so 'n wyse ondersteun dat daar aan strategieë van die tweede tipe ondersteuning gebied word. Verder bestaan daar ook die moontlikheid dat prediking 'n bydrae kan lewer tot die diskoerse omtrent armoede waarna vroeër in hierdie afdeling verwys is en wat myns insiens nie van die genoemde strategieë los te maak is nie.

Ek is verder van mening dat prediking wat met verwagtings belaaï is, ook aan 'n ander tipe armoede ondersteuning kan bied, veral as die verwagtings wat gestel word gekoppel word

aan resultate soos materiële voorspoed wat behoort opgelewer te word. De Villiers (2000:67-68) beskryf hierdie tipe armoede soos volg:

Mense wat ryk is aan materiële besittings is nooit werklik gelukkig nie omdat hulle altyd vrees dat hulle dit sal verloor en omdat hulle altyd met angs daarna strewe om meer dinge te besit omdat hulle nooit genoeg daarvan kan kry nie. Hulle kom nooit tot stilstand nie en het nooit tyd vir hulleself nie. In lande soos Indië waar mense in onbeskryflike materiële armoede lewe, kan hierdie mense nie verstaan dat ons vir hulle jammer voel nie. Inteendeel, dit is hulle wat jammer voel vir die talle ryk Westerse toeriste wat so geheg is aan hulle aardse besittings maar wat so arm is aan die belewenis van sielservaringe.

Ek is van mening dat sodanige armoede dikwels die voedingsbron is vir die strategieë wat vir ander magteloosheid en ellende tot gevolg het. Sodanige armoede hou egter nie net vir ander uiteindelik nadelige gevolge in nie, maar ook vir diegene wat in die greep daarvan vasgevang is. Om in die greep van hierdie tipe armoede vasgevang te wees, kan ook 'n situasie van magteloosheid wees. Perlas (2000:67) beskryf iets van laasgenoemde soos volg:

It is a nasty world out there and we need to be competitive to survive. It is easy to see how divorce rates, crime, drugs, and similar ailments can skyrocket when there is no value more important than competition and being number one.

Die strewe om 'n prominente plek in te neem in 'n mededingende wêreld is egter nie beperk tot materiële vooruitgang nie. Sodanige strewe kan ook op die kerklike en godsdienstige terrein impakteer soos in afdeling 1.2 beskryf word. Die mag wat agter laasgenoemde tipe situasie werksaam is, hou volgens my oordeel met Godsbeelde verband. Godsbeelde wat gepaard gaan met allerlei verwagtings waaraan mense moet voldoen omdat God dit vereis en beloning indien daar aan die verwagtinge voldoen word, behoort myns insiens te dien tot die versterking van sodanige mag. Daar behoort tydens preekanalise gelet te word op die moontlikheid van sodanige Godsbeelde wat neig om resultate te waarborg op grond van menslike handeling waaraan voldoen moet word.

Volgens Cilliers en Wepener (2007:43) kan dit gebeur dat die ontbering van die ervaring dat jy iewers behoort, ook voorkom by mense wat materiëel goed daaraan toe is. Ryk, individualistiese mense is dus in 'n sekere sin arm terwyl arm mense wat hulself in 'n gemeenskap soos 'n gemeente bevind waar hulle tuis voel, in dieselfde sin rijk is. Gemeentes bied dikwels die ruimte waarbinne mense hulself met ander kan identifiseer en die ervaring kan hê dat hulle iewers behoort op 'n manier wat bevorderlik is vir die vorming van vertrouensverhoudings. Sulke verhoudings fasiliteer kommunikasie en die koördinerende van aktiwiteite in die gemeenskap wat tot wedersydse voordeel van die individu en die gemeenskap as geheel is. Gemeentes tree in hierdie verband op as generators van sosiale kapitaal op 'n manier wat ook vir die individu voordelig is deurdat die individu ervaar dat hy/sy iewers behoort en deel kry aan vertrouensverhoudings (2007:40). Daar bestaan egter ook die moontlikheid dat dat sosiale kapitaal op 'n opportunistiese wyse aangewend kan word. Dit geskied deurdat sosiale kapitaal aangewend word om 'n sekere elite groep se belange te dien en die status quo en die dominante ekonomiese model te beskerm (2007:42). Sosiale kapitaal kan dus aangewend word om mag uit te oefen.

Sosiale kapitaal word vir die doeleindes van hierdie studie as van belang geag omdat dit wil voorkom dat dit iets is wat dikwels ontbeet word deur die magteloses waarop daar in hierdie studie gekonsentreer word (vgl afdeling 1.3). Weens hulle onvermoë om te deel aan sukses soos dit deur ander beleef word, voel hulle dikwels nie tuis binne die gemeenskap of selfs die gemeente waarbinne hulle hul bevind nie. Daar behoort dus tydens preekanalise gelet te word op die moontlikheid dat die gedagte van sosiale kapitaal ter sprake gebring word tydens die preek en die manier waarop dit gedoen word.

Pieterse (2009 b: 136) onderskei in 'n artikel tussen die volgende drie kategorieë van armoede: Die eerste kategorie het te doen met die optrede van korrupte ryk mense wat mense se spaargeld en aftreepakette tot waardeloosheid wanbestuur en so armoede van potensieel selfstandige mense veroorsaak. Die tweede kategorie het te doen met die verskynsel van middelklasmense wat deur werksverlies tot armoede gedwing word. Die laaste kategorie het te doen met die verskynsel van diegene wat in armoede gebore word. Ek is van mening dat elkeen van hierdie drie kategorieë opsigself situasies van magteloosheid is wat om meer as net armoede gaan. Daar word in die volgende drie afdelings onderskeidelik aan elkeen van hierdie kategorieë aandag gegee.

2.4 Korrupsie en die onvermoë om te vergewe

Die samelewing word dikwels geskok deur mense in magposisies wat aan bedrog en korrupsie skuldig is (vgl Pieterse 2009 b: 140). Sulke mense is in 'n posisie om strategieë te implimenteer waardeur hulle sisteme kan manipuleer om hulself te verryk. Verder hoor ons gereeld van skemas wat vou wat beteken dat mense die geld verloor wat hulle vir die res van hulle lewe van inkomste moes voorsien en hulle gevolglik in volslae armoede sit, dikwels nadat hulle hulle lewe lank hard gewerk het (2009 b:138). Wat sulke gevalle betref, moet 'n mens natuurlik rekening hou met die moontlikheid dat die skema dalk met goeie bedoelings geïmplimenteer is, maar nie genoegsaam met die kompleksiteit van die finansiële wêreld rekening gehou het nie. Aan die ander kant kan die moontlikheid dat die strewe na selfverryking die vernaamste rede vir die ineenstorting van die skema was, nie buite rekening gelaat word nie.

Aangesien korrupsie neerkom op strategieë waardeur mense hulself wil verryk wat met ander strategieë in interaksie tree, lewer korrupsie volgens my oordeel 'n bydrae tot die uitoefening van mag. Wisselwerking tussen sodanige strategieë en die mag wat in mense se denke gesetel is, kan ook nie buite rekening gelaat word nie. Wat laasgenoemde mag betref, speel die standaard wat deur die Westerse leefwyse gestel word en deur die advertensiewese uitgebuit word (vgl afdeling 2.2) asook die strewe om meer te besit binne 'n mededingende wêreld (vgl afdeling 2.3), 'n belangrike rol. Ronnie Els het die mag van korrupsie aan sy lyf gevoel toe hy op 'n buitengewone wyse met onder andere die sogenaamde Boere-mafia te doen gekry het en as gevolg daarvan uiteindelik in 'n situasie van magteloosheid beland het. Daar sal vervolgens aan sy verhaal aandag gegee word.

Els (1998:135 e.v.) vertel dat sy pad met dié van 'n sekere Prinsloo gekruis het. Prinsloo het gespog dat hy baie geld maak deur middel van bedrog, maar dat hy egter baie vriende in die Polisie het en al verskeie offisiere van die Handelstak omgekoop het. Els is deur Prinsloo versoek om by te staan tydens 'n diamant-transaksie. Omdat die transaksie vir Els verdag voorgekom het, het hy verskeie pogings aangewend om dit onder die aandag van 'n generaal in die S.A.P. te bring, maar hy het telkens te staan gekom voor 'n onwilligheid onder die geledere van die S.A.P. om iets omtrent die saak te doen. Hierdie onwilligheid is waarskynlik toe te skryf aan die feit dat Prinsloo se oom 'n brigadier in die S.A.P. was en dat

die Polisie daarom versigtig was om teen hom op te tree. Els wat self vroeër 'n lid van die S.A.P. was, het gevolglik besluit om die saak self uit te pluig en die inligting aan die Polisie oor te dra. Hy het vasgestel van 'n sekere saak teen Prinsloo wat ondersoek word en hy het daarna die betrokke ondersoekbeampte gehelp om gesprekke met Prinsloo waarin melding gemaak word van tjekbedrog waarby Prinsloo betrokke was, op band vas te lê. Sodoende het Els gehelp om genoeg getuigenis in te win om Prinsloo te kon arresteer. Die arrestasie het egter nie plaasgevind nie, maar die bandopnames wat met sy hulp bekom is, is in die hof gepeel waardeur sy samewerking met die Polisie aan Prinsloo geopenbaar is. Els het met die hulp van sy seun wat op daardie stadium 'n sersant in die veiligheidspolisie was, sy ondersoek voortgesit en toestemming verkry vir 'n burgerlike arres op Prinsloo en twee van sy medepligtiges waarmee sy seun hom sou help. Een van die medepligtiges is gearresteer en die ander een het ingewillig om 'n verklaring te lewer, wat egter nie gebeur het nie. Laasgenoemde medepligtige se huis is dopgehou en toe Els daarheen ontbied is, is hy ingewag deur Prinsloo en drie mans waarvan een 'n pistool in die hand gehad het. Toe Els se seun Prinsloo wou arresteer, is hy verhinder deur een van Prinsloo se vriende wat self 'n polisielid was. Els se seun is met die pistool teen sy kop geslaan sodat hy op die grond geval het. Die daaropvolgende gebeure word soos volg deur Els (1998:144) beskryf:

Die voldende oomblik klap 'n skoot en ek voel 'n brandpyn aan die regterkant van my rugstring. Die geweld van die skoot laat my airborne raak ek tref die teer-oppervlakte van die pad met my volle gewig. Ek proe onmiddelik bloed in my mond. 'n Tweede skoot klap en tref my in my linkersy terwyl ek in die pad lê. Ek hyg na asem en voel hoe die bloed in my keel borrel. Dit voel asof ek gaan verstik in my eie bloed. Nog 'n skoot klap en ek voel hoe my ribbebene aan die linkerkant van my bors aan skerwe spat en die koeël aan die anderkant van my bors uitruk. In my gedagtes soebat ek magteloos: 'Asseblief wanneer gaan hierdie skietery op my ophou.' Nog 'n skoot klap. Die been van my linkerheup word deurboor en die koeël ruk deur my ingewande. Ek is heeltemal verlam en kan nie beweeg nie. Op daardie oomblik skop iemand my twee keer met 'n gestewelde voet teen my kop. Vandag sterf ek ... Ek lê alleen in die straat en wil-wil net my bewussyn verloor. Ek stry daarteen en behou wonderbaarlik my bewussyn. Die bloed

pomp soos custard by my mond en neus uit en ek sukkel om asem te kry. Vandag versmoor ek in my eie bloed. Uiteindelik word ek daarvan bewus dat ambulanspersoneel my in 'n wagtende ambulans laai. My hele lewe flits voor my verby en ek is bekommerd – wat gaan van my familie word.

Els het die aanslag op sy lewe oorleef. Hy was 104 dae in die hospitaal waartydens hy met haat, bitterheid en magtelose woede geworstel het. Daarna is hy teruggeneem na 'n klein huisie aangesien daar op sy eiendom beslag gelê is terwyl hy in die hospitaal was. Hy is later insolvent verklaar. Verder moes hy verneem dat die polisielede wat na die skietvoorval op hom by die toneel aangekom het, sy seun eenkant toe gestoot het toe hy 'n verklaring wou maak, maar dat Prinsloo deur die polisielede met die hand gegroet is. Alle aanklagte wat deur Els of sy seun teen polisielede ingedien is, het niks opgelewer nie. Die medepligtige van Prinsloo wat deur Els en sy seun gearresteer is, is vrygelaat. Self is hy egter valslik van verskillende misdade aangekla waarvan Els (1998:156-157) een aanklag soos volg beskryf:

Hulle was ongenaakbaar en het bykans satanies te werk gegaan om 'n onskuldige persoon meedoënloos te vervolg. Ek voel hulle het hul magsposisie gruwelik misbruik en sidder dat sekere polisiebeamptes van sulke laakbare metodes gebruik maak ... Sulke dinge maak 'n mens moedeloos. Alle owerhede, nl. die Prokureur Generaal in Pretoria en in die Kaap, die Staatspresident, die Kommissaris van Polisie, die Minister van Polisie, is genader. Die gevaarlike sataniese ondersoekmetodes ... is geopenbaar in my verhoër. Nogtans word hulle toegelaat om voort te gaan.

Tydens die verhoor van die man wat op Els geskiet het, het hy gepoog om die agtergrond en aanloop tot die saak aan die hof te skets. Die landdros het egter die mikrofoon afgeskakel en hy is ingelig dat die landdros nie na sy stories wil luister nie en hy hom by die vrae moet bepaal. Aan die einde van die saak word die man wat hom vier maal met 'n 9 mm-pistool geskiet het, vrygespreek. Els (1998:160) noem dat daar onbeskryflike bitterheid en haat teen verskeie mense in hom opgekom het. Dit het al feller geword. 'n Magtelose woede het in sy binneste gesluimer. Hy doen die volgende belydenis teen die einde van sy boek (1998:165):

Jy kan dus roep na God totdat jy blou in die gesig word. Onvergewensgesindheid bring 'n skeidsmuur tussen jou en jou Skepper. Hy verhoor net nie jou gebede nie. Hand aan hand met haat en bitterheid loop die dodelike kanker van depressie en gebrek aan selfbeheersing. Laasgenoemde veroorsaak dat jy oor die geringste voorval jou humeur verloor en selfs sonder veel provokasie (uitlokking om kwaad te word) jou humeur heeltemal kan verloor met katastrofiese gevolge.

Alhoewel hierdie belydenis van Els bewonderenswaardig is en gerespekteer behoort te word, veral na alles wat hy deurgemaak het, is ek tog van mening dat dit tot 'n groot mate toe te skryf is aan moralistiese invloede waaraan hy blootgestel was by die kerk⁷ waar hy betrokke was. Ek is verder van mening dat dit nie genoegsaam rekening hou met sekere realiteite rakende depressie nie. Daar word in 'n latere afdeling verder aandag gegee aan depressie.

Volgens Dreyer (2005:30) lê 'n rigiede manier van omgaan met Skrifgedeeltes oor vergifnis op mense ondraaglike laste wat skadelik is vir getraumatiseerde persone. Daar behoort dus tydens preekanalise aandag gegee te word aan die manier waarop vergifnis tydens preke aangespreek word. Daar behoort veral gelet te word op voorwaardes wat vir vergifnis gestel word of vergifnis wat as voorwaarde gestel word. Die situasie van slagoffers van korrupsie behoort in gedagte gehou te word wat laasgenoemde betref.

2.5 Werksverlies en werkloosheid

Die strewe na die maksimum wins is myns insiens 'n baie prominente faktor binne 'n samelewing wat deur sukses-gedreweheid gekenmerk word. In afdeling 2.3 word daarop gewys dat hierdie strewe soms uitloop op strategieë soos lae lone en die verwydering van mense vanaf die grond waar hulle vroeër 'n bestaan gemaak het sodat ander uiteindelik groot winste kan maak. 'n Beproefde manier om winste gesond te hou is om te rasionaliseer sodat groot maatskappye in die Westerse wêreld byna permanent aan die rasionaliseer is (vgl Pieterse 1997:84). Dit hou die moontlikheid in dat personeel wie se kontrakte afloop, uitgerasionaliseer kan word sodat hulle weer van voor af om 'n nuwe werksgeleentheid

---

⁷ Hy was betrokke by 'n Evangelies Gereformeerde gemeente.

moet meeding in 'n situasie waar werksgeleenthede al minder word. In Suid-Afrika gaan wêreldwye tendense soos hierdie gepaard met verdere politieke faktore waardeur blankes in die besonder geraak word. Daar word in die praktyk van vier strategieë gebruik gemaak om in die werkplek die ongelykhede tussen rasse waarvan die oorsprong in die verlede lê, reg te stel (vgl Pieterse 2009 a: 252). Daar sal vervolgens aan hierdie vier strategieë aandag gegee word. Daar sal telkens verwys word na die verhaal van een of meer persone wat deur die betrokke strategie geraak is en met wie daar onderhoude gevoer is deur Pieterse (2009 a: 262 e.v.) wat iets van hierdie mense se ervarings oorvertel.

Die eerste strategie is dat jongmense wat tot die arbeidsterrein toetree, sukkel om werk te kry. Die rede wat telkens gegee word, is dat die demografie by die poste nie reg is nie. In die werkplek behoort daar 80% swart mense, 10% wit mense, 5% Indiërs en 5% Kleurlinge te wees. 'n Jongman met wie Pieterse (2009 a: 262-263) onderhoude gevoer het, wou vlieënier word, maar die Lugmag het op daardie stadium pas 'n beleid aanvaar dat geen witman meer as vlieënier opgelei mag word nie. Hy het ses maande lank tevergeefs gesoek om iewers werk te kry. Sy suster het hom gehelp om vir 'n graadkursus by Unisa in te skryf wat vereis het dat hy tegelyk 'n klerkskap by 'n rekenmeestersfirma doen. Niemand wou hom egter inneem nie omdat die demografie dit nie toelaat nie. Eers na nege maande het 'n vriend van sy suster vir hom by 'n ander vriend 'n plek in 'n klein firmatjie as klerk gevind. Hy sien God se voorsiening in laasgenoemde, maar hy is andersins moedeloos oor die situasie in die land. Hy voel negatief oor die lewe, depressief en baie onseker. 'n Jong dame met wie Pieterse (2009 a: 263-264) onderhoude gevoer het, het vir 'n eindelose aantal poste in staatshospitale aansoek gedoen, maar is telkens meegedeel dat die demografie nie reg is nie en dat sy dus nie werk kan kry nie omdat sy wit is. Sy het 'n sterk ervaring van waardeloosheid en minderwaardigheid begin ervaar te midde van geweldige woedebuie. Sy is later 'n pos by 'n dokter in 'n klein privaatpraktyk aangebied. God se voorsienigheid beteken vir haar dat God werkzaam was in haar lewe terwyl sy magteloos was.

Die tweede strategie is dat blankes afgedank word en vervang word met swart werkers. Dit geskied gewoonlik so dat hul werkrekords met 'n fynkam deurgegaan word en as die kleinste vergissing of fout gekry word, word hulle afgedank. In normale situasies word so iets met gesprek opgelos. 'n Voormalige werknemer by 'n krygstuigfabriek met wie Pieterse (2009 a: 264) onderhoude gevoer het, se werkrekords is so met 'n fynkam deurgesif. By 'n

veiling van gebruikte voertuie wat jaarliks plaasvind, het die inkwisisie gevind dat hy jare gelede iemand laat weet het dat daar 'n spesifieke bakkie op die veiling is waarin hy miskien sou belangstel en wat inderdaad deur die vriend gekoop is. Onder normale omstandighede sou so iets intern opgelos word. Sonder enige kennisgewing het die wagte van die bedryf hom uit sy kantoor gehaal en buite die hek gesit. Hy is onmiddelik geskors. Hy mog nie sy huis verlaat nie en 'n wag is voor sy erf geplaas. Die skok wat hy ervaar het was geweldig en sy lewe het gewoon gaan staan. Hy kon nie meer eet nie en sy liggaamsfunksies het gaan staan. Hy het in 'n psigiatriese inrigting beland waar skokterapie weer sy liggaamsfunksies aan die gang gesit het. Iemand wat van sy lot gehoor het, het maande later aan hom werk in sy klein private besigheid aangebied teen vergoeding wat aansienlik minder is as dit wat hy vroeër ontvang het. Hy sien egter God se hand in die werksgeleentheid omdat God daardeur vir hom 'n nuwe deur oopgemaak het.

Die derde strategie is dat absolute plafonne bo die bevordering van wittes geplaas word, terwyl swart mense van onder af verby kom en vinnig bevorder word. 'n Tuinboukundige met wie Pieterse (2009 a: 265) onderhoude gevoer het, het vertel dat 'n swart persoon saam met hom in sy pos aangestel is en hyself weldra verskuif is na 'n ander afdeling en met 'n verlaging in posvlak. Geen werk word meer vir hom gegee nie. Hy sit in 'n klein kantoor en mag niks doen nie. Hy moet elke oggend stiptelik op kantoor wees, die hele dag daar sit en stiptelik aan die einde van die dag die kantoor verlaat. Hy word dopgehou of hy hom aan die kantoorure hou. Daar is geen bevordering meer vir hom moontlik nie en hy het geen werk om te doen nie. Hy is tot die dood toe gefrustreer en depressief. Vriende en familie wil hom nie meer sien nie en sy huwelik is onder druk. Sy enigste hoop is vervroegde aftrede met groot verlies aan pensioen. Die swart bestuur wag angstig op sy bedanking. Dit voel vir hom asof God verdwyn het uit sy lewe. Bid en werk was sy motto. Albei het verval en hy voel magteloos. God se beloftes hou hom egter nog op 'n manier staande.

Die vierde strategie is om so 'n negatiewe klimaat vir wit werkers by die werkplek te skep dat hulle eerder self bedank. Hierdie strategie oorvleuel myns insiens met die vorige. 'n Voormalige afdelingshoof in die staatsbank met wie Pieterse (2009 a: 262) onderhoude gevoer het, het vertel dat weens die aanhoudende argument dat hy moes bedank as teken van samewerking met die nuwe swart bestuur en as 'n gebaar van versoening, die druk en onaangenaamheid vir hom so groot geword het dat dit hom sover gekry het om te bedank.

Daarna het hy totaal waardeloos gevoel en hom aan sterk drank oorgegee. Hy het later in 'n rehabilitasiesentrum beland waarna hy 'n diepe besef van God se voorsienigheid gehad het wat vrede in sy gemoed gebring het. Daarna het hy vrywilligerswerk gedoen onder bejaardes. Hy is in 'n motorongeluk dood terwyl hy alleen in die nag gery het.

Een hoedanigheid van God wat na vore gekom het in die geleefde geloof van die persone na wie verwys is tydens die bespreking van die voorafgaande strategieë, is die sorgende voorsienigheid van God (vgl Pieterse 2009 a: 266). 'n Vraag wat uit hierdie perspektief na vore kom, is die volgende: "Het God se sorgende voorsienigheid nie ook te make met die persoonlike probleme van mense, veral in situasies van onregverdige lyding en magteloosheid nie?" En verder na aanleiding van preekanalise wat gedoen is: "Hoe sien predikers die voorsienigheid van God? Het hulle 'n breë siening daarvan waarin die skepping en die onderhouding daarvan die swaarste weeg? Het die persoonlike aspek daarvan verlore gegaan, gesien die konteks van die afgelope dekades van voorspoed?" (2009 a: 271)

Wat betref die preekanalise wat tydens hierdie studie gedoen word, behoort daarop gelet te word of die beelde vir God wat tydens preke gebruik word, versoenbaar is met God se sorg ten opsigte van die persoonlike probleme van mense aangesien hierdie hoedanigheid van God van besondere belang is vir mense met ervarings van magteloosheid.

In hierdie afdeling asook in die vorige twee afdelings is gewys op voorbeelde van gevalle waar strategieë waarvan die motiewe ekonomies of polities van aard is, daartoe aanleiding gegee het dat sekere mense in situasies van magteloosheid beland het, onder andere as gevolg van werkloosheid. Dit is egter nie net die individu wat sy werk verloor het of weens ander redes magteloosheid ervaar wat daardeur geraak word nie. Gesinne word ook geraak deur werkloosheid, werksverlies en ander oorsake van magteloosheid.

Kwago, Thesnaar, Thirion en Yates (2006:82-85) onderskei tussen drie kategorië wat betref die manier waarop gesinne geraak word indien die broodwinner sy/haar werk verloor. Die eerste het te doen met die leefstyl van die gesin wat aanpassings mag vereis. Dit mag onder andere behels dat sekere dinge wat vir die ontwikkeling van kinders belangrik is, weens begrotingsredes uitgeskakel word. Beperkinge wat betref die moontlikhede om probleme op te los, kan nadelige gevolge hê vir die kinders se probleemoplossingsvaardighede wat hulle tot 'n groot mate van hulle ouers aanleer. Die tweede kategorie het te doen met

interpersoonlike verhoudings in die gesin wat dikwels geaffekteer word vanweë die feit dat die werklose persoon 'n vyand vir sy gesin word. Werklose pa's sal byvoorbeeld hul kinders dikwels swaarder straf as wat andersins die geval is. Die aanpassings wat van adolessente verwag mag word, speel ook in dié verband 'n rol. Die derde kategorie het te doen met gevoelens wat deur die gesinslede ervaar word. In dié verband speel emosionele onstabiliteit wat die gevolg is van die werklose broodwinner se gevoel van waardeloosheid, moedeloosheid vanweë mislukte pogings om werk te kry en onsekerheid en angs oor die toekoms alles 'n belangrike rol.

Strategieë wat ter wille van ekonomiese of politieke redes geïmplimenteer word, het dus gevolge waardeur kinders geaffekteer word op 'n stadium wanneer hulle nog van hulle ouers afhanklik is en die invloed wat van hulle ouers tot hulle uitgaan, van besondere belang is vir hulle ontwikkeling. Daarom kan sodanige ervarings vir kinders gevolge inhou wat vir die res van hulle lewens op hulle 'n uitwerking sal hê. Daar word in die volgende afdeling verder aan kinders se ervarings van magteloosheid aandag gegee.

Nel (2003:38) vertel die verhaal van 'n man wie se ervaring van werksverlies verder vererger is deur ervarings binne die gemeente waarby hy ingeskakel was. Die emosionele ondersteuning wat hy nodig gehad het, het hy nie gekry nie. Hy het eerder ervaar dat hy dopgehou word met die doel om te sien wanneer hy ten gronde sal gaan. Verder het 'n gemeentelid wat in 'n senior posisie werksaam was by die maatskappy waar hy vroeër gewerk het, by verskeie geleenthede probeer om die pad na 'n nuwe betrekking vir hom moeiliker te maak. Verder moes hy hoor dat sy vrou se naam verskyn op 'n gebedslysie waardeur die gemeente opgeroep word om te bid dat sy nie so hard moet werk om die gesin aan die lewe te hou nie.

Ek vind dit moeilik om die voorafgaande verhaal direk met prediking in verband te bring, maar ek vind die verwysing daarna gepas om die gedagte van kerkwonde in te lei. Kerkwonde is volgens Jackson (2007:24) diep wonde wat lank neem om te genees. Die rede waarom hierdie tipe wonde so buitengewoon pynlik is, is waarskynlik die feit dat die persoon getref is op 'n stadium wanneer hy / sy nie verwag het om seer te kry nie. Die kerk behoort tog immers 'n plek van aanvaarding en heling te wees waar 'n mens nie verwag om seer te kry nie. Volgens Nel (2003:189) gee pynlike ervarings wat iemand binne die kerk opgedoen

het soms daartoe aanleiding dat so iemand nie meer die vrymoedigheid, moed of motivering het om deel van daardie gemeenskap te wees nie. Daar word in sommige van die verdere afdelings aandag gegee aan kerkwonde wat wel met prediking verband hou sodat daar ook in die teorie wat vir preekanalise gebruik word met die moontlikheid van kerkwonde rekening gehou kan word.

2.6 Kinders se ervarings van magteloosheid

In hierdie afdeling word daar eerstens aandag gegee aan verskillende moontlike maniere waarop kinders geraak kan word indien hulle in arm huishoudings grootword. Daarna word daar aandag gegee aan gevalle waar kinders seksueel misbruik en ook andersins mishandel is en aan kinders wat met gestremdheid te doen het. Laastens word daar aan die verskynsel van depressie by kinders aandag gegee voordat daar in die volgende afdeling verder aan depressie aandag gegee word.

2.6.1 Kinders wat in arm huishoudings grootword

Van Rooyen (2005:1) vertel dat sy as kind verbaas sou wees om te hoor dat hulle arm is en swaarkry en sy sou selfs daarvoor stry. Terwyl sy grootgeword het in die destydse Arbeidskolonie langs die Oranje-rivier waar verarmde Afrikaners 'n heenkome kon vind, was hulle blootstelling aan die buitewêreld baie beperk sodat hulle nie hulle agterstand op ander besef het nie. Dit wil egter voorkom dat kinders wat hedendaags in armoede grootword op verskeie maniere aan die buitewêreld blootgestel word en sodoende bewus word van die moontlikhede waaraan hulle nie kan deel hê tot die mate waarin ander kinders daaraan deel het nie.

Volgens Pieterse (2001 b: 38) leef drie uit elke vyf kinders in arm huishoudings wat die implikasie inhou dat hulle in skrikwekkende toestande grootword wat die volgende insluit: Hulle word seksueel misbruik deurdat hulle verkrag word of tot prostitusie gedwing word. Misbruik van alkohol deur ouers gee daartoe aanleiding dat die kinders self in alkoholmisbruik verval. Verder is hulle voortdurend aan geweld blootgestel. Die kinders is soms afhanklik van grootouers wat staatspensioen ontvang omdat hulle werklose ouers geen versorging aan hulle kan bied nie. Ondervoeding, siektes en gebrek aan onderwys het

dikwels vertraagde liggaamlike en verstandelike ontwikkeling tot gevolg wat veroorsaak dat sulke kinders 'n agterstand op ander kinders het.

Misbruik en mishandeling van kinders is egter nie tot arm huishoudings beperk nie. Daar word in die volgende sub-afdeling aandag gegee aan gevalle waar dogters deur hulle onderskeie stiefpa's seksueel misbruik is in situasies wat niks met armoede te doen gehad het nie.

2.6.2 Kinders wat seksueel misbruik word

Volgens Lewis (2005:217) word buitengewone magteloosheid ervaar deur kinders wat seksueel misbruik word omdat die kind nie daartoe in staat is om enigiets te doen ten einde die misbruik te voorkom nie. Die magteloosheid word verder vererger indien 'n volwassene wat deur die kind vertrou word, weier om die kind te glo of te beskerm. Daar word vervolgens aandag gegee aan 'n verhaal waarin sodanige ervarings ter sprake is.

It's me, Anna is 'n verhaal met sterk outobiografiese trekke (vgl Lötter 2005:205). Anna in dié verhaal is by verskeie geleenthede deur haar ma se vriend onsedelik betas. Hy het haar ook by geleentheid erg geslaan omdat sy teëgepraat het toe haar ma haar aangesê het om die wasgoed te bring. Anna het haar pa van wie haar ma geskei was, vertel dat sy deur haar ma se vriend geslaan is. Alhoewel haar pa erg ontsteld was daaroor, het hy niks daaromtrent gedoen nie. Anna was egter te skaam en vernederd oor die betasting dat sy nie kans gesien het om met enigiemand daaroor te praat nie. Sy het haar voorgeneem om wel met haar pa daaroor te praat, maar voordat sy dit kon doen, het hy selfmoord gepleeg. Intussen het Anna en haar ma wat van voornemens was om te trou, saam met haar ma se vriend en sy seun in 'n huis ingetrek. In die nuwe huis het die betasting 'n daaglikse gebruik geword wat soos volg deur Lötter (2005:63) beskryf word:

(A)t night I lay rigid in my bed and prayed that he wouldn't come. But he did. Time after time the door soundlessly opened, he slipped his hand into my panties and my body began to shudder. 'You don't talk to anyone about this,' he warned. Threatened. I flung my shame into the laundry basket the next morning.

Anna het op 'n keer haar kamerdeur gesluit en by haar ma moeilikheid daaroor gekry sodat sy dit nie weer probeer het nie. Na haar sussie se geboorte, 'n paar maande nadat haar ma weer getroud was, het die nagtelike besoeke 'n ruk lank opgehou. Anna het aanvanklik gehoop dat haar gebede uiteindelik verhoor is, maar later tot die besef gekom dat haar baba-sussie haar ma snags wakker gehou het sodat haar stiefpa dit nie kon waag om na haar kamer te kom nie. Die besoeke het hervat toe haar sussie na ses weke begin het om snags deur te slaap. Nadat Anna een aand by die huis gekom het terwyl haar ma en haar stiefpa se seun albei nie daar was nie, het haar stiefpa haar 'n boek met pornografiese foto's gewys en aan haar gesê dat hy dieselfde dinge as in die foto's nog daardie selfde aand met haar wil doen. Hy het 'n dreigement van vroeër herhaal naamlik dat hy haar en haar ma sou wegjaag indien sy haar ma sou vertel, maar haar baba-sussie sou hou. Haar ma het op daardie stadium nie meer 'n werk of enige familie gehad waarop sy kon steun indien so iets sou gebeur het nie. Daardie aand is Anna vir die eerste keer deur haar stiefpa verkrag. Haar ervaring tydens daardie gebeurtenis word soos volg deur Lötter (2005:77) beskryf:

The pain that shot through me when he forced himself inside me was indescribable. The worst I had ever experienced. I would've screamed if he hadn't held his hand over my mouth. He came with a groan and lay on me for a while. I felt smothered. I could hear his heart beating fast. I swallowed the nausea that had welled up in my throat. He got up silently and pulled on his clothes. Only after I'd heard the toilet in the passage flush and their bedroom door close did I slowly get up. Then I went to the bathroom to wash off the sliminess.

Tydens 'n vakansie wat Anna saam met haar vriendin en dié se familie deurgebring het, het sy op Kersdag saam met hulle kerk toe gegaan. Haar ervaring tydens die diens word soos volg deur Lötter (2005:104) beskryf:

As I sat and looked at the dominee, I wondered what he would do if he knew what was going on in some houses in this country ... Would he still be so mild, or would he wave his arm and free us from the pigs, me and others? If God was almighty as the dominee said, then why didn't he He do anything? Help me, God! Please! I looked up at the dominee. No help. My help had to come

from myself. I couldn't expect it from anyone else. Not even God could save me.

Hierdie ervaring is myns insiens 'n voorbeeld van waarna Nel (2003:143) verwys wanneer hy sê dat mense soms in die kerk 'n God leer ken het wat die lewe vir hulle nog ingewikkelder maak en dit soms vir hulle onmoontlik maak om te glo. Tydens preekanalise behoort daar gelet te word op Godsbeelde wat moeilik te versoen is met die realiteit waarbinne magtelose mense hulle bevind. Volgens Nel (2003:138) is daar geweldig baie mense wat met pyn in hulle lewens rondloop omdat hulle geglo het dat God in beheer is, maar die teendeel beleef het. Dit blyk dus dat Godsbeelde 'n belangrike bydrae kan lewer tot kerkwonde. Dit is myns insiens veral die siening omtrent God as Agent waarmee daar in dié verband rekening gehou moet word. Volgens hierdie siening is God die Heer en Bestuurder van prosesse in die natuur en die geskiedenis. Hierdie siening kan soms troosryk wees omdat 'n mens net kan berus in 'n Hoër Hand wat vir alles verantwoordelikheid neem. Tog word dit gewoonlik erg problematies in tye van krisis. As God in beheer van alles is, moet Hy immers ook die bron van kwaad en lyding wees (vgl Müller 2011:130). Die gedagte van die almag van God wat veral in dié verband problematies is, het volgens Caputo (2006:80) nie ontstaan vanuit Bybelse en historiese ervarings nie, maar eerder vanuit debat tussen kerklike teoloë wat gepoog het om institusionele mag wat aan 'n Bybelse idee verbind is, te bestendig.

Anna het nadat sy van die vakansie teruggekeer het huis toe, beheer probeer uitoefen deur aan te bied om saam met haar baba-sussie te bad terwyl haar ma in die nabyheid was. Dit het by haar ma byval gevind. Verder het sy haar kamerdeur snags gesluit en 'n wekker gestel sodat sy soggens die deur betyds kon oopsluit voordat haar ma kon agterkom dat die deur gesluit was. Sy het geweier om die deur oop te sluit toe haar stiefpa by geleentheid aan haar kamervenster kom klop het. Een aand het hy haar egter gedreig dat hy haar baba-sussie sou misbruik indien sy sou voortgaan om haar kamerdeur te sluit. Nadat Anna daardie aand weer verkrag is, het sy probeer om selfmoord te pleeg deur 'n oordosis pille te drink. Sy het in die hospitaal beland, maar het oorleef. Toe haar stiefpa haar die eerste aand nadat sy uit die hospitaal ontslaan is, weer probeer verkrag het, het sy kliphard '*Nee!*' geskree sodat haar ma dit kon hoor en na haar kamer gekom het. Anna het haar ma vertel dat haar stiefpa haar reeds verskeie kere verkrag het, maar haar ma wou haar nie glo nie en het onder andere soos volg reageer (vgl Lötter 2005:138):

Shut up! He's a respected member of the community. Good God, he's an elder in the church. To accuse him of something like that! ... I don't want to hear you say something like that again. Where do you think we'd be without him? ... (H)e gave us – you – a roof over your head. He pays your school fees. He makes sure that you have food and clothes. Your father didn't do those things. Your father was a coward. Your father disappointed you; he didn't.

Toe Anna een dag by die huis aankom, het sy gevind dat haar stiefpa besig was om haar sussie onsedelik te betas. Sy was erg ontsteld daaroor en het dit na haar ma se tuiskoms aan haar ma meegedeel. Haar ma het haar weereens nie geglo nie en haar uit die huis verjaag. Die ouers van 'n vriend van Anna het verder na haar omgesien. Haar ma het alle kontak met haar verbreek. Anna het 'n klag teen haar stiefpa ingedien, maar haar ma het egter daarin geslaag om die prokureur-generaal te oorreed om nie met die vervolging voort te gaan nie. Jare later moes Anna verneem dat haar jonger suster dieselfde pad as sy geloop het. Haar suster het basies opgehou om te lewe en het eers weer die moed gehad om die wêreld in die oë te kyk nadat haar pa aan natuurlike oorsake dood is. Lötter (2005:206) spreek haar soos volg uit oor die bogenoemde ervarings:

I shudder to think what would have become of me if I hadn't escape from that house. Those people who say that you forget later and that time heals all wounds are making a huge mistake. It is something you never forget. That's why I still sleep with a light on somewhere in the house. That's why it's still difficult for me to befriend older men. It'll always be part of me. You just learn to handle it better.

Zahn (2006:19 e.v.) verwys na soortgelyke ervarings. In haar geval het sy onder die indruk verkeer dat die persoon deur wie sy gemolesteer is haar biologiese pa is, maar sy het eers later uitgevind dat hy in werklikheid haar stiefpa is. Sy verwys meermale na die magteloosheid en hulpeloosheid wat sy in sulke situasies ervaar het en dat sy nie geweet het hoe om dit te hanteer nie. Volgens haar was die seksuele misbruik en die feit dat haar ma haar verwerp het nadat sy van die molestering uitgevind het, faktore wat daartoe bygedra het dat die nageboortelike sneller 'n reuse emosionele bom in haar lewe laat val het (2006:13). Daar word in afdeling 2.7 verder aan laasgenoemde aandag gegee.

Volgens Lewis (2005:212) word baie kinders steeds geleer dat hulle nie vir 'n volwasse persoon 'nee' mag sê nie. Deur sulke persepsies by kinders tuis te bring, word die moontlikheid dat volwassenes hulle mag oor kinders kan misbruik, op 'n gevaarlike wyse versterk. Die moontlikheid dat prediking in laasgenoemde verband 'n bydrae kan lewer en dat Bybeltekste vir dié doel geselekteer kan word, kan myns insiens nie buite rekening gelaat word nie. Kolossense 3:20 is een van vele Bybeltekste waardeur kinders opgeroep word tot gehoorsaamheid aan hulle ouers en lui soos volg: "Kinders, wees in alles aan julle ouers gehoorsaam, want die Here verlang dit van kinders wat in Hom glo." Indien 'n mens hierdie teks lees in samehang met die voorafgaande verhale, dan laat dit jou sidder as jy dink hoedat dié teks misbruik kan word om op 'n vernietigende wyse mag oor kinders uit te oefen. Volgens Snyman (2007:122) stort sekere interpretasies in duie wanneer kindermolestering plaasvind. Daar word in afdeling 2.9 verder aandag gegee aan die moontlikheid dat die Bybelteks gebruik kan word om mag oor ander mense uit te oefen.

Die verhale waarna in hierdie sub-afdeling verwys is, sluit meer in as dit waarna verwys is. Die seleksies uit die betrokke verhale is gekies met die doel om iets aan te toon ten opsigte van ervarings van magteloosheid waaragter mag werksaam was. Die mag het strategieë ingesluit wat op 'n subtiele wyse geïmplimenteer is en onder andere 'n dogter en haar ma se posisie van afhanklikheid uitgebuit het. Daar word in die volgende sub-afdeling verwys na 'n seun wat op 'n ander manier deur sy ma mishandel is.

2.6.3 Kinders wat mishandel word

Dave Pelzer is op agtjarige ouderdom deur sy ma uit hulle gesin uitgesluit. Hy moes in die motorhuis op 'n ou bed slaap sonder enige komberse. Wanneer hy nie op sy hande aan die onderpunt van 'n stel trappe moes sit nie, moes hy sekere take verrig. Indien hy nie dié take betyds tot die bevrediging van sy ma kon afhandel nie, moes hy sonder kos bly. Op dié manier het hy soms langer as 'n week sonder kos gebly. Verder is hy gereeld geslaan of by die trappe afgegooi. Sy ma het by geleentheid een van sy arms uit die skouergewrig geruk en die dokter daarna meegedeel dat hy uit die bed geval het. Nadat sy ma by geleentheid sy arm op 'n warm gasstoof gedruk het, is sy ontstoke onderwysers meegedeel dat hy met vuurhoutjies gespeel het. Verder is hy opwasmiddel of ammoniak ingegee om te sluk. Pelzer

(1999:7) beskryf soos volg die versugtinge wat hy as twaalfjarige kind gehad het na vier jaar van ervarings soos die bogenoemde:

The more I wake from my slumber, the more I curse God for not taking me in my sleep. He never answers my prayers. I so badly wish I were dead. I don't have the energy to live another day in 'The House'. I can't imagine another day with The Mother and her sinister games. I break down and cry. A waterfall of tears run down my face. I used to be so strong. I just can't take it anymore.

Pelzer het daardie selfde dag by die skoolverpleegster beland weens 'n asemhalingsprobleem nadat hy weer onder sy ma deurgeloop het. Die volgende dag het sy onderwysers 'n klag van kindermishandeling by die Polisie ingedien en hy is in pleegsorg geplaas. Hy het egter 'n ontwikkelingsagterstand gehad vanweë die tydperk waartydens hy deur sy ma mishandel is. Gevolglik het sy pleegouers dit moeilik gehad om hom sekere dinge te leer en hom op die regte pad te hou. Pelzer (1999:32-33) beskryf van sy ervarings gedurende hierdie tyd soos volg:

Because I was so skinny and awkward, I became easy prey for others, and my only form of defence was my mouth. Whenever I felt backed in a corner, words of intense anger and hatred seemed to erupt before I could analyze what I was saying or why. The only way I felt I could make friends was stealing for acceptance or doing whatever else I could to gain recognition. I knew that what I was doing was completely wrong, but after years of being an outcast and totally isolated, the need to fit in was too powerful to resist.

Verder het Pelzer gereeld nagmerries gehad waarin hy gedroom het dat sy ma 'n mes na hom gooi wat hom in sy slaap laat uitroep het. Tydens sy opleidingstydperk in die lugmag het hierdie nagmerries nog gereeld voorgekom. Nadat van sy makkers en uiteindelik van sy offisiere daarvan te hore gekom het, het dit vir hom teëspoed ingehou. Hy het byna sy plek in die lugmag verloor as gevolg daarvan en verder het dit meegebring dat hy nie gewild was onder sy makkers nie. Ten spyte van veskeie hindernisse waarvan laasgenoemde maar een voorbeeld is, het Pelzer daarin geslaag om vir hom 'n loopbaan in die Amerikaanse Lugmag

uit te werk. Hy het getrou tydens sy dienstydpark in die lugmag en een seun is uit die huwelik gebore. Die seun het hom baie na aan die hart gelê.

Nadat Pelzer 'n sekere artikel in 'n koerant gelees het en hardop daarop reageer het om reaksie by 'n senior offisier te ontlok, het hy begin om vrywilligerswerk onder mishandelde kinders te doen nadat die betrokke offisier hom daartoe aangemoedig het. Die wyse waarop hy hierdie werk gedoen het, was vir sy vrou moeilik om te verstaan en dit het spanning in hulle huwelik meegebring. Nadat hy uit die lugmag bedank het om hom voltyds te wy aan werk onder mishandelde kinders en om boeke oor sy ervarings te skryf, het die spanning in sy huwelik sodanig toegeneem dat 'n egskeiding onvermydelik was. Alhoewel hy daarna gereken het dat dit vir hom beter is om alleen te wees vanweë sy verwarde gevoelens, het daar 'n besondere vriendskap ontwikkel tussen hom en 'n dame genaamd Marsha wat werksaam was by die uitgewery wat van die boeke wat hy geskryf het, uitgegee het. Sy verwarde gevoelens het egter ook op hierdie vriendskap 'n uitwerking gehad toe Pelzer (1999:308) hom by geleentheid soos volg uitgelaat het teenoor Marsha:

For God's sake, look at you. You're perfect, a china doll. You're drop-head gorgeous! You don't lie, cheat, or steal. You have no vices. You don't have a mean streak in your body. You believe in God and in doing your best. You're educated; you don't complain or blame others if things don't turn out. You have no baggage from your past, no skeletons in your closet. Come on. I'm waiting for you to peel off your mask ... You're just too perfect. I know who I am and where I belong. You're too good for me. I'm sorry, but I don't ... I don't deserve to be with you.

Ten spyte van hierdie uitlatings, het Marsha haar uiteindelik soos volg uitgelaat oor Pelzer met wie sy intussen getroud is (vgl 1999:347-351):

He's a man of virtue, an individual of countless accomplishments, and has a heart of gold. A man so dedicated, energetic, and adorably wholesome. Yet he's the most haunted person I know, constantly swimming upstream ... As his wife I want the world to know how adorable, loving, and dependable he is. How strong yet fragile his heart is. How brave yet vulnerable. How wonderful

a provider and friend ... And most important, he has helped me to see how broken lives can mend from hearts and hands that care.

Pelzer (1999:340) het weer op sy beurt die volgende oor Marsha te sê gehad: "I am now fortunate enough to share my life with a person who truly makes me whole."

Mishandelde kinders ervaar ontwikkelingsagterstande en verwarde gevoelens wat 'n onvermydelike invloed op hulle gedrag uitoefen. Mense wat hulle verstaan en vir hulle omgee, kan 'n belangrike bydrae lewer om heling by hulle te bewerkstellig. Die optrede van sulke mense is myns insiens 'n voorbeeld van gevalle waar God op 'n besondere manier deur mense werk om heling te bewerk. Prediking behoort 'n regmatige plek te gee aan sodanige handeling van God deur mense wat nie net vir mishandelde kinders van besondere belang is nie, maar vir alle mense wat magteloosheid ervaar.

Daar word in hierdie afdeling ook verwys na nagmerries wat ervaar is en wat die gevolg was van traumatiese kinderervarings. Volgens Keshgegian (2000:159) kan die effek van trauma en onderdrukking voortduur lank nadat 'n slagoffer veilig en vry is. Die gevolg daarvan is dat die slagoffers destruktiewe gedrag toon wat op hulself en ander gerig is en waardeur iets van hul gebrokenheid weerspieël word. Om die dinamika van hul sonde te verstaan, moet daar egter gekyk word na hul lewens deur die lens van trauma, onderdrukking en die na-effekte daarvan. Na-effekte van trauma en onderdrukking behoort myns insiens in aanmerking geneem te word wat betref teologiese antropologie wat vir prediking van belang is.

Die invloed van kinderervarings op die onderbewuste is ook iets wat myns insiens nie buite rekening gelaat kan word nie. Volgens Oosthuizen (2007:131) vind nie alles wat ons doen of dink bewustelik plaas nie aangesien 'n groot deel van ons emosionele belewenis in die onbewuste dele van die brein ontspring. Psigodinamiese terapie fokus by uitstek daarop om onbewuste drange en konflikte na die bewuste te bring en so beterskap te bewerkstellig (2007:134). Teologiese antropologie wat vir prediking van belang is, behoort ook die invloed van die mens se onderbewuste in aanmerking te neem. Daar word in 'n latere afdeling in hierdie hoofstuk aandag gegee aan die belang van teologiese antropologie vir die ondersoek wat tydens hierdie studie gedoen word.

In hierdie sub-afdeling, asook in die vorige, is daar te doen gekry met situasies wat veranderinge van die tweede orde vereis het. Tydens 'n verandering van die eerste orde verander die persoon terwyl die sisteem onveranderd bly terwyl 'n verandering van die tweede orde daarom gaan dat die sisteem verander om ook vir die persoon verandering mee te bring. Die praktiese manifestasie van tweede orde verandering is dikwels paradoksaal. Dit lyk asof iemand iets doen wat verlies meebring, maar die radikale daad is nodig vir diepgaande genesing en verandering (vgl Dreyer 2005:29). Die persone na wie in hierdie en die vorige sub-afdeling onderskeidelik verwys is, se skeiding van hulle gesinne het waarskynlik vir hulle 'n mate van verlies meegebring, maar was onvermydelik om genesing vir hulle moontlik te maak. Die moontlikheid dat iemand op so 'n wyse deur 'n sisteem geaffekteer word dat radikale daade nodig mag wees vir genesing en herstel, behoort myns insiens tydens prediking in aanmerking geneem te word.

Kindermolestering en mishandeling van kinders is volgens Gous (2009:45) moontlike faktore wat 'n rol kan speel om depressie by kinders op enige ouderdom te sneller. Daar word in 'n latere sub-afdeling verder aan die voorkoms van depressie by kinders aandag gegee, maar eers iets oor kinders wat met gestremdheid te doen het.

2.6.4 Kinders wat met gestemdheid te doen het

Black (2006:31) vertel dat sy op twaalfjarige ouderdom op 'n dag skielik en onverwags beheer verloor het oor die fiets waarop sy gery het. Namate die verlies aan balans en koördinasie by haar en haar broer vererger het, is daar landwyd gesoek na dokters wat kon help. Daar is mettertyd vasgestel dat sy en haar broer albei ly aan 'n neurologiese toestand bekend as Friedreich's ataxia⁸ (2006:38). Een spesifieke insident in haar lewe word as van besondere belang geag. Dit het plaasgevind tydens 'n oorsese toer terwyl sy in 'n bus geklim het (2006:43). Die busbestuurder het aan haar gesê: "Why are you always drunk? You should be ashamed of yourself, lassie." Haar ervaring na aanleiding van hierdie opmerking wat vir lank daarna nog 'n invloed op haar sou hê, word soos volg deur Black (2006:44) beskryf:

---

⁸ Die betrokke toestand wat oorerflik is, behels 'n tekort aan die proteïene wat verantwoordelik is vir die regulering van die hoeveelheid yster in 'n sel. Yster wat as gevolg daarvan in selle opbou, veroorsaak skade aan die senuweestelsel wat die betrokke persoon se balans, koördinasie en beweging affekteer (vgl Black 2006:123).

A jolt ran through my body and I struggled to pull myself together. I groped for something to say and managed to croak some meaningless guttural sound, which probably strengthened his suspicions. I got off the bus, assaulted by feelings of self-loathing and, inexplicably, of guilt.

Die gedagte dat daar by iemand skuldgevoelens veroorsaak is oor 'n toestand waarvoor sy geensins verantwoordelik was nie, behoort myns insiens gesien te word in samehang met die feit dat siekte en gestremdheid mense dikwels aan hulle eie kwesbaarheid herinner. Daarom word daar soms gesoek na maniere om siek en gestremde mense te blameer vir hulle toestand om jouself sodoende te beskerm. Mense benodig dus samehangende, moralistiese verhale om hulself beter te laat voel (vgl Swartz 2010:58). Die moontlikheid dat prediking tot sulke verhale kan bydra en Bybelse verhale in dié verband kan gebruik, kan nie buite rekening gelaat word nie. Daarom behoort daar tydens preekanalise ook op hierdie moontlikheid gelet te word.

Black (2006:95-96) vertel dat sy op 'n sekere stadium gefasineer is deur charismatiese godsdienst en 'n paar keer 'n plek van genesing besoek het waar daar gepoog is om die beseëte wat vir haar siekte verantwoordelik is, uit haar te dryf. Tot die teleurstelling van diegene wat die beseëte uit haar probeer dryf het, het daar geen verbetering in haar toestand ingetree nie. Sy is aangesê om soos 'n kind te glo, maar ook dit het niks aan haar toestand verander nie. Terwyl ander getuig het dat hulle selle deur die Heilige Gees vernuwe is, het sy onbevoeg gevoel, asof sy nie hard genoeg probeer het nie. Hierdie ervarings het aanleiding gegee tot verwarring en pynlike emosies wat vir haar erger was as haar liggaamlike toestand. Hierdie verwarring en pynlike emosies is volgens my oordeel kerkwonde wat die gevolg is van moralistiese pogings om resultate te waarborg op grond van verwagtings waaraan 'n mens moet beantwoord. Dit is teen die agtergrond van ervarings soos hierdie dat Eiesland (1994:105) vra "who is this God whose attention we cannot get, whose inability to respond to our pain causes still more pain?"

Black (2006:105) vertel dat sy later begin verstaan het dat om met haar toestand saam te leef aan haar groeigeleenthede bied en dat sy sodoende heling vind in haar ervaring van saamleef met haar toestand.

Tydens 'n konferensie oor teologie, gestremdheid en menswaardigheid wat gedurende Mei 2011 te Stellenbosch gehou is, het 'n spreker opgemerk dat neerhalende opmerkings soms gestremde mense se grootste struikelblok is en dat hulle verontreg word deur die idee dat hulle genesing nodig het. Gestremdheid is nie 'n probleem of 'n tragiese gebrek nie en die gestremde persoon is meer as sy / haar gestremdheid. Die kerk en gemeenskap moet gestremde mense se menswaardigheid erken omdat dit nie iets is wat voortspruit uit ons begrip van volmaaktheid nie. Dit wil dus voorkom dat die mag wat in mense se denke gesetel is dikwels 'n groter bydrae lewer tot die magteloosheid wat deur gestremde mense ervaar word as wat die toestand self daartoe bydra. Volgens Eiesland (1994:13) het die moeilikhede van mense met gestremdhede nie net daarmee te doen dat hulle lewens opsigself moeilik is nie, maar ook met die feit dat verandering van die strukture, beskouings en houdings wat hulle van 'n normale lewe weerhou, nodig is.

As dit die geval is dat mense met gestremdhede waarvan die tekens duidelik sigbaar is, belemmer word deur onvanpaste persepsies, hoeveel te meer dan nie wanneer dit kom by belemmeringe waarvan die tekens nie so duidelik sigbaar is nie. Swartz (2006:130) wys daarop dat hy nooit sy pa doelbewus blameer het vir sy gebrekkige voete nie, maar dat hy wel sy ouma blameer het vir die probleme wat sy gehad het en dit ten spyte van die feit dat ernstige depressie by haar gediagnoseer is. Hy erken dat dit moeilik is om die emosionele probleme wat deur mense ondervind word, in aanmerking te neem, selfs in gevalle waar ernstige psigiatrisie siektes ter sprake is. Daar word vervolgens aandag gegee aan verskeie belemmeringe wat nie maklik is om mee rekening te hou nie omdat die tekens en ware aard daarvan nie altyd so duidelik sigbaar is nie.

2.6.5 Depressie by kinders

In die vorige sub-afdelings is gewys op traumas en swaarkry wat kinders uit negatiewe omstandighede beleef. Kinders is meestal magteloos en het min beheer oor dinge wat hulle diep raak (vgl Gous 2009:33). Laasgenoemde geld ook vir depressie wat nie net ervaar word deur kinders wat trauma en swaarkry beleef nie, maar ook deur kinders wat onder gesonde omstandighede grootword waar aanvaarding, prestasiedruk en groepsdruk ook 'n rol speel. In laasgenoemde geval is die kans egter groter dat die simptome van depressie misgekyk

kan word omdat daar nie verwag word dat 'n kind onder sulke omstandighede depressie sal hê nie (2009:34).

Dit is dikwels moeilik om depressie by kinders te diagnoseer en te behandel. Omdat kinders dikwels nie oor die woordeskat beskik om te kan sê wat hulle voel nie, manifesteer die depressie eerder as klagtes van fisieke pyn, moegheid en dies meer of as gedragsveranderinge soos onttrekking, aggressiewe uitbarstings of gedragsprobleme. Hierdie probleme is egter nie net eie aan depressie nie. Indien depressie wel by 'n kind gediagnoseer is, is die kanse egter kleiner dat antidepressante sal werk as wat by ouer persone die geval is (vgl Oosthuizen 2007:74-75).

Die tragedie van depressie by kinders, veral as dit ongediagnoseer en onbehandel bly, is volgens Oosthuizen (2007:73-74) dat dit jong mense affekteer in die tyd wanneer hulle die vaardighede moet aanleer wat hulle vir die res van hulle lewe sal gebruik om in die samelewing in te pas en sukses te behaal. Die agterstand wat sodoende veroorsaak word, kan baie moeilik wees om in te haal. Akademiese vordering, persoonlikheidsontwikkeling en sosiale vaardighede ly daaronder. Baie mense bereik nooit die potensiaal wat God in hulle ingeplant het nie omdat hulle vormingsjare deur depressie gestrem is (vgl Gous 2009:22-23). Volgens De Vries (1985:77-78) sal dié kind wat in elke stadium van sy wording behoorlik en ten volle gewees het wat hy kan, moet en behoort te wees, volwassenheid as verstandelike en sedelike selfstandigheid met die minste probleme in ontvangs neem. Sommige kinders word egter op so 'n manier deur depressie geaffekteer dat hulle daardeur van die geleentheid ontnem word om tydens elke ontwikkelingsfase te wees wat hy/sy tydens die betrokke fase behoort te wees. Dit gebeur ook dikwels dat die kind wat tydens sy/haar vormingsjare deur depressie gestrem word, self nie eers daarvan bewus is nie (vgl Gous 2009:34). Sulke kinders word dikwels deur ander verkeerd verstaan en net gewoonweg as stout of ongedissiplineerd beskou (vgl Oosthuizen 2007:74; Gous 2009:34). Sodoende word die betrokke kinders se ervaring van magteloosheid verder vererger. Die volgende opmerking deur Swartz (2010:130) word in dié verband as van belang geag:

We know that one of the things that can happen when one grows up with a mental illness or psychiatric disability which is not diagnosed or treated is

that one can develop ways to deal with one's difficulties, ways of coping, which are not always the easiest for others to manage.

Daar word in die volgende afdeling verder aandag gegee aan die aanpassings waartoe depressielyers soms genoodsaak is en die implikasies van sodanige aanpassings vir die teorie vir preekanalise wat ontwikkel word.

Daar word in afdeling 2.6.1 gewys op die moontlikheid dat kinders wat in arm huishoudings grootword, 'n agterstand by ander kinders kan hê. In afdeling 2.6.3 word gewys op die moontlikheid dat mishandelde kinders ontwikkelingsagterstande ondervind. In hierdie afdeling is gewys op die moontlikheid dat depressie by kinders soortgelyke gevolge kan hê. Dit is moeilik om met so 'n agterstand saam te leef binne 'n samelewing wat deur suksesgedreweheid gekenmerk word. Die moontlikheid dat iemand 'n belemmering kan ervaar weens die feit dat hy/sy tydens sy/haar vormingsjare op een of ander wyse gestrem is, behoort myns insiens nie tydens prediking buite rekening gelaat te word nie. Daar word in die volgende afdeling verder aandag gegee aan depressie wat ook reeds ter sprake gekom het toe daar in afdeling 2.5 na gevalle van werksverlies verwys is.

2.7 Depressie

Volgens Oosthuizen (2007:9) is daar min siektes bekend aan die mensdom wat so misverstaan, verkeerd gediagnoseer, gestigmatiseer en misken word as depressie. Baie mense glo steeds dat depressie straf vir sonde is, dat die lyer daaraan dit oor homself gebring het en dat dit geen regte siekte is nie, maar alles in die kop is. Verkeerde persepsies omtrent dié siekte is waarskynlik die rede waarom gelowige helpers met goeie bedoelings dikwels verkeerde metodes volg wanneer dit kom by ondersteuning aan depressielyers (vgl Gous (2009:111). 'n Mede-verteller in die boek van Els (2008:115) beskryf haar ervarings in dié verband soos volg:

Die samelewing is geneig om 'n fisiek siek mens by te staan, soos iemand wat kanker het of beroerte of 'n motorongeluk gehad het, want hulle kan die letterlike letsels sien. Maar die depressielyer se wonde en pyn is in sy binneste, en mense wat nie depressie verstaan nie, tree dikwels onbeholpe en afsydig op juis omdat hulle ongemaklik oor die siekte voel ... Soos

wanneer iemand vir jou sê jy moet jou regruk ... As ons kon, sou ons, maar nie-depressiewe mense verstaan dit selde.

Dit was juis die feit dat Zahn (2006:120) se ma aan haar gesê het dat sy haarself moet regruk dat sy besluit het om van 'n hoë brug af te spring om haar lewe te beëindig en sodoende 'n einde te maak aan die pyn wat sy ervaar het. Die gedagte aan laasgenoemde moontlikheid was reeds 'n tyd lank by haar aanwesig (2006:118). Daar sal vervolgens aandag gegee word aan sommige van die gebeure wat tot hierdie situasie aanleiding gegee het tesame met die molestering en verwerping waarna in afdeling 2.6.2 verwys word.

Zahn (2006:107 e.v.) vertel dat sy tydens swangerskap op ys gegly en geval het. Die operasie wat nodig was as gevolg daarvan, moes eers uitgestel word tot na die baba se geboorte. Gevolglik moes sy vier maande met verskriklike pyn saamleef. Sy beskryf iets van haar ervaring gedurende daardie tyd soos volg:

Die seekatarms van depressie het elke dag stywer om my gekrul. Die donkerte het my dieper en dieper in 'n swart put van versmorende pyn en emosionele leegheid afgetrek. Die dokters het my medikasie verhoog, maar dit het niks gehelp nie (2006:108).

Haar ervaring na die operasie word soos volg beskryf:

My lewe het in een groot stuk pyn verander. Dit was moeilik om te sê wat die seerste was, my liggaam of my gees. Ek kon dit eenvoudig nie meer hanteer nie en het stadig maar seker ophou baklei, gevoel hoe ek dieper en dieper in die donker put wegsak waaruit daar geen wegkomkans was nie (2006:110).

Zahn (2006:131) skryf haar ervarings toe aan die feit dat sy haar lewe lank pyn probeer wegsteek het en vervolg dan soos volg:

Maar dit maak nie saak hoe hard jy probeer om vir die verlede en die pyn weg te hardloop nie, dit haal 'n mens in. Hoe meer jy probeer om dit te ignoreer, hoe swaarder word 'n mens uiteindelik daardeur getref. Nou moes ek leer om die verlede in die oë te kyk, mense te vergewe, te aanvaar wie ek is en te leer om myself lief te hê. Dit sou nie maklik wees nie.

Hieruit blyk dit dat die na-effek van trauma en onderdrukking waarna in afdeling 2.6.3 verwys is, ook die onderdrukking van emosies kan insluit en dat dit daartoe kan meewerk om depressie aan die gang te sit.

Depressie hou nie net vir die lyer daarvan ervarings van magteloosheid in nie, maar dikwels ook vir mense na aan hulle wat ook deur die siekte geraak word en vanweë die oorerflikheid van die siekte, dikwels self 'n geneigdheid tot depressie het. Els (2008:131) beskryf haar ervaring in dié verband soos volg:

Ek begin verstaan hoe my ma waarskynlik gevoel het in haar stryd teen depressie, toe sy soms weke lank net in haar bed gelê het, feitlik nie 'n woord wou praat nie, net soms bietjies-bietjies geëet het... As tiener was ek ontsteld, soms wrokkig omdat sy nie geluister het nie wanneer ek wou verduidelik hoe my emosies met my wipplank ry, dat ek wil hê die wêreld moet my liever insluk. Ek het veral nie die vrymoedigheid gehad om 'n groot behoefte met haar te deel nie – dié dat ek met haar wou praat oor my pa se dood⁹. Soms het ek van frustasie eenkant gaan huil ... Ander kere het ek so magteloos en vol woede gevoel dat ek langs haar bed gepleit het, soms daarop aangedring het, nes my jongste die laaste tyd al 'n paar keer teenoor my gedoen het: “Staan tog net op, Ma!”

Na aanleiding van ervarings soos hierdie, is daar besluite geneem wat soos volg beskryf word deur Els (2008:24):

Omdat endogene depressie oorerflik kan wees en ek besef het hoe dit my pa en in die proses ook my ma, ons vier kinders en ander familieleden se emosies afgeknou het, het ek jonk reeds besluit: Ek gaan alles doen om te keer dat dié ding ook vir my aan die keel beetskry. Ek gaan positief dink, opwindende, stimulerende dinge doen. Ek gaan die wêreld vol reis en interessante mense ontmoet, ek gaan my uitleef in my werk as joernalis, gereeld ver en vinnig stap en oefeninge doen, ek gaan my so min as moontlik ophou met negatiewe mense.

---

⁹ Hy het selfmoord gepleeg as gevolg van depressie.

Ten spyte van hierdie besluite het sy as gevolg van werksdruk in 'n situasie beland wat soos volg deur Els (2008:131) beskryf word en wat haar tot 'n beter verstaan van haar ma se situasie gebring het:

Maar nou, hier by die gordyne vol monsters en drake en duiwels, voel ek een met haar. Ek begryp nou eers so effens watter helse pad sy geloop, dikwels gekruip, het. Veral sonder haar man, die pa van haar vier kinders. En met die ewige wete dat hy nooit uit die donker put van sý dodelike depressie kon wegbreek nie.

De Villiers (2008:101) verwoord sy ervaring van depressie soos volg in 'n gebed:

Ek weet ek is een van die mense met dié emosionele siekte wat my van tyd tot tyd vang, die onverklaarbare hartseer, die geveg met die eie self, en die onvergenoegdheid van die wete dat hierdie donkertes gereeld kom en dat ek die valleie nie kan vermy nie. Dit is my doring in my vlees en soos Paulus moet ek sê dat U genade vir my genoeg is.

De Villiers (2009:142-143) vertel dat op 'n dag, terwyl hy in Londen was, hy deur die Groot Emosionele Depressie platgeslaan is en vir dae net in sy hotelkamer gebly het en vroeër as beplan terug huis toe is. Tuis het dit egter net slegter gegaan. Die toestand het met rukke en stote vier jaar lank geduur. Met genade van Bo kon hy met sy werk voortgaan en sy stukkende innerlike wegsteek. Tog het sekere gemeentelike agtergekom dat iets skort. Op 'n sekere stadium is hy uitgestem vir 'n direkteurspos waarvoor hy eenparig benoem is deur die dagbestuur van die inligtingskommissie van die Kaapse kerk. Hy beskryf hierdie ervaring as die slagmes in sy rug wat die begin was van die einde van sy loopbaan as voltydse leraar. Hy beskryf die gevolge van hierdie ervaring soos volg: "n Gesonde realisme sou soms in sinisme oorgaan of in 'n gevoel van aggressie. Hierdie aggressie het ek partymaal op myself gemik: en die vlae van depressie het vererger. Die snykant van my persoonlikheid het skerper geword."

Depressie is 'n siekte van die brein (vgl Oosthuizen 2007:53). Dit ontstaan wanneer daar fout kom met die oordrag van boodskappe in die brein as gevolg van 'n probleem met die neuro-oordragstowwe wat as boodskappers optree (2007:56-58). Sommige mense het 'n

groter en ander 'n kleiner geneigdheid tot depressie (2007:59). Ons gene bepaal ons kans op depressie, maar is nie noodwendig die oorsaak daarvan nie. Omgewingsfaktore is gewoonlik nodig om die proses aan die gang te sit (2007:60). Strategieë wat met die uitoefening van mag gepaard gaan, kan dus 'n bydrae lewer om depressie aan die gang te sit, maar die vernaamste mag wat ten opsigte van die magteloosheid van depressie 'n rol speel, is myns insiens die mag wat in mense se denke gesetel is en 'n klomp verkeerde opvattinge oor depressie insluit. Ek is verder van mening dat die invloed wat 'n sukses-gedrewe samelewing op mense se denke uitoefen, nie in dié verband buite rekening gelaat kan word nie.

Algemene simptome van depressie is die volgende (vgl Oosthuizen 2007:18-30): 'n bedrukte gemoed en verminderde belangstellings en ervarings van plesier; slaapveranderings wat kan beteken dat die persoon sukkel om te slaap of net wil slaap; verandering in eetlus wat kan beteken dat die persoon nie eetlus het nie en gevolglik gewig verloor of dat die persoon nie kan ophou eet nie en gevolglik 'n toename in gewig ondervind; moegheid en lusteloosheid as gevolg van verlies aan energie wat maklik deur ander as luiheid afgemaak kan word; skuldgevoelens wat soms meebring dat daar weer van voor af met dinge van die verlede geworstel word asof hulle nooit opgelos is nie; gebrekkige konsentrasie, vergeetagtigheid en besluitloosheid; traagheid van ledemate of 'n innerlike onrustigheid wat stilsit onmoontlik maak; selfmoordgedagtes. Afsonderlik dui hierdie simptome nie noodwendig op depressie nie. Die genoemde simptome is veral kenmerkend vir major depressie wat die mees algemene vorm van depressie is (2007:33).

Die simptome van die depressiewe fase van bipolêre steurings¹⁰ is baie soortgelyk sodat dit al dikwels gebeur het dat bipolêre persone verkeerdelik vir major depressie behandel is (2007:37-38). Depressie kan ook met psigose gepaard gaan wat beteken dat die persoon heeltemal kontak met die werklikheid verloor en waanidees ervaar (2007:51). Die gordyne vol monsters, drake en duiwels waarna Els (2008:131) verwys het, was waarskynlik sulke waanidees.

---

¹⁰ By bipolêre versteurings word die depressiewe fases afgewissel deur maniese fases wat gekenmerk word deur hoë energievlakke, gevoelens van geluk, waagmoed, onrealistiese en roekelose gedrag, geïrriteerdheid en aggressie. By sommige mense is daar 'n ligter vorm van manie wat hipomanie genoem word (vgl Gous 2009:24).

Alhoewel depressie behandel kan word, is dit 'n komplekse aangeleentheid waarvoor daar nie kitsoplossings bestaan nie. Dit gaan dus nie daaroor dat daar net 'n pilletjie gesluk moet word en alles sal regkom nie (Oosthuizen 2007:104-105). Die presiese middel in die regte dosis moet vir elke individu gevind word sodat die proses 'n soektog is. 'n Middel kry soms tot ses weke kans om te sien of dit werk. Soms moet daar van voor af gesoek word na 'n middel wat vir die spesifieke persoon sal werk wat kan lei tot moedeloosheid by 'n persoon wat reeds swaarkry (vgl Gous 2009:55).

Daar behoort ook kennis geneem te word van twee ligter vorme van depressie wat dikwels misgekyk word, maar wat vir die persoon wat daaraan ly gevolge inhou wat dikwels deur ander verkeerd geïnterpreteer word. Die eerste is die sogenaamde distimiese steuring wat beteken dat die lyer daaraan oor 'n lang tyd simptome van depressie in 'n ligte graad ervaar. Diegene wat daaraan ly is gewoonlik negatief ingestel en sonder dryfkrag en motivering. Hulle is onseker van hulself, voel minderwaardig en neem moeilik besluite, maar is ook sarkasties en vol klagtes. Baie mense lewe met hierdie toestand saam en reken dat dit maar is hoe die lewe is terwyl ander hul eienskappe as deel van hul persoonlikheid sien en nie as 'n siektetoestand nie (vgl Oosthuizen 2007:35-36). Die ander toestand waarvan kennis geneem moet word, is die sogenaamde siklotimiese steuring waartydens minder ernstige depressiewe episodes as deel van siklusse voorkom. Dit is die tipies buierige persoon wat gekenmerk word deur gemoedskommelings wat selde gediagnoseer word omdat dit as persoonlikheidseienskappe gesien word en nie as 'n siekte nie (2007:44). Ek vind die verwysing na hierdie twee toestande noodsaaklik aangesien ek van mening is dat daar dikwels tydens prediking onbewustelik teen diegene wat daaraan ly, gediskrimineer word. Ek is van mening dat daar soms tydens prediking vorendag gekom word met idees oor positiewe denke, emosionele intelligensie¹¹ en selfbeheersing wat nie die realiteite rakende die twee toestande waarna verwys is, genoegsaam in aanmerking neem nie. Gevolglik word daar ondraaglike laste wat die moontlikheid van verdere skuldgevoelens inhou, gelê op diegene wat dikwels onwetend aan die betrokke toestande ly.

---

¹¹ Volgens Gous (2009:33) behels emosionele intelligensie onder andere insig in jou eie belewenisse. Ek ondersteun hierdie verstaan van die betrokke term, maar ek het ook al in praatjies verwysings na die term teëgekome wat neerkom op sekere verwagtings wat gestel word ten opsigte van die hantering van emosionele aangeleenthede.

Een van die mede-vertellers in die boek van Els (2008:116) het genoem dat sy haarself leer ken het en mense en omstandighede probeer vermy wat 'n negatiewe uitwerking op haar gemoed kan hê. Ek is van mening dat die gemeente of sekere strukture daarvan vir sommige depressielyers omstandighede kan inhou wat hulle liever moet vermy. Hierdie gedagte behoort nie buite rekening gelaat te word wanneer die gemeente tot sekere dinge tydens prediking uitgenooi word nie. Daar behoort dus tydens preekanalise gelet te word op die mate waartoe daar rekening gehou word met aanpassings wat vir sekere mense, byvoorbeeld depressielyers, nodig mag wees: Is die prediking bevorderlik vir begrip vir sodanige aanpassings of word daar verwagtings gestel wat die aanpassings bemoeilik?

Daar word in die volgende afdeling onder andere aandag gegee aan die belang van teologiese antropologie wat die liggaamlikheid van die mens wat tydens depressie so 'n belangrike rol speel, nie buite rekening kan laat nie. Die invloed wat die pyn van die verlede in dié verband kan hê, behoort ook nie buite rekening gelaat te word nie.

2.8 Sonde in strukture en die belang van antropologie vir hierdie studie

Volgens Villa-Vicencio (1994:190-191) het sonde nie net te doen met 'n mens se verhouding met God en medemens nie, maar sonde is ook in die strukture van die samelewing ingebed. Politieke, ekonomiese en sosiale strukture waarbinne onreg en onderdrukking geskied, is 'n manifestasie van strukturele sonde. Sodanige sonde is myns insiens hoofsaaklik die gevolg van strategieë waardeur sommige mense ten koste van ander bevoordeel word. Daar is in voorafgaande afdelings gepoog om aan te toon hoedat besighede, politieke strukture, strukture van regspraak, verskillende werksituasies en selfs gesinne op so 'n wyse deur sodanige strategieë geaffekteer is dat dit die magteloosheid van sommige mense tot gevolg gehad het. Daar is ook vroeër genoem dat die uitoefening van mag neerkom op die implimentering van strategieë. Die volgende opmerking in verband met mag deur Foucault (1978:86) word op hierdie stadium as van belang geag:

(P)ower is tolerable only on condition that it mask a substantial part of itself. Its success is proportional to its ability to hide its own mechanisms. Would power be accepted if it were entirely cynical? For it, secrecy is not in the nature of an abuse; it is indispensable to its operation.

Dit is veral opvallend dat strategieë wat geïmplimenteer is in gevalle waar kindermishandeling, kindermolestering en korrupsie ter sprake was, die sukses van die strategieë bevoordeel is deur die wyse waarop sekere metodes wat gebruik is vir ander weggesteek is. Strategieë wat ten doel het om mense se denke in 'n sekere rigting te stuur, geskied dikwels op 'n subtiele wyse wat die ware bedoelings daaragter wegsteek. Die verborgenheid van die mag wat agter verbruikerspatrone werksaam is, bring onder andere mee dat gewone mense dikwels onwetend meedoen aan die sonde in stukture. Cavanaugh (2008:43) verwys soos volg na laasgenoemde:

Most of us would never deliberately choose our own material comfort over the life of another person. Most of us do not consciously choose to work others to death for the sake of lower prices on the things we buy. But we participate in such an economy because we are detached from the producers, the people who actually make our things. Not only are the people who make our things often a world away, but we are prevented from learning about where our products come from by a host of roadblocks.

Aangesien die metodes wat tydens magsuitoefening gebruik word dikwels verborge is, is konfrontasie met magte 'n komplekse aangeleentheid. Volgens Cilliers (2010) is prediking onder andere konfrontasie met magte. Hierdie aspek van prediking behoort in gedagte gehou te word tydens die normatiewe fase van die prakties-teologiese ondersoek tydens hierdie studie gedoen word.

Volgens Louw (1999:158) is die mensonterende politieke strukture en die toenemende probleem van armoede en sosiale ellende, faktore wat die mens van sy/haar identiteit vervreem. Dit sluit aan by die kwessie van menswaardigheid wat een van die belangrikste beweegredes is waarom daar in die teologie in antropologie belang gestel word. Wat vir teologiese antropologie van belang is, is die vraag na hoe die dinamika tussen ek en self, bewus en onbewus, tussen denke en gevoel sowel as sekere kenmerkende gedragstyle binne verantwoordelike gedrag geïntegreer word (1999:248). Volgens Smith (2010:189) was dit juis die gebrek aan 'n Christelike antropologie wat die diepste oorsaak was van wit Suid-Afrikaners se onwetendheid oor wat in die apartheidsjare met swart inwoners van hulle

land gebeur het. Veral die Afrikaners het geglo hulle weet goed genoeg wie God is, maar hulle het weinig geweet wat die mens vanuit 'n Christelike mensbeskouing is.

Daar is tot dusver in hierdie hoofstuk verskillende sake geïdentifiseer waarmee myns insiens rekening gehou moet word wat betref teologiese antropologie wat vir prediking van belang is: In afdeling 2.6.4 is gewys op die na-effek van trauma en onderdrukking, die invloed van die onderbewuste asook die feit dat mense soms op so 'n manier geïmponeer word deur die sisteem waarbinne hulle hul bevind dat radikale optrede nodig mag wees vir hulle genesing en herstel. In afdeling 2.6.5 is gewys op die moontlikheid van stremminge tydens vormingsjare wat onvermydelike belemmeringe vir latere lewensjare mag inhou. In afdeling 2.7 is gewys op die onvermydelike invloed wat chemiese prosesse wat in 'n mens se liggaam plaasvind, kan hê op die persoon se lewenskwaliteit, maniere van doen en wees asook sy/haar gedrag sodat spesiale aanpassings nodig mag wees.

Daar bestaan natuurlik die moontlikheid dat indien daar vir sekere beskouinge omtrent die mens ondersteuning in Bybeltekste gevind kan word, daardie beskouinge dan gebruik kan word om mag oor ander uit te oefen. Daar word in die volgende afdeling aandag gegee aan die moontlikheid dat daar van die Bybelteks gebruik gemaak kan word om mag uit te oefen.

2.9 Die gebruik van die Bybel om mag uit te oefen

Volgens Snyman (2007:112) word tekste gebruik om die openbare transkrip te help konstrueer. Die doel van die transkrip is om aan mense te sê wat hulle rolle in 'n bepaalde situasie is. Omdat maghebbers die transkrip formuleer, rig hulle die diskoers om hulle te pas. Omdat predikante oor die Bybel geleer is, verkry hulle baie mag as dit kom by sake oor die interpretasie van die Bybel (2007:114). Sodanige mag beteken myns insiens dat hulle in 'n posisie verkeer om aan ander sekere rolle voor te skryf. Mense met mag is egter geneig om die eie as natuurlik te ervaar (2007:12) en gevolglik nie in staat om raak te sien wat die uitwerking van hulle Bybellees op ander mense is nie (2007:10).

Monologisiteit speel 'n belangrike rol wat betref die gebruik van die Bybel om mag uit te oefen. Op hierdie manier word die Bybel gesien asof dit net een betekenis kon hê en dus net een boodskap het. Die skrywer kan net een ding bedoel en die leser kan net een betekenis toedig (2007:116). Monologisiteit is daardie magsinstrument wat verseker dat die openbare

transkrip, die belydenis en die Bybel uit een mond praat. Om hierdie eenstemmigheid te waarborg, word net dit wat die ideologie van die openbare transkrip ondersteun, toegelaat. Daarom word sekere inligting wat uit die Bybelwetenskappe kom, doelbewus geïgnoreer omdat dit die transkrip kan vernietig (2007:119).

Romeine 13:1 is veral 'n teks wat hom daartoe leen om aan die uitoefening van mag ondersteuning te bied. Dit lui soos volg: "Elke mens moet hom onderwerp aan die owerhede wat oor hom aangestel is. Daar is immers geen gesag wat nie van God kom nie, en die owerhede wat daar is, is daar deur die beskikking van God." Hierdie teks wat Goddelike gesag aan die mag van mense verleen, het volgens Caputo (2006:49) 'n sekere berugtheid verwerf na aanleiding van die manier waarop daar van die teks gebruik gemaak is gedurende die afgelope twee millennia.

In die vorige afdeling is daarop gewys dat prediking onder andere konfrontasie met magte behels. Dit blyk egter dat die Bybel op so 'n manier aangewend kan word dat dit tot die uitoefening van mag kan bydra. Dit bring mens by die vraag na 'n gepaste Skrifbeskouing en 'n gepaste manier van lees met die oog op prediking wat daartoe sal bydra dat prediking mag sal konfronteer eerder as om by te dra tot die uitoefening van mag wat onvanpas is omdat dit daartoe bydra om sommige mense se ervarings van magteloosheid te vererger. Hierdie vraag behoort in gedagte gehou te word tydens die normatiewe fase van die prakties-teologiese ondersoek wat tydens hierdie studie gedoen word. Verder behoort daar tydens preekanalise gelet te word op die moontlikheid dat Bybeltekste gebruik word om sekere rolle aan sekere mense toe te sê op 'n manier wat ander moontlikhede uitsluit, sonder om rekening te hou met verskille tussen die ontstaanskonteks van die teks en die konteks waarbinne die teks toegepas word. Magsuitoefening binne die kerk is ook van besondere belang vir die interpretatiewe fase van die prakties-teologiese ondersoek wat tydens hierdie studie gedoen word.

2.10 Samevatting

In hierdie hoofstuk is gepoog om aan te dui hoedat mag wat uitgeoefen word deur strategieë te implimenter, daartoe aanleiding gee dat sommige mense in situasies van magteloosheid beland of dat sommige mense se ervaring van magteloosheid vererger word. 'n Vraag wat van belang is vir die normatiewe fase van die prakties-teologiese

ondersoek wat tydens hierdie studie gedoen word, het in die proses opgeduik. Die vraag het te doen met 'n gepaste Skrifbeskouing en 'n gepaste manier van lees wat daartoe sal bydra dat prediking magte sal konfronteer eerder as om by te dra tot onvanpaste uitoefening van mag.

Verder is daar 'n aantal sake geïdentifiseer om tydens preekanalise mee rekening te hou. Hierdie sake sal vervolgens saamgevat word deur hulle as vrae in te skakel by die vier basiese vrae waarmee daar by die Heidelberg-metode gewerk word om sodoende 'n teorie vir preekanalise daar te stel vir die doeleindes van hierdie studie.

- Omdat die moontlikheid bestaan dat daar van die **Bybelteks** gebruik gemaak kan word om mag uit te oefen, behoort daar tydens elke preekanalise gevra te word op watter wyse die Bybelteks tydens die preek gefunksioneer het. Verdere vrae betreffende die Bybelteks is die volgende: Is daar dalk van Bybelse tekste gebruik gemaak om sekere rolle aan mense voor te skryf sonder om vir ander moontlikhede ruimte te laat of sonder die nodige inagneming van verskille tussen die ontstaanskonteks van die teks en die hedendaagse konteks? Is daar sprake van 'n rigiede omgang met tekste wat skadelik kan wees vir sekere persone? Word daar dalk van Bybelse verhale gebruik gemaak om sommige mense vir hulle situasie te blameer om sodoende 'n mate van veiligheid by ander te probeer skep?
- Wat **Godsbeelde** betref, is daar die volgende vrae om mee rekening te hou: Is daar sprake van beelde wat die indruk skep dat 'n mens vir God se reputasie verantwoordelik is en daarom aan sekere verwagtinge moet voldoen om Hom goed te laat lyk? Is daar sprake van Godsbeelde waardeur sekere resultate gewaarborg word indien daar aan sekere verwagtinge vodoen word? Indien die voorsienigheid van God in die preek ter sprake kom, sluit dit ook betrokkenheid by persoonlike probleme in en word daar in dié verband rekening gehou met God se werk deur mense? Is daar sprake van Godsbeelde wat problematies kan wees vir mense wat krisisse ervaar omdat die indruk geskep word dat God op een of ander wyse vir die krisis verantwoordelik is of Godsbeelde wat op een of ander wyse moeilik versoenbaar is met die realiteite waarbinne magtelose mense hulle bevind?

- Wat die **gemeente** betref, is daar die volgende vrae om mee rekening te hou: Word daar ondersteuning gebied aan 'n gemeenteteorie of kerkmodel wat so met verwagtinge belaa is dat dit enersyds druk op mense plaas om dinge te doen waarvan sommige uiteindelik tot nadeel van ander kan wees en andersyds sommige mense kan uitsluit weens hulle onvermoë om aan die verwagtinge te kan voldoen? Is daar 'n moontlike verband tussen verwagtinge wat gestel word en 'n moontlike Godsbeeld wat in die preek ter sprake is? Tot watter mate word daar tydens die preek rekening gehou met die mens se liggaamlikheid, onderbewuste, die moontlikheid van die na-effek van trauma en onderdrukte emosies en moontlike belemmerings as gevolg van ontwikkelingstremminge of die invloed van sisteme wat spesiale aanpassings mag vereis? Wat laasgenoemde betref, is die prediking bevorderlik vir begrip vir sodanige aanpassings of word daar verwagtings gestel wat die aanpassings bemoeilik? Word die gedagte van sosiale kapitaal ter sprake gebring tydens die preek? Indien wel, dra die preek by tot die skep van 'n ruimte waarbinne magtelose mense kan ervaar dat hulle daar tuis hoort of word daar eerder verwagtinge gestel waardeur sommige mense van so 'n ruimte uitgesluit word?
- Wat die **prediker** betref, is daar die volgende vrae om mee rekening te hou: Is daar dalk in die preek 'n neiging om mag uit te oefen deur strategieë te implimenteer of aan sekere strategieë ondersteuning te bied? Aanvaar die prediker dalk sy/haar eie situasie op so 'n manier as vanselfsprekend dat hy/sy nie besef hoedat sy/haar interpretasies ander affekteer nie?

In die volgende hoofstuk word bogenoemde sake sover moontlik toegepas ten opsigte van die analise van 'n aantal preke en dagstukkies.

Hoofstuk 3: Die analise van preke en dagstukkies

3.1 Inleiding

In hierdie hoofstuk word daar aandag gegee aan die analise van sewe preke wat almal gelewer is in gemeentes van die Nederduits-Gereformeerde Kerk in Stellenbosch gedurende die tydperk 2010 tot 2012. Die preke is in twee kategorië ingedeel naamlik preke wat aan die begin van die jaar gelewer is en preke wat op of naby Pinkstersondag gelewer is met bekragtiging deur die Heilige Gees as tema.¹²

Vir elke preek word daar eerstens 'n opsomming van die betrokke preek gegee. Dit word gevolg deur eksegeese van die teksgedeelte uit die Bybel wat tydens die preek as Skriflesing gedien het. Verskillende kommentare is geraadpleeg met die oog op sodanige eksegeese. Daar sal nie noodwendig verwys word na al die kommentare wat geraadpleeg is nie, maar slegs na enkele kommentare wat gepaste perspektiewe opgelewer het wat vir die doeleindes van die betrokke analise van belang is. Deur die gedagtes waarby daar tydens die eksegeese uitgekóm is met die argument van die preek te vergelyk, word daar gepoog om agter te kom hoe die Bybelteks tydens die preek gefunksioneer het. Daarna word daar aandag gegee aan soveel as moontlik van die vrae wat in die vorige hoofstuk geïdentifiseer is as van belang vir preekanalise.

Daar word ook twee dagstukkies in hierdie hoofstuk geanaliseer. Hierdie dagstukkies kom voor in 'n boekie wat deur 'n sekere Christelike instansie aan donateurs uitgestuur is as voorbeelde van die boodskappe wat hulle daagliks per e-pos kan ontvang. Sulke boodskappe wat daagliks per e-pos uitgestuur word, is myns insiens 'n nuwe gedaante wat prediking hedendaags aanneem. Die lesers van hierdie boodskappe vorm volgens my oordeel 'n virtuele gemeente wat hoofsaaklik uit donateurs van die betrokke instansie bestaan. Volgens 'n nuusbrief van die betrokke instansie was daar na enkele maande reeds meer as 5500 intekenaars wat die boodskappe elke werksdag per e-pos ontvang. Ek ag dit dus nodig om ook van hierdie dagstukkies te analiseer. Die enigste verskil tussen die analise

---

¹² Werksomstandighede was bepalend vir die keuse van die tydperke waartydens preke vir analise oorweeg is. Die toepaslikheid van die vrae wat voorkom in die teorie wat vir preekanalise ontwikkel is, het verder 'n belangrike bydrae gelewer ten opsigte van die seleksie van die preke en dagstukkies wat uiteindelik geanaliseer is.

van hierdie dagstukkies en die analise van preke is dat daar in die geval van die dagstukkies nie met 'n opsomming gewerk word nie, maar die betrokke dagstukkies word volledig in die proefskrif opgeneem.

3.2 Preke wat aan die begin van die jaar gelewer is

3.2.1 'n Preek met tema "Ons speel vir die wenspan"

Preekopsomming:

Skriflesing: Rigters 7:2-7

Die ellende waaronder mense in hierdie wêreld verkeer is geweldig. God werk deur mense om 'n verskil te maak ten opsigte van hierdie ellende. Vir hierdie werk is God nie van getalle afhanklik nie, soos blyk uit die feit dat Gideon met net 'n handjievul manskappe 'n oorwinning oor 'n groot oormag van die vyand behaal het. Dit is God self wat die oorwinning moontlik maak eerder as dat menslike vermoëns die deurslag gee. Na aanleiding van Gideon se versoek om 'n teken van God se teenwoordigheid, is die vraag gevra of 'n mens wel mag vra vir 'n teken van God se teenwoordigheid en sorg in jou situasie. Na aanleiding van die verskillende groeperinge van die manskappe in Gideon se situasie naamlik diegene wat dalk nie opgedaag het toe hulle opgeroep is nie, diegene wat bang was en uitgechicken¹³ het so gou soos hulle die kans gekry het, diegene wat huis toe gestuur is en diegene wat uiteindelik die oorwinning deurgevoer het, is daar die onderskeid getref tussen verskillende moontlike spanne binne die gemeente:

- Die nominale Christene wat wel lidmate is, maar selde, indien ooit, by die kerk opdaag.
- Die ja-maar Christene wat vir hulself speel. Hulle is wel gewillig, maar sodra hulle met uitdagings of teenstand te doen kry, is dit vir hulle te veel gevra om voort te gaan. Hulle geniet wel eredienste, maar eet gebraaide dominee na die tyd. Hulle is ook soms geneig om na ander gemeentes oor te gaan indien hulle nie kry wat hulle soek nie.

---

¹³ Hierdie is 'n voorbeeld van die prediker se woordgebruik wat in die opsomming opgeneem is. Soortgelyke gevalle kom verder in hierdie opsomming en in verdere opsommings voor.

- Diegene vir wie Jesus Christus eerste kom wat hulle gawes gee om 'n verskil te maak en as 'n Gideonsbende beskryf kan word.

(Daar is wel genoem dat 'n bepaalde persoon nie noodwendig altyd in net een van hierdie spanne speel nie.) Vir die laaste groep is vyf kenmerke voorgehou teen die agtergrond van die beeld van 'n span roeiers wat in pas met mekaar moet wees om suksesvol te kan voortbeweeg. Die kenmerke van sodanige Gideonsbende is die volgende:

- Ingesteldheid waarvoor die gesindheid van Jesus (Fil 2:5) as ideaal voorgehou is.
- Bereidheid om risiko's te loop wat totale vertrouwe op God en sy beloftes impliseer.
- Volharding indien teenslae ondervind word.
- Het mekaar nodig in seerkry en om mekaar bly te maak.
- Fokus wat te doen het met die vraag: *Wat dryf jou?* Christus se dood en opstanding behoort die rede te wees agter 'n Christen se lewe eerder as dinge soos jou werk, geld of jou gesin wat jy kan verloor.

In aansluiting by die vraag van vroeër is die kruis en leë graf voorgehou as tekens van God se sorg en teenwoordigheid in ons lewens. Op grond van wat God daar vir ons gedoen het, is die gemeente ten slotte uitgedaag om deel te wees van 'n Gideonsbende wat 'n verskil in die wêreld maak en aan die voorafgaande kenmerke voldoen.

Eksegese van die teksgedeelte (Rigters 7:2-7):

In die betrokke teksgedeelte is daar sprake van 'n ongewone situasie: die Here is oortuig dat daar te veel Israelitiese soldate is. Israel sal nie die beloofde oorwinning waardeur as iets wat die Here vir hulle moontlik gemaak het nie. Daarom word die soldate wat bang is, versoek om huis toe te gaan. Hiermee word 22 000 soldate uitgeskakel, maar die oorblywende 10 000 is nog te veel (vgl Bosman 2003 b: 262).

Niditch (2001:182) beskryf hierdie situasie soos volg:

[W]ar, in this case against the Midianites, is not for the glory of Israel but for the glory of God ... for the battle, like the Exodus itself, is to be not proof of Israelite prowess but a miracle account in which success is guaranteed by

God the warrior. Thus God devises a method, the test of the mode of drinking, to reduce the force to a mere 300 men.

Volgens McCann (2002:66) is dit nie duidelik wat God met die betrokke toets in gedagte het nie.¹⁴ Wat saak maak is die feit dat Gideon eindig met 'n gevegsmag wat belaglik klein is in vergelyking met die groot oormag van die vyand. Nou is die Here tevrede dat Hy ten spyte van die klein "Gideonsbende" die oorwinning oor die talryke Midianiete sal behaal. Nou kan daar geen twyfel meer bestaan dat dit die Here is wat die oorwinning vir Israel moontlik maak nie (vgl Bosman 2003 b: 262).

Analitiese opmerkings:

In die teksgedeelte is daar sprake van 'n groep mense wat deur God uitverkies is en deur wie Hy op 'n besondere manier gewerk het. In die preek word die gemeente egter opgeroep om self deel te word van 'n groep deur aan sekere kenmerke te voldoen. Die getuienis wat in die betrokke teksgedeelte gelewer word omtrent die werk van God, word dus tydens die preek verander in 'n eis wat aan die hoorders gestel word. Dit wil dus voorkom dat die teksgedeelte gedien het om tussen sekere groepe binne die gemeente te onderskei na aanleiding van sekere groepe wat in teksgedeelte van mekaar te onderskei is. Die gemeente is dan opgeroep om van 'n sekere groep deel te wees deur te voldoen aan sekere kenmerke waarna daar nie spesifiek in die betrokke teksgedeelte verwys word nie.

God se werk deur mense is wel tydens die preek ter sprake, maar dit word met sekere kenmerke geassosieer. Daar word dus die indruk geskep dat God se werk daarvan afhanklik is dat mense aan sekere kenmerke moet voldoen. Op hierdie manier is dit myns insiens nie meer 'n geval van God wat deur mense werk om deur hulle 'n verskil te maak nie, maar mense wat self die verskil maak deurdat hulle aan sekere kenmerke voldoen. Die betrokke kenmerke hou sekere verwagtings in wat myns insiens vir sommige mense moeilik mag wees om aan te voldoen. Depressie, ontwikkelingstremminge, die negatiewe uitwerking wat sekere sisteme op sommige mense mag hê en selfs faktore ten opsigte van die onderbewuste, is myns insiens moontlike faktore wat in dié verband 'n rol kan speel.

---

¹⁴ In ouer kommentare is daar wel pogings aangewend om iets uit die betrokke toets af te lei wat uiteindelik daarop neerkom dat die Here net 'n sekere soort mens kan gebruik.

Die gedagte van sosiale kapitaal word myns insiens tydens die preek ter sprake gebring, maar ook dit is met kenmerke te assosieer. Diegene wat hulle met die betrokke kenmerke kan identifiseer, behoort te ervaar dat hulle in die betrokke groep en dus ook in die gemeente waarin die betrokke groep as die ideaal voorgehou word, behoort wat vir hulle bevorderlik sal wees vir die vorming van vertrouensverhoudings en kommunikasie binne die gemeente (vgl afdeling 2.3). Die teenoorgestelde sal egter waarskynlik die geval wees by diegene wat hulle weens sekere redes nie met die betrokke kenmerke kan identifiseer nie.

Die kenmerke waartoe die gemeente opgeroep word, behoort myns insiens bevorderlik te wees vir die bedieningstrukture van die gemeente. Die oproep om aan sodanige kenmerke te voldoen, kan volgens my oordeel gesien word as 'n strategie wat in belang van die gemeente se bedieningstrukture geïmplimenteer word. Deurdat daar tydens die preek gepoog word om 'n strategie te implimenteer, is die prediker volgens my oordeel bewustelik of onbewustelik besig met 'n poging om mag uit te oefen.

3.2.2 'n Preek met tema "Hoe lyk my beeld van God?"

Preekopsomming:

Skriflesing: Deuteronomium 4: 13-20

Hierdie preek wat op 'n laaste Sondag in Januarie gelewer is, is ingelei met die volgende vrae: Het jy al sover hierdie jaar iets bereik of ervaar waaroor jy opgewonde voel? Het jy al in hierdie jaar tyd saam met die Here deurgebring om by Hom sekere antwoorde te kry? Laasgenoemde vraag is opgevolg met die opmerking dat dit soms lyk asof God witbroodjies het omdat dit lyk asof sommige mense oor al die antwoorde beskik terwyl ander met vrae moet worstel. Hierdie opmerking het uitgeloop op die volgende vraag: Hoe kry sommige mense dit meer as ander reg om te kan getuig van God se wonders in hulle lewens? Die volgende antwoord is op hierdie vraag voorgehou: **Die wat vir God ruimte maak om te wees wie Hy is, beleef dit dat Hy in hulle lewens doen wat Hy belowe het.** By navraag het die betrokke prediker bevestig dat laasgenoemde sin nie 'n aanhaling van 'n teks is nie, maar wel 'n samevatting van die preektema en met verwysing na die klem wat tydens die voorhou van die Wet geplaas is op God se Vryheid wat ons beskore is, die volgende bygevoeg: **Ons laat God toe om Homself te wees as ons aan sy Woord gehoorsaam is.**

Om 'n idee te vorm van wie God is, is die volgende eienskappe van God vanuit die teksgedeelte aangedui: Hy doen wonders, Hy is 'n God van verhoudings, Hy vra toewyding en eis rekenskap en Hy is emosioneel by sy kinders betrokke. Daar is verder gewys op die feit dat 'n mens 'n beeld van God kan hê wat jou pas waardeur jy Hom in 'n boksie probeer plaas. Dit kan egter nie gedoen word nie aangesien God 'n mens telkens verras wanneer jy dit probeer doen.

Die gemeente is vervolgens gekonfronteer met sekere vrae wat aansluit by die eienskappe van God wat vroeër aangedui is. Hierdie vrae is die volgende:

- Laat jy God toe om in jou lewe te doen wat Hy wil?
- Werk jy daaraan om jou verhouding met God te laat groei? (Terwyl hierdie vraag ter sprake was is daar na die kerk verwys as die besigheid van verhoudings wat natuurlik ook die onderlinge verhoudings met mekaar insluit.)
- Is jy toegewyd en aanvaar jy verantwoordelikheid? (Daar is onder andere gewys op die verantwoordelikheid ten opsigte van die gemeente se finansies terwyl hierdie vraag ter sprake was.)
- Is jy sensitief vir God se emosies soos sy medelye met mense wat swaarkry?

Hierdie vrae het myns insiens gedien as riglyne om vir God ruimte te laat om te wees wie Hy is ten einde God se beloftes te kan beleef. Deur God se beloftes op hierdie manier te beleef, behoort daar gedurende die res van die jaar iets opgelewer te word waaroor 'n mens opgewonde kan raak.

Eksegese van die teksgedeelte (Deuteronomium 4:13-20):

Volgens Merrill (1994:120 e.v.) het Moses in vers 13 die volk daarop gewys dat die inhoud van die openbaring by Horeb God se verbond met die volk was. Die tien gebooie as spesifikasies vir gedrag onder die verbond is deur Moses aan Israel gegee om riglyne te bied oor hoe om te lewe in die land wat hulle sou binnegaan en besit. Tydens die openbaring by Horeb het dit geblyk dat God transedent en onsigbaar is. Hy bestaan as Gees en nie materieel met 'n bepaalde vorm nie. In hierdie opsig is Hy anders as die afgode van die nasies. Enige poging deur Israel om Hom in 'n bepaalde vorm te probeer vasvang sou

beteken dat Hy tot die vlak van heidense verbeelding verlaag word. Israel word egter nie net gewaarsku teen die aanbidding van beelde en afgode nie, maar ook van die aanbidding van die son, maan en sterre wat wel deur sekere nasies aanbid is. Die son, maan en sterre is nie gode waardeur die mensdom beheer word nie, maar hulle is deur God geskep om die mens tot diens te wees. God is die een wat die skepping beheer tot die voordeel van die mens en dit is Hy aan wie die eerbied toekom, nie die skepping wat wonderbaar mag voorkom nie.

In vers 20 illustreer Moses God se soewereiniteit deur daarna te verwys dat God Israel uit die smeltkroes van Egipte weggeneem het. Egipte was die dominante ekonomiese en militêre mag in die wêreld gedurende die laaste deel van die brons tydperk. Die feit dat God daardie magtige ryk kon verneder en magtelose slawe uit hulle greep kon red, dien as oorvloedige getuigenis van sy onvergelykbaarheid. Die Here het die tyd waartydens Israel in Egipte gevange was, gebruik as 'n reinigingsproses vir sy mense totdat Hy hulle daaruit bevry het. Die verwysing na die bevryding uit Egipte is myns insiens ook 'n getuigenis omtrent die trou van God waardeur Hy die nodige gedoen het om 'n belofte wat Hy vroeër aan Abraham gemaak het, te laat waar word.

Analitiese opmerkings:

Die teksgedeelte getuig van 'n onvergelykbare, soewereine God wat in sy¹⁵ trou alles gedoen het wat nodig was om mense te bevry vanuit 'n situasie waarin hulle totaal magteloos was om self enigiets aan hulle situasie te kon verander. Op grond van wat Hy gedoen het, word Israel opgeroep om Hom te aanbid vir wie Hy werklik is en hulle daarom nie te laat beïnvloed deur die godsdienspraktyke van ander nasies nie. In die preek word die hoorders egter opgeroep om deur hulle gehoorsaamheid en toewyding vir God ruimte te laat om te wees wie Hy is ten einde te kan beleef dat God in hulle lewens doen wat Hy belowe het. Dit wil dus voorkom dat die teksgedeelte slegs gedien het om sekere eienskappe van God te identifiseer sodat die hoorders opgeroep kon word om wat daardie eienskappe betref, sekere dinge te doen om vir God ruimte te laat om te wees wie Hy is.

---

¹⁵ Ter wille van taalvlotheid word daar in hierdie proefskrif van voornaamwoorde wat op die manlike persoon betrekking het, gebruik gemaak om na God te verwys, soos wat dit dikwels in literatuur die geval is. Dit is egter geensins die bedoeling om daardeur 'n bepaalde geslag aan God toe te skryf nie.

Daar word in die preek dinge omtrent God gesê wat waar is: Hy doen wonders, Hy is 'n God van verhoudings, Hy vra toewyding en eis rekenskap, Hy is emosioneel by sy kinders betrokke en Hy kan nie in 'n boksie geplaas word nie. Wat die belewing van die waarmaking van sy beloftes betref, word Hy egter van menslike handeling afhanklik gemaak: Mense moet eers deur hulle gehoorsaamheid en toewyding vir Hom ruimte laat om te wees wie Hy is om die waarmaking van sy beloftes te kan beleef. Die gedagte dat 'n mens vir God ruimte moet laat om te wees wie Hy is, dien myns insiens as plaasvervanger vir die trou van God waardeur Hy self doen wat nodig is om sy beloftes waar te maak. Omdat God se werk van menslike handeling afhanklik gemaak word, word die gemeente opgeroep om God toe te laat om in hulle lewens te doen wat Hy wil, eerder as om aan te pas by dit wat Hy reeds besig is om in hulle lewens te doen, ongeag of hulle Hom toelaat of nie.

Die Godsbeskouing wat in die preek voorgehou word, hou volgens my oordeel die moontlikheid in om sommige mense se pyn en verwarring te vererger. Die feit dat 'n mens ervaar dat God doen wat Hy belowe het indien mens vir Hom ruimte laat om te wees wie Hy is en die manier waarop sekere verwagtings voorgehou word ten einde vir God ruimte te laat om te wees wie Hy is, kan by sommige mense die indruk skep dat hulle onvermoë om aan sekere verwagtings te voldoen, die oorsaak van hulle probleme is. Die indruk dat meer erns met hulle verhouding met God en meer toewyding die oplossing van hulle probleme is, kan sodoende geskep word.

Daar is tydens die preek verwys na die kerk as die besigheid van verhoudings. Die effektiewe funksionering van 'n besigheid is daarvan afhanklik dat almal wat op een of ander wyse by die besigheid betrokke is, aan sekere verwagtings moet beantwoord. Almal wat by die besigheid betrokke is, word verder geraak deur die mate waartoe die besigheid suksesvol funksioneer. Dit wil voorkom asof God tydens die preek by hierdie besigheidsidee ingepas word. Hy word beïnvloed deur die mate waartoe die gemeente suksesvol funksioneer sodat gemeentelêde aan sekere verwagtings moet beantwoord. Die verwagtings wat gestel word, geskied op grond van die veronderstelling dat die Vryheid van God waarna daar tydens die voorhou van die Wet verwys is, 'n mens beskore is sodat jy God se Woord kan gehoorsaam om Hom sodoende toe te laat om Homself te wees. Hierdie veronderstelling hou myns insiens nie genoegsaam rekening met die feit dat die mens se sondige aard en gevolg van sonde steeds in hierdie lewe 'n invloed op 'n mens uitoefen nie. Sonde in strukture

waardeur 'n mens geraak word, belemmeringe van 'n liggaamlike aard en na-effekte van trauma is voorbeelde van sodanige gevolge. Die kompleksiteit van menslike probleme word dus nie genoegsaam in aanmerking geneem deur die veronderstelling op grond waarvan die verwagtings gestel word nie.

Dit wil voorkom dat die prediker bewustelik of onbewustelik tydens die preek 'n strategie geïmplimenteer het om die gemeentelede op te roep om te voldoen aan sekere verwagtinge wat in die jaar wat voorlê die gemeente se bedieningstrukture tot voordeel behoort te strek. In die proses is daar gebruik gemaak van sekere eienskappe van God wat vanuit die teksgedeelte geïdentifiseer is en waarvoor die hoorders ruimte moes laat deur sekere dinge te doen.

3.2.3 'n Preek met tema "Eerste dinge eerste"

Preekopsomming:

Skriflesing: Matteus 6: 25-34

Die preek is ingelei met twee vrae naamlik wat jou die blyste sal maak en wat jou die bangste maak. Laasgenoemde vraag is opgevolg deur die opmerking dat 'n opname getoon het dat meer as 60% van die betrokkenes aangedui het dat hulle bang is vir die jaar wat voorlê. Mense is bang vir die dood, siekword, eensaamheid, verwerping en mislukking. 'n Mens se geloof en vrees is voortdurend in oorlog met mekaar. Jou vrees probeer jou oorreed dat God nie van jou weet nie en dat jy Hom nie kan vertrou nie. Vrees maak jou siek en suig vreugde en vrede uit jou hart. Dit los nie jou probleme op nie, maar vat jou krag weg.

Die volgende raad vir vrees is daarna voorgehou as die Here se antwoord op vrees:

1. Kyk op en bid. Daar is ten opsigte van hierdie raad verwys na Filippense 4:6-7 waar lesers opgeroep word om hulle begeertes in alles aan God bekend te maak, gevolg deur 'n belofte van vrede wat alle verstand te bowe gaan.
2. Kyk terug en onthou wat God in die verlede gedoen het om daardeur moed te vind vir wat voorlê. Daar is ten opsigte van hierdie raad verwys na verskillende maniere waarop God tydens die Isrealiete se woestynreis vir hulle gesorg het en wat by die aanhef tot die Tien Gebooie ter sprake gebring word.

3. Kyk na vandag. Met verwysing na die prag van blomme en voëls se neste sonder spens, die dag-vir-dag benadering wat God tydens die skepping gevolg het en die gebed om daaglikse brood in die Onse Vader gebed, is daar 'n oproep gerig om een dag op 'n slag te leef.
4. Stel eerste dinge eerste. Die oorblywende deel van die preek het oor hierdie stuk raad gehandel en dit het 'n illustrasie ingesluit.

Die illustrasie is voorafgegaan deur die opmerking dat indien 'n mens 70 jaar leef, die persoon ongeveer 20 jaar slaap, 20 jaar werk, 6 jaar eet, 3½ jaar wag, 2½ jaar aantrek terwyl rokers ongeveer 2½ jaar aan rook bestee. Daar word egter net twee jaar aan formele godsdiens bestee, mits die persoon getrou is.

Tydens die illustrasie is daar gewys op dinge waarmee 'n mens sy lewe vul. Dit het die volgende ingesluit: werksverpligtinge; sosiale verpligtinge; persoonlike take; huishoudelike take; motorverpligtinge; ontspanning en onverwagte dinge. Elke keer as daar na een van hierdie verwys is, is daar 'n hoeveelheid sand in 'n glasbak gegooi as verteenwoordigend van die betrokke ding waarmee 'n mens se lewe gevul word.

Daarna is die vraag gestel: Wat is die koninkryk van God wat prioriteit behoort te geniet? Die antwoord daarop het die volgende drie ingesluit:

1. God wat prioriteit is en nie net een van ons verpligtinge nie.
2. Jou medemens wat jy moet vergewe en verdra en vir wie jy moet tyd maak om 'n verskil in hulle lewens te kan maak.
3. Jou roeping waarvoor jy jou gawes moet inspan om God groot te maak.

Vir elk van bogenoemde was daar 'n klip as verteenwoordigend daarvan. Daar was egter nie plek vir daardie klippe in die bak nie omdat dit met sand gevul was. Sodoende is daar gepoog om aan te dui dat daar dikwels nie plek in 'n mens se lewe is vir dit wat prioriteit behoort te geniet nie omdat mens se lewe met ander dinge gevul is. Daarna is die proses omgekeer: Die sand is uit die glasbak gegooi en die klip wat God verteenwoordig, is eerste in die glasbak geplaas. Dit het gepaard gegaan met 'n oproep om God beter te leer ken deur Bybel te lees en te bid. Daarna is die klip wat die medemens verteenwoordig in die bak geplaas en dit het saamgegaan met die oproep om tyd te maak vir die medemens. Die klip

wat mens se roeping verteenwoordig, is daarna in die glasbak geplaas en dit het saamgegaan met 'n oproep om jou gawes te gebruik. Daarna is dieselfde hoeveelheid sand as wat vroeër in die glasbak was, weer daarin gegooi en daar was genoeg plek daarvoor.

Die preek is afgesluit deur op te merk dat indien jy die Here prioriteit maak, sal jou vrees minder word, jou vreugde sal groei en God sal glimlag.

Eksegese van die teksgedeelte (Matteus 6:25-34):

Volgens Hare (1993:74) kan die betrokke teksgedeelte vir almal betekenisvol wees indien dit as poësie eerder as prosa gelees word. Die voëls van die hemel en die lelies van die veld is nie rolmodelle wat nagevolg moet word nie, maar eerder kragtige simbole van God se voorsienende sorg. Die retoriese ontwikkeling van hierdie simbole verskuif 'n mens se aandag weg van ons verbete najaging van die noodsaaklikhede van die lewe na 'n kalmer uitkyk op God se milddadige sorg in die wêreld van die natuur.

Die betrokke gedeelte kan eerstens in 'n ekologiese verband gelees word. In hierdie opsig help dit ons om die interafhanklikheid van verskillende vorme van lewe op die planeet te besef. Sodoende word ons as mense uitgenooi om ons verhouding met ander lewende wesens te heroorweeg.

Die betrokke gedeelte kan tweedens gelees word in terme van sosiale geregtigheid. Volgens Hare (1993:75) was die woorde van Jesus in die betrokke teksgedeelte waarskynlik oorspronklik gerig tot dissipels wat ter wille van die koninkryk van God armoede verduur het, maar ook tot mense wat nie uit eie keuse arm was nie. Soos die voëls het die armes ook nie gesaai en in skure bymekaar gemaak nie. Hulle was afhanklik van daglone en ander se vrygewigheid waarop hulle nie altyd kon reken nie. Dit was vir hulle wat Jesus gesê het dat hulle meer werd is as die voëls en die lelies. God se sorg aan armes word egter nie ervaar deur middel van manna uit die hemel nie, maar wel deur middel van menslike instrumente. Daarom kan die betrokke teksgedeelte ook gesien word as 'n oproep wat aan welgesteldes gerig word om hulle oor die lot van armes te ontferm.

Die betrokke teksgedeelte kan derdens gelees word in terme van viering. Die gedeelte nooi ons uit om in aanmerking te neem hoedat die lelies van die veld die glorie van die Skepper weerspieël.

Deur allereers die koninkryk van God en sy geregtigheid te soek, beteken volgens Hare (1993:76) nie dat 'n anderwêreldse siening omtrent ekonomie en geld aangeneem word nie, maar eerder dat die ekonomie en geld aangewend word in belang van ernstige kwessies soos ekologiese krisis wat die planeet bedreig en armoede.

Analitiese opmerkings:

Die betrokke teksgedeelte is volgens my interpretasie van die voorafgaande 'n uitnodiging en oproep om die alledaagse op nuwe maniere te benader in die lig van God se betrokkenheid by die wêreld en sy werk deur mense in dié verband. In die preek word die gedeelte egter gebruik om raad te verskaf vir die hantering van vrees. Hierdie raad sluit onder meer in dat God prioriteit bo die alledaagse moet geniet asof Hy van die alledaagse verwyder is.

God word in die preek eerstens voorgehou as geskei van ander fasette van 'n mens se lewe deurdat daar 'n afsonderlike klip gebruik is om Hom mee te verteenwoordig en Hy prioriteit bo die ander fasette behoort te geniet. Tweedens word Hy voorgehou as iemand wie se reputasie jy voor verantwoordelik is in dié opsig dat jy Hom moet groot maak deur die gebruik van jou gawes. Derdens word Hy voorgehou as aanwendbaar deurdat sekere resultate gewaarborg word indien 'n mens Hom prioriteit in jou lewe laat geniet.

Die raad wat aan die gemeente voorgehou word om vrees te hanteer, hou myns insiens nie genoegsaam rekening met die kompleksiteit van die faktore wat agter 'n mens se vrees werksaam is nie. Alhoewel dit soms gepas mag wees om terug te kyk, sal hierdie raad nie gepas wees in gevalle waar krisis reeds lank bestaan sonder dat daar enige sprake van uitkoms was nie. In hierdie verband kan die voorbeeld van 'n kind wat reeds vir 'n lang tyd in vrees lewe as gevolg van seksuele misbruik, in gedagte gehou word (vgl afdeling 2.6.2). Die raad om een dag op 'n slag te leef, hou myns insiens nie genoegsaam rekening met die komplekse sisteme waarbinne mense hulle hedendaags bevind en verantwoordelikhede dra ten opsigte waarvan daar onvermydelike implikasies van die hede vir die langtermyn is nie. Die oproep om jou nie oor die dag van môre te bekommer nie (Matt 6:34) was waarskynlik oorspronklik gerig tot armes wat vir 'n dag-tot-dag bestaan van God afhanklik was. Die raad om eerste dinge eerste te stel, veronderstel myns insiens dat die verskillende fasette van 'n mens se lewe los van mekaar bestaan en neem nie die komplekse wisselwerking daarvan in

aanmerking nie. Die invloed wat 'n mens se onderbewuste en onverwerkte trauma binne so 'n komplekse wisselwerking het op vrees wat ervaar word, kan nie buite rekening gelaat word nie. Die raad om aan sekere spesifieke sake prioriteit te verleen, hou ook nie rekening met buitengewone aanpassings waartoe sekere mense soms genoodsaak is nie. 'n Voorbeeld van laasgenoemde is die aanpassings waartoe depressielyers genoodsaak is om optimaal te kan funksioneer (vgl afdeling 2.7).

Die sake wat volgens die preek prioriteit behoort te geniet, is egter sake wat betrokkenheid by die gemeente se bedieningstrukture tot voordeel behoort te strek. Dit wil dus voorkom dat die prediker, bewustelik of onbewustelik, besig is om 'n strategie te implimenteer waardeur die gemeente opgeroep word om prioriteit te verleen aan betrokkenheid by die gemeente se aktiwiteite. In die proses word die verwagting voorgehou dat vrees oorkom kan word deur aan sekere sake prioriteit te verleen.

3.2.4 'n Preek met tema “Wat gaan hier aan?”

Preekopsomming:

Skriflesing: Markus 1: 21-28

Die preek het 'n reeks gebeure bekend as *sewe weke met God wat roep* voorafgegaan. Tydens die sewe weke word daar elke week 'n ander roepingsverhaal uit die Bybel geles. Elke lidmaat word daagliks individueel aan die hand van die teks en met behulp van 'n handleiding stil voor God en doen drie geestelike dissiplines naamlik Bybellees, die refleksie gebed en die hou van 'n “dankie sê” joernaal. Verder word lidmate aangemoedig om weekliks binne kleingroepe, gesinne of families bymekaar te kom en mekaar te help om saam die tekste te lees en God se stem daarin te hoor. Sondae word daar bymekaargekom om die teks verder te oordink en die Here daarvoor te loof tydens die eredienste.

Die preek is ingelei met 'n reeks vrae wat daarop neerkom of dit wat op die betrokke Sondag in die gemeente aan die gebeur is maar net die gewone Sondagding is waartydens daar net deur die *motions* gegaan word, of daar in die hoorder se lewe bevryding en verandering deur die Gees plaasvind waaroor mense dankbaar-verbaas gelaat word en of mense by die gemeente aansluit oor die atmosfeer van die gebou of omdat hulle God daar ervaar. Die vraag: “Hoekom is jy vanoggend hier?” is opgevolg deur te verwys na Saggaria

8:23 wat soos volg lui: “So sê die Here die Almagtige: Daardie tyd sal uit al die nasies tien man een Judeër aan die klere gryp en sê: ‘Ons wil met julle saamgaan, want ons het gehoor God is by julle’.”

In die betrokke Skrifgedeelte uit Markus gaan dit om God se koninkryk, bevryding en gesag. Die evangelies is ’n eie literêre genre wat nie soseer ’n biografie van Jesus is nie, maar eerder ’n verkondiging van wie Jesus was. Markus begin sy evangelie by Jesus se bediening. Die koninkryk van God waarna daar vroeg in hierdie evangelie verwys word, het te doen met die tyd dat God gaan wys wie Hy is. Dit is juis dit wat Jesus vir die mense gedemonstreer het in Markus 1:21-28 en die uitdryf van duiwels het ’n belangrike rol gespeel in dié verband. Daar is in dié verband verder verwys na Lukas 11:20 waar die uitdrywing van duiwels ook ter sprake is: *Aangesien Ek dus deur die vinger van God duiwels uitdryf, het die koninkryk van God inderdaad tot by julle gekom*. Na aanleiding van hierdie verwysing is opgemerk dat God se heerskappy aangebreek het deurdat Jesus gekom het om mense te bevry.

Wat van belang is omtrent die uitdrywing van duiwels is dat mense bevry word van iets wat hulle bind. Die evangelie bevry mense van wat hulle vashou tot dit wat God wil hê hulle moet wees. Jesus se preek was anders as die van die skrifgeleerdes deurdat Hy met gesag gepreek het en mense bevry het eerder as om godsdienstige laste op hulle te lê. Die mense se verbasing hieroor is soos volg beskryf: *A new teaching that does what it says*. Daar is na aanleiding van laasgenoemde opgemerk dat dit moeiliker is om God en die kerk af te skryf wanneer jy sien dat God dit in die kerk doen.

Baie mense skryf God af as gevolg van die boosheid van die wêreld. Meer mense skryf God af as gevolg van die “boosheid” van die kerk en van Christene. As iemand sê “ek glo nie [meer nie]”, omdat ek God nie in die wêreld sien nie, is dit hartseer. Maar dit is verstaanbaar. Jy kan met so iemand gesels en probeer verduidelik hoe die Bybel hieroor praat. As iemand sê “ek glo nie [meer nie]”, omdat ek God nie in die kerk en in die lewens van Christene sien nie, is dit erger; dit is tragies. Jy kan dit nie uit die Bybel verduidelik nie. Inteendeel! Dikwels is die kritiek onbillik en kyk mense vas teen die kerk as instituut. Maar dit is tog ’n billike verwagting? Indien êrens, moet mense vir God en die heerskappy en bevryding van God minstens in die kerk en die lewens van gelowiges kan sien? Hoe anders kan jy van mense

verwag om te glo? Daarom is die vraag van vers 27 'n belangrike vraag: "Wat gaan hier aan?" Nie net in Kapernaum nie. Maar in ons¹⁶ gemeente? In jou en my lewe?

Die hoorders is vervolgens gekonfronteer met die vraag of hulle 'n ontmoeting met God tydens eredienste ervaar en of hulle ervaar dat die woord van God by hulle inkom en hulle lewens verander. Deur te verwys na 1 Korintiërs 9:27 waar Paulus sê "sodat ek nie ander tot die stryd oproep en self nie kwalifiseer nie", is daar gewys op die skrikwekkende verantwoordelikheid wat die rol wat die dominees op Sondae het, inhou. 'n Preek kan wel iemand beïndruk, maar net God kan iemand verander. Daar kan dus nie verwag word dat die dominees engele moet wees nie, want hulle is maar net gewone mense, maar daar mag wel van hulle verwag word dat hulle self deur die evangelie verander word. Daar is verder genoem dat 'n mens net 'n ontmoeting met God kan hê indien mens 'n verwagting in dié verband het en jou vir God oopstel. Daar is ook daarop gewys dat dit nie die gemeente se hoofdoel moet wees om baie aktiwiteite te hê nie, maar eerder om mense te help om 'n pad met God te stap ten einde sout en lig in die wêreld te wees.

Die hoorders is vervolgens weer met 'n aantal vrae gekonfronteer: hoe hulle persoonlike verhouding met God is en of hulle nie net respek vir sy woord het nie, maar die woord ook vir hulle gesag het in die opsig dat hulle daardeur losgemaak word van die dinge wat maak dat hulle nie is wat God bedoel het hulle moet wees nie; of hulle bevry wil word van die dinge wat maak dat hulle nie is wat God bedoel het hulle moet wees nie en die nodige doen in dié verband en bly is oor die hulp in dié verband wat in die gemeente gebied word. Die vraag of die mense die werk van God in die hoorder se lewe kan sien, is opgevolg met 'n uitnodiging om deel te wees van die gebeure wat gedurende die volgende sewe weke in die gemeente sal plaasvind. Na hierdie uitnodiging is die preek afgesluit met die vraag oor wat gedurende die betrokke tyd in die gemeente gaan aangaan.

Eksegese van die teksgedeelte (Markus 1: 21-28):

Volgens Williamson (1983:52) stel die betrokke teksgedeelte 'n vraag wat fundamenteel vir alle lesers is. Die krag van die Markus-evangelie is waarskynlik juis daarin geleë dat Markus

---

¹⁶ Die betrokke paragraaf het op die gemeentebulletin verskyn en is op die betrokke stadium tydens die verloop van die preek aan die gemeente voorgehou. In plaas van die woord *ons* is die naam van die gemeente gebruik.

ons voortdurend op nuwe maniere met basiese vrae konfronteer waardeur 'n deur vir vars perspektiewe geopen word (1983:53). Die doel van die betrokke evangelie is onder andere om dit vir ons moontlik te maak om saam met Jesus se eerste dissipels geleidelik toenemend bewus te word van wie Jesus is om uiteindelik te kom tot 'n slotsom wat ooreenstem met dit waarop die besetene gewys het. Williamson (1983:52) maak die volgende opmerking omtrent laasgenoemde:

That recognition, here mediated by a disturbed personality, crashes through from the realm of ultimate reality, shatters the decorum of the synagogue, and generates astonished questioning among bystanders. We are invited to ask the same question even though we already know the answer to which we shall be led.

Die basiese kwessie wat deur die betrokke gedeelte gelig word, is volgens Williamson (1983:53) of die hedendaagse leser gereed is om saam met die oorspronklike waarnemers en die evangelis in te sien dat Jesus van Nasaret is wie die besete man gesê het Hy is. Die teks konfronteer ons dus met 'n geloofsbesluit.

Analitiese opmerkings:

In die betrokke teksgedeelte is die vraag “Wat gaan hier aan?” (Markus 1:27) eerstens 'n uitdrukking van verbasing. Die feit dat die besetene aangekondig het wie Jesus is nog voordat hy deur Jesus bevry is, het tot die verbasing bygedra. Verder is die vraag 'n uitnodiging wat aan die leser gerig word om saam met die dissipels tot die besef te kom van wie Jesus is en uiteindelik 'n geloofsbesluit te neem. Tydens die preek het die betrokke vraag egter as basis gedien vir konfrontasie met die vraag of daar in die gemeente en in die hoorders se individuele lewens bevryding en verandering waarneembaar is sodat hulle sodoende daartoe kan bydra om God en die kerk vir ander geloofwaardig te maak. Die konfrontasie is verder versterk deur die gedagte te opper dat die Bybel gesag behoort te hê deur mense los te maak van dit wat maak dat hulle nie is wat God bedoel het hulle moet wees nie.

Dit wil voorkom dat daar in die preek 'n prominente wisselwerking bestaan tussen Godsbeskouinge en verwagtinge wat aan die gemeente gestel word. Gelowiges word

verantwoordelik gehou vir God se reputasie deurdat sy heerskappy en bevryding in hulle lewens sigbaar moet wees ten einde dit vir ander moontlik te maak om te glo. Alhoewel net God daardie bevryding kan bewerkstellig, word die hooders nogtans opgeroep om van hulle kant af aan sekere verwagtings te beantwoord om God se werk in hulle lewens moontlik te maak. Hulle moet 'n verwagting hê om God te ontmoet asook die wil om bevry te word van dit wat maak dat hulle nie is wat God bedoel het hulle moet wees nie. Hulle moet die nodige doen om bevry te word soos om hulle vir God oop te stel en om gebruik te maak van die geleenthede wat in die gemeente gebied word. Hulle moet dus vir God aanhelp om bevryding in hulle lewens te laat gebeur sodat hulle weer op hulle beurt vir God se reputasie kan sorg deurdat God se bevryding in hulle lewens sigbaar word.

Dit wil voorkom dat die prediker tydens die preek bewustelik of onbewustelik besig was om 'n strategie te implimenteer met die doel om die gemeente op te roep tot betrokkenheid by die daaropvolgende sewe weke se gebeure in die gemeente. Tydens die strategie is daar klem geplaas op die feit dat verandering en bevryding in mense se lewens moet plaasvind om sodoende te sorg vir die reputasie van God en van die kerk. Verder is die indruk geskep dat 'n mens vir God moet aanhelp om die bevryding en verandering te bewerkstellig deur sekere dinge te doen. In die lig van ervarings waarna in hoofstuk 2 verwys word, is ek van mening dat hierdie strategie die moontlikheid inhou om sommige mense se ervarings van magteloosheid te vererger.

3.3 Preke met die Pinkstertema

3.3.1 'n Preek met tema "Waarheen is God met my oppad?"

Prekopsomming:

Skriflesing: Eksodus 3:7-14; 4:10-17

Die vraag wat in die tema van die van die preek gestel word, behoort voorafgegaan te word met die vraag: *Maak ek 'n verskil in die wêreld?* Die volgende moontlike response op hierdie vraag is genoem en op 'n skerm vertoon:

- Nie ek nie, ek's sondig.
- Ek lewe stil.
- Ek is te oud, of te jonk.

- Ek is nie in die regte posisie nie.

Tydens Moses se roeping het daar soortgelyke verskonings opgeduik wat gewoon die feite is soos dat Moses 'n vondeling was, iemand doodgemaak het en moes vlug en swaar gepraat het. God se antwoord aan Moses was: Ek is wat Ek is. God stel Homself dus aan Moses bekend en sê daardeur dat dit nie gaan om Moses nie maar om Hom. Indien Moses sou verstaan het wie God is, sou hy gedoen het wat van hom gevra word. Die samevatting van hierdie bekendstelling wat op die skerm vertoon is, het soos volg gelui:

Ek vra nie of jy kan nie. Ek kan. Ek is wat Ek is. En in my krag stuur ek jou.

Op die vraag hoe dit vir ons moontlik word, is Efesiërs 1: 19 & 20 voorgehou.

[E]n hoe geweldig groot sy krag is wat Hy uitoefen in ons wat glo. Dit is dieselfde kragtige werking van sy mag wat Hy uitgeoefen het toe Hy Christus uit die dood opgewek het en Hom in die hemel aan sy regterhand laat sit het.

Hierdie belofte laat 'n mens se verskonings afwater en wegraak.

Op die vraag: *Waarvoor?* wat na aanleiding van die voorafgaande belofte gestel is, is die volgende antwoord gegee: *Om 'n verskil te maak; om 'n invloed uit te oefen.*

Om as hulp in dié verband te dien, is 'n blokkie met 'n keep wat die kloof tussen die mens se verlore toestand aan die een kant en die Lewe aan die ander kant simboliseer, aan enkele persone in die gemeente uitgedeel. Saam met elkeen van daardie blokkies gaan ook 'n houtkruisie wat op so 'n manier in die blokkie inskuif dat die dwarsbalk van die kruisie die opening in die blokkie oorbrug. Diegene wat dit ontvang het, is daarmee saam uitgedaag om nie die blokkie met die kruisie te hou nie, maar vir iemand anders te gee.

Daarna is die volgende genoem en op die skerm vertoon: Hy is oppad om deur my 'n verskil te maak waar ek

- vergewe en bid
- met armes identifiseer
- by kinders hurk
- ander kos gee
- eenkantmense bystaan.

Teen die einde van die preek is die gemeente opgeroep om wanneer hulle soos Jesaja in Jes 6:8 die uitdaging hoor: “Wie kan ek stuur? Wie sal ons boodskapper wees?” soos Jesaja te antwoord: “Hier is ek! Stuur my!” eerder as om agter verskonings te skuil.

Eksegese van die teksgedeelte (Eksodus 3:7-14; 4:10-17):

In die betrokke teksgedeelte word daar te doen gekry met ’n voorbeeld van ’n geval in die Ou Testament waar ’n persoon deur God geroep word vir ’n bepaalde taak. In so ’n geval gebeur daar gewoonlik twee dinge: die een wat die opdrag ontvang is gewoonlik onseker oor sy vermoë om die opdrag uit te voer en daaruit spruit dikwels die aandrang op ’n teken wat as bewys sal dien dat die opdrag uitgevoer kan word. Die eerste teken wat Moses ontvang nadat hy sy onsekerheid laat blyk het, is nie ’n wonderlike teken wat alle twyfel oor die uiteinde van Moses se opdrag uit die weg ruim nie. Die teenwoordigheid van God moet genoeg wees en die bewys wat Moses soek, lê in die uitkoms van die beloofde bevryding, naamlik die aanbidding van God op Horeb / Sinai (vgl Bosman 2003 a: 136). Houston (2001:71) verwys soos volg na hierdie teken: “The ‘sign’ in v 12 has caused problems since it is not something that Moses can see and be convinced by now.”

Moses dring egter daarop aan dat die Naam van God eers aan hom bekend gemaak moet word, soos Houston (2001:71) dit stel: “The call is to be a messenger and a messenger needs a name to authenticate his credentials.” Teen hierdie agtergrond moet die bekendmaking van God se naam verstaan word (vgl Bosman 2003 a: 136). Na hierdie bekendmaking volg daar egter nog besware van Moses se kant waarop God met beloftes of met sigbare tekens antwoord. Steeds is Moses nog nie oortuig nie. Hy was blykbaar ’n stotteraar sodat hy volgens hom nie sou deug as segspersoon vir die Here by die Farao nie. Nou moet die Here vir Moses herinner dat Hy immers die Skepper en Beskikker van alles is. Hoe kan iets soos onwelsprekenheid dan nog as ’n wesenlike struikelblok gesien word? Weereens besoek Moses die Here om liever iemand anders te stuur. Nou gaan Moses te ver en vir die eerste keer is dit die Here se geduld met hom wat opraak en Hy word vir hom kwaad. Nogtans het die Here ook raad met hierdie beswaar. Aäron, die broer van Moses, word as die segspersoon vir die onwelsprekende Moses aangestel (2003 a: 137).

Analitiese opmerkings:

Tydens die preek is daar gewys op moontlike verskonings wat deur iemand voorgehou kan word waarom hy / sy nie 'n verskil in die wêreld maak nie. Hierdie verskonings word met dié van Moses vergelyk en God se antwoord daarop word uiteindelik soos volg saamgevat: *Ek vra nie of jy kan nie. Ek kan. Ek is wat Ek is. En in my krag stuur ek jou.* Hierdie antwoord is myns insiens 'n kombinasie van verskeie antwoorde wat God aan Moses gegee het. Een van hierdie antwoorde volg op 'n vraag wat Moses aan God gestel het naamlik die vraag oor God se Naam en die ander antwoorde is na aanleiding van besware wat deur Moses geopper is. In die teksgedeelte is daar dus sprake van 'n gesprek waartydens besware geopper word en God wat daarop antwoord met beloftes, sigbare tekens en selfs deur Moses tegemoet te kom deur aan hom 'n segsman aan te wys. In die preek daarteenoor is daar egter 'n samevattende antwoord waarmee die moontlikheid van verskonings weggedeneer word. Dit wil dus voorkom dat die teksgedeelte tydens die preek gedien het as basis vir die samevattende vraag wat verder ondersteun is deur die belofte dat God deur sy krag in ons werk, na aanleiding van Efesiërs 1:19&20, om sodoende die moontlikheid van verskonings weg te redeneer.

Die preek het wel iets te sê oor die feit dat God deur mense werk, ook wat betref die persoonlike probleme wat deur sommige mense ondervind mag word. Dit word egter tydens die preek op 'n uitdagende wyse hanteer wat myns insiens verband hou met 'n Godsbeeld wat tydens die preek voorgehou word. Die Godsbeeld wat voorgehou word, is dié van 'n kragtige God wat mense sodanig bekragtig dat daar nie meer ruimte vir enige verskonings bestaan nie. Daar is dus in die preek sprake van 'n Godsbeeld wat verband hou met verwagtinge wat gestel word naamlik dat mense nie verskonings behoort te hê ten opsigte van dit wat van hulle verwag word nie. Ek is egter van mening dat sommige mense goeie rede mag hê waarom dit nie vir hulle gepas is om sekere dinge te doen wat wel vir ander gepas is om te doen nie. Daar is ook sekere maniere van wees wat vir sommige mense nie so gepas soos vir ander mag wees nie. Siektetoestande soos depressie en ontwikkelingsstremminge waarna in die vorige hoofstuk verwys is, is moontlike faktore wat in dié verband 'n rol kan speel. Die manier waarop die moontlikheid van geldige verskonings tydens tydens die preek ontken word, hou myns insien die moontlikheid in om die realiteit

van sommige mense se ervarings van magteloosheid te ontken en sodoende die magteloosheid te vererger.

Daar behoort verder gelet te word op twee sake wat tydens die betrokke erediens ter sprake gekom het naamlik die oproep tot betrokkenheid by die jaarlikse gemeentebasaar en die geleentheid om 'n onderneming ten opsigte van 'n geloofsoffer aan te gaan. Ten opsigte van albei hierdie aangeleenthede bestaan daar die moontlikheid dat mense verskonings kan hê om nie daarby betrokke te raak nie. Die moontlikheid dat die betrokke preek bewustelik of onbewustelik deel was van 'n strategie waardeur daar gepoog is om verkonings uit die weg te ruim in belang van die twee betrokke aangeleenthede, kan myns insiens nie buite rekening gelaat word nie. Deurdat die preek bygedra het tot 'n strategie, is daar dus bewustelik of onbewustelik gepoog om deur die prediking mag uit te oefen op 'n wyse wat myns insiens sommige mense se ervaring van magteloosheid kan vererger.

3.3.2 'n Preek met tema "Gebed is wys maar nie maklik nie"

Preekopsomming:

Skriflesing: Jakobus 4:1-3; 13-17

Hierdie preek was die laaste van 'n pinksterreeks met die tema **"Dit is wys om saam met**

God te reis". Die temas van die preke wat die betrokke preek in die reeks voorafgegaan het, was die volgende:

- Dit is 'n reis met verandering
- Dit is 'n reis met wysheid (wat jou meer menslik maak)
- Wysheid raak my hele mens-wees
- Wysheid ken versoekings
- Wysheid is versigtig met die tong
- Wysheid mors nie met gomstrokies nie (deur nie mense volgens die uiterlike te oordeel nie).

Die preek is ingelei met die verhaal van 'n rabbi wat sy seun in 'n kamer hoor skreeu het en gaan vasstel het wat aan die gang was. Toe die seun geantwoord het dat hy besig was om te bid, het die rabbi gevra waarom hy dan so hard skree. Sy antwoord was dat die afstand

tussen hom en God so groot is dat hy nie anders kon nie. Die rabbi se antwoord daarop was die volgende: Selfs al roer jy jou kleintoontjie, weet God daarvan.

'n Verdere verhaal wat vertel is, is dié van 'n vissermansdogter wie se pa verdrink het wat deur die skoolhoof aangetref is waar sy die letters van die alfabet opgesê het terwyl sy met geslote oë gekniel het. Nadat sy die alfabet met *amen* afgesluit het, het die skoolhoof haar gevra wat sy gedoen het. Sy het geantwoord dat sy gebid het. Toe die skoolhoof gesê het dat sy maar net letters opgesê het, was haar antwoord dat die Here die woorde ken sodat sy maar net die letters kon opsê.

Die luisteraars is gevra of hulle al ooit gevoel het dat hulle nie meer woorde het nie en die Here dit moet vorm. Met verwysing na Psalm 131 waar die digter sê dat hy rus en kalmte gevind het soos 'n kindjie wat by sy moeder tevredenheid gevind het, is opgemerk dat gebed is om bewus te wees van God. Hierdie opmerking is gevolg deur die vraag hoekom ons dan so sukkel met gebed.

Die beantwoording van laasgenoemde vraag is ingelui met 'n spel genaamd "*Wie wil 'n lidmaat wees?*" waartydens die hoorders die regte antwoord moes kies om die gegewe sin te voltooi. God verhoor gebede omdat

A Hy 'n God van liefde is.

B mense genoeg bid.

C genoeg mense bid.

D mense opreg bid.

A is as die korrekte antwoord uitgewys, maar daar is gewys op die moontlikheid dat **B** en **C** dikwels sterk funksioneer binne 'n gemeente se bediening.

Ten opsigte van die vraag oor wat ons doen wanneer ons bid, is daar opgemerk dat dit nie daarom gaan dat daar op God druk uitgeoefen word sodat Hy moet handel soos ons wil hê Hy moet handel nie, maar om jouself opnuut vir God te posisioneer deur besig te wees met die vraag: Is ek nog die mens wat U wil hê ek moet wees of is ek besig om ander seer te maak? Daar is in dié verband gewerk met die beeld van 'n skip wat sy koers moet aanpas om nie op die rotse te beland nie waaroor 'n video-inset vertoon is. God is in terme van hierdie beeld beskryf as 'n vaste punt terwyl die mens soos 'n skip op die see is wat by God moet aanpas.

Twee slaggate vir gebed is uitgewys: Die eerste is selfsug wat dikwels ten koste van my naaste is. Daar is in dié verband gewys op die moontlikheid dat dit selfsugtig kan wees om vir iemand se bekering te bid omdat dit kan neerkom op pogings om ander by jou te laat aanpas eerder as dat jy bereid is om by die ander aan te pas. Selfversekerdheid is die ander slaggaat wat uitgewys is. Daar is in dié verband gewys op die feit dat daar onder diegene aan wie die brief van Jakobus oorspronklik gerig was, suksesvolle sakemanne was wat die geneigdheid kon hê om op hulle sakevernuf te vertrou.

Met verwysing na die krag van gebed waarna in Jakobus 5:16 verwys word, is daar benadruk dat die krag van gebed nie op manipulasie van God neerkom nie, maar van jou 'n stuk gereedskap in God se hand maak. Elia was 'n gewone mens wat op 'n stadium vir 'n enkele vrou op vlug geslaan het en ook depressie gekry het, maar God het nogtans op 'n kragtige wyse deur hom gewerk.

'n Skyfie van 'n skildery van 'n ou man en 'n dogtertjie wat saam in 'n bootjie is en saam aan die roeispaan beurt, is vertoon saam met die vraag *"Wie help vir wie?"*. Met verwysing daarna is die wens uitgespreek dat die hoorders sal ervaar dat God die Een is wat hulle bootjies voortstuur terwyl hulle maar net vir Hom help. Teen daardie agtergrond is die preek (en dus ook die reeks) afgesluit met Jakobus 3: 17-18:

Maar die wysheid wat van Bo kom, is allereers sonder bybedoelings, en verder is dit vredeliewend, insiklik, bedagsaam, vol medelye en goeie vrugte, onpartydig, opreg. Hierdie wysheid bring jou in die regte verhouding met God, en jy moet dit gebruik om vrede te maak.

Eksegese van die teksgedeelte (Jakobus 4:1-3; 13-17)

Volgens Perkins (1995:123) is daar aan die begin van die vierde hoofstuk van Jakobus 'n skerp klemverskuiwing aan die orde met die doel om diegene wat deur plesier en begeertes gedryf word, te vermaan. So 'n gedreweheid het twee tipes konflik tot gevolg: konflik binne die individu en konflik tussen mense wat uiteindelik op oorloë uitloop. Sodanige konflik belemmer gebed omdat gebed in sulke gevalle ingestel is op die vervulling van behoeftes wat nie bevorderlik is vir die welstand van almal nie. Mense met so 'n gedreweheid se argumente is volgens Davids (1994:1364) vrugtelos: Hulle kry nie wat

hulle wil hê nie omdat hulle nie bid nie. Hulle mag dalk protesteer dat hulle wel bid, maar daardie gebede is oneffektief omdat hulle motiewe verkeerd is. Hulle soek nie God se wil of God se wysheid nie, maar hulle eie wil. God moet hulle planne seën. Dit is egter nie God se bedoeling om aan mense te gee waarop hulle aandring nie, maar eerder dat hulle sal leer om lief te hê wat Hy liefhet.

Wat betref Jakobus 4:13-17 wat ook by die Skriflesing ingesluit is, wys Perkins (1995:129-130) daarop dat handelsreisigers en handelaars die ruggraat was van die sukses van vroeë Christelike sending. Jakobus teken nie beswaar aan teen hierdie mense se beroep of die handel in 'n breër sin nie. Hy is ook nie ontevrede oor die feit dat hulle wil geld maak nie. Die probleem is egter hulle arrogante vertrouwe waardeur die feit dat 'n mens van God vir sukses afhanklik is, verswyg word. Jakobus steun in hierdie verband op die Joodse wysheidstradisie waarin daar verskeie variasies voorkom van die gedagte dat die mens se lewe broos is sodat die mens nie weet wat die volgende dag sal inhou nie. Hy steun verder ook op Grieks-Romeinse moraliste wat hulle hoorders teen buitensporige vertrouwe in die toekoms gewaarsku het. Ook wat betref die verwysing na Elia in Jakobus 5:17 waarna daar ook tydens die preek verwys is, steun Jakobus op die algemene tradisie omtrent die profeet (1995:139). Alhoewel Elia nie volgens 1 Konings 17 en 18 vir die sluiting en opening van die hemel verantwoordelik was nie, kry hy van Jakobus die krediet vir beide (1995:138). Die verwysing na Elia is egter deel van 'n argument wat verloop vanaf 'n groter geval naamlik Elia se gebed en weersomstandighede na 'n kleinere geval naamlik gebed vir vergifnis en genesing (1995:139).

Analitiese opmerkings:

Daar is tydens die preek gewerk met 'n seleksie van tekste uit die brief van Jakobus. Hierdie seleksie het myns insiens gapings gelaat wat deur die prediker gevul is deur van ander bronne en tegnieke gebruik te maak. Hierdie bronne en tegnieke het verhale, 'n spel waartydens 'n sin voltooi moes word, 'n video-inset en die skyfie van 'n skildery ingesluit. Die teksgedeelte wat as Skriflesing gedien het, het slegs gedien ter ondersteuning van die twee slaggate vir gebed wat tydens die preek uitgewys is. Daar is ook tydens die preek verwys na ander teksgedeeltes wat nie deel was van die aanvanklike Skriflesing nie soos die verwysing na Elia in Jakobus 5:17. Hierdie verwysing is tydens die preek losgemaak van die argument waarvan dit deel uitmaak en gebruik om Elia voor te hou as 'n voorbeeld van

iemand deur wie God op 'n besondere wyse gewerk het om sodoende die gedagte dat gebed van 'n mens 'n stuk gereedskap in God se hand maak, te ondersteun.

Daar is tydens die preek opgemerk dat dit tydens gebed nie daarom gaan dat daar op God druk uitgeoefen word sodat Hy moet handel soos ons wil hê Hy moet handel nie, maar om jouself opnuut vir God te posisioneer deur besig te wees met die vraag: Is ek nog die mens wat U wil hê ek moet wees of is ek besig om ander seer te maak? Alhoewel ek nie met hierdie gedagte 'n probleem het nie, het ek wel 'n probleem met die beeld wat gebruik is om hierdie gedagte te ondersteun. Dit is die beeld van die skip wat sy roete moet aanpas om nie op die rotse te beland nie. In terme van hierdie beeld is God beskryf as 'n vaste punt en die mens soos 'n bootjie op die see wat by God moet aanpas. Hierdie voorstelling gee myns insiens aanleiding tot 'n Godsbeeld wat God voorhou as iemand ver van die mens wat bedoelings daarstel waarby die mens self moet aanpas en hulle gebede vir dié doel moet aanwend. Hierdie voorstelling en die gedagte dat 'n mens se gebede van jou 'n stuk gereedskap in God se hand maak, skep myns insiens die indruk dat God se werk deur mense van mense se gebede afhanklik is.

Teen die einde van die preek het daar 'n Godsbeeld van heeltemal 'n ander aard opgeduik. Hierdie keer word God voorgestel as iemand wat saam met 'n mens in 'n boot is, iemand wat aan die stuur is wat die eintlike Een is wat die werk doen en die mens net inspan. Hierdie voorstelling sluit myns insiens aan by die beskouing van God as Agent wat soms vertroostend kan wees, maar wat veral ten tye van krisis problematies kan wees (vgl afdeling 2.6.2).

Na aanleiding van die wyse waarop daar tydens die preek van 'n seleksie van Bybeltekste saam met ander bronne en tegnieke gebruik gemaak is, wil dit vir my voorkom dat daar tydens die preek op 'n strategiese wyse te werk gegaan is om aan hoorders die verwagting te stel om self deur middel van hulle gebed hulself vir God te posisioneer en sodoende van hulself gereedskap in God se hand te maak.

3.3.3 'n Preek met tema "This is your hour ...!"

Preekopsomming:

Skriflesing: Josua 1:1-9

Die preek is ingelei met 'n verwysing na 'n grafskrif wat te vind is in die bekende Westminster-abdy in Londen waar baie bekende figure uit die Britse geskiedenis begrawe is. Die betrokke grafskrif wat lui "God buries the workman, but the work goes on", herinner mens met 'n skok daaraan dat die lewe voortgaan ondanks mense se afwesigheid. Daar is iets van hierdie aard aan die orde in die betrokke teksgedeelte: Moses wat een van die grootste leiers van alle tye was, het gesterf net voordat die Beloofde Land binnegegaan sou word, maar die werk gaan aan.

Dis asof die betrokke teksgedeelte vir ons vandag kom sê dat ons vandag moet leef en nie te veel tyd aan die verlede moet spandeer nie. *Die verlede is verby – leer daaruit. Die toekoms kom nog – berei voor daarvoor. Die hede is nou – leef dit.*¹⁷ Die opdrag aan Josua kom daarop neer dat as hy te veel tyd aan die verlede sou spandeer, hy die Beloofde Land sou mis en die kanse en geleenthede wat op sy pad sou kom, sou miskyk. Daarom moes hy gereed maak om te trek.

Die emosies wat deur Josua en die volk evaar is, is met die volgende moontlikhede beskryf: *onseker, bang, vol twyfel, dalk ook opgewonde en dalk erg uitgesien van wat kan dalk gebeur en hoe die beloofde land lyk.* Hierdie moontlike emosies is ook na die Pinkster gebeure deurgetrek waar daar 'n soortgelyke tipe situasie aan die orde was: Jesus is weg, maar met die uitstorting van die Heilige Gees breek daar 'n nuwe bedeling aan waartydens mense begin anders lyk en anders leef. So word die kerk van God gebore en gee Hy sy genade oor in die hande van brose en krom en onbekwame mense wat ook die opdrag kry om te trek. Vandag is dit ons kans om anders te leef sodat ons die Gees van God die kans moet gee om ons lewens te verander. Dis asof Hy die aflosstokkie vir ons kom gee en daarmee saam die opdrag om te trek.

Die belofte wat ons in die in die teksgedeelte en ook regdeur die Bybel vind en ook spesifiek op Pinksterdag is dat ons nie bang moet wees nie omdat God belowe dat Hy altyd by ons is. Die Here maak ook doodseker dat Josua-hulle presies weet wat van hulle verwag word. Daar word nie op hierdie stadium tekens en wonderwerke gegee nie, maar net die opdrag om die Bybel te lees, getrou te wees aan die wet en dit dag en nag te oordink. *Josua as jy*

---

¹⁷ In die betrokke opsomming word daar op baie plekke na die prediker se presiese woorde verwys wat telkens kursief aangedui word.

gelukkig wil wees vandag – as jy vandag die beloofde land wil intrek na 40 jaar – lees jou Bybel. So eenvoudig Here – jip ja. Hierdie gedagte kom regdeur die Bybel voor, onder andere in Psalm 1: *Welgeluksalig (baie gelukkig) is die mens wat die wet van die Here dag en nag oordink. Hy/sy sal wees soos 'n boom wat geplant is by waterstrome, wat sy vrugte dra op sy tyd, en waarvan die blare nie sal verwelk nie.* Die Bybel moet egter nie net oordink word nie, maar ook gedoen word, anders is jy soos iemand wat eet, maar die kos nooit insluk nie. Dit behoort ook vir ons 'n rigsgnoer te wees waardeur ons gehelp word om koers te hou.

Implikasies vir die hede is naby die einde van die preek soos volg saamgevat: *Vandag is Pinksterfees – ons vier die geboorte van die kerk. 'n Splinternuwe bedeling. Jesus sterf en Hy kom gee sy Gees om in elkeen van ons te kom woon. Hy kom plaas die aflosstokkie van Sy genade vanaand in ons brose hande en sê: Trek julle nou. Neem my genade en leef daaruit en gaan deel dit uit. Lees die Woord en laat God se Gees julle help om meer bewustelik te leef.*

Daarna is daar aandag gegee aan gebeure tydens 'n studentekamp waarvan die leuse geword het *“This is your hour.”* Hierdie leuse is van toepassing gemaak op Josua, die geboorte van die kerk en die hoorder se wedergeboorte. Teen daardie agtergrond is die preek afgesluit met 'n oproep om te dink en te doen.

Eksegese van die teksgedeelte (Josua 1:1-9):

Die verhaal van Josua se bevestiging as volksleier word ingelei met 'n verwysing na Moses se dood om die verhaal sodoende binne die konteks van Moses se dood te plaas (vgl Creach 2003:20). Volgens Creach (2003:22) is die belangrikste implikasie van Moses se dood vir die boek Josua die feit dat Moses se gesag vir Josua voortduur deur middel van die gebooie wat Moses in geskrewe vorm nagelaat het. Die term “wet” in die boek Josua verwys juis na die Deuteronomiese uitsprake van Moses wat meestal uit wettiese kodes bestaan (2003:27).

Twee imperatiewe kom voor in die eerste deel van die betrokke teksgedeelte naamlik dat Josua moes gereedmaak en deur die Jordaanrivier moes trek en dat hy sterk en vasberade moes wees. Hierdie bevel word egter gegee te midde van ses beloftes aangaande God se handeling (2003:23):

- Soos Ek vir Moses gesê het
- Gee ek aan julle elke plek waar julle kom
- Alles sal julle woongebied wees
- Niemand sal teen jou bestand wees nie
- Ek sal by jou wees
- Ek sal jou nie in die steek laat nie.

Volgens Creach (2003:28) gee die klem wat daar in hierdie teksgedeelte op die wet geplaas word aanleiding tot beswaar teen die idee dat gehoorsaamheid aan sekere wette noodwendig sukses tot gevolg het. Daarom is dit belangrik om in gedagte te hou dat die bevel om die wet te gehoorsaam, eers voorkom na die verklaring dat die land as geskenk aan hulle gegee sal word. Gehoorsaamheid aan die wet is dus 'n antwoord op God se genade en nie 'n voorvereiste daarvoor nie.

Analitiese opmerkings:

In die betrokke teksgedeelte is daar sprake van 'n sterk band met die verlede waarvan daar nie losgekomp sou kon word nie, naamlik Moses se gesag wat vir Josua sou voortduur. In die preek is daar egter beweer dat die opdrag aan Josua daarop neerkom dat indien Josua te veel tyd aan die verlede sou spandeer, hy die Beloofde Land sou mis en kanse en geleenthede wat op sy pad sou kom, sou miskyk. Die preek maak dus voorsiening vir die moontlikheid dat die Beloofde Land gemis kon word terwyl daar in die betrokke teksgedeelte uitdruklik belowe word dat die land in besit geneem sou word. Dit wil dus voorkom dat die waarmaking van hierdie belofte in die preek van Josua se doen en late afhanklik gemaak word. Laasgenoemde sluit in dat die inbesitneming van die land daarvan sou afhang of Josua die wet sou lees. Die lees van die wet word verder in die preek voorgehou as resep wat Josua moes volg om gelukkig te wees. In die betrokke teksgedeelte word die bevel om die wet te gehoorsaam egter gegee nadat die belofte gemaak is dat die land in besit geneem sou word sodat gehoorsaamheid aan die wet neerkom op 'n antwoord op wat God gegee het, eerder as 'n voorvereiste vir die waarmaking van die belofte.

Dit wil voorkom dat die betrokke teksgedeelte gebruik is om ooreenkomste te tref tussen die inhoud daarvan en die gebeure tydens Pinksterdag: In albei gevalle is daar sprake van

iemand wat nog tot onlangs teenwoordig was en 'n prominente plek ingeneem het, maar nie langer teenwoordig is nie sodat sekere take deur ander oorgeneem moes word. Vanuit hierdie vergelyking is implikasies na die hede deurgetrek. Die manier waarop die waarmaking van die belofte om die Beloofde Land binne te gaan afhanklik gemaak is van verwagtinge waaraan Josua moes voldoen, het deurgewerk na die implikasies vir die hede: die hoorders moet die Gees van God kans gee om hulle lewens te verander sodat hulle ook in hulle tyd anders kan leef. Die verwagtinge waaraan Josua moes voldoen, is ook tydens die preek as verwagtinge aan die hoorders voorgehou: hulle moet die Bybel lees, oordink en daarvolgens leef en bewustelik in die hede leef sonder om te veel by die verlede stil te staan. Laasgenoemde verwagting verdring myns insiens die ruimte vir herinterpretasie van die verlede wat vir sommige mense nodig mag wees (vgl afdeling 1.5.2) en hou nie genoegsaam rekening met die manier waarop sommige mense bewustelik of onbewustelik deur hulle verlede beïnvloed word nie. Faktore van chemiese aard, onverwerkte trauma of ontwikkelingstremminge wat ondervind is, is van die faktore wat nie in dié verband buite rekening gelaat kan word nie.

In die preek is daar sprake van God wat deur mense werk. Hierdie werk word beskryf as 'n aflosstokkie van God se genade wat in mense hande geplaas word sodat hulle daaruit kan leef en dit aan ander kan uitdeel. Dit wil egter voorkom dat menslike handeling soos om die Gees van God kans te gee om hulle lewens te verander, die Bybel te lees, oordink en daarvolgens te leef en om bewustelik in die hede te leef as voorvereistes vir hierdie werk voorgehou word. Verder is daar sprake van God wat altyd by ons is sodat ons nie bang hoef te wees nie. Alhoewel hierdie aspek van God gerusstellend kan wees, kan dit ook vir sommige getraumatiseerde persone problematies wees (vgl afdeling 2.6.2).

3.4 Die analise van dagstukkies

3.4.1 'n Dagstukkie met tema “Die mag van ons gewoontes”

Die dagstukkie:

Skriflesing: Filippense 4:8-9

Almal van ons lewe met bepaalde maniertjies en gewoontes – gewoontes wat ons lewe stempel en daaraan 'n bepaalde kleur, styl en inhoud gee. Daar is min dinge wat mense so aantrek soos goeie gewoontes, goeie styl en goeie smaak.

Maar ons maniere en gewoontes, ons styl is nie almal ewe goed of gesond nie. Nie almal beïndruk of trek mense aan nie. Om die eerlike waarheid te sê: Daar is baie slegte gewoontes – dinge wat ons doen wat mense afskrik. Erger nog: Daar is gewoontes wat ons eie lewe kan benadeel, ons gesondheid kan knou, ons gees vervlak. Soos om oormatig te eet en te drink, altyd laat te kom by geleenthede, wit leuentjies te vertel, verskonings te maak vir ons droogmakery, belangrike keuses heeltyd uit te stel, ons donker kante te vertroetel of daarvan weg te hardloop wanneer dit ons inhaal. Slegte gewoontes kan só diep lê dat jy maklik kan voel: Dit is maar hoe ek is, ek kan nie juis anders nie – selfs al voel jy agterna (wanneer jy weer soos gewoonlik opgetree het) sleg, leeg, skuldig en onvergenoegd.

Dit is omdat Paulus die mag en negatiewe effek van slegte gewoontes in ons lewe ken, dat hy ons in Filippense 4:8-9 oproep om op God te fokus.

Daarmee wil Paulus sê: Ontwikkel positiewe gewoontes, spoel jou gedagtes in dit wat goed en mooi en rein is, drenk jou in dit wat jou gees kan verryk, doen dinge (doelbewus en voortdurend) wat jou positief kan stem teenoor jouself, ander en jou omgewing – en ontdek dan hoe die onrus taan, die skuld verdwyn en die vrede van God oor jou daal.

Eksegese van die teksgedeelte (Filippense 4:8-9):

Volgens Craddock (1985:72 e.v.) wil dit voorkom dat Paulus op 'n sekere stadium tot die besef gekom het dat hy baie te sê gehad het oor teenstand en konflik tussen die kerk en kultuur sodat punte van ooreenstemming misgekyk is. Hy en ander Christene het te doen gehad met die verskynsel dat daar buite die kring van Jode en Christene mense was wie se gedrag en verhoudings kwaliteite vertoon het wat aan te beveel was by diegene binne die Joodse en Christelike kring. Dit het aanleiding gegee tot die vraag oor hoe dit moontlik was dat persone wat grootgeword het onder die invloed van filosofie en godsdiens wat as heidens beskou is, deugde beliggaam het wat gepas is vir mense wat in God en in Jesus Christus glo.

Omdat Paulus ruimte wil laat vir die moontlikheid dat God ook binne die heidense kultuur werksaam is, gee hy in Filippense 4:8-9 'n lys van deugde wat kenmerkend was van die etiek wat deel was van die Griekse kultuur. Hy gee nie hierdie lys van deugde aan die Filippense met die doel dat hulle dit onnadenkend vir hulself moet toe-eien nie, maar eerder dat hulle daaroor moet nadink en die moontlikheid moet oorweeg dat God ook binne die heidense kultuur werksaam is. Hy gebruik nie in hierdie geval dieselfde woorde as wanneer hy mense oproep tot 'n sekere gesindheid soos in die gevalle waar dit gaan om hulle verhouding met Christus en met mekaar nie.

Verder is Paulus ook besig met die oordra van 'n tradisie wanneer hy die Filippense oproep om te doen wat hulle van hom geleer en ontvang het. Paulus bring uiteindelik die lys deugde en die oproep om ruimte te laat vir die moontlikheid dat God ook daardeur werksaam is, onder die heerskappy en seën van die God van vrede.

Analitiese opmerkings:

In die betrokke teksgedeelte is daar sprake van 'n getuienis omtrent die moontlikheid dat God ook binne die heidense kultuur werksaam is en 'n oproep om vir daardie moontlikheid ruimte te laat. In die dagstukkies word hierdie getuienis en die oproep wat daarmee verband hou, egter verander in 'n oproep om goeie gewoontes aan te kweek. God word in die proses slegs voorgehou as iemand om op te fokus ten einde sekere resultate te bewerkstellig. Daar word dus gepoog om sekere resultate te waarborg op grond van menslike handeling waaraan voldoen moet word. God word nie as die handelende Een voorgehou nie, ten spyte van die feit dat daar in die teksgedeelte getuienis omtrent God as die handelende Een opgesluit lê. Dit wil verder voorkom dat Paulus se versoek aan die Filippense om te doen wat hulle van hom ontvang en geleer het om sodoende 'n tradisie oor te dra, in die dagstukkies gebruik word ter versterking van die oproep om dinge te doen wat tot die aankweek van goeie gewoontes sal bydra. Waar Paulus in die teksgedeelte verwys na die God van vrede onder wie se heerskappy en seën sekere dinge geplaas word, word die vrede van God in die dagstukkies ingesluit by die resultate wat gewaarborg word indien 'n mens sekere opbouende dinge sou doen.

Daar word in die dagstukkies gefokus op mense se gewoontes wat soms goed is en mense aantrek, maar soms nie so goed is nie en ander afskrik en ook die persoon self kan benadeel. Die oproep om goeie gewoontes te ontwikkel wat daarop volg, hou myns insiens nie genoegsaam rekening met die kompleksiteit van die faktore wat agter mense se gewoontes werksaam is nie. Daar word in hoofstuk 2 aandag gegee aan moontlike faktore wat in dié verband 'n rol kan speel. Hierdie faktore sluit faktore van liggaamlike aard soos siektetoestande en gestremdheid, faktore wat met die onderbewuste te doen het, onverwerkte trauma en onderdrukte emosies, ontwikkelingstremminge wat vroeër in die persoon se lewe ondervind is asook die invloed van sisteme in. Die aanpassings waartoe sommige mense genoodsaak is vanweë hierdie faktore, oefen ook 'n belangrike invloed op hulle gewoontes uit.

Ek glo egter dat God te midde van die minder goeie gewoontes van mense werksaam is soos wat Hy ook binne nie-Christelike kulture werksaam is. Soms werk Hy op 'n transformerende wyse wat betref sekere gewoontes, maar soms werk Hy op verrassende maniere wat nie noodwendig transformasie van die gewoontes tot gevolg het nie. God se genade is soms genoeg wat betref 'n sekere doring in die vlees sonder dat die doring noodwendig weggeneem word (vgl 2 Kor 12:7-9). Hy werk soms op 'n besondere wyse juis te midde van so 'n doring.

In die dagstukkies word dit egter aan die leser oorgelaat om self aan die mag van slegte gewoontes te ontkom deur sekere dinge te doen. Die feit dat goeie gewoontes mense aantrek, word as motivering in dié verband voorgehou. Die manier waarop die oproep gedoen word, hou myns insiens nie genoegsaam rekening met die kompleksiteit van die faktore wat agter mense se gewoontes werksaam is nie en dus ook nie met die magteloosheid wat sommige mense ten opsigte van sekere gewoontes mag ervaar nie. Daarom wil dit voorkom dat daar in hierdie dagstukkies sprake is van die ontkenning van die magteloosheid wat sommige mense ten opsigte van sekere gewoontes mag ervaar – ontkenning wat die moontlikheid inhou om sekere mense se ervarings van magteloosheid te vererger.

3.4.2 'n Dagstukkies met tema "Om altyd tevrede te wees"

Die dagstukkies:

Skriflesing: Filippense 4:11-13

In een van sy baie boeke vertel die Russiese skrywer Alexander Solzchenitsyn hoe moeilik dit vir hom was om ná jare in die gevangenis weer aan te pas in die sogenaamde normale samelewing. Veral die oordad, gerief en bedorwe, oppervlakkige manier waarop mense "daarbuite" geleef het, het hom totaal ontnugter en geskok.

So moes hy byvoorbeeld eendag in 'n winkel aanhoor hoe iemand wat besig was om 'n hemp aan te pas, kla oor die wydte van die boordjie. Vir Solzchenitsyn wat pas uit die tronk gekom het waar hy vir jare nie eers die luukse van 'n nuwe hemp kon bekostig nie, was dit ondenkbaar dat mense oor die grootte van 'n boordjie kon kla.

Sy vertelling het my destyds diep geraak. Dit het my ook weer laat nadink oor die waardes van ons eie lewe, van wat régtig belangrik is. Want kyk, die gevaar bestaan dat ons so gewoon kan raak aan ons lukses, so bederf met ons voorregte: drie maaltye per dag, 'n kas vol klere, 'n ruim huis met water en ligte, mediese voorsiening, rakke vol boeke en CD's, motors, rekenaars, selfone en so aan – dat ons vergeet hoeveel duisende daar is wat dit nie eers ruik nie – mense wat enigiets sou wou gee vir 'n uitstappie na 'n mooi plek, of die voorreg om te studeer of, om dit meer dramaties te stel: 'n enkele huis, skoon water, 'n werk, genoeg geld en kos, 'n ordentlike paar skoene ...

Die ergste is dat ons nie net ons voorregte as vanselfsprekend aanvaar nie, maar dikwels ook onvergenoegd is daarmee – sodat ons kla as die kos te min is of nie na ons smaak nie, of as die werk skielik te veel raak, die broek te lank is of die rekenaar te stadig.

Paulus, die groot grondlegger van ons Christelike geloof, se lewe is 'n beskamende korreksie op so 'n lewenstyl. Terwyl hy, gestroop van alles in die tronk sit, skryf hy aan die gemeente in Filippi hierdie merkwaardige woorde:

"Die lewe het my geleer om klaar te kom met alles ... ek is en bly altyd tevrede, wat my ook al tref. Dit maak nie saak of ek sonder 'n krieseltjie kos gaan slaap of soveel kos het dat ek

dit nie alles kan opeet nie. Of ek net die klere aan my lyf het en of ek 'n huis vol goed op my naam het. Vir my is dit eintlik om't ewe. Vir alles in my lewe, die goeie en die slegte, sien ek kans omdat Jesus my bron van krag is." (Fil 4:11-13 – Die Boodskap)

Eksegese van die teksgedeelte (Filippense 4:11-13):

Filippense 4:10-20 vorm volgens Craddock (1985:75) 'n eenheid wat as sodanig behandel moet word in die prediking en onderrig van die kerk. Hierdie bedanking deur Paulus vir 'n gawe wat hy ontvang het, is vol verrassings.

Paulus het meermale geweier om geld van gemeentes te ontvang, selfs al het hy die reg daartoe gehad (vgl 1 Kor 9: 3-18). Nadat hy iets van die gemeente in Filippi ontvang het, het Paulus volgens Craddock (1985:77) waarskynlik innerlike konflik daarvoor ervaar. Aan die een kant was hy bly daarvoor, maar aan die ander kant het hy verplig gevoel om te getuig van sy vryheid van die mag van materiële dinge waarvan mense soms slagoffers word. Daarom vind hy dit nodig om te sê dat hy nie die gawe wat hy ontvang het, nodig gehad of begeer het nie. Dit is binne hierdie strekking dat hy in Filippense 4:11-13 getuig dat hy vergenoegdheid in oorvloed en gebrek het omdat dit vir hom in alle situasies genoeg is om in Christus te wees. In die daaropvolgende verse maak hy dit duidelik dat dit nie die gawe is wat hy begeer nie, maar die vrug daarvan. Die vrug verwys waarskynlik na Paulus se bediening.

Analitiese opmerkings:

In die dagstukkies word die betrokke teksgedeelte losgemaak van die eenheid waarvan dit deel is en die teksgedeelte word slegs gebruik om Paulus voor te hou as 'n voorbeeld wat nagevolg moet word. Die enigste verwysing na God kom teen die einde van die boodskap voor. In 'n aanhaling uit *Die Boodskap* word daar na Jesus as bron van krag verwys. Dit wil voorkom dat God op hierdie manier as hulp voorgehou word vir dit waartoe die lesers opgeroep word, naamlik om te leer om tevrede te wees met dit wat hulle het.

Die oproep tot tevredenheid hou egter nie genoegsaam rekening met die realiteit van sonde in strukture nie. Daar bestaan verskillende strukture in die samelewing waardeur sommige mense op verskillende maniere verdruk en van 'n menswaardige bestaan ontnem word sodat hulle alle reg tot ontevredenheid het. Vanweë die realiteit van sonde in strukture

behoort bevoorregtes eerder tot ontevredenheid as tot tevredenheid opgeroep te word. Hulle behoort opgeroep te word tot ontevredenheid oor die manier waarop hulle bevoorregting moontlik gemaak is deur strukture wat vir ander onderdrukking inhou en ook tot die versterking van daardie strukture bygedra het.

Daar is in die betrokke teksgedeelte juis sprake van ontevredenheid by Paulus oor die gawe wat hy ontvang het. Daar is by hom 'n mate van ontevredenheid daaroor omdat daar ander dinge was wat vir hom meer saakgemaak het na aanleiding van die manier waarop God deur hom werksaam was. Daar was by Paulus 'n mate van ontevredenheid oor die gawe wat hy ontvang het ten spyte van die feit dat hy ook daarvoor dankbaar was.

3.5 Samevatting

Die teorie wat ontwikkel is en in hoofstuk 2 bespreek word, het as basis gedien vir die voorafgaande analises. Terwyl daar gewerk is met die vrae wat in die teorie voorkom, het daar soms gedagtes opgeduik wat nie noodwendig met een van die vrae in die teorie verband hou nie, maar wat nogtans vermeld moes word. Verder is daar nie van al die vrae wat in die teorie voorkom, gebruik gemaak tydens die voorafgaande analises nie. Wat betref die vrae waarvan nie gebruik gemaak is nie, het ek al preke teëgekom waarop sommige van daardie vrae wel toegepas kon word. Die betrokke vrae verdien dus wel 'n plek in 'n teorie wat vir preekanalise gebruik word en kan dalk tydens toekomstige preekanalises aangewend word. Tydens die voorafgaande analises is daar egter genoeg tendense geïdentifiseer waarmee daar verder gewerk kan word vir die doeleindes van hierdie studie. Hierdie tendense word vervolgens saamgevat.

Tydens al die preke en dagstukkies wat in hierdie hoofstuk geanaliseer is, is die Bybelteks aangewend om sekere verwagtings aan hoorders of lesers te stel. Die manier waarop dit gedoen is, het meegebring dat getuienisse en uitnodigings wat in die Bybelteks voorkom, tydens die preek of dagstukkie in eise, oproepe of selfs raad verander is. In die meeste gevalle is die Godsbeelde en Godsbeskouinge wat ter sprake was op so 'n manier aangewend dat ondersteuning gebied is aan die verwagtings wat gestel is. Die Godsbeelde en Godsbeskouinge wat op hierdie manier aangewend is, het die volgende ingesluit:

- Daar was in verskeie gevalle sprake van 'n aanwendbare God, byvoorbeeld 'n God vir wie ruimte gelaat kan word om te wees wie Hy is deurdat mense sekere dinge moet doen ten einde te kan ervaar dat Hy doen wat Hy belowe het (afdeling 3.2.2), 'n God aan wie prioriteit verleen kan word om vrees te oorkom (afdeling 3.2.3), 'n God op wie gefokus kan word om sekere resultate te bereik (afdeling 3.4.1) en God as bron van krag (afdeling 3.4.2). In hierdie gevalle word daar meestal sekere resultate gewaarborg indien daar aan sekere menslike handeling of ingesteldhede voldoen word.
- God het sekere bedoelings waarby mense moet aanpas (afdeling 3.3.2). Hierdie bedoelings sluit in dat mense vir God se reputasie verantwoordelik is (afdelings 3.2.3 en 3.2.4).
- God moet aangehelp word ten opsigte van dit wat Hy in en deur mense wil doen deur sekere dinge wat mense moet doen en sekere vereistes waaraan mense moet voldoen (afdelings 3.2.4, 3.3.2 en 3.3.3).
- God bekragtig mense op so 'n manier dat hulle nie verskonings mag hê nie (afdeling 3.3.1).

Die manier waarop bogenoemde Godsbeskouings aangewend is om ondersteuning te bied aan verwagtings wat gestel is, verleen aan die betrokke preke en dagstukkies 'n moralistiese karakter. Die verwagtings wat gestel word, is opsigself goed, maar die verwagtings is egter sodanig dat dit vir sommige mense moeilik is om daaraan te voldoen en die redes daarvoor is in sommige gevalle baie kompleks. Vanweë die manier waarop verwagtings wat wel in sommige gevalle gepas mag wees, as norm voorgehou word en die manier waarop raad verskaf word wat nie die kompleksiteit van die werklikheid genoegsaam in aanmerking neem nie, hou die betrokke preke en dagstukkies myns insiens die moontlikheid in om sommige mense se ervarings van magteloosheid te vererger.

By die meeste van die preke wat geanaliseer is, was daar sprake van 'n strategie wat bewustelik of onbewustelik deur die prediker geïmplimenteer is met die doel om die gemeente op te roep tot betrokkenheid by gemeente-aktiwiteite en maniere van doen en wees wat bevorderlik is vir die gemeente se bedieningstrukture. Indien in gedagte gehou word dat mag vir die doeleindes van hierdie studie beskou word as 'n strategiese situasie binne 'n sekere konteks (vgl afdeling 2.2), volg dit dat sodanige prediking ook daartoe

meewerk om die mag agter sommige mense se ervarings van magteloosheid te versterk. Aangesien die strategieë wat tydens die betrokke preke geïmplimenteer is, waarskynlik die rede is vir die manier waarop daar tydens die preke van die Bybelteks en sekere Godsbeskouinge gebruik gemaak is om sekere verwagtinge aan die gemeente te stel, behoort ondersoek ingestel te word na die moontlikheid dat strategiese benaderings binne die kerk die dieperliggende oorsaak van sekere tendense by preke is. Daar word in die volgende hoofstuk aandag gegee aan 'n ondersoek na hierdie moontlikheid.

Hoofstuk 4: Strategiese benaderings as dieperliggende oorsaak van sekere tendense by prediking

4.1 Inleiding

In hierdie hoofstuk word daar aandag gegee aan die interpretatiewe taak as deel van die prakties-teologiese ondersoek wat gedoen word. Tydens hierdie taak is die volgende vraag ter sprake: *Wat is moontlike oorsake van die tendense by prediking wat sommige mense se ervarings van magteloosheid kan vererger?* Hierdie deel van die ondersoek word deur 'n verdere werkshipotese gerig.

Die volgende dien as agtergrond vir die betrokke werkshipotese: Volgens Keshgegian (2000:203) het die kerk drie dimensies naamlik Goddelike misterie, 'n gemeenskap van mense en 'n historiese institusie wat in die wêreld bestaan. Die dimensie van die kerk as institusie neig soms om die ander twee dimensies te oorheers. Dit gebeur veral wanneer mense wat in posisies is om ander te domineer en te beheer, hul eie belange probeer beskerm en uitbrei deur hul institusionele posisie te gebruik. Hulle maak dan daarop aanspraak dat hulle interpreteerders van die kerk as Goddelike misterie is en hulle bepaal ook watter tipe gemeenskap die kerk behoort te wees deur lidmaatskap en kerklike aktiwiteite te reguleer.

Indien bogenoemde agtergrond in verband gebring word met die gedagte van mag as strategiese situasie binne 'n sekere konteks (vgl afdeling 2.2) en die moontlikheid dat die Bybel gebruik kan word om mag uit te oefen (vgl afdeling 2.9), gee dit aanleiding tot die volgende werkshipotese: *Strategiese benaderings binne die kerk dra by tot die vorming van Godsbeelde, opvattinge oor die gemeente, maniere van Skrifgebruik en aspekte rakende predikers se verstaan van hulle identiteit wat tydens prediking in moralisme neerslag vind.*

Strategiese benaderings in die kerk het 'n interessante geskiedenis binne die Amerikaanse konteks. Daar word in hierdie hoofstuk eers aandag gegee aan strategiese benaderings binne die Amerikaanse konteks waarna daar ondersoek word tot watter mate hierdie benaderings en hulle konsekwensies ook na die Suid-Afrikaanse konteks deurgewerk het. Daar word deurgaans gelet op hoedat Godsbeelde, opvattinge oor die gemeente, maniere van Skrifgebruik en aspekte rakende predikers se verstaan van hulle identiteit deur hierdie

benaderings beïnvloed is. Uiteindelik word daar gepoog om raakpunte tussen konsekwensies van strategiese benaderings en tendense by prediking te identifiseer. Die invloed van die korporatiewe wêreld en die Amerikaanse droom asook strategiese benaderings vir fondswerwing vir evangelisasie, kerkbemarking, kerkgroei, die welvaarts-evangelie en gemeentebou word in die proses ter sprake gebring.

4.2 Strategiese benaderings in die kerk binne die Amerikaanse konteks

In hierdie afdeling word daar eerstens aandag gegee aan die invloed van die korporatiewe wêreld en die Amerikaanse droom op strategiese benaderings in die kerk. Daarna word aandag gegee aan strategiese benaderings ten opsigte van fondswerwing vir evangelisasie, kerkbemarking, kerkgroei en vernuwing.

4.2.1 Die invloed van die korporatiewe wêreld en die Amerikaanse droom

Volgens Klay, Lunn en Hamilton (2000:20) het korporasies die ekonomie op so 'n manier gedomineer dat die idees en waardes wat deur hulle ontwikkel is, tot elke terrein van die Amerikaanse samelewing versprei het. Hierdie idees het 'n burokratiese ideologie ingesluit wat daarop neerkom dat alle probleme deur verstandige, sistematiese beplanning opgelos kan word. Hierdie ideologie is myns insiens nou verwant aan die Amerikaanse droom: *If you go about in the right way, you can have it all* (vgl Webster 1992:97).

Die invloed van die burokratiese ideologie op die praktyk het behels dat bestuurders verstandige beplanning en doeltreffendheid bevorder het deur besluite aan spesialiste en deskundiges oor te laat. Nadat bestuurders op hierdie manier tot 'n besluit gekom het, is daar van oorredingstegnieke gebruik gemaak om werkers, kliënte, eienaars, die regering en die algemene publiek by die besluite te laat inval. Die uiteindelijke doel van dit alles was om die winste te maksimeer (vgl Klay, Lunn & Hamilton 2000:20).

Namate die burokratiese ideologie na Amerikaanse kerke deurgewerk het, het daar agentskappe ontstaan wat denominasies se administratiewe en organisatoriese aangeleenthede hanteer het. Op hierdie manier het die sekulêre taal wat in die raadsale van korporasies ontstaan het, ook deel van kerklike aktiwiteite geword. Waar die agentskappe aanvanklik wel die denominasies gedien het, het die situasie egter mettertyd omgekeer. Bestuurders wat by die agentskappe werksaam was, het kerke al hoe meer beskou as

plaaslike produksie-eenhede wat inkomste moet genereer vir die werk van die denominasie wat deur die agentskappe gedoen is. Evaluerings is gedoen om vas te stel watter tipe kerk die meeste inkomste genereer en pogings is aangewend om daardie tipe kerk te bevorder (2000:25). Denominasies wat op hierdie wyse korporatiewe denkwyses aangeneem het, het wel aanvanklik uitgebrei, maar die situasie het egter mettertyd verander. Die verbintenis tot bestuur deur deskundiges het tot vervreemding by lidmate aanleiding gegee. Al hoe meer mense het vanaf hierdie denominasies oorgegaan na die sogenaamde megakerk. Laasgenoemde tipe kerk funksioneer egter nog meer soos besighede en maak onder andere gebruik van die oorredingstegnieke wat in korporasies ontstaan het waarna vroeër in hierdie afdeling verwys is, om hulle bedieningsvisie aan ondersteuners te “verkoop” (2000:37).

Dit het ’n algemene praktyk in baie Amerikaanse kerke geword om van advertensies gebruik te maak om hulle beweegredes te bevorder (vgl Smith 2000:45). Hierdie praktyk het tot verskeie verwickelinge aanleiding gegee. Daar word vervolgens aan enkele van hierdie verwickelinge aandag gegee. Die eerste hiervan was dat Bybeltekste gebruik is om aan dié praktyk ondersteuning te bied. Die volgende is in 1925 in dié verband beweer (2000:50):

The teachings of Jesus, they alleged, encouraged the church to advertise ...
Translated into modern terms, he would say put your lamp on the lamp stand of the newspaper and on the candlestick of the billboard. Set your city of salvation on a hill of publicity so that it cannot be hid among the confusion of the godless generation.

Reeds in 1924 het die teoloog Niebuhr uitgevaar teen die gebruik van die kerk om te adverteer. Die praktyk om op hierdie manier preektemas bekend te maak het op predikers druk geplaas om temas te bedink wat aandag trek en dit het aanleiding gegee tot ’n skaarste aan eksegetiese preke (2000:52).

Die president van ’n advertensie-maatskappy het in 1928 sekere bewerings gemaak waardeur Godsbeelde, opvattinge omtrent ’n gemeente en predikers se verstaan van hulle identiteit myns insiens geaffekteer is. Hierdie bewerings word soos volg beskryf deur Smith (2000:50-51):

The Holy Spirit was the “Sales Manager”, the pastor was the first assistant sales manager, and every church member was a “salesman of greater or lesser efficiency” based upon how long they had been reborn, their “experience in handling prospective customers” and their “skill in handling the Word of God”. The church was “the company of sales handlers and demonstrators” who met together periodically to receive instruction, encouragement and fresh supplies and to “tell the Great Manufacturer how happy” they were in his service.

Die manier waarop daar verwys is na die praktyk om te adverteer om die kerk se werksaamhede te beskryf en aan die Gees, die prediker en die gemeente elk ’n bepaalde plek toe te ken, is myns insiens ’n voorbeeld van ’n geval waar daar van ’n kontekstuele paradigma gebruik gemaak is. Sodanige gebruik van ’n paradigma gee aanleiding tot interaksie tussen geloof en kultuur. Daar is volgens Louw (2000:6-7) verskillende interpretasie-modelle wat die wisselwerking van geloof met kultuur en eietydse filosofie onthul. Die model in dié verband wat vir die doeleindes van hierdie studie as van belang geag word, is die ekonomiese en materialistiese model van rykdom, prestasie, ontwikkeling en vooruitgang. In terme van hierdie model word God gesien as Bestuurder en Direkteur wat voorspoed moet verseker. Die koninkryk van God word sodoende ’n effektebeurs waarbinne geloof gesien word as ’n belegging waardeur gepoog word om teenspoed te vermy. Dit wil voorkom dat iets omtrent hierdie model ter sprake is by van die benaderings wat gevolg is deur evangelikale om fondse te bekom wat in die volgende afdeling behandel word asook by die welvaartsewangelie waaraan in afdeling 4.3.1 aandag gegee word.

4.2.2 Strategiese benaderings ten opsigte van fondswerwing vir evangelisasie

Volgens Hamilton (2000:115-117) is daar van verskillende maniere gebruik gemaak om op evangelikale¹⁸ die verpligting te lê om ’n deel van hulle inkomste aan godsdienstige en ander verdienstelike instansies te gee. Een manier was om klem te lê op die feit dat God diegene wat mildelik gee, beloon met finansiële voorspoed in hierdie lewe. Sodanige aansporing is gewoonlik opgevolg deur ’n pleidooi om tot die betrokke prediker se bediening by te dra. ’n

---

¹⁸ Die betrokke term verwys na diegene wat betrokke is by ’n sekere interkerklike rigting in teologie en spiritualiteit wat veral klem plaas op die plek van die Skrif in die Christelike lewe (vgl McGrath 2001:121).

Ander manier was om mense tot 'n eenvoudiger leefstyl of selfs armoede op te roep om sodoende 'n groter persentasie van hulle inkomste te kan weggee. 'n Verdere manier was advies soortgelyk aan dié van sekulêre finansiële adviseurs, maar met die verskil dat skuld sover moontlik vermy is en dat die gee van 10% van inkomste aan godsdienstige en ander verdienstelike instansies as verpligtend beskou is.

Bogenoemde maniere was manifestasies van 'n entrepreneuriese model wat na die Tweede Wêreldoorlog die geloofsmodel van vroeër vervang het. Die geloofsmodel het behels dat evangeliste geglo het dat geen poging om fondse te bekom nodig was indien hulle waardig gelewe en getrou in gebed was nie (2000:104). Deur so 'n benadering wou hulle God se teenwoordigheid en krag demonstreer. Mettertyd is daar egter gebruik gemaak van metodes wat die moontlikheid inhou om meer fondse te bekom omdat daar geglo is dat meer inkomste meer bedieningsmoontlikhede inhou (2000:107). Dit wil vir my voorkom dat hierdie verskuiwing meegebring het dat minder klem op God se trou en meer klem op menslike aktiwiteit geplaas is.

Evangelikale se weerstand teen verbruikersetiek binne 'n kultuur van voorspoed het volgens Smith (2000:78-79) drie leemtes getoon. Die eerste was dat hulle nie kon uitwys hoedat advertensies mense se persepsies, begeertes en leefstyl beïnvloed nie. Die feit dat evangelikale self van advertensies gebruik gemaak het om hulle belange te bevorder, het waarskynlik in dié verband 'n rol gespeel. Tweedens is daar nie genoegsaam rekening gehou met die feit dat baie mense nie in die voordele van die betrokke kultuur gedeel het nie. Deur klem te plaas op individuele inisiatief en pogings is die institusionele kragte waardeur sommige mense in armoede of 'n lewe op die broodlyn vasgevang word, nie genoegsaam in aanmerking geneem nie. Derdens is daar nie genoegsaam besef dat dit vir miljoene Amerikaners moeilik was om te voldoen aan verwagtings wat aan hulle gestel word nie, soos die gee van tiendes. Terselfdertyd was daar 'n onwilligheid om strukture en praktyke van die Amerikaanse ekonomie te kritiseer aangesien groot bedrae van vooruitstrewende sakelui ontvang is.

Dit wil vir my voorkom dat strategiese benaderings wat deur evangelikale gevolg is namate hulle die entrepreneuriese model aangeneem het om fondse te bekom, hulle belemmer het om op 'n realistiese wyse 'n bydrae te lewer tot die vestiging van gesonde verbruikersetiek

en verantwoordelike rentmeesterskap. Tydens dié proses is praktyke wat vir sommige destruktiewe konsekwensies ingehou het, deur hulle weerspieël eerder as uitgedaag.

4.2.3 Kerkbemarkingstegnieke en hulle konsekwensies

Daar word in afdeling 4.2.1 gewys op agteruitgang wat in die tradisionele Amerikaanse kerke ingetree het namate baie mense hierdie kerke verlaat het. Kerkbemarkers het geglo dat die eerste stap om hierdie probleem op te los, is dat die kerk moet bepaal watter segment van die mark deur hulle geteiken moet word. Blanke *baby boomers* in die middelklas wat oor kollege-opleiding beskik, is die groep wat meestal geteiken is omdat daar geglo is dat hulle oor die beste potensiaal beskik om Amerika se morele en spirituele agteruitgang om te keer (vgl Webster 1992:58-59). Die tragiese hiervan is dat die uitgewekenes wat juis die vernaamste teikengroep van Jesus se bediening was, op hierdie manier uitgesluit word (1992:72).

Die tweede stap wat deur kerkbemarkers aanbeveel word, is om die behoeftes wat deur die geïdentifiseerde teikenmark ervaar word, te bevredig. Hierdie aanbeveling berus op die teorie dat die behoeftes wat deur mense ervaar word eers bevredig moet word voordat hulle spirituele behoeftes bevredig kan word (1992:74). Die behoeftes waarom dit hier gaan, is in die meeste gevalle nie basiese behoeftes wat uit ontferming aangespreek word nie, maar eerder behoeftes aan vermaak wat weens kompetisie probeer bevredig word (1992:100). So 'n markgedrewe kerk kan volgens Webster (1992:61-62) maklik bydra tot die probleme van die hedendaagse samelewing deurdat mense as verbruikers behandel word, eerder as dat hulle getroos en gekonfronteer word deur die waarheid dat hulle as beeld van God geskep is. Deurdat die kerk van bemarkingstegnieke gebruik maak om mense met die evangelie te probeer bereik, word die kerk 'n verlengstuk van die mark. Prediking in so 'n kerk is daarop ingestel om die behoeftes van die meerderheid te bevredig en doen daarom min om die verbruiksgeoriënteerde behoeftes wat ervaar word, te transformeer (1992:112).

Die derde taktiese stap wat deur kerkbemarkers aanbeveel word, is dat 'n standaard van voortreflikheid nagestreef word wat gebaseer is op die standarde wat gestel word deur Amerikaanse korporasies wat die beste vaar wat mededinging betref. Daarvoor is nodig dat evaluering gedoen word waartydens die kerk gemeet word aan standarde wat deur die korporasies gestel word. Sodoende moet die *baby boomers* in die kerk beïndruk word met

dieselfde kwaliteit as dié waaraan hulle andersins blootgestel word (1992:117). Sodanige klem op uitnemendheid het volgens Webster (1992:119) 'n effek op die daaglikse roetine van die kerklike lewe. Daar word al meer tyd bestee aan die bespreking van die begroting, rentekoerse, die delging van skuld, planne vir uitbreiding en die koste van nuwe programme en minder tyd aan dissipline in die kerk, aanbidding en spirituele rigtinggewing. Pogings om die markgedrewe kerk meer gebruikersvriendelik te maak, noodsaak dikwels dat professionele persone vir dié doel as koördineerders aangestel moet word (1992:128).

In die markgedrewe kerk waarbinne voortreflikheid nagestreef word, word hoë verwagtings aan die predikant gestel. Daar word verwag dat die predikant 'n enterpreneuriese ingesteldheid, 'n aanleg vir publieke verhoudings en 'n gawe om mense te vermaak, moet hê. Predikante moet mense kan aantrek, geld kan insamel en programme kan uitbrei (1992:121-122). Volgens Webster (1992:126-127) het die neiging om tendense ten opsigte van bestuurstyle van die sakewêreld na te volg, tot gevolg dat groot gedeeltes van die Bybel nie meer van toepassing is op Sondae vir die verbruikersingesteldheid in die kerk nie. Skrifgedeeltes word hoofsaak gebruik as basis vanwaar verchristelikde selfhelp-take gelanseer word.

Dit wil vir my voorkom dat opvattinge omtrent wat 'n gemeente behoort te wees, predikers se verstaan van hulle identiteit en Skrifgebruik deur kerkbemarkings-tegnieke geaffekteer word. Die gemeente word gesien as instansie wat sekere behoeftes wat ervaar word, moet bevredig ten einde 'n sekere mark te kan bereik. Dit vereis dat die prediker sekere bestuurstyle, enterpreneuriese benaderings en gawes om mense te kan vermaak, moet hê sodat mense na die gemeente aangetrek kan word. Die gebruik van die Skrif gaan daarom om 'n basis te verskaf vir dinge wat deur mense behoort gedoen te word. Daar word in afdeling 4.3.2 aandag gegee aan die mate waartoe hierdie tendense na die Suid-Afrikaanse konteks deurgewerk het.

Volgens Webster (1992:151) bied bemarking taktiese benaderings vir numeriese groei wat nie noodwendig beteken dat daar in die genade en kennis van Jesus Christus gegroei word nie. Hierdie benaderings is wel bruikbaar en doeltreffend, maar hulle skend God se wil op 'n subtiele wyse deur die manier waarop menslike pogings beklemtoon word. Mensgesentreerde, materialistiese groei is die gevolg van sulke benaderings. Daar word

vervolgens aandag gegee aan ander benaderings tot kerkgroei wat meer inhou as mensgesentreerde, numeriese groei.

4.2.4 Strategiese benaderings ten opsigte van kerkgroei en vernuwing

Vir Wagner (1987:54-55) lê kerkgroei aan die hart van die Groot Opdrag om mense dissipels te maak. Volgens hom behoort enigeen wat bely om 'n Christen te wees, ook 'n verantwoordelike kerklidmaat te wees. Evangelisasie en die maak van dissipels behoort dus tot gevolg te hê dat kerke vermeerder en groei. Kerkgroei dien dus as meetbare maatstaf vir evangelisasie. Sodanige maatstaf is volgens Wagner (1987:64) nodig om vas te stel of die verwagte resultate wel plaasvind. Indien dit nie die geval is nie, behoort emosionele bande nie te verhinder dat daar weggedoen word met 'n metodologie wat nie werk nie. Hy verwys in dié verband na die tuinier in die gelykenis van die onvrugbare vyeboom (Lukas 13:8) wat volgens hom geniet het wat hy gedoen het en daarom geprotesteer het teen die gedagte dat die vyeboom verwyder moes word.

Die tuinier in die gelykenis wat vir die boom intree, is egter volgens Groenewald (1973:169) Jesus self wat by God intree en pleit vir lankmoedigheid sodat die volk nog 'n geleentheid vir bekering kan kry. Dit is nog genadetyd, maar dis net die arbeid van Jesus aan die volk wat die oordeel tydelik afwend. Dit wil dus vir my voorkom dat iets omtrent die evangelie aangetas word deur die manier waarop Wagner van 'n Bybelteks gebruik maak om ondersteuning te bied aan 'n strategiese benadering vir evangelisasie. 'n Getuienis omtrent God se handeling deur Jesus Christus word verander in 'n voorbeeld van menslike handeling wat negatief beoordeel word.

Volgens Shawchuck & Rath (1994:19-20) sal 'n fokus op kerkgroei wel op die kort termyn groei oplewer, maar dit sal mettertyd ongewensde gevolge inhou waardeur groei vertraag word en die groeipatroon omgekeer word. Dit is egter die gemeentes wat aanleer om kwaliteit as standaard te gebruik om hindernisse vir vernuwing uit die weg te ruim, wat op die lange duur sal oorleef. 'n Godsbeeld wat ter sprake kom by die klem wat op kwaliteit geplaas word, is die van 'n Opsier (*supervisor*). Shawchuck en Rath (1994:16) verwys soos volg daarna:

Indeed the Scriptures and the Reformers have much to say about Quality ...
 What does it mean to do our work as though we are working for the Lord?
 Does it not mean that whatever little part we play in the drama of bringing
 God's Word and Way to the world is terribly important in God's estimation,
 and we should do it with great care because God is our supervisor to whom
 we report daily?

Die Opsier as Godsbeeld is myns insiens nie heeltemal onvanpas nie. Die Bybel is immers daarvan vol dat 'n mens aan God rekenskap verskuldig is. Enige Godsbeeld hou egter die moontlikheid in om teologie in ideologie te laat ontaard indien dit die enigste Godsbeeld is waarvan gebruik gemaak word. Dit wil voorkom dat Shawchuck en Rath van kwaliteit so 'n ideologie maak omdat daar nie ook van ander Godsbeelde gebruik gemaak word nie. Die siening van God as Opsier hou myns insiens verband met die teïstiese God wat deur Müller (2011:39-40) beskryf word as die God wat ver, van anderkant, los van my en buite my vir my loer en met wie ek van hier af kan kommunikeer.

'n Belangrike standaard waaraan daar volgens Shawchuck en Rath (1994:67-68) voldoen moet word is dat 'n gemeente genoeg aktiwiteite moet hê om aan elke lidmaat 'n verskeidenheid van geleenthede te bied om by een of meer groepe in te skakel. Hierdie groepe kan bedienings wees wat diens aan ander lewer, dit kan programme wees wat op opvoeding of vermaak ingestel is, dit kan komitees wees wat die gemeente administreer en bestuur of dit kan sosiale groepe wees. Hierdie standaard is maar een van 21 sogenaamde *Benchmarks of Quality in the Church* wat voorgestel word.

Volgens Warren (1995:48) vereis volgehoue kerkgroei dat die kerk aan mense iets moet bied wat hulle op geen ander plek kan kry nie. Mense word aangetrek deur aanbidding, prediking, bediening en onderlinge gemeenskap wat van 'n hoë kwaliteit is. Kwaliteit bewerk kwantiteit (1995:51).

Die kerk het volgens Warren (1995:64) 'n taak van Jesus ontvang. Ten opsigte van hierdie taak kan die kerk net suksesvol wees of misluk. Die teenoorgestelde van sukses is nie getrouheid nie, maar mislukking. Enige kerk wat nie die Groot Opdrag gehoorsaam nie, is besig om te misluk, ongeag wat andersins deur die kerk gedoen word. Om suksesvol te kan wees vereis dat bedieningsvaardighede aangeleer moet word (1995:57). Die beeld van 'n

branderplankryer word soos volg gebruik deur Warren (1995:14-15) ten opsigte van die belangrikheid van vaardighede:

At Saddleback Church we've never tried to build a wave. That's God's business. But we have tried to recognize the waves God was sending our way, and we've learned to catch them. We've learned to use the right equipment to ride those waves and we've learned the importance of balance. We've also learned to get off dying waves whenever we sensed God wanted to do something new. The amazing is this: The more skilled we become in riding waves of growth, the more God sends!

Kleingroepe is volgens Warren (1995:327) die mees effektiewe manier om die agterdeur van die kerk toe te hou. Dit is nie nodig om daarvoor bekommerd te wees dat mense wat by kleingroepe ingeskakel is, verloor sal word nie. Dit is juis die eensaamheid en die soeke na 'n plek om te behoort wat by baie mense aanwesig is wat volgens Warren (1995:315) aan die kerk 'n geleentheid bied. Om egter te kan deel aan dit wat deur die kerk gebied word, vereis in die gemeente waarby Warren betrokke was dat lidmate aan sekere verwagtings moet voldoen. Lidmate moet 'n ooreenkoms onderteken waardeur hulle onder andere onderneem dat hulle finansieel sal bydra, in bedienings sal dien, hulle geloof sal deel, die leierskap in die gemeente sal navolg, nie sal skinder nie en 'n vroom leefwyse sal beoefen. Indien daar nie aan hierdie verwagtings voldoen word nie, word lidmate hulle lidmaatskap ontsê (1995:54). Sosiale kapitaal word dus deur die gemeente gebied op grond van mense se vermoë om aan sekere verwagtings te voldoen.

Die verwagtings wat aan lidmate gestel word, is volgens Warren (1995:320) niks anders as wat die Bybel van alle gelowiges verwag nie. Die ooreenkoms wat deur lidmate onderteken moet word, bevat 'n seleksie van Bybeltekste op grond waarvan die verwagtings wat gestel word, aan hulle voorgehou word (1995:321-322). Na aanleiding van die verwagtings wat gestel word, wil dit vir my voorkom dat daar, dalk onbewustelik, sprake is van 'n teikengroep waarop daar in die gemeente gekonsentreer word naamlik diegene wat aan die betrokke verwagtings kan voldoen.

Groei ten opsigte van die bedieningsgeleenthede van die individuele gelowige kan ook strategies benader word. Wilkinson (2000:88-89) waarborg sodanige groei indien sekere

stappe keer op keer herhaal word. Die stappe wat geneem moet word, word gegrond op die gebed van Jabes in 1 Kronieke 4:10 en behels dat gevra word vir meer seën, meer grondgebied, meer krag en meer beskerming. Die versoek om groter grondgebied is volgens Wilkinson (2000:32) die deel waar jy God vra om jou lewe te verruim sodat jy 'n groter impak vir Hom kan maak. Wilkinson (2000:83-84) baseer die waarborg tot 'n groot mate op sy eie ervaring waartydens hy sy versoek om meer bediening opvolg met 'n geprek met iemand wat onder die Heilige Gees se leiding aangeknoop word deurdat hy aan die persoon vra hoe hy die betrokke persoon kan help.

By die verskillende benaderings tot kerkgroei waaraan aandag gegee is, is daar duidelik meer ter sprake as numeriese mens-gesentreerde groei waarom dit dikwels by kerkbemarking gaan. Daar word erns gemaak met die Groot Opdrag as taak wat die kerk van God ontvang het en die feit dat verantwoording aan God verskuldig is. Daar is egter wel raakpunte tussen hierdie benaderings en kerkbemarkingstegnieke, veral wat betref die feit dat behoeftes wat by mense bestaan, benut moet word om mense na die kerk te trek en die klem op kwaliteit. Laasgenoemde is myns insiens 'n weerspieëling van verwagtinge binne 'n samelewing wat op sukses ingestel is. Deur klem op kwaliteit te plaas is daar myns insiens, dalk onbewustelik, sprake van 'n teikengroep waarop gekonsentreer word naamlik diegene wat op kwaliteit ingestel is en self tot kwaliteit kan bydra. 'n Godsbeeld wat by die benaderings tot kerkgroei aangetref word, is dié van God as Opsiener, dit wil sê iemand van wie 'n taak ontvang is en aan wie rekenskap verskuldig is. Die gemeente word gevolglik gesien as 'n gemeenskap wat aan sekere verwagtings moet voldoen wat ook vir die identiteit van die prediker implikasies inhou, veral ten opsigte van vaardighede wat bemeester moet word om verwagtings te laat realiseer. Die gebruik van Bybeltekste om 'n basis te verskaf vir dinge wat deur mense behoort gedoen te word, is by die benaderings tot kerkgroei aanwesig. Dit geskied myns insiens dikwels op 'n manier waardeur iets van die evangelie verdring word. Daar is verder sprake van 'n neiging om Bybeltekste aan te wend om resultate te waarborg indien sekere stappe deur mense geneem word.

Dit het my verder opgeval dat daar by die betrokke benaderings sensitiwiteit ontbreek vir kerkwonde soos dit in afdeling 2.5 ingelei word. Daar word gewerk met die veronderstelling dat elke belydende Christen 'n verantwoordelike kerklidmaat sal wees sonder om rekening te hou met pynlike ervarings waardeur sommige mense in dié verband belemmer mag word.

Verder word daar sterk klem geplaas op betrokkenheid en inskakeling by groepe sonder om rekening te hou met die moontlikheid van wonde wat binne sulke groepe opgedoen kan word. Daar word in afdeling 4.3.3 aandag gegee aan die mate waartoe hierdie tendense ook na die Suid-Afrikaanse konteks deurgewerk het.

4.3 Strategiese benaderings in die kerk binne die Suid-Afrikaanse konteks

Daar word in hierdie afdeling aandag gegee aan die mate waartoe tendense wat Amerikaans van oorsprong is, ook na die Suid-Afrikaanse konteks deurgewerk het. Die welvaarts-evangelie, kerkbemarking en gemeentebou word sodoende ter sprake gebring.

4.3.1 Die welvaartsevangelie

Die welvaartsevangelie wat tans binne die Suid-Afrikaanse geloofslêwe floreer, is volgens Conradie (2009:175) die beste voorbeeld van die praktyk om godsdiens in te span om die verbruikerskultuur en die leefstyl van die verbruikersklas godsdienstig te vertolk en te regverdig. Die boodskap daarvan is dat as jy jou beste vir die Here gee en nie afskeep met die gawes wat jy bring nie, sal jy ryklik seën ontvang. Die rede vir die gewildheid van die welvaartsevangelie is die feit dat dit die “upward social mobility” wat in sekere sektore van die samelewing voorkom, sanksioneer. Dit inspireer mense om harder te werk en hoër te mik en te glo dat hulle bo kan uitkom (2009:176).

Dit is inderdaad so dat God se seën ’n integrale deel van die Bybelse boodskap en die Christelike evangelie uitmaak. Wanneer dit egter van die res van die verkondiging losgemaak word, word die boodskap verdraai (2009:176). Soos in alle vorms van dwaalleer word daar by die welvaartsevangelie met ’n halwe waarheid gewerk naamlik dat God ons met talle voorregte seën wat ook die materiële aspek insluit (2009:200).

In sekere omstandighede kan geld ook die manier wees waarop God mense seën. Ek stem egter heelhartig saam met Conradie (2009:201) wanneer hy noem dat hy God se seën liefes verstaan as God se trou oor geslagte heen. Hierdie trou van God is volgens my oordeel trou ten spyte van menslike gebreke en tekortkominge en dikwels ook te midde van moeilike omstandighede. Die seën wat God op hierdie manier gee, word myns insiens deur die welvaartsevangelie vervang met materiële voordeel wat van menslike handeling afhanklik gemaak word. Sodoende word God as die troue Een wat dikwels op verrassende maniere

werk om mense sodoende in beweging te bring, myns insiens vervlak tot 'n manipulerings-middel vir motiveringsdoeleindes.

Dit wil voorkom dat daar 'n verband bestaan tussen die inhoud van die welvaartsevangelie en een van die maniere wat deur Amerikaanse evangelikale gebruik is om fondse te bekom, naamlik die belofte van finansiële voorspoed vir diegene wat mildelik gee (vgl afdeling 4.2.2). In albei gevalle is daar sprake van seën wat die gevolg is van menslike handeling en dus van menslike handeling afhanklik is.

Volgens Müller (2011:132) is die dominante Godsbeeld by die meerderheid Christene steeds God as werkende Mag en Agent. Daarom is baie van ons godsdiens daarop gemik om hierdie Agent-God so goed moontlik te verstaan en Hom te probeer beïnvloed om die toutjies in ons guns te trek. Dit wil dus voorkom dat die welvaartsevangelie bydra tot die versterking van die dominante Godsbeeld wat by die meerderheid Christene voorkom, maar dat hierdie Godsbeeld nie tot die welvaartsevangelie beperk is nie. Dit wil verder voorkom dat hierdie dominante Godsbeeld verband hou met die twee Godsbeskouings wat op hulle beurt verband hou met strategiese benaderings binne die kerk naamlik die siening van God as Bestuurder wat voorspoed moet verseker (afdeling 4.2.1) en God as Opsier wat verwagtinge stel en deur die kwaliteit van menslike insette beïnvloed word (afdeling 4.2.4): As Opsier is Hy op die kwaliteit van menslike insette ingestel en deur daaraan te voldoen, verskaf aan 'n mens die geleentheid om Hom te beïnvloed om as Bestuurder in jou guns toutjies te trek.

Die gewildheid van die welvaartsevangelie sal noodwendig druk plaas op gemeentes van Suid-Afrikaanse hoofstroomkerke wat hulle oorlewing betref. Sodanige oorlewingsdruk noodsaak gemeentes van die hoofstroomkerke al meer om hulself te bemark. Daar word vervolgens aandag gegee aan kerkbemarking wat in gemeentes van Suid-Afrikaanse hoofstroomkerke toenemend nodig geword het.

4.3.2 Kerkbemarking

Die opheffing van gemeentegrense en die populêre rondkuier van lidmate by ander gemeentes, plaas volgens Britz en Müller (2003:6) druk op gemeentes se bemarkingstrategieë. Gemeentes maak wetend of onwetend van bemarkingstegnieke gebruik om te

oorleef (2003:10). Predikers voel volgens Conradie (2009:178-179) aan dat hulle met ander nabygeleë gemeentes moet wedywer om groter bywoning vir eredienste te verseker. Daar is sprake van 'n mededingende mark waarbinne die sterkste oorleef. Die aansprake wat op hierdie manier op mense se aandag gemaak word, veroorsaak egter dat hulle al hoe meer uitsoekerig word in hulle kerklike keuses. Namate daar meer produkte op die mark is, word dit moeiliker vir 'n spesifieke een om aandag te trek sodat daar net nog meer gesofistikeerde strategieë vir bemarking vereis word. Marknavorsing word vereis om behoeftes van kerklike verbruikers vas te stel en nuwe tendense in die mark raak te sien.

'n Rede waarom voortdurende marknavorsing van wesenlike belang vir gemeentes is, is volgens Britz en Müller (2003:9) die feit dat kerkgangers se behoeftes van tyd tot tyd verander. Dit is 'n bekende feit dat die postmoderne mens die kerk se aksies krities evalueer in terme van sy/haar eie behoeftes. Vraelyste, gesprekke en ander metodes om lidmate se voor- en afkeure vas te stel, is dus nodig. Pogings in dié verband lei egter daartoe dat daar by die aanvoeling van die meerderheid aangepas moet word (vgl Conradie 2009:178).

Verder moet bemarking daarmee rekening hou dat verbruikers met die spesifieke produk tevrede moet wees. Indien hierdie gedagte op kerkbemarking van toepassing gemaak word, hou dit die moontlikheid in dat klem eerder geplaas word op die aantreklike aspekte van die evangelie en die Christelike tradisie soos God se aanvaarding, genade, vriendskap en liefde, die Kersboodskap en ander warm, emosionele ervarings. Dit kan geskied ten koste van die minder aantreklike aspekte soos God se oordeel, die eis tot geregtigheid, sonde en skuld, dissipelskap, self-onthouding, eenvoud en prysgawe (2009:180-181).

Daar word volgens Britz en Müller (2003:10) met kerkbemarking op dun ys beweeg. Die gevaar dat daar met kerkbemarking rustig saamgesing word in die koor van 'n kapitalistiese diskoers is nie denkbeeldig nie. Volgens Conradie (2009:185) het taal en kategorië wat aan die korporatiewe wêreld ontleen is, reeds deel van die kerklike lewe geword. Oor die manier waarop die verstaan van wat 'n gemeente behoort te wees asook predikers se verstaan van hulle identiteit deur kerkbemarking beïnvloed is, het Conradie (2009:185-186) die volgende om by te voeg:

Op die manier word die kerk 'n soort dienssentrum wat vir mense in hul soektog na sin in die lewe kan help. Die predikant word nie langer gesien as

leraar wat as plaaslike teoloog vir onderrig en pastoraat verantwoordelik is nie. So 'n rol is nie in aanvraag nie en dis ook nie juis bemerkbaar nie. Die klem op herder word vervang met dié van bestuurder. Die predikant is iemand wat kan help om 'n visie voor te hou en 'n fasiliteerder wat 'n oorsig het oor die bedienings van die gewone lidmate en hulle vir daardie bedienings moet toerus ... Die predikant moet dus 'n bestuurder wees, 'n bemarker en daardeur 'n bemerkbare aanwinst vir die gemeente ... Dit beteken dat die plaaslike gemeente se aktiwiteite gebaseer word op 'n ontleding van behoeftes, sterk punte en swak punte, besigheidsplanne en modelle vir groei, eweneens ontleen aan die korporatiewe wêreld. Die kerklike werk moet ferm onder die beheer van die direksie staan – wat 'n mens laat wonder wat nou eintlik word van die rol van die Woord en die Gees. Die doelwitte moet meetbaar wees, selfs meetbaar in getalle en in rand en sent.

Dit blyk dus dat kerkbemarking wel nodig geword het binne die Suid-Afrikaanse konteks, dat die kerkbemarkingstegnieke waarna in afdeling 4.2.3 verwys is, wel na die Suid-Afrikaanse konteks deurgewerk het en dat veral opvattinge oor die gemeente en predikers se verstaan van hulle identiteit daardeur beïnvloed is.

4.3.3 Gemeentebou

Gemeentebou in sy moderne gestalte het teen ongeveer 1890 in Duitsland ontstaan toe predikante, uit besorgdheid oor die klein persentasie lidmate wat by die groot volkskerke in die stede betrokke was, allerlei pogings aangewend het om nuwe lewende in die volkskerk te blaas (vgl Nel 1994:9). Dit is nie presies dieselfde as kerkgroei waarna in afdeling 4.2.4 verwys word nie; tog word daar met groot vrug gebruik gemaak van insigte ten opsigte van kerkgroei vir die doeleindes van gemeentebou (1994:10). Verder het 'n persoon met wie Müller en De Koker (2002:440) onderhoud gevoer het, daarop gewys dat gemeentebou daar by hulle begin is deur 'n klompie predikante wat op Malan Nel se studietoer na Amerika gegaan het en met groot opgewondenheid teruggekom het. Dit wil dus voorkom dat Amerikaanse tendense 'n invloed uitgeoefen het op die manier waarop gemeentebou binne die Suid-Afrikaanse konteks benader is. Dit word vir die doeleindes van hierdie studie as van

belang geag om kortliks aan sekere aspekte rakende gemeentebou aandag te gee ten einde aan te toon hoedat Godsbeelde, opvattinge oor die gemeente, maniere van Skrifgebruik en aspekte rakende predikers se verstaan van hulle identiteit daardeur beïnvloed is.

Gemeentebou is daarmee gemoeid om die werklike gemeente soos dit op 'n bepaalde plek en tyd bestaan en funksioneer, nader te bring aan wat dit bedoel is om te wees (vgl Nel 1994:12). Gemeentes behoort hulle missionêre identiteit te herontdek om in lyn daarmee hulpverlenend en hoopgewend by die samelewing betrokke te raak (vgl Nel 2002:72). Daar is volgens Nel (1994:12) geen plek vir 'n kerk wat nie steeds meer word soos hy reeds in Christus en deur die Gees is en soos hy deur God geroep is om te wees nie.

Prediking is volgens Nel (1994:140) 'n uiters belangrike manier om die gemeente te motiveer vir die doeleindes van gemeentebou. Missieformulering, alhoewel nie maklik nie, kan volgens Nel (1994:147) nie oorgeslaan word nie aangesien die gemeente so presies as moontlik moet weet wat hulle bestaansdoel is. Verder is gemeente-analise¹⁹ onmisbaar in die prosesmatige en doelgerigte opbou van die gemeente (1994:180). Beplanning vir die doeleindes van gemeentebou kan beskou word as die opstel van 'n strategiese plan met die nodige doel en doelwitte (1994:183). Evaluering is nodig om vas te stel tot watter mate doelwitte bereik is (1994:200). Ten opsigte van missieformulering en evaluering is daar raakpunte tussen gemeentebou en die *Benchmarks of Quality in the Church* waarna in afdeling 4.2.4 verwys word.

Volgens Nel (1998:33-34) bestaan daar die versoeking om tydens gemeentebou met die minderheid te loop en die res agter te laat terwyl daar onder die invloed van vernuwings-teoloë geredeneer word dat die wat agterbly nie ware gelowiges is nie. Lankmoedigheid is egter nodig aangesien die gebrekkige insig van lidmate nie oornag gekom het nie. Latere

---

¹⁹ Die benaderings wat vir die doeleindes van gemeente-analise gevolg kan word, sluit 'n kontekstuele analise in wat volgens Hendriks (2004:69) nodig is indien 'n gemeente selfgesentreerd raak sodat daar so op eie belange gefokus word dat die missionêre karakter asook behoeftes en uitdagings in die gemeenskap uit die oog verloor word. Verder is daar die moontlikheid van 'n identiteitsanalise waar een van die belangrikste vrae is of die gemeente nog is wat God bedoel het dit moet wees (2004:105). Daar is ook nog verder die moontlikheid van 'n prosesanalise wat onder andere ondersoek instel na hoe die gemeente beplan en die mate waartoe die gemeente se missie, identiteit en doel verstaan word (2004:146). Die moontlike benaderings wat gevolg kan word vir die doeleindes van gemeente-analise is dus sterk ingestel op verwagtings waaraan 'n gemeente behoort te voldoen.

ondersoek (vgl Nel 2002:72) het aan die lig gebring dat daar in sekere gemeentes moeite ondervind word om lidmate eienaarskap te laat kry van doelwitte waaraan gewerk word wat waarskynlik 'n bewys is van 'n lae missionêre bewussyn by sekere lidmate.

Dit wil voorkom dat latere ontwikkelings op die gebied van gemeentebou sterk fokus op toerusting en potensiaalontwikkeling. Volgens Olwagen en Nel (2009:265) impliseer gemeentebou dat die toerusting van so 'n aard sal wees dat lidmate die ervaring van potensiaalontwikkeling sal geniet. Met potensiaalontwikkeling word bedoel die ontdekking van die gawes, bedieninge en talente wat God gegee het en die daaropvolgende ontwikkeling van sodanige gawes of bedieninge en talente. Vanuit die studie van Efesiërs 4:7-16 is dit vir Olwagen en Nel (2009:269) duidelik dat sodanige toerusting van gelowiges 'n opdrag van God is.

Alhoewel gemeentebou edel bedoelings het en ingestel is op God se bedoelings met die kerk, is dit myns insiens steeds 'n sukses-gerigte onderneming in 'n sekere sin wat op menslike potensiaal ingestel is en die moontlikheid inhou om iets van die sukses-gedrewe samelewing te weerspieël om sodoende vir sommige mense marginaliserende gevolge in te hou. Verder hou gemeentebou myns insiens die moontlikheid in dat gemeentelede ooreis en oovra word deur die verwagting dat missionêre aktiwiteit benewens die alledaagse verrig moet word. Sodanige verwagting kan die implikasie inhou dat die moontlikheid dat God in die alledaagse kan "mooi word" met agterdog bejeën word en gesonde skeppingsetiek verdring word (vgl Cilliers 2004:182).

Die opvatting dat gemeentes gemeenskappe is wat aan verwagtings moet beantwoord en die gebruik van Bybeltekste om ondersteuning te bied aan dinge wat deur mense gedoen behoort te word wat by benaderings ten opsigte van kerkgroei aanwesig is, kom ook by gemeentebou voor. Alhoewel Nel (1994:15) dit duidelik stel dat vernuwing God se werk is, word God tydens gemeentebou-benaderings voorgehou as Een wat roep (1994:20) en wat bedoelings daarstel, dit wil sê Een aan wie verantwoording verskuldig is. Predikers se verstaan van hulle identiteit word ook deur benaderings ten opsigte van gemeentebou geraak deurdat predikers in dié verband 'n motiverende funksie behoort te vervul.

4.3.4 Opmerkings oor die Stellenbosch-konteks waarbinne die geanaliseerde preke gelewer is

Die gemeentes van die N.G. Kerk binne Stellenbosch bevind hulle in 'n samelewing waarin die strewe na sukses 'n belangrike rol speel. Die ingesteldheid op sukses beïnvloed volgens my oordeel die verwagtings wat deur lidmate aan die gemeentes gestel word. 'n Aantal jare gelede het die pastoor van 'n voormalige AGS-gemeente daarin geslaag om 'n gaping in die godsdienstige mark raak te sien. Dit het tot gevolg gehad dat die betrokke gemeente binne 'n betreklik kort tyd geweldige groei getoon het. Die gemeentes van die N.G. Kerk het in die proses baie van hulle lidmate verloor (vgl Hendriks 2004:159-160). Dit was nie die enigste geval waar lidmate vanaf die N.G. Kerk na ander kerkgenootskappe oorgegaan het nie.

Wat lidmate van die vyf gemeentes van die N.G. Kerk betref, gebeur dit wel dat lidmate van tyd tot tyd in ander gemeentes rondkuier. Verder is daar ook gevalle van lidmate wat ingeskakel is by 'n ander gemeente as die een in wie se geografiese gebied hulle woonagtig is. Daar is dus wel sprake van mededinging tussen gemeentes sodat dit vir die gemeentes toenemend nodig geword het om hulself te bemark. Webwerwe op die Internet is een van die maniere wat deur die betrokke gemeentes gebruik word om hulle werksaamhede bekend te stel. In die gemeente waar die meeste van die geanaliseerde preke gelewer is, het al die betrokke predikante by tye laat blyk dat hulle beïnvloed is deur Warren na wie se werk in afdeling 4.2.4 verwys word. Daar het ook jare gelede in die betrokke gemeente 'n proses rondom gemeentebou plaasgevind.

Dit wil voorkom dat die konteks waarbinne die geanaliseerde preke gelewer is, sodanig is dat daar gelet moet word op raakpunte tussen tendense wat by preke geïdentifiseer is en konsekwensies van strategiese benaderings wat in hierdie hoofstuk uitgewys word om sodoende die moontlikheid dat strategiese benaderings binne die kerk bydra tot die oorsake van tendense wat by preke aangetref word, te ondersoek.

4.4 Raakpunte tussen konsekwensies van strategiese benaderings en tendense by preke

By benaderings wat gerig is op kerkbemarking en kerkgroei word klem geplaas op kwaliteit. 'n Godsbeeld wat aangewend word om die idee van kwaliteit te ondersteun, is dié

van God as Opsier wat neerkom op iemand wat verwagtings stel en aan wie rekenskap verskuldig is. Laasgenoemde gedagte kom ook voor by benaderings wat met gemeentebou te doen het. Godsbeskouinge wat by preke aangetref is en wat by die siening van God as Opsier aansluit, is dié van God wat bedoelings daarstel waarby mense moet aanpas en waartoe mense Hom moet aanhelp en ook dié van God wat mense sodanig bekragtig dat hulle nie verskonings mag hê nie (vgl afdeling 3.5).

By die welvaartsevangelie en sommige van die benaderings wat gevolg is om fondse vir evangelisasie te werf, word daar gewerk met die siening van God as Bestuurder wat voorspoed moet verseker wat neerkom op 'n aanwendbare God deur wie sekere resultate bereik kan word indien 'n mens sekere dinge doen. By verskeie preke en ook by die dagstukkies wat geanaliseer is, was daar sprake van 'n aanwendbare God (vgl afdeling 3.5). In laasgenoemde gevalle is daar daar meestal sprake van resultate wat gewaarborg word indien daar aan sekere menslike handeling of ingesteldhede voldoen word. Op soortgelyke wyse word groei ten opsigte bedieningsgeleenthede gewaarborg indien sekere stappe herhaal word (vgl afdeling 4.2.4). In al hierdie gevalle is die manier waarop Bybeltekste gebruik word om resultate te waarborg, myns insiens bevraagtekenbaar.

Dit is die geval by die meeste van die strategiese benaderings waarna in hierdie hoofstuk verwys word dat Bybeltekste gebruik word om ondersteuning te bied aan verwagtings wat aan mense gestel. By die preke en dagstukkies wat geanaliseer is, was dit ook deurgaans die geval dat teksgedeeltes op hierdie manier aangewend is. In die geval waar sosiale kapitaal in 'n preek ter sprake gekom het, is die deelwees van 'n sekere groep gekoppel aan verwagtinge waaraan voldoen moet word (vgl afdeling 3.2.1). By sekere benaderings tot kerkgroei word die behoefte om iewers te behoort wat by baie mense aanwesig is, gebruik om verwagtings aan mense te stel waaraan hulle moet voldoen om tot die gemeente te kan behoort (vgl afdeling 4.2.4).

Daar word in afdeling 4.2.3 verwys na die gebruik van Skrifgedeeltes om as basis te dien vir die lansering van verchristelikde selfhelp-take wat die gevolg is van die neiging om tendense ten opsigte van bestuurstyle van die sakewêreld na te volg. Daar was sprake van sulke selfhelp-take by sommige van die preke wat geanaliseer is byvoorbeeld die raad om vrees te hanteer (vgl afdeling 3.2.3) en sulke selfhelp-take is myns insiens baie prominent aanwesig

by die twee dagstukkies wat geanaliseer is (vgl afdeling 3.4). God is nie heeltemal uitgeskakel ten opsigte van hierdie selfhelp-take nie, maar Hy word op een of ander manier op bystand geplaas vir dit wat mense self moet doen, eerder as dat Hy as die handelende Een voorgehou word.

Dit wil verder voorkom dat sommige van die strategiese benaderings waarna in hierdie hoofstuk verwys word, predikers se verstaan van hulle identiteit beïnvloed. Daar word van predikers verwag om bestuurders te wees (vgl afdeling 4.3.2) wat onder andere 'n motiverende funksie moet vervul (vgl afdeling 4.3.3). Die strategieë wat by baie van die geanaliseerde preke opgemerk is wat bewustelik of onbewustelik deur die betrokke predikers geïmplimenteer is om sekere verwagtings aan die gemeente te stel, is waarskynlik die gevolg van so 'n verstaan van hulle identiteit.

In die lig van die voorafgaande raakpunte, kan daar nie buite rekening gelaat word dat strategiese benaderings binne die kerk bydra tot die tendense by preke waardeur sommige mense se ervarings van magteloosheid vererger kan word nie.

4.5 Samevatting

In hierdie hoofstuk word daar gepoog om aan te dui hoedat strategiese benaderings ten opsigte van fondswerwing vir evangelisasie, kerkgroei, kerkbemarking, die welvaarts-evangelie en gemeentebou bydra tot Godsbeelde, opvattinge oor die gemeente, maniere van Skrifgebruik en aspekte rakende predikers se verstaan van hulle identiteit wat moontlike oorsake kan wees van sekere tendense by prediking wat sommige mense se ervarings van magteloosheid kan vererger. Daar word ook gepoog om aan te dui dat die betrokke benaderings in 'n meerdere of mindere mate teruggelei kan word na die Amerikaanse konteks waar hulle beïnvloed is deur die sukses-gedreweheid van die korporatiewe wêreld en die Amerikaanse droom. Die moontlikheid dat God deur hierdie strategiese benaderings op 'n besondere wyse werksaam is, kan egter nie buite rekening gelaat word nie. Verder is die Godsbeelde, opvattinge oor die gemeente, maniere van Skrifgebruik en aspekte rakende predikers se verstaan van hulle identiteit waartoe hierdie benaderings bydra, nie noodwendig heeltemal onvanpas nie. Die probleem ontstaan myns insiens egter indien die betrokke Godsbeelde, opvattinge oor die gemeente, maniere van Skrifgebruik en aspekte rakende predikers se verstaan van hulle identiteit tydens prediking

as die enigste moontlikheid funksioneer of 'n sterk oorheersende posisie teenoor ander moontlikhede inneem.

In die volgende vier hoofstukke word daar aandag gegee aan ander moontlikhede ten opsigte van Godsbeelde, opvattinge oor die gemeente, maniere van Skrifgebruik en aspekte rakende predikers se verstaan van hulle identiteit as dié wat tot dusver teëgekom is: ander Godsbeelde as dié van 'n Opsiener of Bestuurder wat bedoelings daarstel en aan wie rekenskap verskuldig is en wat soms as manipuleringsmiddel gebruik word; ander opvattinge oor die gemeente as dié van 'n gemeenskap met 'n duidelike missie wat aan sekere verwagtinge moet voldoen en daarvoor bemaagtig moet word enersyds, en andersyds dié van 'n dienssentrum wat ingestel moet wees op die bevrediging van mense se behoeftes soos deur marknavorsing bepaal; ander maniere van Skrifgebruik as om 'n basis te verskaf vir dinge wat behoort gedoen te word; ander maniere vir die verstaan van die identiteit van die prediker as dié van entrepreneur of bestuurder wat 'n motiverende funksie behoort te vervul en mense na die gemeente moet kan aantrek om sodoende 'n bemarkbare aanwinst vir die gemeente te wees. Die bedoeling is nie dat die ander moontlikhede noodwendig dié moet vervang wat tot dusver teëgekom is nie, maar eerder dat die verskillende moontlikhede in spanning met mekaar gehou moet word tydens die preekmaakproses.

Hoofstuk 5: 'n Weerlose God wat op verrassende wyses handel

5.1 Inleiding

Hierdie hoofstuk is die eerste van vier hoofstukke waarin daar aandag gegee word aan die normatiewe taak as deel van die prakties-teologiese ondersoek wat gedoen word. Tydens hierdie taak gaan dit om die vraag: *Hoe behoort die magtelose persoon se situasie in die lig van die evangelie benader te word?* Hierdie deel van die ondersoek word deur die volgende werkshiptese gerig: *Die evangelie bied ander moontlikhede om te dink oor God, die gemeente, die gebruik van die Bybelteks en die prediker se verstaan van sy/haar identiteit as dié wat verband hou met strategiese benaderings binne die kerk.*

In hierdie hoofstuk gaan dit om Godsbeelde en Godsbeskouings. In die vorige hoofstuk word aangedui dat daar veral twee Godsbeelde is wat verband hou met strategiese benaderings binne die kerk naamlik dié van God as Bestuurder wat sukses moet verseker en dié van God as Opsier wat op die kwaliteit van menslike insette ingestel is. Hierdie Godsbeelde hou verband met strategiese benaderings binne die kerk in dié opsig dat hulle ten minste strategies aanwendbaar is. Daar word in die vorige hoofstuk aangedui dat daar raakpunte bestaan tussen hierdie Godsbeelde en tendense wat by prediking aangetref is en sodanig is dat hulle daartoe kan bydra om sommige mense se ervarings van magteloosheid te vererger. Daarom word dit nodig geag om Godsbeelde te identifiseer wat tydens die preekmaakproses in spanning gehou kan word met die betrokke Godsbeelde. Aangesien die siening van God as Bestuurder en dié van God as Opsier albei in 'n sekere mate met mag te assosieer is, neem die herinterpretasie van God se mag 'n belangrike plek in hierdie hoofstuk in.

Die herinterpretasie van God se mag word voorafgegaan deur 'n kort bepreking van die teodisee-vraagstuk waarin daar 'n aanknopingspunt vir die herinterpretasie van God se mag te vind is. Die herinterpretasie van God se mag word benader deur aandag te gee aan perspektiewe wat deur verskeie teoloë se werk gebied word ten opsigte van die betrokke aangeleentheid en daar word uiteindelik 'n sleutelbeskrywing (vgl afdeling 1.5.13) geformuleer na aanleiding van die perspektiewe wat bestudeer is. In die lig van hierdie sleutelbeskrywing en die perspektiewe wat daartoe aanleiding gegee het, word daar nuwe lig gewerp op die siening van God as Opsier en dié van God as Bestuurder. Daar word

teen die einde van die hoofstuk aandag gegee aan sekere implikasies wat die Godsbeskouinge wat in die hoofstuk ter sprake kom, vir prediking inhou.

5.2 Die teodisee-vraagstuk

Daar word in afdeling 4.3.1 daarop gewys dat die dominante Godsbeeld wat by die meerderheid Christene voorkom dié is van God as werkende Mag en Agent. Volgens Müller (2011:130) spruit die sogenaamde teodisee-vraagstuk voort uit sekere probleme wat met hierdie siening van God ondervind word. As God verantwoordelik is vir alles wat gebeur en as die diepste motivering agter alles gesien word, is Hy direk of indirek verantwoordelik vir die kosmiese prosesse en ook vir die persoonlike omstandighede van individue. Wat betref die ervarings van magteloosheid wat vir die doeleindes van hierdie studie van belang is, kan hierdie vraagstuk nie buite rekening gelaat word nie.

Teodisee is volgens Louw (2000:25 e.v.) 'n poging om geloof in God se goedheid en mag te versoen met die feit van boosheid in die wêreld. Die dilemma van teodisee word saamgevat in die vraag: Is boosheid van God afkomstig? Indien wel, is God dalk almagtig, maar nie goed nie. Indien boosheid nie van God afkomstig is nie, is Hy dalk goed, maar nie almagtig nie.

Wat die verskillende standpunte rakende teodisee betref, word daar tussen inklusiewe en eksklusiewe argumente onderskei. Die inklusiewe argumente wil God se almag ten alle koste beskerm. Volgens hierdie argumente kan niks op aarde sonder God se toestemming gebeur nie sodat boosheid nie los van God se soewereiniteit kan bestaan nie. Argumente in hierdie verband sluit in dat lyding wat 'n manifestasie van boosheid is, deur God gebruik word om sonde te straf, dat Hy lyding as middel tot 'n hoër doel gebruik en dat lyding toe te skryf is aan foute in die skepping wat deur God toegelaat is (2000:28 e.v.).

Die eksklusiewe argumente rakende teodisee neem sterk standpunt in teen die moontlikheid dat boosheid en dus ook lyding van God afkomstig is. Argumente in dié verband sluit onder meer in dat God self ook ly onder boosheid en daardeur sy medelye en eenheid met die skepping vertoon. Die kruis van Christus dien as bewys dat God self deur boosheid geaffekteer word. God identifiseer met lyding en deur sy simpatieke betrokkenheid by lyding toon God sy medelye en verklaar Hy dat lyding heeltemal teen sy wil is (2000:33).

Aangesien God se openbaring baie fasette het en verskillende vorme aanneem na gelang van kontekstualiteit en kulturele kwessies, is dit nie moontlik om op grond van die Bybelteks 'n finale keuse te maak tussen die inklusiewe of die eksklusiewe benadering ten opsigte van teodisee nie (2000:40). Teodisee ontmasker egter die gepastheid van ons Godsbeelde en ons geloof in God en die wêreld (2000:25).

Vir die doeleindes van hierdie studie word teodisee gebruik as vertrekpunt vir die ontmaskering van die gepastheid van Godsbeelde wat verband hou met strategiese benaderings binne die kerk ten einde ander Godsbeelde en Godsbeskouinge te identifiseer wat in spanning gehou kan word met dié wat verband hou met strategiese benaderings binne die kerk. Die Godsbeelde waarvan die gepastheid ontmasker moet word, sluit in die siening van God as Bestuurder wat voorspoed moet verseker en dié van God as Opsiener wat verwagtinge stel en deur die kwaliteit van menslike insette beïnvloed word. Aangesien hierdie Godsbeelde verband hou met die siening van God as Agent (afdeling 4.3.1) en die almag van God ten opsigte van hierdie siening van God in sekere gevalle problematies is (afdeling 2.6.2), word die ontmaskering van die gepastheid van die betrokke Godsbeelde aangepak deur die herinterpretasie van die mag van God.

5.3 Herinterpretasie van die mag van God

Verskeie teoloë het reeds 'n bydrae gelewer tot die herinterpretasie van God se mag. By baie van hierdie teoloë het die persoon se lewensverhaal 'n invloed uitgeoefen op sy/haar werk in dié verband. In hierdie afdeling word aandag gegee aan perspektiewe wat gebied word deur die werk van sommige van hierdie teoloë met die doel om Godsbeelde en Godsbeskouinge te identifiseer wat tydens die preekmaakproses in spanning gehou kan word met die siening van God as Opsiener en dié van God as Bestuurder wat verband hou met strategiese benaderings binne die kerk. Waar toepaslik, word daar ook verwys na aspekte van die betrokke teoloog se lewensverhaal wat op sy/haar werk 'n invloed uitgeoefen het. Die betrokke werke word nie volledig bespreek nie, maar slegs aspekte daarvan wat vir die herinterpretasie van God se mag van belang is, word uitgelig. Die perspektiewe wat uitgelig word, is verteenwoordigend van verskeie situasies in die geskiedenis van die wêreld en ook van verskeie geografiese kontekste.

5.3.1 Luther se teologie van die kruis

Luther se teologie van die kruis bied volgens McGrath (1994:78) 'n fondament vir kritiek teen die rol van rede in die Christelike lewe. Waar 'n mens op grond van 'n mens se logiese denke sou verwag dat God Hom in situasies van glorie en mag sou openbaar, blyk dit egter aan die kruis dat God gekies het om Hom in situasies van tragedie en wanhoop in swakheid en skaamte te openbaar. Dit is nie net menslike rede wat tekort skiet wat geloofsake betref nie, maar ook ervaring (1994:79). Tydens die kruisiging van Jesus was daar geen sprake van God wat ingegryp het nie sodat dit op grond van mense se ervaring voorgekom het asof God daar afwesig was. Die opstanding het egter die teendeel bewys en aan die lig gebring dat God op 'n verborge wyse tydens die kruisiging teenwoordig was (1994:80). Deurdat God Hom deur die lyding, swakheid en skaamte van die kruis geopenbaar het, noodsaak Hy 'n mens om afstand te doen van sekere vooropgesette idees omtrent Hom en breek Hy ons vooroordele omtrent Hom af sodat ons meer gewillig sal wees om van Hom te leer (1994:82).

God tree die wêreld binne op die punt waar mense swak en tot skaamte gedryf eerder as sterk en trots is. Die donker momente van die lewe waarin pyn en dood aanwesig is, is dus nie areas waarvan God uitgesluit is nie, maar Hy het Hom juis opsetlik daarby ingesluit. 'n Kragtige²⁰ Godsbeeld verkry dus gesag aan die kruis van Jesus Christus en dit is een van 'n God wat weet wat mense se pyn en lyding behels en eerstehands verstaan wat dit beteken om swak, broos en sterflik te wees (1994:81).

Wat betref die relevansie van Luther se teologie van die kruis vir die hedendaagse situasie, wys McGrath (1994:90-91) daarop dat die betrokke teologie 'n sterk uitdaging rig tot enige vorm van mensgesentreerde spiritualiteit wat die indruk skep dat iemand wat die betrokke spiritualiteit aanneem, 'n beter lewe sal hê. Luther se teologie van die kruis bied veral 'n hulpbron om die welvaartsewangelie mee uit te daag. So 'n tipe ewangelie wat 'n gebrek aan voorspoed toeskryf aan 'n gebrek aan geloof, is volgens Luther 'n teologie van glorie wat niks van die teologie van die kruis af weet nie. Ware geloof beteken om verenig te wees met

---

²⁰ Alhoewel dit die beeld van 'n gebroke, eerder as 'n kragtige God is, lê die krag van die beeld myns insiens daarin dat die beeld op 'n besondere manier uitdrukking gee aan God se betrokkenheid by mense se gebrokenheid.

Christus en te deel in alles wat Hy bied en dit is glorie wat verwesenlik word deur skaamte, lyding en smart van die kruis. Die kruis is teenstrydig met enige filosofie wat lyding en mislukking toeskryf aan verwerping deur God. Wat die oorsprong van mense se lyding betref, haal McGrath (1994:87) Luther soos volg aan:

If we are to suffer, then let it be suffering that God imposes upon us, not suffering that we choose to impose upon ourselves. For God knows best what suffering will help and serve us.

Dit wil dus voorkom dat Luther lyding sien as iets wat deur God opgelê is sodat God dus die oorsprong van 'n mens se lyding is. Alhoewel Luther se teologie van die kruis waardevolle perspektiewe bied, is die gedagte dat 'n mens se lyding deur God opgelê is 'n aspek van die betrokke teologie wat myns insiens bevraagtekenbaar is. Sommige van die perspektiewe wat volg, behoort lig te werp op hierdie bevraagtekenbare aspek van Luther se teologie van die kruis.

5.3.2 Sölle: Christ the Representative

Dit het vir Sölle (1967:12) nodig geword om ander name vir Christus te vind wat meer geskik is om sy werk in die wêreld te definieer. Dit was na aanleiding van die situasie in die Europese geskiedenis wat bekend gestaan het as 'die dood van God' wat gewys het op die ervaring van die einde van alle onmiddellike sekerheid. Teen hierdie agtergrond het sy die titel *Verteenwoordiger* wat een van die oudste titels van Christus is, weer ondersoek (1967:13).

Christus se verteenwoordiging kom volgens Sölle (1967:104-105) daarop neer dat Hy vir mense 'n plek oophou sodat hulle dit nie verloor nie. Sonder Christus sou God ons op die plek afdank. Christus neem nie 'n mens se plek in nie, maar deur die plek oop te hou, verseker Hy dat ons nie ons pos as medewerkers in God se werk op aarde verloor nie. Deurdat Hy nie mense se plek inneem nie, is Hy afhanklik van hulle instemming en ons moet sy lyding verstaan binne die perke van hierdie afhanklikheid (1967:123). Verder het Christus Hom nie onttrek van die kompleksiteite van die wêreld en die risiko's wat die geskiedenis inhou nie, maar identifiseer Hom steeds met mense se vrese, lyding en sonde en met die vernietiging van die wêreld (1967:126).

Sölle (1967:150-152) kom uiteindelik tot die gevolgtrekking dat Christus God se rol in die wêreld oorgeneem het, maar in die proses is die rol verander tot dié van die hulpelose God. Die afwesige God vir wie Christus in die wêreld verteenwoordig, is die hulpelose God in die wêreld. In alle godsdienste word almagtige gode al hoe meer bevraagteken weens die lyding van mense, maar dit is net in Christus wat die konsep van 'n lydende God te voorskyn kom. Die gevolgtrekking word soos afgesluit:

What Christians share in common is 'their participation in the suffering of Christ. That is their faith.' In this faith they know that God is helpless and needs help. When the time was fulfilled, God had done something for us for long enough. He put himself at risk, made himself dependent upon us, identified himself with the non-identical. From now on, it is high time for us to do something for him.

Die gedagte dat God hulpeloos is en hulp nodig het, moet myns insiens nie verwar word met 'n tendens wat tydens preekanalises geïdentifiseer is, naamlik dat God aangehelp moet word ten opsigte van wat Hy deur mense wil doen nie. God se hulpeloosheid behoort myns insiens eerder gesien te word as 'n oproep tot 'n ander manier van wees op grond van wat Christus reeds doen, naamlik dat Hy vir mense 'n plek as medewerkers van God oophou terwyl Hy self ly in die proses. Die gedagte dat daar vir mense 'n plek as medewerkers van God oopgehou word, behoort in gedagte gehou te word wat betref 'n gemeenteteorie waaraan in die volgende hoofstuk aandag gegee word en sommige van die perspektiewe wat volg behoort meer lig te werp op die aard van hierdie medewerking.

5.3.3 Berkhof: Defenseless superior power

God se almag is volgens Berkhof (1979:113-114) een van die eienskappe waardeur God se transendensie²¹ aangedui word. Sodanige eienskappe is egter nie dié wat opvallend is tydens 'n ontmoeting tussen God en mens waartydens Hy Homself openbaar nie. Die betrokke eienskappe is eerder veronderstellings of konsekwensies van sulke ontmoetings. Verder bestaan eienskappe van God nooit heeltemal apart van hulle teenoorgesteldes nie

---

²¹ Transendensie het te doen met God se bonatuurlike verheffing wat bestaande kennis oorstyg. Daarteenoor is daar kondesendensie wat te doen het met God se neerdaal en betrokke raak by mense waartydens Hy Homself aan mense bekend maak.

sodat dit nodig is om kenmerke van God in pare aan te dui. Berkhof (1979:133 e.v.) maak van so 'n paar gebruik om God se mag mee te beskryf en noem dit *defenseless superior power* wat weerlose oormag beteken. By elke Persoon van die Drie-eenheid is daar sprake van weerloosheid, maar ook van die besit van mag in 'n besondere sin.

Die bestaan van sonde waardeur die mens God se mededinger eerder as sy medewerker word, dien reeds as aanduiding dat daar perke aan God se mag bestaan. God se geskiedenis met Israel is een waartydens Hy telkens moet toekyk hoedat sy planne misluk en Hy herhaaldelik moet reageer op die vyandigheid of ten minste die ongehoorsaamheid van sy verbondsvennoot (1979:135). Alhoewel hierdie ongehoorsaamheid God noodsaak om op 'n ander manier teenwoordig te wees as wat sy aanvanklike bedoeling was, is Hy nooit heeltemal afwesig nie. Hy is teenwoordig in sy oordeel terwyl Hy sy ontroue verbondsvennoot toelaat om sy eie pad tot die bitter einde te loop. Wanneer hulle met leë hande aan die einde van daardie pad gekom het, het hulle telkens gevind dat God hulle daar inwag om vir hulle 'n Verlosser te wees (1979:138).

God se weerloosheid word op 'n besondere manier sigbaar wanneer Jesus van alle aardse mag afstand doen en die slagoffer word van die onverskilligheid, afkeur en haat van sy omgewing. Sy weerloosheid bereik 'n laagtepunt aan die kruis waar Hy nie in staat is om Homself te red nie, God stil is en opstandige mense oor God triomfeer (1979:135). Aspekte van mag was egter nie tydens Jesus se aardse lewe volkome afwesig nie. Die gesag waarmee Hy mense geleer het en die wonderwerke wat Hy verrig het, het op baie mense 'n diep indruk gemaak. Dit is egter veral tydens die opstanding dat God se mag in die aangesig van sonde en dood gemanifesteer word. In die lig van die opstanding word bevestig dat die kruis nie net die mag van mense oor God beteken nie, maar veel eerder die teenoorgestelde (1979:138).

Die Heilige Gees moet ook die pad van die kruis loop deur weerstaan en bedroef te word. Waar Hy wel die harte van mense wen, word daar van sulke mense weerlose mense gemaak wat die ander wang moet draai eerder as om hulle te wreek en vir lyding voorberei word (1979:135). Ten spyte van die weerstand in mense se harte, is die Heilige Gees egter aktief werkzaam om mense kinders van God te maak deur die mag van vergifnis en vernuwing (1979:138-139).

Die kerk het volgens Berkhof (1979:139) onder die druk van 'n verkeerde konsep van God verkeer en as gevolg daarvan die almag van God op so 'n manier verkondig dat dit bygedra het tot berusting, opstandigheid, twyfel en ongeloof. Die term *almagtig* kom egter net 'n paar keer in die Bybel voor en dit is telkens binne 'n eskatologiese konteks. Wat die hede betref, behoort die betrokke term liefs vermy te word sodat daar eerder van die term *superior power* gebruik gemaak moet word. Sodanige mag word egter te midde van weerloosheid gemanifesteer en gehandhaaf.

Alhoewel daar dus by God 'n element van weerloosheid aanwesig is, is Hy nie heeltemal sonder mag nie en dus nie totaal hulpeloos nie. Hy handel steeds deur die Heilige Gees uit eie inisiatief sodat mense op grond daarvan kan handel en sodoende werk Hy mee om van mense God se medewerkers te maak.

5.3.4 Fretheim: The Suffering of God

Volgens Fretheim (1984:xv) was daar kerklike ontwikkelinge waartydens sekere Ou Testamentiese beelde van God buite rekening gelaat is, naamlik dié wat te doen het met God wat ly en die situasie van mense binnegekom het en dit sy eie gemaak het. Gevolglik is God beskryf in terme van 'n soort vaderskap wat mens laat dink aan verwydering, onverskilligheid, strengheid en selfs wreedheid. Hierdie ontwikkelinge hou struikelblokke in vir diegene wat hulle bevind op die kantlyn van die kerklike lewe of buite die kerklike gemeenskap. Sulke mense verkies dikwels om hulle nie met die kerk te assosieer nie vanweë die tipe God wat daar aan hulle voorgehou word. Gewoonlik is sulke individue nie op soek na 'n God wat vir hulle gerieflik is of 'n God waaraan geen misterie verbonde is nie. Hulle is eerder besorg oor die verstaanbaarheid van enige voorstelling van God en hulle dring aan op 'n verstaan van God wat gepas is binne hulle persoonlike en sosiale ervaring. Fretheim (1984:xvi) beskryf die rede vir sy belangstelling in hierdie aangeleentheid soos volg:

It might be said that the personalism of the God whom I know from my own experience rings true to the God whom I meet in the pages of the Old Testament, but not the God whom I often hear portrayed in the life of the wider church.

Volgens Fretheim (1984:74-75) is God sedert die skepping onderhewig aan 'n risiko en kwesbaarheid deurdat sy eie toekoms asook dié van die skepping afhang van hoe skepsels die mag waaroor hulle beskik, gaan gebruik. God is steeds met kreatiewe mag in die skepping teenwoordig, maar dit is mag waardeur moontlikhede daargestel word eerder as mag waardeur beheer uitgeoefen word.

Indien die Ou Testamentiese verskynings van God slegs met stormagtige verskynsels gepaard gegaan het, sou dit die indruk geskep het dat God ten volle in beheer van die situasie was en dan sou skrik en vrees die enigste manier wees waarop 'n mens teenoor God kon reageer. Daar is egter ook Ou Testamentiese verskynings waartydens God in 'n menslike vorm verskyn het waardeur 'n ander perspektief geopenbaar word, naamlik dat God op 'n kwesbare wyse die lewe in die wêreld binnetree sodat 'n mens ook teenoor God kan reageer met spot soos Sara (Genesis 8:12) en ongelowigheid soos Gideon (Rigters 6:13-17). Op hierdie manier word bekendgemaak dat die woord van God beliggaam word in liggaamlike swakheid binne die raamwerk van die alledaagse en nie met oorweldigende mag nie. Selfs in gevalle waar daar trekke van mag aanwesig is by verskynings van God, is die verskyning steeds met 'n mate van kwesbaarheid bekleed (1984:106).

Fretheim (1984:108) bied 'n drievoudige skema ten opsigte van die redes waarom God ly. Volgens hierdie skema ly God eerstens omdat mense Hom as Heer verwerp. Tweedens ly God saam met mense wat ly en derdens ly Hy vir mense. Dit is veral die tweede punt en die derde punt in hierdie drievoudige skema wat vir die doeleindes van hierdie studie as van belang geag word. Die idee omtrent 'n God wat saam met mense ly, is volgens Fretheim (1984:127) gewortel in die Eksodus-verhaal en in latere refleksies op daardie gebeurtenis. Fretheim (1984:128) maak die volgende opmerking in hierdie verband:

God sees suffering from the inside; God does not look at it from the outside, as through a window. God is internally related to the suffering of the people. God enters fully into the hurtful situation and makes it his own. Yet, while God suffers with the people, God is not powerless to do anything about it; God moves in to deliver, working in and through leaders, even Pharaoh, and elements of the natural order.

God se lyding vir mense het daarmee te doen dat Hy kies om die oordeel wat mense verdien, terug te hou en op sy eie skouers te dra (1984:140). Hierdie voortdurende terughou van oordeel te midde van verwerping, veroorsaak dat God se lyding meer en meer intens word. Hy word tot so 'n mate uitgeput namate daar interne kragte in Hom opbou dat die situasie ter wille van God se toekoms tot 'n einde moet kom en dit uiteindelik in sy oordeel tot uitbarsting kom (1984:142).

Die twee punte in die drievoudige skema wat van belang geag word, bied eerstens die perspektief dat God werkzaam is om die situasie van mense wat ly, te verander namate Hy saam met hulle ly. Tydens so 'n proses werk Hy egter deur menslike medewerkers wat nie altyd dadelik handel soos wat Hy gemeen het hulle moet handel nie sodat sy planne nie altyd dadelik slaag nie. Sy planne vereis soms aanpassings sodat daar nie kitsoplossings op grond van sy betrokkenheid gewaarborg kan word nie. Verder word daar perspektief gebied op 'n "verskeurde" toestand waarin God Hom bevind. Hierdie toestand behels dat Hy tot so 'n mate uitgeput is dat Hy genoodsaak is om anders te handel as wat sy aanvanklike bedoeling was. Van die perspektiewe wat volg bied ander moontlikhede ten opsigte van die betekenis van so 'n "verskeurde" toestand waarin God Hom bevind.

5.3.5 Moltmann: The Crucified God

Moltmann (1993:1) skryf die feit dat die teologie van die kruis 'n leidende rol in sy teologiese denke gespeel het, toe aan vrae oor die Christelike geloof en teologie in die werklike lewe waarmee hy te doen gehad het as oorlogsgevangene en ook aan lesings oor hervormingsteologie deur verskeie teoloë wat hy aangehoor het. Hy verwys soos volg daarna:

Shattered and broken, the survivors of my generation were then returning from camps and hospitals to the lecture room. A theology which did not speak of God in the sight of the one who was abandoned and crucified would have had nothing to say to us then.

Volgens Moltmann (1993:214) het Christelike teologie 'n konsep van God van filosofiese teologie aangeneem waarvolgens dood, lyding en sterflikheid van God uitgesluit word ten einde te voldoen aan mense se godsdienstige behoefte aan sekuriteit in 'n hoër almag en

gesag. Met die Christelike boodskap van die kruis van Christus het daar egter iets nuuts en vreemds die filosofiese wêreld van abstrakte redenering binnegetree. Die lyding en dood van Christus vereis dat God op 'n nuwe manier verstaan moet word wat soos volg deur Moltmann (1993:215) beskryf word:

It must think of the suffering of Christ as the power of God and the death of Christ as God's potentiality. Conversely, it must think of freedom from suffering and death as a possibility for man. So Christian theology cannot seek to understand the death of Jesus on the presupposition of that metaphysical or moral concept of God.

As teologie van die kruis, is Christelike teologie die kritiek teen en bevryding van filosofiese monoteïsme. Volgens die teïstiese konsep kan God nie ly of sterf nie ten einde in staat te wees om beskerming te bied aan sterflike mense in hulle lyding. Volgens die boodskap van die Christelike geloof, het God egter gely in die lyding van Jesus en gesterf aan die kruis van Christus sodat ons in sy toekoms weer kan opstaan en lewe. Op hierdie vlak bied die Christelike geloof bevryding van die projeksie van menslike behoeftes op God se rykdom wat aanleiding gegee het tot die konsep van 'n almagtige God wat vir alles verantwoordelik is en van buite die verloop van alle gebeure bepaal (1993:216).

Die gekruisigde God het volgens Moltmann (1993:303) afstand gedoen van die voorregte van afgode wat ten alle koste nie beskadig mag word nie. Deurdat Hy self swak, magteloos, kwesbaar en sterflik geword het, het Hy mense bevry van die soeke na magtige afgode en verpligtinge wat beskerming bied en het Hy mense gereed gemaak om hulle mensheid, vryheid en sterflikheid te aanvaar sodat mense hulself kan oopstel vir lyding en liefde.

Wat betref die gedagte dat God van die voorregte van afgode afstand gedoen het, is die keiser van die Romeinse Ryk een van die afgode om in gedagte te hou. Daar was in die vroeë Christendom egter die neiging om eienskappe waarmee die keiser geassosieer is, op God van toepassing te maak. Die oorsprong van baie van die idees omtrent God se mag en kerklike mag kan aan hierdie neiging toegeskryf word (vgl Louw 2000:7).

5.3.6 Park: The Wounded Heart of God

Park (1993:7-8) beskryf dat sy familie by meer as een geleentheid vlugteling was. Hy beskryf sy ervarings in dié verband en die invloed wat dit later op sy teologiese refleksie uitgeoefen het, soos volg:

As refugees, our life was miserable, a fact made all the worse by our father's occupation as a countryside preacher ... Among our family members, my mother had suffered the most: patriarchal suppression en repression, the wars, and the hardships of a preacher's wife. Her life was a series of tragedies and human anguish ... The deep pain of human agony has been the primary concern for my theological reflection.

Volgens Park (1993:10) het die kerk deur die loop van die geskiedenis groot besorgdheid oor die sonde van mense getoon, maar 'n belangrike aspek van die boosheid van mense misgekyk, naamlik die pyn wat deur slagoffers van sonde ervaar word. Sodanige ervaring van pyn staan in die Verre Ooste as *han* bekend. Waar sonde en skuld by onderdrukkers hoort, hoort *han* en skaamte by die onderdruktes. Aangesien onderdruktes ook terselfdertyd onderdrukkers kan wees, oorvleuel sonde en *han* dikwels sodat hulle sy-aan-sy by individue voorkom (1993:13).

Perspektief wat deur die konsep *han* gebied word, bied nuwe maniere waarop die plaasvervangende lyding en dood van Jesus Christus verstaan kan word. Die leer omtrent die sonde van mense is onvoldoende om die betekenis van Jesus se plaasvervangende lyding tot sy volle reg te laat kom. Volgens die Skrif het Jesus nie net gely om sondaars vry te spreek nie, maar ook om slagoffers se pyn oftewel *han* te genees (1993:22). Jesus se menswording en kruisiging gooi egter ons spekulatiewe beeld van 'n almagtige, ongevoelige God omver. Aan die kruis word die kwesbaarheid van God blootgestel terwyl Jesus die slagoffer word van die sondige optrede van mense (1993:123). Dit was egter nie net aan die kruis waar die *han* van God uitdrukking gevind het nie. Dit het gebeur gedurende die volle 33 jaar van Jesus se lewe as mens op aarde (1993:125).

In die lig van die feit dat die lewe van Jesus Christus deur *han* gekenmerk is, behoort die tradisionele kennis van God se eienskappe soos almag, alomteenwoordigheid en

alwetendheid herevalueer te word. Christus werp deur sy lewe nuwe lig op hierdie eienskappe van God: Hy is alomteenwoordig deurdat Hy gekruisig word op elke plek waar mense onderdruk word; Hy is alwetend deurdat Hy mense se diepste smart ken; Hy is almagtig deurdat sy kwesbare liefde wat aan die kruis ten toon gestel is, magtiger is as enigiets anders wat aan ons bekend is. Christus se leer en lewe openbaar aan ons God se gewonde hart wat die *han* van onderdruktes voel en self ly onder die sonde van die onderdrukkers. Hierdie gewonde God in Christus is werklik 'n magtige, wyse Verlosser (1993:126).

Vanweë die feit dat baie mense terselfdertyd onderdruktes en onderdrukkers is, wil dit voorkom dat God Hom in 'n "verskeurde toestand" bevind wat baie individue betref. As onderdruktes beleef hulle pyn wat ook deur Hom ervaar word en as onderdrukkers is hulle terselfdertyd besig om ander pyn te besorg waardeur Hy ook opnuut gewond word. Die feit dat baie mense terselfdertyd onderdruktes en onderdrukkers is en die gevolglike wisselwerking tussen sonde en *han* by baie individue, behoort in gedagte gehou te word wat betref 'n gemeenteteorie waaraan in die volgende hoofstuk aandag gegee word.

5.3.7 Eiesland: The disabled God

Terwyl sy haar in 'n rolstoel bevind, beskryf Eiesland (1994:89) haar siening van God soos volg:

I had waited for a mighty revelation of God. But my epiphany bore little resemblance of the God I was expecting or the God of my dreams. I saw God in a sip-puff wheelchair ... Not an omnipotent self-sufficient God, but neither a pitiable, suffering servant. In this moment I behold God as a survivor, unpitying and forthright. I recognized the incarnate Christ in the image of those judged "not feasible", "unemployable" with "questionable quality of life". Here was God for me.

Die *disabled God* word volgens Eiesland (1994:100) geopenbaar wanneer die opgestane Jesus sy verwonde hande en voete vir sy verbaasde dissipels wys. Die teenwoordigheid van hierdie God maak dit vir haar moontlik om met haar eie liggaam saam te leef. Hierdie God

maak dit vir gestremde mense moontlik om vir geregtigheid te stry en om aan hulle vervreemding van hulle eie liggame 'n einde te maak (1994:105).

Die teologiese implikasies van die sogenaamde *disabled God* bied volgens Eiesland (1994:104) verset teen die idee van mag as absolute beheer oor sake wat God en mense aangaan. Hierdie implikasies sluit in dat die betrokke Godsbeeld 'n mens laat dink aan 'n mens-God wat nie net onreg ken en die toevallighede wat mense se lewens kenmerk self ervaar nie, maar ook die denkbild van perfeksie verander tot een van nougesette oorlewing sonder selfbejammering (1994:101). 'n Verdere implikasie is die feit dat die betrokke Godsbeeld in ooreenstemming is met die beeld van Jesus Christus wat Hom identifiseer met diegene wat stryd ervaar om die integriteit en waardigheid van hulle liggame te behou te midde van fisieke skendings, onreg en rituele waartydens hul liggame gedegradeer word (1994:102). Die implikasie wat veral vir die doeleindes van hierdie studie as van besondere belang geag word, word soos volg deur Eiesland (1994:101) beskryf:

Christ disfigured side bears witness to the existence of "hidden disabilities", as well ... For many people whose hidden disabilities keep them from participating fully in the church or from feeling full-bodied acceptance by Christ, accepting the disabled God may enable reconciliation with their own bodies and Christ's body the church.

Die gedagte van verborge gestremdhede word vir die doeleindes van hierdie studie as van besondere belang geag aangesien baie mense se ervarings van magteloosheid daardeur veroorsaak word. Depressie en ontwikkelingstremminge is van die faktore wat myns insiens in dié verband 'n belangrike rol speel. Wat betref die feit dat mense met sulke gestremdhede daarvan belemmer word om in die kerk ten volle deel te hê aan wat daar gebeur, behoort rekening gehou te word met die invloed van strategiese benaderings waartydens daar verwagtings gestel word wat moeilik is vir sulke mense om aan te voldoen. Die moontlikheid dat strategiese benaderings sommige mense se deelname in die kerk belemmer en die feit dat daar 'n Godsbeeld bestaan wat bevorderlik is vir versoening tussen sulke mense en die kerk, behoort in gedagte gehou te word wat betref 'n gemeenteteorie waaraan aandag gegee word in die volgende hoofstuk.

5.3.8 Inbody: The Transforming God

Inbody (1997:2-3) skryf die feit dat hy uiteindelik 'n teoloog geword het, toe aan 'n ongerymdheid tussen ervaring en geloof. Die disfunksionele gesin waarbinne hy grootgeword het as gevolg van die feit dat sy pa aan depressie gely het, het onder andere daartoe bygedra. Hy beskryf sy ervarings in hierdie verband soos volg:

[A]nger was exacerbated for me because of the great cognitive dissonance between the kind of God I was taught in church school and sermons and hymns and the overwhelming realities of injustice and suffering I saw in the world ... In the midst of my overweening sense of the injustices of modern history and the fragility of my primary relationships then, the beliefs of one raised in a family and a church with traditional notions of an all-loving and all-powerful God get deeply challenged.

Daar bestaan volgens Inbody (1997:148-149) twee konsepte waarvolgens die beperking van God se mag benader word. Volgens die een konsep wat as *teïstiese self-beperking* bekend staan, gee God van sy mag vrywilliglik prys en wend sy almag net op sekere stadiums aan soos wanneer Hy wonderwerke verrig. Daarteenoor is daar die konsep wat as *ontologiese beperking* bekend staan. Volgens laasgenoemde konsep is die beperking van God se mag nie die gevolg van sy wil nie, maar dis geleë in die aard van dinge. Die beperking van God se mag is inherent in die struktuur van die wêreld en toe te skryf aan die bestaan van ander magte, die sogenaamde *preexisting actualities which have some independent power of their own*. Ten opsigte van laasgenoemde wys Inbody (1997:128) daarop dat indien aangeneem word dat God nie die wêreld uit niks geskep het nie, maar eerder 'n gestruktureerde wêreld uit chaos geskep het, bestaan daar steeds 'n element van wanorde waaruit ongeluk voortspruit wat kenmerkend is van die natuurlike en sosiale wêreld. Sekere dinge wat met 'n mens gebeur, is die gevolg van 'n komplekse wisselwerking van sonde, onreg en ongeluk. Dit wat met 'n mens gebeur, gebeur dus nie noodwendig omdat God dit wil of toelaat nie, maar ook weens kreatiwiteit en die element van wanorde wat eie is aan die natuur. Hierdie opmerking laat mens wonder oor die geldigheid van die volgende lied:

*U, oor alles God en Hoof,
open oë van geloof*

dat ons sien, geen goed of kwaad

word aan toeval oorgelaat:

Bokant ons begrip, verstand,

hou U al wat is in stand.

(Liedboek van die Kerk, NG Kerk-uitgewers, 2001, Lied 190:3)

'n God wat in sy almag daartoe in staat is om absoluut enigiets te doen, is volgens Inbody (1997:140) 'n te groot God. Besing die voorafgaande lied dalk 'n te groot God? Indien nie, hoe behoort God se instandhouding van alle dinge sodat niks aan toeval oorgelaat is nie, dan verstaan te word?

Meeste van die antwoorde wat vanuit 'n Christelike perspektief oor angs en lyding verstrekkend is, was volgens Inbody (1997:176) gebaseer op verkeerde veronderstellings omtrent God se onveranderlikheid en almag. Hierdie veronderstellings het ingesluit daar ten minste een individu is wat buite ons lyding staan sonder om daardeur bedreig te word en ons van buite af kan red. Dit het verder ingesluit dat God van buite af die nodige mag kan aanwend om lyding te beëindig, maar dikwels kies om dit nie te doen nie ter wille van 'n hoër doel. Daar het egter verskeie teologiese ontwikkelings plaasgevind waartydens opvattinge soos hierdie bevraagteken is en die slotsom daarvan word soos volg saamgevat deur Inbody (1997:177):

When power is defined in trinitarian and process terms, where God is no longer an isolated center of raw power out there but is defined by God's relations of love, the power to identify, to persuade, to transform, and to re-create reshapes our understanding of divine power. God does not look on our suffering from outside but from within, from the brow and hands of Jesus hanging on the cross.

Dit wil dus voorkom dat God se instandhouding van alle dinge wat ter sprake is in die lied waarna verwys word, nie verstaan moet word as die uitoefening van absolute beheer sodat daar geen ruimte vir enige toeval is nie. God se instandhouding behoort eerder verstaan te word as sy voortdurende betrokkenheid by die wêreld wat liefde, identifisering met lyding, oorreding, transformasie en herskepping insluit. Toeval wat waarskynlik toe te skryf is aan 'n element van wanorde wat steeds in die wêreld teenwoordig is, hou inderdaad soms vir sommige mense tragiese gevolge in. Omdat God egter transformerend en herskeppend

werkzaam is wat betref sodanige gevolge, het toeval nie die laaste sê nie en in dié opsig is niks aan toeval oorgelaat nie.

5.3.9 Caputo: The Weakness of God

Dit is Caputo (2006:13) se idee om op te hou om oor God te dink as 'n massiewe ontologiese bron van mag wat aan die wêreld mag voorsien en eerder te dink aan God as iets wat mag kortsluit en iets aan die wêreld bied wat anders is as mag.

Volgens Caputo (2006:53) behoort God nie gesien te word as die rede waarom dinge daar is of die oorsaak waarom dinge gebeur of as 'n bron van mag wat kan ingryp as dinge verkeerd loop nie, maar eerder as die rede waarom dinge goed kan wees. Indien ons God idealiseer as die ideale waarnemer wat alles omtrent die verlede, hede en toekoms weet en sien, ignoreer ons Bybelse getuienis omtrent God wat Hom inlaat vir 'n toekoms waarvoor Hy nie beplan het nie, tot so 'n mate dat Hy berou het oor besluite wat Hy vroeër geneem het (2006:85). Alhoewel absolute almag 'n godsdienstige en metafisiese fantasie is, bevat die konsep nogtans 'n belangrike kernwaarheid naamlik dat God die moontlikheid van die onmoontlike inhou (2006:87-88). Caputo (2006:88) verwys soos volg na laasgenoemde:

The name of God is a name of an event, the event of our faith in the transformability of things, in the most improbable and impossible things, so that life is never closed in, the future never closed off, the horizon never finite and confining. The name of God opens what is closed, breathes life where there is desolation, and gives hope where everything is hopeless. The name of God is powerful, not with brute strength, but with the power of an event.

Die sogenaamde *event* neem 'n belangrike plek in Caputo se teologie in en die *event* waartoe daar 'n oproep van God se naam uitgaan, is volgens Caputo (2006:48) geregtigheid waardeur die mag en bewind van bevoorregtes verbreek word. Caputo (2006:45) verwys soos volg na laasgenoemde:

God pitches his tent among beings by identifying with everything that the world cast out and leaves behind ... God withdraws from the world's order of presence, prestige and sovereignty in order to settle into those pockets of

protest and contradiction to the world. God belongs to the air, to the call, to the spirit that inspires and aspires, that breathes justice.

Dit wil dus voorkom dat die plek as medewerkers van God wat deur Christus vir ons oopgehou word (vgl afdeling 5.3.2), te doen het met medewerking in belang van geregtigheid. Die gedagte dat God Hom onttrek van prestige en Hom identifiseer met diegene wat deur die wêreld uitgewerp en agtergelaat word namate daar 'n oproep tot geregtigheid van Hom uitgaan, word vir die doeleindes van hierdie studie as van besondere belang geag. Dit is nie net van belang wat 'n Godsbeskouing betref nie, maar ook wat 'n gemeenteteorie betref aangesien dit wil voorkom dat daar in gemeentes dikwels juis die teenoorgestelde gebeur. Vanweë hulle ingesteldheid op prestige, dra gemeentes dikwels daartoe by dat sekere mense uitgesluit en agtergelaat word eerder as om 'n tuiste te bied vir mense wat reeds om een of ander rede agtergelaat is. Daar word vervolgens aandag gegee aan gevalle waar herinterpretasie van God se mag binne die Suid-Afrikaanse konteks plaasgevind het.

5.3.10 Smith: Die dood van die God van my vaders

Volgens Smith (2010:16) is God nie 'n denkbild wat buite jou lewe kan bestaan nie. Hy is ten diepste met jou bestaan verweef en jou psige het voortdurend met God as gegewe te doen. Die wyse waarop 'n mens in God glo, word in 'n groot mate bepaal deur wat jy as mens in die konkrete lewenswerklikheid ervaar. God is immers geen teoretiese God in wie slegs geglo moet word nie. Hy is betrokke by die werklikheid en sy teenwoordigheid in die konkrete werklikheid van jou bestaan, is gebaseer op jou ervaring van die werklikheid (2010:17).

Smith (2010:39) vertel dat sy beeld van God vir hom as kind bepaal is deur die prent van die "Alsiende Oog" wat jou strak aankyk. Die betrokke prent het in daardie tyd dikwels in die voorkamers van Afrikanergesinne gehang. Volgens sy pa was dié Oog God se oog wat te alle tye alles sien en jou sondes opteken en aan die einde van jou lewe sou Hy met jou afreken. Hierdie beskouing omtrent God het hom destyds bang gemaak.

Smith (2010:41-42) beskryf die Godsbeeld waarmee hy in Mamelodi²² aangeland het soos volg:

Ten diepste was God egter vir my nog altyd die God van my vaders wat ek in my ouerhuis en in die NG Kerk leer ken het. Daardeur was Hy dan natuurlik ook vir my die God van die Afrikanervolk aan wie ek onlosmaaklik verbonde was. Ja, die Goeie Nuus aangaande God en sy Seun Jesus moes wél aan alle volkere verkondig word, maar dit moes die God wees soos hy aan my oorgelewer is deur my ouerhuis en die NG Kerk. As Afrikaners en as lidmate van die NG Kerk het ons die verantwoordelikheid gehad om óns God aan alle bewoners van Suid-Afrika oor te dra ... Dat God “buite die boks” van die NG Kerk en die Afrikanervolk op ’n ander wyse in die maatskappy teenwoordig kon wees, was beslis nog nie in die sentrum van my Godsbeeld nie. Ja, God het wél met die maatskappy te doen gehad, maar dan om die maatskappy te vorm soos ons as Afrikaners dit deur die NG Kerk gevorm wou hê. Hy was vir my wél ook die God van geregtigheid en vrede, maar dan ook weer geregtigheid soos óns as Christen-Afrikaners geregtigheid verstaan het.

In Mamelodi het hy egter ervarings gehad waardeur hy genoodsaak was om ’n nuwe denkwysie oor God te verkry sodat die hoë God van sy vaders, soos hy dit stel, ’n gestadige dood begin sterf het in sy godsbewussyn. Smith (2010:90) beskryf sy ervarings in dié verband soos volg:

Hoe kon dieselfde God aan sommige, omdat hulle wit is, die reg verleen om medemense, net omdat hulle swart is, só te minag en te verdruk en geen sensitiwiteit te hê vir die bestaan van swart medegelowiges in dieselfde God nie? Ek het myself al hoe meer afgevra: moet ek bly glo in die God van my vaders? Of moet ek ’n mensliker God omhels? Ek kon nie aan die God van my vaders én die God van die swart township bly vashou nie ... My bewussyn van God het al meer van die ontoeganklike God in die hoogtes verskuif na ’n God

---

²² Mamelodi is ’n swart woonbuurt aan die noordoostelike grens van Pretoria. Terwyl Smit professor in sending- en godsdienwetenskap aan die Universiteit van Stellenbosch was, is hy as predikant beroep na ’n gemeente in Mamelodi. Hy het die beroep daarheen aanvaar.

wat aarde toe gekom het en in alle situasies by die mens en die wêreld betrokke is – en in die besonder by hulle wat verdruk word en in nood verkeer.

Hierdie paradigmaskuif wat plaasgevind het, het meegebring dat die Godsbeeld wat destyds deur die prent van die Oog gevestig is, nie langer kon standhou nie. Smith (2010:196) beskryf sy ervaring in dié verband soos volg:

Die beeld van my vaders oor hierdie onsienbare wese wat hoog verhewe sit en toekyk wat op hierdie aarde aan die gebeur is, het by my gesterf. In so 'n God kon ek nie meer glo nie. God het vir my aarde toe gekom ... Hy wat tussen mense woon, wat nie buite mense om kenbaar is nie, is die God van lewe.

Die voorafgaande is 'n voorbeeld van herinterpretasie van die mag van God wat binne die Suid-Afrikaanse konteks plaasgevind het. 'n Verandering in bestaanskonteks het 'n belangrike rol gespeel ten opsigte van die paradigmaskuif wat plaasgevind het sodat die invloed wat 'n mens se bestaanskonteks op jou Godsbeskouing het, op 'n besondere wyse daaruit blyk. Dit blyk verder dat die beeld van God as Opsiener 'n belangrike plek in Afrikanerdenke ingeneem het en een van die verantwoordelikhede wat daaruit gevolg het, was dat hulle hul God aan alle bewoners van die land moes oordra. Dit wil verder voorkom dat hierdie verantwoordelikheid op so 'n manier nagekom is dat God aangewend is om Afrikaner-belange te dien. Daar word vervolgens aandag gegee aan 'n verdere voorbeeld van herinterpretasie van die mag van God wat binne die Suid-Afrikaanse konteks plaasgevind het en waartydens die beeld van God as Bestuurder op 'n besondere wyse geherinterpreteer is.

5.3.11 Müller: God as Reisgenoot

Müller (2011:22-23) vertel dat hy ten opsigte van georganiseerde godsdiens wat in sy geval evangeliese geloofsekerheid, christelike nasionalisme en kerklike sekuriteit ingesluit het, op sekere stadiums pynlik gedisoriënteerd, maar telkens ook later verrassend gereoriënteerd was. Een van die implikasies daarvan was dat hy God op 'n nuwe manier ontdek het. Die

God wat sy lewe op daardie stadium betree het, was nie meer so maklik om in woorde vas te vang nie (2011:40).

Om aan te dui dat die God wat ons in die Bybel leer ken, radikaal anders is as 'n beheerende, oorsakende God wat van buite af beheer uitoefen, verwys Müller (2011:133 e.v.) na die Emmaus-verhaal in Lukas 24. In hierdie verhaal is Jesus maar net 'n medereisiger wat in dieselfde rigting as die ander twee op pad is. Hy sluit by hulle aan en gaan saam met hulle op reis. As hulle by die afdraaipad na hul woonplek kom, wil Hy verbyhou, soos 'n magtelose reisiger wat op 'n uitnodiging wag. Hy laat Hom egter deur hulle uitnodiging lei en lewer Hom so aan hulle uit. Terwyl Hy aan hulle tafel sit, neem Hy 'n stukkie brood uit hul hande. Dis nie 'n dramatiese verskyning soos van 'n besoeker uit die vreemde nie. Hy is geïnkarneer, Hy het vlees geword en deel geword van hulle gewone lewe. Toe hulle oë oopgaan en hulle begin besef dat dit die opgestane Heer is, is die wonder daarin geleë dat Hy so anders as ander reisigers en hulself is en tog so dieselfde. Hulle ervaar sy verdwyning ook nie as iets skrikwekkends nie, maar besef dat dit 'n teenwoordigheid is wat ook in die afwesigheid ervaar word sodat hulle hul reis met blydschap voortsit.

Volgens Müller (2011:173) lees ons egter hierdie verhaal as't ware van agter af omdat ons reeds weet dat dit Jesus is wat saam met die twee reisigers gestap het. Vir die reisigers was dit egter 'n totale vreemdeling wat hulle op die pad teëgekom het en hulle het Hom eers die aand aan tafel herken. Die betekenis van die verhaal lê juis daarin opgesluit dat Hy vir hulle 'n vreemdeling was (2011:174).

Die soort geloof wat gekonstrueer word deur met God as vreemdeling op die pad te werk, is volgens Müller (2011:176) 'n geloof wat God nie meer anderkant en veraf beleef nie. God is nie meer die oorsaak van alle dinge nie, maar word ervaar as deel van die prosesse van die lewe en die wêreld. God ontmoet my tussen die onsekerheid, disoriëntasie en angs waaraan ek op aarde blootgestel is. God is nie die een wat toutjies trek en vir elke ding direk of indirek verantwoordelik is nie, maar die geïnkarneerde God wat ons wêreld binnegekom het (2011:135). Dit maak dus meer sin om oor God as die doel van alles eerder as die oorsaak van alles te dink. Ons lewe word nie van ver af bepaal nie, maar geleef in verantwoordelikheid met die oog op die ontdekking en verwerkliking van die immer teenwoordige en altyd moontlike God (2011:178).

Met die siening van 'n beherende God, kon die kerk volgens Müller (2011:89) beheer uitoefen oor die verklarings wat aangebied is, beheer oor mense se lewens verkry²³ en hulle tot deelname dwing. Weens die verlies aan beheer wat deur die kerk ondervind word namate daar van die siening van 'n beherende God wegbeweeg word, word die kerk tot 'n paradigmaskuif genoodsaak (2011:91). Hierdie paradigmaskuif behels onder andere dat daar opgehou moet word om die gemeenskap wat deur die kerk voorsien word soos eredienste en kleingroepe, te sien as voorwaarde vir Christenskap en kerklidmaatskap (2011:92). Die verlies aan beheer wat deur die kerk ondervind word namate daar van 'n sekere Godsbeskouing afstand gedoen word, word as van belang geag wat betref 'n teorie oor die gemeente waaraan daar in die volgende hoofstuk aandag gegee word.

Daar word vervolgens aandag gegee aan 'n voorbeeld van die herinterpretasie van die mag van God wat gedeeltelik deur die Suid-Afrikaanse konteks beïnvloed is en waartydens sekere vroulike metafore vir God wat in die Ou Testament aangetref word, uitgelig word.

5.3.12 Claassens: Mourner; Mother; Midwife

Weens die geweld wat te assosieer is met die tradisionele Bevryder-Krygsman metafoor vir God, stel Claassens (2012:7) voor dat ander metafore vir God se bevryding gebruik word wat die betekenis van eersgenoemde metafoor uitbrei en die geweld wat daarmee te assosieer is, opponeer. Vir hierdie doel word aandag gegee aan drie minder prominente metafore vir God wat in die Ou Testament aangetref word, naamlik dié van Treurende, Moeder en Vroedvrou.

Die metafoor van God as Treurende duik op teen die einde van Jeremia 8. Die beeld van die Huilende God wie se tranes met dié van die profeet saamvloei, onderbreek die dominante storielyn in die betrokke boek waar God voorgehou word as Eggenoot wat vir sy vrou kwaad is en as Argitek van Oorlog (2012:23). In die beeld van God as Treurende word Hy waargeneem as iemand wat betrokke is by lyding en die pyn van die slagoffers van trauma deel (2012:33). Hierdie beeld bied nuwe moontlikhede vir hoop om te voorskyn te kom

---

²³ Volgens Kee (1995:218) het die model van 'n wetsgehoorsame gemeenskap wat een van die gemeenskapsmodelle was wat kenmerkend was van Judaïsme gedurende die tydperk na die ballingskap, op 'n beduidende wyse verder ontwikkel in die vroeë kerk. Dit het onder meer tot gevolg gehad dat daar in die derde en vierde eeu patriargale posisies in die kerk tot stand gekom het waardeur sekere individue gesag ontvang het om beheer uit te oefen oor die lewens van ander Christene.

(2012:25). Die trane van die Huilende God bied die eerste stap in die uitgerekte proses waartydens die voortgaande gevolge van ernstige trauma hanteer moet word (2012:32). Die metafoor van God as Treurende bied verder die geleentheid om 'n alternatiewe verstaan van mag te ontwikkel naamlik mag in kwesbaarheid wat 'n toppunt bereik in die Gekruisigde God aan die kruis (2012:34-35).

In Jesaja 42 en in Jesaja 45 word die metafoor van 'n Moeder in Kraam vir God gebruik. In eersgenoemde geval smelt die geroep van die Moeder saam met dié van 'n krygsman. Hierdie twee metafore werk saam om 'n beskrywing te gee van God se vermoë om nie net oorwinning oor vyande teweeg te bring nie, maar ook nuwe lewe. In laasgenoemde geval word die metafoor van Moeder in Kraam verbind aan dié van Vader wat kinders verwek en dié van Kunstenaar wat 'n pot uit klei vorm. Die skep van iets nuuts is die gemene punt van hierdie drie metafore (2012:44). In Jesaja 49 en Jesaja 66 word die metafoor van 'n Moeder wat kinders grootmaak gebruik om God se liefde wat met die besorgdheid van moeders te assosieer is, by te voeg by die klem op nuwe lewe (2012:51). Hierdie vroulike metafore in die boek Jesaja herinner ons aan alternatiewe waardes wat ons aanmoedig om anders oor God se mag te dink (2012:55): Die metafoor van God as Moeder in Kraam dui op mag te midde van kwesbaarheid (2012:56). Die metafoor van God as Moeder wat kinders grootmaak, dui op mag te midde van gebrokenheid wat nie op vernietiging ingestel is nie, maar eerder om lig te bring en geregtigheid te laat geskied (2012:59).

By beide Psalm 22 en Psalm 71 is daar sprake van 'n lang kronkelpad deur pyn onderweg na heling. Die verskeurdheid wat in hierdie psalms deur 'n individu en/of gemeenskap ervaar word, vind uitdrukking in die metafoor van God as Vroedvrou. Soos die beeld van God as Treurende en dié van God as Moeder, dra die beeld van God as Vroedvrou daartoe by om ons verstaan van God te verbreed en te transformer in die rigting van hoop en nuwe lewe (2012:68). Laasgenoemde beeld kommunikeer verder 'n verbintenis tot die behoud van lewe in lewe-en-dood situasies (2012:71). Die beeld van God as Vroedvrou wat in twee verskillende lamentspsalms aangetref word, bied nie net aan ons taal om ons uit die put van wanhoop te trek nie, maar is ook 'n diep persoonlike beeld wat 'n God beskryf wat handel en bereid en in staat is om ons omstandighede te verander (2012:78).

Om aan God as Bevryder te dink in terme van die voorafgaande vroulike metafore wat God plaas in die midde van mense se lyding, kan van hulp wees vir mense wat 'n oorlewingstryd voer deurdat dit aan hulle die sterkte te gee om te volhard (2012:86). Hierdie metafore erken verder dat daar nie eenvoudige oplossings bestaan waardeur resultate gewaarborg word nie, maar moedig mense nogtans aan tot klein dade wat stap-vir-stap vanuit 'n verbintenis tot die goeie gedoen word sonder om te weet waarop afgestuur word (2012:87). Die implikasies wat die betrokke metafore vir 'n gemeente inhou, word soos volg deur Claassens (2012:94) beskryf:

[T]he image of God as Mourner calls on the congregation to lament injustice; the Divine Mother calls on the congregation to protect and care for those in need; and the Divine Midwife calls on the congregation to resist oppression and work for life-giving change.

Hierdie implikasies sluit myns insiens aan by aangeleenthede wat in voorafgaande afdelings as van belang vir 'n gemeentebeskouing geïdentifiseer is, naamlik medewerking met God (vgl afdeling 5.3.2), geregtigheid (vgl afdeling 5.3.9) en die belemmeringe waarmee sommige mense te doen het (vgl afdeling 5.3.7).

5.3.13 Konkluderende opmerkings en sleutelbeskrywing

Dit blyk uit die voorafgaande perspektiewe dat daar weerloosheid by God aanwesig is. Hy is kwesbaar deurdat sy eie toekoms afhang van hoe mense gebruik maak van die mag waaroor hulle beskik (vgl afdeling 5.3.4). Aangesien mense dikwels kies om sy mededinger eerder as sy medewerker te wees, ervaar Hy dat sy planne misluk (vgl afdeling 5.3.3) tot so 'n mate dat Hy soms berou het oor besluite wat Hy vroeër geneem het (vgl afdeling 5.3.9). Die element van wanorde wat steeds in die skepping aanwesig is weens die chaos waaruit die gestruktureerde wêreld geskep is, dra verder daartoe by dat dinge nie altyd uitwerk soos God dit bedoel het nie (vgl afdeling 5.3.8). Hy word weens uitputting soms genoodsaak om anders op te tree as wat sy aanvanklike bedoeling was wat tot "verskeurdheid" in Hom aanleiding gee (vgl afdeling 5.3.4). Hy huil selfs oor hierdie "verskeurdheid" (vgl afdeling 5.3.12). Hierdie "verskeurdheid" word verder vererger deur die feit dat sekere mense soms onderdrukte is met wie Hy saam ly, maar terselfdertyd ook onderdrukkers is wat tot sy lyding meewerk (vgl afdeling 5.3.6). Jesus was tydens sy aardse lewe dikwels die slagoffer

van mense se sondige optrede, veral aan die kruis (vgl afdeling 5.3.6) waar God Homself in lyding, swakheid en skaamte geopenbaar het (vgl afdeling 5.3.1). Daar is ook weerloosheid by die opgestane Jesus te bespeur in die wonde aan sy hande en voete wat Hy vir sy dissipels gewys het (vgl afdeling 5.3.7) en ook deur die manier waarop Hy Homself as weerlose reisiger aan mede-reisigers uitgelewer het (vgl afdeling 5.3.11). As Verteenwoordiger hou Jesus steeds vir mense 'n plek as medewerker by God oop en wat dit betref is Hy afhanklik van mense se instemming en ly Hy ook as gevolg daarvan (vgl afdeling 5.3.2). Laasgenoemde beteken myns insiens dat namate mense nie instem om te doen wat God deur hulle wil doen in belang van ander wat ly nie, bly die ander se situasie onveranderd en ly God steeds saam met die ander.

Dit blyk egter ook telkens uit die voorafgaande perspektiewe dat daar elemente van verrassing te bespeur is wat die werk van God betref. Hy bly steeds teenwoordig en werkzaam in die geskiedenis van die wêreld ten spyte van aanpassings wat nodig mag wees (vgl afdeling 5.3.3 en 5.3.4). Hy openbaar Hom as iemand wat mense se pyn en lyding ken (vgl afdeling 5.3.1) en Hom daarmee identifiseer (vgl afdeling 5.3.4, 5.3.6, 5.3.8, 5.3.10 en 5.3.12). As deel van die prosesse van die lewe, ontmoet Hy mense in die ang, onsekerheid en disoriëntasie wat hulle in die wêreld beleef (vgl afdeling 5.3.11). Deur die werk van die Heilige Gees is Hy transformerend werkzaam (vgl afdeling 5.3.3 en 5.3.8) om moontlikhede daar te stel (vgl afdeling 5.3.4) wat die moontlikheid van die goeie en selfs die onmoontlike inhou (vgl afdeling 5.3.9). Hierdie moontlikhede sluit die hantering van die nagevolge van trauma, hoop, nuwe lewe en verandering van mense se omstandighede in (vgl afdeling 5.3.12). Hy werk ook deur menslike medewerkers (vgl afdeling 5.3.2 en 5.3.4) in belang van geregtigheid vir diegene wat deur die wêreld uitgesluit en agtergelaat is (vgl afdeling 5.3.9). Deur die lyding van Jesus bevry Hy mense van hulle soeke na magtige gode en verpligtinge waardeur beskerming gebied word (vgl afdeling 5.3.5) en deur die wonde van die opgestane Jesus verander Hy mense se denkbeeld van wat dit beteken om perfek te wees om ruimte te bied vir die moontlikheid van perfektheid ten spyte van gebreke (vgl afdeling 5.3.7). Die opstanding van Jesus het verder aan die lig gebring dat God wel by die kruisiging van Jesus teenwoordig was alhoewel dit op daardie stadium geensins so gelyk het nie (vgl afdeling 5.3.1). Meeste van die situasies waartydens magteloosheid ervaar is waarna in hoofstuk 2 verwys word, gaan gepaard met getuienisse omtrent nuwe moontlikhede wat vir die

betrokkenes gerealiseer het namate God in daardie situasies op verrassende wyses werksaam was.

Volgens Cilliers (2012:6) kan die voorveronderstelling waarop al die veelvoudige beelde en perspektiewe omtrent God berus, teruggevoer word na die konsep *paradoks*, oftewel God se teenwoordigheid in die wêreld en sy openbaring in teenstellings. *Weerloosheid* en *verrassing* is myns insiens sulke teenstellings. In die lig van hierdie teenstellings en die perspektiewe wat daarmee verband hou, word die volgende sleutelbeskrywing voorgestel ten opsigte van 'n Godsbeskouing om tydens die preekmaakproses in gedagte te hou: *'n Weerlose God wat deur die werking van die Heilige Gees en menslike medewerkers op verrassende wyses in die wêreld werksaam is om die situasie van magtelose mense te verander terwyl Hy Hom in die proses met die magteloses identifiseer en self ook magteloosheid ervaar*. Daar word vervolgens in die lig van hierdie sleutelbeskrywing en die perspektiewe wat daartoe bygedra het, gekyk na die beskouings omtrent God as Opsiener en Bestuurder wat verband hou met strategiese benaderings binne die kerk.

Die siening van God as Opsiener word gebruik om die belangrikheid van kwaliteit waaraan gemeentes se werksaamhede behoort te voldoen, te onderskryf (vgl afdeling 4.3.4). Tendense by preke wat by hierdie siening van God aansluit, sluit in dat God bedoelings daarstel waarby mense moet aanpas (vgl afdeling 4.5). Hierdie bedoelings sluit in dat mense vir God se reputasie verantwoordelik is (vgl afdeling 3.5). As gekruisigde het God egter afstand gedoen van die voorregte van afgode wat ten alle koste nie beskadig mag word nie (vgl afdeling 5.3.5) en dus sodoende ook van sy reputasie. Verder het Hy hom onttrek van prestige wat met kwaliteit te assosieer is (vgl afdeling 5.3.9). Wat Hy eerder van mense verwag, is dat hulle sal meewerk aan geregtigheid vir diegene wat deur die wêreld uitgesluit en agtergelaat is namate Hy deur hulle transformerend werksaam is. Dit wil dus voorkom dat God as Opsiener eerder ingestel is op medewerking in belang van geregtigheid as op kwaliteit waarvoor mense self verantwoordelik is ter wille van God se reputasie.

Die siening van God as Bestuurder wat voorspoed moet verseker (vgl afdeling 4.2.1), impliseer dat God aangewend kan word om sekere resultate te waarborg. Dit wil egter voorkom dat God werksaam is te midde van 'n komplekse wisselwerking van baie faktore sodat die moontlikheid dat God se werk kan misluk sodat aanpassings ten opsigte van sy

planne nodig mag wees, nie uitgesluit is nie. As Bestuurder is God dus transformerend betrokke om moontlikhede daar te stel eerder as dat Hy aangewend kan word om resultate te waarborg.

Daar word dus nuwe lig gewerp op die siening van God as Opsiener en dié van God as Bestuurder deur die voorafgaande perspektiewe omtrent die herinterpretasie van God se mag wat deur die genoemde sleutelbeskrywing saamgevat word. Daar word vervolgens aandag gegee aan implikasies wat sodanige Godsbeskouing vir prediking inhou.

5.4 Implikasies vir prediking

Predikers het die roeping om die realiteit van die werkende God in die wêreld uit te wys (vgl Cilliers 2004: 45-46). Daarom moet God in preke met doenwoorde beskryf word en aangesien Hy telkens weer nuut en verrassend werk moet die teologie van preke 'n "oop teologie" wees waarin God nie op 'n manier voorgehou word wat impliseer dat die prediker presies weet hoe God sal handel nie (2004:84). So 'n "oop teologie" beteken myns insiens verder dat daar nie waarborge verskaf kan word op grond van hoe God behoort te handel indien mense aan sekere verwagtings voldoen nie. Die volgende opmerking deur Long (1989:171) word in dié verband as van belang geag:

Our sermons will and should include experiences of forgiveness, reconciliation, liberation, victory, and answered prayer, but we must not do so in ways that imply to the hearers, "And if you could only think more clearly, work more diligently, believe more deeply, trust more fully, these realities would be completely in your grasp as well."

Mense het volgens Cilliers (2004:49) die neiging om God kleiner te maak as wat Hy is en Hom kontroleerbaar en hanteerbaar te maak. Die weerloosheid waarmee God te assosieer is (vgl afdeling 5.3.12), maak myns insiens nie vir God kleiner nie, maar dra eerder by tot die misterie waarmee prediking te make het. Deur God egter voor te hou as die Almagtige wat ten volle in beheer is, behels myns insiens 'n poging waardeur God meer hanteerbaar en aanwendbaar gemaak word en dus kleiner gemaak word as wat Hy is. Verder moet daarop gelet word dat die sleutelbeskrywing wat in die vorige afdeling gegee word 'n Godsbeskouing is om tydens die preekmaakproses mee rekening te hou en nie noodwendig

die Godsbeskouing waarvan daar tydens die preekmaakproses gebruik gemaak *moet* word nie. Twee van die terme wat in die sleutelbeskrywing voorkom, naamlik *weerloos* wat tot misterie bydra en *verrassende* waardeur 'n sogenaamde oop teologie vereis word, dra myns insiens daartoe by om te verhoed dat God deur die betrokke beskrywing ingeperk word.

Daar word in die vorige afdeling klem geplaas op die feit dat God Hom met magtelose mense identifiseer en sy werk in dié verband sluit in dat Hy mense oproep om mee te werk aan geregtigheid vir sulke mense. In die lig hiervan is dit nodig dat prediking, soos Cilliers (2004:72-73) dit stel, maatskappykrities moet wees:

[D]it kán nie, mág aan die bloeiendes in die oorlogshospitale óf die hongeriges in die stegies voor die deure van die rykes verbygaan nie. Dit móét krities wees teenoor 'n samelewing wat sulke mense nie (wil) raaksien nie. Wie God in die oog (wil) kry, sal gebroke en lydende mense ook in die oog (moet) kry.

Volgens Cilliers (2012:7) kan prediking 'n transformerende impak op die samelewing hê in die sin dat dit tot die konstruksie of dekonstruksie van sekere Godsbeelde meewerk. In die lig van die ondersoek na die impak van strategiese benaderings binne die kerk waaraan in die vorige hoofstuk aandag gegee word en die herinterpretasie van God se mag waaraan in hierdie hoofstuk aandag gegee word, wil dit voorkom dat dit nodig geword het om sekere Godsbeelde wat 'n besondere inslag gevind het vanweë die strategiese aanwendbaarheid daarvan, te dekonstrueer. Daarteenoor is dit nodig om in belang van die transformasie van die samelewing ander Godsbeelde te konstrueer naamlik dié wat “wys op God se (brose, gekruisigde) teenwoordigheid in die rame van ons realiteite” wat maklik misgekyk kan word (2012:12).

Terwyl daar aan die herinterpretasie van God se mag aandag gegee is, het dit geblyk dat baie van die teoloë wat in hierdie verband 'n bedrae gelever het, se werk deur hul eie bestaanskonteks beïnvloed is. In afdeling 5.3.10 word beskryf hoedat 'n verandering in konteks die betrokke persoon se Godsbeskouing redelik drasties verander het. Predikers moet bedag wees op die manier waarop hulle Godsbeskouing beïnvloed word deur strategiese benaderings wat aan die orde is binne die konteks waarbinne hulle hul bevind.

5.5 Samevatting

Deur aan die herinterpretasie van God se mag aandag te gee, is daar in hierdie hoofstuk nie net daarin geslaag om ander Godsbeelde en Godsbeskouings as dié wat met strategiese benaderings binne die kerk verband hou, te identifiseer nie, maar daar is ook nuwe betekenismoonlikhede ontsluit vir die siening van God as Opsiener en dié van God as Bestuurder. Die implikasies wat die Godsbeskouing wat in hierdie hoofstuk ter sprake kom vir prediking inhou, sluit in dat 'n sogenaamde oop teologie vir prediking nodig is, dat daar gewaak moet word teen inperking van God tydens prediking, dat prediking maatskappykrities moet wees, dat konstruksie, maar ook dekonstruksie van sekere Godsbeelde tydens prediking nodig is ten einde by te dra tot die transformasie van die samelewing en dat predikers bedag moet wees op die manier waarop hulle Godsbeskouing beïnvloed word deur strategiese benaderings wat aan die orde is binne die konteks waarbinne hulle hul bevind.

Verder is daar tydens die proses van die herinterpretasie van God se mag, die volgende sake geïdentifiseer wat as van belang geag word vir 'n gemeenteteorie waaraan in die volgende hoofstuk aandag gegee word.

- Christus hou vir mense 'n plek as medewerkers van God oop (vgl afdeling 5.3.2).
- Baie mense is terselfdertyd onderdrukkers en onderdrukte wat tot 'n wisselwerking tussen sonde en *han* by individue aanleiding gee (vgl afdeling 5.3.6).
- Verwagtinge wat gestel word weens strategiese benaderings binne die kerk, belemmer die deelname van sommige mense terwyl daar 'n Godsbeeld bestaan wat bevorderlik is versoening tussen sulke mense en die kerk (vgl afdeling 5.3.7).
- God onttrek Hom van die wêreld van prestige en identifiseer Hom met diegene wat deur die wêreld uitgewerp en agtergelaat is terwyl daar 'n oproep tot geregtigheid van Hom uitgaan (vgl afdeling 5.3.9).
- Die beheer wat deur die kerk uitgeoefen word wat onder meer insluit dat sekere maniere van betrokkenheid as norm voorgehou word, is onvanpas namate daar van 'n sekere Godsbeskouing afstand gedoen word (vgl afdeling 5.3.11).

Hoofstuk 6: Die gemeente as alternatiewe gemeenskap

6.1 Inleiding

Hierdie hoofstuk is die tweede van vier hoofstukke waarin daar aandag gegee word aan die normatiewe taak as deel van die prakties-teologiese ondersoek wat gedoen word. In hierdie hoofstuk word daar, in die lig van die evangelie, gesoek na ander moontlikhede om te dink oor die gemeente as in terme van 'n dienssentrum wat daarop ingestel is om 'n sekere teikengroep se behoeftes te bevredig of 'n missionêre kerk wat op groei en kwaliteit ingestel is.

Die klem val in hierdie hoofstuk op maniere waarop die gemeente 'n alternatiewe gemeenskap kan wees. Na aanleiding van die sake wat vir 'n gemeenteteorie as van belang geag word wat in die vorige hoofstuk geïdentifiseer is, word daar in hierdie hoofstuk eerstens kriteria geïdentifiseer waaraan so 'n alternatiewe gemeenskap behoort te voldoen. Daarna word daar aandag gegee aan maniere van dink oor 'n gemeente wat beter beantwoord aan die betrokke kriteria as die dienssentrum wat daarop ingestel is om 'n sekere teikengroep se behoeftes te bevredig of 'n missionêre kerk wat op groei en kwaliteit ingestel is. Na aanleiding van die moontlikhede wat in dié verband geïdentifiseer is, word daar uiteindelik 'n sleutelbeskrywing geformuleer ten opsigte van 'n gemeenteteorie om tydens die preekmaakproses in gedagte te hou en daar word ook sekere implikasies vir prediking geïdentifiseer.

6.2 Kriteria waaraan 'n alternatiewe gemeenskap behoort te voldoen

Volgens Brueggemann (1997 a: 100) word die manier waarop mense die Ou Testament lees, dikwels oorheers deur die kerkmodel wat tydens die Israelitiese monargie bestaan het. Gedurende hierdie tydperk was daar sprake van 'n gevestigde godsdiens sodat die betrokke kerkmodel steeds aangewend kan word om die belange te dien van gevestigde godsdiens wat die ondersteuning van die dominante kultuur geniet. Sodanige godsdiens dra dikwels daartoe by om mag te stabiliseer waardeur sommige mense ten koste van ander bevoordeel word (1997 a: 101). Die kerkmodel gedurende die wildernis-tydperk in die geskiedenis van Israel voordat die monargie bestaan het en dié tydens die tydperk van ballingskap wat later gevolg het, het baie met mekaar in gemeen en toon duidelike kontraste met die stabiliteit

en sekuriteit van die monargiese model (1997 a: 106). By beide gevalle is daar sprake van die begin van 'n nuwe kerk wat nie strategieë nastreef met die oog op sukses nie, maar eerder strategieë met die oog op die oorlewing van 'n alternatiewe gemeenskap (1997 a: 108).

Alhoewel die kerkmodelle wat aan die orde was gedurende die wildernis-tydperk en die tydperk van ballingskap dalk nie so in ooreenstemming met ons hedendaagse voorkeure is nie, is daar volgens Brueggemann (1997 a: 109) geen Bybelse getuienis dat die God van die Bybel 'n gebrek aan respek ervaar het vanweë die aard van die betrokke modelle nie. Daar is volgens 2 Samuel 7:4-7 eerder getuienis dat Hy die idee van die tempel weerstaan het. In die lig hiervan word daar ook in ons tyd en omstandighede nuwe strategieë vereis met die oog op die oorlewing van 'n alternatiewe verbeelding binne 'n alternatiewe gemeenskap.

Die gemeente as alternatiewe gemeenskap soos dit vir die doeleindes van hierdie studie as van belang geag word, sal nie noodwendig op enige konteks van toepassing wees nie, maar het die tipe konteks in gedagte waar mense se lewens gefragmenteerd is tussen verskeie kleiner gemeenskappe waarbinne hulle telkens met ander groepe mense te doen kry. Hierdie kleiner gemeenskappe ding voortdurend met mekaar mee om mense se tyd, aandag en geld. In die gemeente as alternatiewe gemeenskap behoort daar iets anders te wees wat die deurslag gee as wat die geval is in ander gemeenskappe soos die werksgemeenskap, klub, vereniging ensovoorts.

Volgens Hauerwas en Willimon (1989:78) gaan dit in die Christelike gemeenskap nie in die eerste plek om saamwees met ander nie, maar eerder om die dissiplinering van menslike behoeftes en begeertes in navolging van Jesus en in ooreenstemming met 'n ware verhaal wat aan ons die hulpbronne bied om betroubare lewens te kan lei. Weens die realiteit van menslike gebrokenheid (vgl hfst 2) en die verskeidenheid van Godsbeelde en Godsbeskouings wat te doen het met God se betrokkenheid by en identifisering met menslike gebrokenheid (vgl hfst 5), word dit egter vir die doeleindes van hierdie studie nodig gevind om iets anders as dissipline as vertrekpunt te neem vir besinning omtrent die gemeente as alternatiewe gemeenskap.

Aangesien die identiteit van die kerk volgens Hendriks (2004:26) afgelei word van God se wese, vind ek dit gepas om die kriteria waaraan 'n alternatiewe gemeenskap behoort te

voldoen, te baseer op die sake wat as van belang vir 'n gemeenteteorie geïdentifiseer is terwyl daar aan Godsbeelde en Godsbeskouings aandag gegee is. In die lig hiervan word daar vervolgens gepoog om kriteria te identifiseer waaraan 'n alternatiewe gemeenskap behoort te voldoen.

Daar word in die vorige hoofstuk aangedui dat Christus vir mense 'n plek as medewerkers van God oophou. Dit blyk verder dat hierdie medewerking te doen het met geregtigheid waartoe daar 'n oproep van God uitgaan namate Hy Hom onttrek van die wêreld van prestige en Hom identifiseer met diegene wat deur die wêreld uitgewerp en agtergelaat is. Dit blyk dus dat 'n alternatiewe gemeenskap eerstens ingestel moet wees op geregtigheid vir uitgeworpenes eerder as sukses wat in terme van geld en getalle gemeet kan word. In dié verband is dit nodig om slagoffers van sisteme van onreg by te staan, maar veel belangriker is om die sisteme wat die probleem veroorsaak, aan te vat (vgl Conradie 2009:92).

Verder is daar in die vorige hoofstuk aangedui dat daar 'n wisselwerking tussen sonde en *han* bestaan weens die feit dat sommige mense terselfdertyd onderdruktes en onderdrukkers is. Hierdie wisselwerking gee nie net aanleiding tot verskeurdheid in die samelewing nie, maar ook by God (vgl afdeling 5.3.6). Die liggaam waarmee die opgestane Jesus Hom aan sy dissipels vertoon het, was egter ook 'n verskeurde liggaam. Dit is juis hierdie liggaam wat bevorderlik is om mense wat weens verborge gestremdhede van volledige deelname binne die kerk belemmer word, met die kerk te versoen (vgl afdeling 5.3.7). Dit blyk dus dat 'n alternatiewe gemeenskap tweedens die realiteit van belemmering waarmee sommige mense te doen het en die realiteit van verskeurdheid binne die samelewing ernstig moet opneem eerder as om sodanige realiteite te ontken of met simplistiese oplossings te probeer uitskakel.

Die belemmeringe wat deur sommige mense ervaar word wat betref deelname binne die kerk, word myns insiens vererger deur die wyse waarop bepaalde maniere van betrokkenheid as norm voorgehou word. Sodoende word sekere mense 'n onreg aangedoen, eerder as dat daar bygedra word tot geregtigheid in hulle belang. Die beheer wat deur die kerk uitgeoefen word wat onder meer insluit dat bepaalde maniere van betrokkenheid as norm voorgehou word, is egter onvanpas namate daar van 'n sekere Godsbeskouing afstand

gedoen word (vgl afdeling 5.3.11). Binne 'n alternatiewe gemeenskap behoort daar dus dordens gewaak te word teen onvanpaste pogings om beheer oor mense uit te oefen deur bepaalde maniere van betrokkenheid af te dwing.

Indien 'n gemeente as 'n dienssentrum beskou word, beteken dit dikwels dat daar van marknavorsing gebruik gemaak word om die behoeftes van 'n bepaalde teikengroep te identifiseer sodat sekere mense na die gemeente aangetrek kan word deurdat hulle behoeftes in die gemeente bevredig word (vgl afdeling 4.2.3). Indien dit die geval is, is die gemeente 'n verlengstuk van die kapitalistiese ekonomie en dus nie 'n alternatiewe gemeenskap wat ingestel is op geregtigheid vir diegene wat deur die betrokke ekonomie benadeel word nie. Dit word egter ook in die missionêre kerk wat ingestel is op groei in gehoorsaamheid aan die opdrag wat van God ontvang is, gevind dat daar so op kwaliteit ingestel is dat sommige mense uitgesluit word weens hulle onvermoë om aan bepaalde verwagtings te kan beantwoord (vgl afdeling 4.2.4). Deurdat daar nie genoegsaam rekening gehou word met die belemmeringe waarmee sommige mense te doen het nie, is die kerk vir sommige mense net nog 'n plek waar hulle ervaar dat hulle nie voldoen aan verwagtinge wat gestel word nie sodat die kerk nie vir hulle enigsins 'n alternatiewe gemeenskap is nie.

Dit wil voorkom dat daar by beide die beskouing omtrent die gemeente as dienssentrum en die missionêre kerk wat op groei en kwaliteit ingestel is, sprake is van gevestigde godsdiens wat die ondersteuning van sekere kulturele tendense geniet en bydra tot die bestendiging van mag waardeur sommige ten koste van ander bevoordeel word. Daar word vervolgens aandag gegee aan moontlikhede ten opsigte van die gemeente as alternatiewe gemeenskap wat beter voldoen aan die kriteria wat in hierdie afdeling aangedui word as die beskouing omtrent die gemeente as dienssentrum en die missionêre kerk wat op groei en kwaliteit ingestel is.

6.3 Moontlikhede ten opsigte van die gemeente as alternatiewe gemeenskap

Daar word in hierdie afdeling aandag gegee aan 'n aantal gemeentebeskouings en kerkmodelle wat moontlikhede inhou waarvolgens 'n gemeente kan beantwoord aan die kriteria wat in die vorige afdeling geïdentifiseer is. Daar word telkens getoets tot watter mate die betrokke model of gemeentebeskouing voldoen aan die drie kriteria wat in die vorige afdeling aangedui word.

6.3.1 Gaede: The faithful community

Volgens Gaede (1985:166) behoort die vestiging van Christelike gemeenskappe nie te geskied deur te begin met strategieë oor hoe daar te werk gegaan moet word nie, maar eerder met die verklaring van 'n visie. So 'n visie moet eerstens erken dat die gemeenskap vir 'n gemeenskaplike doel verenig is, naamlik die aanbidding van God. Die eenheid van die gemeenskap mag egter nie ten koste van diversiteit wees nie (1985:173). Daar behoort dus daarna gestreef te word om enige geneigdheid tot homogenisering teen te werk terwyl verdraagsaamheid teenoor diegene wat anders is, bevorder moet word. Die belangrike vraag behoort dus nie te wees wat die prestige van 'n sekere lid vir die gemeente kan beteken nie, maar eerder wat die gemeente in die lewens van sy lede kan tot stand bring (1985:204). Die volgende opmerking deur Gaede (1985:274) word in dié verband as van besondere belang geag:

Some among us are better salesman than others, having more of what is deemed valuable by modern world (beauty, self-confidence, intelligence, etc.) and therefore find others eager to enter into relationships with them. Others, however, are not good at relational barter. They either lack the resources or social skills to play the modern game of alliance formation. For them, the modern world is not only less than just, it is lonely beyond imagination.

Afgesien van verdraagsaamheid teenoor diegene wat anders is, behoort daar ook krities omgegaan te word met die waardes van moderniteit wat dikwels daartoe bydra dat sommige mense uitgesluit word, ook wat betref die manier waarop die Christelike gemeenskap funksioneer. Doeltreffendheid en relevansie is sulke waardes wat wel soms nuttig vir 'n Christelike gemeenskap kan wees, maar waarmee met versigtigheid omgegaan moet word (1985:182).

Kerkgroei is volgens Gaede (1985:186) eerder 'n maatstaf van 'n gemeente se doeltreffendheid binne 'n kompeterende mark as van die geloofwaardigheid van hulle getuieis (1985:186). Verder is kerkgroei nie opsigself altyd 'n goeie ding nie en dis ook nie 'n Bybelse imperatief nie, maar eerder 'n moontlike konsekwensie van gehoorsaamheid aan die Woord van God (1985:184). Alhoewel doeltreffendheid soms suksesvolle programme tot gevolg kan hê, kan dit weinig bydra tot die dinge wat vir die vestiging van

Christelike gemeenskappe van belang is naamlik langtermyn-verhoudings, 'n nuwe verstaan en waardering van tradisie en 'n geskikte visie van wat dit beteken om deel te wees van die familie van God. Die strewe na doeltreffendheid maak juis hierdie dinge soms feitlik onmoontlik (1985:181).

Wat relevansie betref, wys Gaede (1985:176-177) daarop dat hoewel dit belangrik is om te luister na die laste en beproewings van die lede van die gemeenskap, moet daar ook rekening gehou word met die moontlikheid dat behoeftes wat voorgehou word, verdraai kan wees. Mense is soms geneig om die waarheid omtrent hulself te verdraai om hulle beter of meer behoeftig te laat voorkom sodat daar nie net met simpatieke harte geluister moet word nie, maar ook met verstandige onderskeiding. Gaede (1985:207) beveel aan dat indien daar 'n bepaalde behoefte in die gemeenskap geïdentifiseer is, die behoefte aan die hele gemeenskap voorgehou moet word met die oog op persoonlike en gesamentlike gebed daaroor om sodoende die handeling wat nodig is oor te laat aan God en sy Gees wat in die lewens van mense werksaam is. Sodoende neem die hele gemeenskap verantwoordelikheid vir die betrokke aangeleentheid, eerder as dat dit aan 'n komitee toegewys word.

Indien die visie van 'n gemeente vir diversiteit voorsiening maak, behoort dit daartoe by te dra dat onvanpaste beheer wat mense tot sekere maniere van betrokkenheid dwing, vermy sal word. 'n Ingesteldheid om verdraagsaamheid teenoor mense wat anders is, te bevorder, behoort nie net die invloed van die dinge waardeur sommige mense op sekere maniere belemmer word, te versag nie, maar dit behoort ook mee te werk aan geregtigheid vir diegene wat weens sekere belemmeringe anders as ander is en dikwels as gevolg daarvan uitgesluit word. 'n Kritiese omgang met waardes van moderniteit wat dikwels daartoe meewerk dat sekere mense uitgesluit word, behoort verder mee te werk aan geregtigheid vir mense wat anders as ander is weens sekere belemmeringe. Om behoeftes wat geïdentifiseer is deur gebed aan God oor te laat en die hele gemeenskap daarby te betrek, is myns insiens 'n beter manier om konsekwensies van belemmeringe en verskeurdhede by mense waaruit behoeftes dikwels voortspruit, te hanteer as om sake sonder meer na komitees te verwys.

Dikwels werk komitees met die feite tot hulle beskikking wat nie altyd 'n getroue weergawe van die ware toedrag van sake is nie. Dit wil voorkom dat dit nodig is om mense se verhale

ernstig op te neem om 'n beter weergawe van die ware toedrag van sake te bekom. Daar word vervolgens aandag gegee aan beskouings omtrent Christelike gemeenskappe wat erns maak met die verhale van mense.

6.3.2 Anderson en Foley: Connecting divine and human narratives

Volgens Anderson & Foley (1998:37) is rituele en die vertel van stories interpretatiewe hulpmiddels wat deur mense aangewend word om hulle persepsie van die wêreld te vorm en hulle plek in daardie wêreld te vind. Alhoewel rituele en die vertel van stories afsonderlik van waarde kan wees om mense te help om betekenis te skep en uit te druk, het die twee mekaar nodig. Stories en rituele kan egter eers nuwe lewensmoontlikhede bied as hulle wys op iets buite hulself en hulself oopstel vir God se storie wat alles omsluit (1998:38). Die gewone lewe word getransformeer indien mense God se teenwoordigheid in hulle stories herken en God se storie in hulle eie stories kan inweef. Sodanige wewing is transformerend en bied nuwe lewensmoontlikhede (1998:40).

Alhoewel sekere godsdienstige praktyke waardeur die soeke na God beliggaam word alleen beoefen kan word, word aanbidding meestal in terme van 'n gemeenskap gedefinieer. Die publieke rituele wat daarmee gepaard gaan bied dus nie net die geleentheid om mense se persoonlike stories met die storie van God te verbind nie, maar ook dié van die gemeenskap (1998:39). Die toekoms van geloofsgemeenskappe hang dus volgens Anderson & Foley (1998:40) af van hulle bevoegdheid om 'n omgewing te skep waarbinne mense se verhale God se verhaal kan deurkruis. Die ineenwewing van mense se verhale en God se verhaal het uiteindelik transformasie van individue en die gemeenskap ten doel. Sodanige transformasie word gemanifesteer in menslike handeling en gemeenskapstrategieë waardeur geregtigheid en versoening nagestreef word. Die vraag na wat mense te doen staan behoort tydens so 'n transformasieproses parallel te staan met die vraag na wat God besig is om te doen (1998:41).

Integrasie van aanbidding en pastorale sorg is volgens Anderson & Foley (1998:41) nodig om te sorg vir 'n meer gemaklike verkeer tussen die verhale van mense en dié van God. Aanbidding wat so op God se verhaal fokus dat daar nie aan mense se verhale aandag gegee word nie en pastorale sorg wat so in mense se stryd vasgevang is dat daar nie gevra word na

wat God besig is om te doen nie, sal uiteindelik die moontlikheid van 'n ontmoeting tussen God en mens verskraal eerder as bevorder.

Aanbidding waartydens God se verhaal op so 'n manier bekend gemaak word dat dit ten koste van mense se verhale geskied, hou onder meer die gevaar in dat daar tydens aanbidding gepoog word om 'n sekere reaksie of sekere handeling by mense te bewerkstellig (1998:43). Alhoewel aanbidding nie mag dien as manipuleringsmiddel waardeur gepoog word om mense tot sekere handeling oor te haal nie, is aanbidding aan die ander kant ook nie net 'n rusige, opbouende gebeurtenis nie. Wat laasgenoemde betref, noem Anderson & Foley (1998:52) die volgende:

Authentic Christian worship is a disturbing event. In worship God is present among us, challenging us to recognize sin, embrace our enemies, transform our lives, and proclaim the kingdom in the world. It is a dangerous, precarious, explosive undertaking.

As alternatiewe gemeenskap behoort 'n gemeente dus 'n gemeenskap te wees waarbinne aanbidding en pastorale sorg meewerk aan die skep van 'n omgewing wat gunstig is om die verhale van mense met dié van God te deurkruis en ineen te weef. Sodanige ineenwewing het uiteindelik medewerking in belang van geregtigheid ten doel. Die medewerking in belang van geregtigheid is egter die resultaat van 'n transformasieproses waartydens mense se verhale ernstig opgeneem is. Deurdat mense se verhale ernstig opgeneem word, behoort daar ook rekening gehou te word met die belemmeringe waarmee sommige mense te doen het en behoort daar ook verhoed te word dat sekere verwagtings sonder meer afgedwing word.

Namate daar met mense se verhale erns gemaak word, sal daar ook soms te doen gekry word met die pynlike herinneringe van mense wat op een of ander stadium slagoffers was of dit steeds is. Daar word vervolgens aandag gegee aan die hantering van sodanige herinneringe binne 'n alternatiewe gemeenskap.

6.3.3 Keshgegian: The Church as a Community of Remembrance and Witness

Deur te onthou en te getuig, is volgens Keshgegian (2000:212) maniere om bevryding, versoening en heling te bewerkstellig. Ten opsigte van wat dit beteken dat die kerk 'n gemeenskap is waarbinne onthou 'n belangrike plek inneem, noem sy die volgende:

As a community of remembrance, the church is a gathering of people, intended to be inclusive, especially of those who feel excluded elsewhere. It is a place where memories that are most threatened are to receive special care, where traumatic memories are acknowledged and held with gentleness. The church ought also to be a place where the deepest fears of those who have been victimized might be recognized and their most elusive hopes nurtured.

Die interne en eksterne bedreigings wat met onthou gepaard gaan, behoort volgens Keshgegian (2000:212) 'n vormende invloed te hê op die getuienis wat deur die kerk gelewer word. Enersyds beteken dit dat die getuienis wat tot slagoffers gerig word, sodanig moet wees dat hulle begelei word ten opsigte van die veelvuldige fasette wat meegebring word deur 'n proses van onthou en dat hulle ondersteun word ten opsigte van die bedreigings wat so 'n proses mag inhou. Andersyds beteken dit dat die herinneringe van slagoffers 'n invloed behoort uit te oefen op die getuienis wat gelewer word teenoor die wêreld waar herinneringe wat bedreiging inhou, dikwels teenstand tot gevolg het. Sodanige getuienis vereis egter volgens Keshgegian (2000:227) dat daar in die kerk 'n kritiese bewustheid van die dinamika van mag en die aard van waarheid moet wees. Die manier waarop die kerk in die verlede aanspraak gemaak het op die sekerheid en absoluutheid van waarheid en kritiek sodoende geopponeer het, het daartoe bygedra dat mense kwesbaar gelaat is teenoor die magte van die wêreld. Die stryd in belang van diegene wat onreg ly, vereis egter 'n kritiese bewustheid van die feit dat waarheid dubbelsinnighede, twyfelagtighede en magskwessies insluit en laat nie ruimte vir die onskuld ten opsigte van kennis wat die kerk soms in die verlede van mense verwag het nie.

Die manier waarop daar in hierdie model ruimte gelaat en erns gemaak word met die herinneringe van mense wat op 'n stadium slagoffers was, is myns insiens 'n gepaste manier om rekening te hou met die belemmeringe waarmee individue te doen het en met die verskeurdheid in die samelewing. Dit wil verder voorkom dat gemeenskappe waarbinne

getuienis gelewer word wat deur sulke herinneringe beïnvloed is, beter daartoe in staat is om mee te werk in belang van geregtigheid as wat die geval is by gemeenskappe waar verwagtings gestel word wat onder meer inhou dat sekere maniere van betrokkenheid as norm voorgehou word.

In 'n gemeente waarbinne onthou en getuienis wat deur herinneringe beïnvloed is 'n belangrike plek inneem, is daar moontlikhede vir groei wat nie in terme van getalle uitgedruk kan word nie. Daar word vervolgens verder aandag gegee aan sodanige moontlikhede van groei.

6.3.4 Mead: Maturational and Incarnational Growth

Mead (1993:40) is daarvan oortuig dat sekere gemeentes weens die invloed van sekere faktore nie sal groei wat getalle betref nie. Daar is egter ander maniere waarop sulke gemeentes steeds kan groei wat *maturational growth* en *incarnational growth* insluit.²⁴ Hierdie maniere van groei hou myns insiens die moontlikheid in om die gemeente toenemend in 'n alternatiewe gemeenskap te laat ontwikkel namate sodanige groei besig is om in die gemeente plaas te vind of nagestreef word in die gemeente.

Maturational growth word soos volg gedefinieer:

It is the ability of a congregation to challenge, support, and encourage each one of its members to grow in the maturity of their faith, to deepen their spiritual roots, and to broaden their religious imaginations (1993:42).

'n Voorbeeld in dié verband waarna Mead (1993:43) verwys wat vir die doeleindes van hierdie studie as van belang geag word, is die geval van 'n gemeente wat groei ervaar het bloot deur te luister na diegene wat pyn ervaar het. Namate hulle geluister het, het hulle in begrip en medelye gegroei en daaruit het 'n bediening ontwikkel wat uiteindelik tot vergifnis en heling bygedra het.

---

²⁴ Daar is 'n verdere tipe groei wat as *organic growth* bekend staan (vgl Mead 1993:60-89). Hierdie tipe groei wat 'n groter mate van doeltreffendheid ten doel het, hou myns insiens die moontlikheid in om tot die uitsluiting van sommige mense by te dra. Alhoewel sodanige groei sekere voordele mag inhou, sal dit volgens my oordeel nie noodwendig daartoe bydra om die gemeente toenemend in 'n alternatiewe gemeenskap te laat ontwikkel nie.

'n Verdere gedagte omtrent *maturational growth* waarna Mead (1993:44) verwys en wat vir die doeleindes van hierdie studie as van belang geag word, is dat daar hedendaags 'n behoefte is aan bediening deur persone wat werkzaam is in die strukture van die samelewing sodat gemeentes as't ware in seminariums moet ontwikkel waardeur mense vir sodanige bediening toegerus word. Alhoewel die besonderhede in dié verband nie as van belang geag word nie, is die beginsel daaragter wel van belang, naamlik dat gemeentelêde nie net opgeroep moet word tot betrokkenheid by gemeentes se bedieningstrukture en maniere van doen en wees wat vir sulke strukture bevorderlik sal wees nie, maar ook vir bediening binne die strukture van die samelewing toegerus moet word. 'n Moontlikheid in dié verband waarna Mead (1993:46) verwys is dat gemeentes geleenthede moet bied waartydens lede aanbiedings kan doen omtrent hulle daaglikse ervarings en dan gehelp word om op die teologiese en missionêre dimensies van daardie ervarings te reflekteer.

Geestelike groei word ook volgens Mead (1993:51) as *maturational growth* beskou en krisis en ander oorsake waardeur mense genoodsaak word om nuwe rigtings in te slaan, kan 'n belangrike bydrae in dié verband lewer. Mead (1993:52) beskryf gemeentes se rol in hierdie verband soos volg:

A congregation that helps you with spiritual development is a congregation that helps you avoid getting stuck. That kind of congregation is there in those moments when life explodes in your face, helping you find in the crisis the questions of existence and the call to new life, as well as helping you get back on your feet. Those are the moments when we are pulled or forced out of safe harbors, when we have to take a new direction.

Incarnational growth het te doen met dit wat die gemeente bydra tot die lewe in die wêreld en die sosiale omgewing waarbinne dit bestaan (1993:90). Daar is volgens Mead (1993:99-100) twee belangrike ingrediënte ten opsigte van hierdie tipe groei wat, hoewel hulle verskillend van mekaar is, nie van mekaar geskei kan word nie. Die eerste is die opbou van gemeentes as basisse vanwaar bediening gedoen word. Sodanige opbou is die gemeente se primêre taak en behels dat mense God moet vind en deur Hom gevind moet word, dat die Skrif bestudeer moet word en dat daarop gereflekteer moet word en dat mense gevoed en geheel moet word. Die tweede taak wat aansluit by die eerste is dat mense wat deur die

gemeente gevoed is, uitgestuur word om op die sosiale orde 'n impak uit te oefen. Hierdie mense se pogings sal soms suksesvol en soms onsuksesvol wees en in die meeste gevalle sal hulle nie eers weet of hulle pogings suksesvol of onsuksesvol was nie.

Dit wil voorkom dat namate *incarnational growth* in 'n gemeente plaasvind, daar die moontlikheid bestaan dat die gemeente toenemend in 'n medewerker in belang van geregtigheid kan ontwikkel. Sodanige medewerking is egter die gevolg van 'n proses van opbou wat in die gemeente plaasgevind het. Verder wil dit voorkom dat *maturational growth* wat in 'n gemeente plaasvind of nagestreef word, kan bydra tot nuwe maniere waardeur rekening gehou kan word met die belemmeringe waarmee sekere mense te doen het: beter begrip vir en medelye met die pyn van mense, geleenthede vir refleksie op alledaagse ervarings en bystand tydens krisisse wat tot geestelike groei kan bydra. By beide tipes groei is daar sprake van 'n proses wat uiteindelik sekere moontlikhede kan oplewer, eerder as dat bepaalde verwagtings op mense afgedwing word.

Daar word vervolgens aandag gegee aan 'n Nuwe Testamentiese voorbeeld van 'n gemeente wat as 'n gepaste model vir die hedendaagse tyd beskou word. In die betrokke geval was daar sprake van die tipes groei waaraan in hierdie afdeling aandag gegee word en ook van heling wat in die vorige afdeling ter sprake is.

6.3.5 Jackson: Die gemeente in Antiogië

Volgens Jackson (2007:170) is die Nuwe Testamentiese kerk in Antiogië 'n perfekte model van waarna gebroke gelowiges op soek is en waarna desperate ongelowiges hunker. Daar is 'n aantal kenmerke wat in dié verband van belang is wat uitgewys word deur Jackson (2007:172-179) na aanleiding van die beskrywing van die betrokke gemeente wat in Handeling 11:19-30 te vind is:

Gebroke gelowiges het hulle weg na Antiogië gevind. Hulle was vlugteling wat weens vervolging verjaag is (vgl Hand 11:19-20). Hierdie gelowiges is egter op so 'n manier beïnvloed deur die pyn wat hulle weens vervolging ervaar het dat daar skerp snykante by hulle aanwesig was wat soos eendmossels²⁵ aan hulle vasgesit het. Dit het onder meer meegebring dat hulle totaal onwillig was om enigiets met Romeine te doen te hê (vgl

---

²⁵ Klein seediertjies wat hulself vasheg aan harde oppervlakke onder water.

Jackson 2007:175). Christus is egter in die gemeente verkondig (vgl Hand 11:20) en dit het volgens Jackson (2007:176) meegebring dat skerp snykante losgekom het en gebroke mense genees is. Die gelowiges is verder bemoedig deur veral Barnabas wat spesiaal vir hierdie doel vanaf Jerusalem na Antiogië gestuur is (vgl Hand 11:22). By sy aankoms in Antiogië is Barnabas nie opgeval deur skerp snykante of tekortkominge waarvoor veranderinge nodig was nie, maar deur die bewyse van die genade van God wat onder hulle werksaam was (vgl Jackson 2007:177). Barnabas het verder vir Paulus gaan opsoek en hom na Antiogië gebring om 'n jaar lank daar te werk (vgl Hand 11:25 -26). Op hierdie manier het die gemeente volgens Jackson (2007:178) belê in die nuwe generasie van leiers. Die belangrikste van alles is egter volgens Jackson (2007:179) dat die wêreld Jesus ontmoet het soos dit nog nooit tevore die geval was nie.

Die gemeente in Antiogië het aan gebroke vlugteling 'n tuiste gebied ten spyte van die manier waarop hulle deur pyn belemmer is en die skerp snykante wat as gevolg daarvan by hulle aanwesig was. Dit wil voorkom dat daar nie in die eerste plek aan hulle verwagtinge gestel is nie, maar deur die verkondiging van Christus is genesing moontlik gemaak sodat die genade van God op 'n besondere manier deur hulle sigbaar geword het. Verder is daar besondere moeite aangegaan om die gelowiges te bemoedig.

Die verkondiging van Christus op 'n manier waardeur genesing en bemoediging moontlik gemaak word sodat die genade van God sodoende sigbaar word, behoort myns insiens van besondere belang te wees binne 'n gemeente as alternatiewe gemeenskap. Na aanleiding hiervan het ek 'n voorkeur ontwikkel vir die kerkmodel wat as die sakramentele model bekend staan. Hierdie model is een van vyf kerkmodelle waaraan in die volgende sub-afdeling aandag gegee word.

Jackson (2007:181-185) maak verder gebruik van die metafoor van 'n legkaart om te probeer verduidelik waarom dit vir sommige mense so moeilik kan wees om hulle plek in die Liggaam van Christus te vind. Elke legkaartstuk is nodig om die legkaart te voltooi en kom eers tot sy reg as dit sy plek in die legkaart gevind het. Dit kan egter gebeur dat legkaartstukke wat verkeerdelik saamgeforseer word, beskadig word. Verder is dit vir sommige stukke eers moontlik om hulle plek te vind nadat ander stukke in die regte posisies geplaas is. Daar word in die volgende sub-afdeling ook aandag gegee aan die moontlikheid

om hierdie metafoor aan te wend om aangeleenthede wat vir die doeleindes van hierdie studie as van belang geag word, verder toe te lig.

6.3.6 Dulles: Models that are inadequate to the reality to which they point

Volgens Dulles (1987:194) is elkeen van die vyf bestaande kerkmodelle geldig in die opsig dat elkeen van hulle sekere belangrike en noodsaaklike punte uitlig. Hierdie modelle en die belangrikste punte wat deur hulle uitgelig word, is die volgende:

- Die **institusionele model** maak dit duidelik dat die kerk 'n gestruktureerde gemeenskap moet wees waarbinne daar sekere ampte bestaan wat oor die nodige gesag beskik om in aanbidding voor te gaan, sekere perke te stel en die gemeenskap in 'n amptelike hoedanigheid te verteenwoordig.
- Die **gemeenskapsmodel** maak dit duidelik dat die kerk deur die genade van God verenig is sodat sy lede deur die krag van daardie genade in liefde verenig moet wees.
- Die **sakramentele model** maak dit duidelik dat die kerk 'n sigbare teken van die genade van Christus moet wees.
- Die **kerugmatiese model** plaas klem op die feit dat die kerk 'n boodskapper van die evangelie moet wees wat mense oproep tot geloof in Jesus as Saligmaker.
- Die **diakonale model** wys uit dat die kerk tot die transformasie van die sekulêre wêreld moet bydra en die waardes van die Koninkryk van God na die hele samelewing moet laat deurwerk.

Wat die geskiktheid van hierdie modelle betref, noem Dulles (1987:196) verder die volgende:

We are condemned to work with models that are inadequate to the reality to which they point. ... We must refrain from so affirming any one of the models as to deny, even implicitly, what the others affirm. In this way it may be possible to gain understanding of the Church that transcends the limitations of any given model. We shall be able to qualify each of the models intrinsically in such a way as to introduce into it the values more expressly taught by the others.

Die sakramentele model waarvoor ek reeds in die vorige sub-afdeling 'n voorkeur te kenne gegee het, het volgens Dulles (1987:197) besondere meriete om die waardes van al die

modelle saam te voeg. Daar sal vervolgens gepoog word om aan te dui hoedat die sakramentele model volgens my oordeel deur die ander modelle verryk kan word en die legkaartmetafoor waarna in die vorige sub-afdeling verwys is, sal ook in dié verband aangewend word.

In terme van die sakramentele model is die gemeente 'n teken van die realiteit van die teenwoordigheid van die genade van Christus in die wêreld (1987:76). Die kerk bereik hierdie doel nooit volkome in hierdie wêreld nie, maar soos Dulles (1987:71) dit stel: "It is true Church to the extent that it is tending to become more truly Church." Die legkaartmetafoor waarna in die vorige afdeling verwys is, kan myns insiens van nut wees om die betrokke model verder toe te lig: Die legkaartprent verteenwoordig die realiteit van die teenwoordigheid van die genade van God wat op verskillende maniere sigbaar gemaak word binne die konteks van die gemeente namate die legkaart voltooi word. Elke lidmaat het in hierdie verband 'n bydrae om te lewer, maar dit sal nie vir almal ewe maklik wees om agter te kom wat hulle bydrae behels nie.

Die legkaartmetafoor is myns insiens verder van nut ten opsigte van die manier waarop die sakramentele model deur die gemeenskapsmodel verryk word: Namate die legkaartstukke hulle plek vind in die legkaart, word die prent duideliker sodat dit ook vir ander stukke moontlik word om hulle plek te vind. Op soortgelyke wyse dra die onderlinge gemeenskap in 'n gemeente daartoe by om die genade van God meer sigbaar te maak sodat ander ook hul plek in daardie gemeenskap kan vind waardeur die genade nog meer sigbaar gemaak word. In hierdie opsig vind ek die legkaartmetafoor meer gepas as die beeld van die liggaam wat dikwels vir die doeleindes van die gemeenskapsmodel gebruik word. Die beeld van 'n liggaam het egter ook voordele bo dié van 'n legkaart, soos die volgende: As een lid ly, ly al die lede saam (vgl 1 Korintiërs 12:26).

Die legkaartmetafoor het myns insiens 'n verdere sterk punt naamlik dat dit bydra tot die insluiting van mense wat dalk andersins uitgesluit mag word: mense wat nog nie 'n funksie na wense vervul nie omdat hulle nog nie hulle plek binne die gemeente gevind het nie; mense wat nie binne die gemeente die gemeenskap ervaar waarop daar dikwels klem geplaas word wat betref die Liggaam van Christus as kerkmodel nie (vgl Dulles 1987:61); mense wat reeds binne die kerk pynlike ervarings beleef het en daarom huiwerig is om

daarheen te gaan (vgl Nel 2003:189). Hierdie mense word nie net deur die betrokke metafoor ingesluit as moontlike ontvangers of mense wat verandering moet ondergaan om in te pas ten opsigte van sekere verwagtinge nie, maar hulle word ingesluit as mense wat 'n unieke bydrae het om te lewer ten einde die realiteit van die teenwoordigheid van God se genade binne 'n sekere konteks, toenemend sigbaar te maak.

Die legkaartmetafoor is egter myns insiens nie van nut wat betref die manier waarop die sakramentele model deur die ander drie modelle verryk word nie. Die institusionele model verryk die sakramentele model in die opsig dat die strukture van die kerk daartoe behoort by te dra dat die kerk 'n sigbare teken van God se genade is. Sodoende word daar terselfdertyd meer duidelikheid verkry oor die doel van die betrokke strukture. Die behoud en voortbestaan van hierdie strukture behoort myns insiens nie opsigself in 'n doel te ontlaar nie.

Daar bestaan in verskillende opsigte spanning tussen die kerugmatiese model en die diakonale model (vgl Dulles 1987:87;187). Albei hierdie modelle kan egter daartoe bydra om die sakramentele model te verryk. Die kerugmatiese model vestig die aandag op die verkondiging van Christus deur wie die genade van God wat deur die gemeente sigbaar gemaak moet word, op 'n besondere wyse geopenbaar is. Dit was juis deur die verkondiging van Christus dat die genade van God op 'n besondere wyse in die gemeente in Antiogië sigbaar geword het (vgl afdeling 6.3.5). Die diakonale model vestig die aandag daarop dat die genade mense moet aanspoor tot daad waardeur die genade verder sigbaar gemaak word.

In terme van die benadering waartydens die sakramentele model deur die ander kerkmodelle verryk is, kan medewerking in belang van geregtigheid gesien word as moontlike handeling waartoe mense deur die bewustheid van God se genade beweeg word en waardeur die genade verder sigbaar gemaak word. Daar word tydens hierdie benadering rekening gehou met die belemmeringe waarmee sommige mense te doen het deur die manier waarop voorsiening gemaak word vir die insluiting van mense wat andersins maklik uitgesluit kan word. Verder word die moontlikheid van onvanpaste beheer teengestaan deurdat 'n ander primêre doel as die uitoefening van beheer aan kerklike

strukture toegewys is, naamlik om daaraan mee te werk om aan God se genade 'n sigbare gestalte te gee.

Daar bestaan verder by 'n legkaart die moontlikheid van foutiewe plasing wat nie net die prent kan versteur nie, maar ook die moontlikheid van skade inhou. Aangesien daar in 'n gemeente iets soortgelyks kan gebeur, behoort die strukture van 'n gemeente voorsiening te maak vir sisteme van terugvoer met die oog op moontlike regstelling waaraan in die volgende sub-afdeling aandag gegee word.

6.3.7 McClure: Community of feedback and repair

Volgens McClure (2001:146-147) behoort predikers die proses van Bybel-interpretasie met die oog op prediking op een of ander wyse na die publieke sfeer te neem. Sodoende tree die prediker op as gasheer of gasvrou om verskeie stemme te verwelkom tot die proses van besluitneming oor die inhoud van 'n preek. Die stemme van vreemdelinge en gemarginaliseerdes behoort nie tydens so 'n proses uitgesluit te word nie. Dit behoort te geskied vanuit 'n besorgdheid oor die moontlikheid dat preke nie vir alle hoorders betekenisvol kan wees nie weens die manier waarop hoorders beïnvloed word deur die konteks waarbinne hulle hul bevind. Om hierdie rede behoort predikers hulle werk te beskou as iets wat oor 'n betreklik lang tydperk plaasvind, eerder as dat diskrete boodskappe deur hulle gelewer word. Binne so 'n beskouing behoort daar geleenthede te wees vir terugvoer deur hoorders sodat regstelling (wat op sy beurt ook terugvoer insluit) gedoen kan word waar predikers sekere hoorders onbewustelik benadeel het deur byvoorbeeld sekere getuïenisse uit te sluit of deur interpretasies waardeur sommige mense pyn aangedoen is.

Die sakramentele model is die kerkmodel wat volgens my oordeel die beste aansluit by die idee van 'n gemeente as gemeenskap van terugvoer met die oog op regstelling aangesien die sakramentele model ruimte laat vir eerlike kritiek teen die kerk (vgl Dulles 1987:74). Laasgenoemde is in teenstelling met die institusionele model wat klem plaas op gehoorsaamheid aan die gesag van die ampte sodat kritiek beperk word en verhoudings deur 'n hiërargie beïnvloed word (1987:43-44). Sulke verhoudings ontnem volgens McClure (1995:33) sekere mense van hul identiteit en eie godsdienstige ervarings. Die moontlikheid dat prediking tot laasgenoemde kan bydra, kan nie buite rekening gelaat word nie. Die

neiging om verwagtinge wat wel soms gepas is as norm voor te hou, wat as tendens tydens preekanalises geïdentifiseer is (vgl afdeling 3.5), dra myns insiens daartoe by om laasgenoemde moontlikheid te bevestig. Juis daarom is dit nodig dat daar sisteme vir terugvoer ten opsigte van prediking met die oog op moontlike regstelling in gemeentes in plek gestel word.

Sisteme wat in 'n gemeente in plek gestel is om terugvoer met die oog op regstelling moontlik te maak terwyl daar daarna gestreef word om die realiteit van die teenwoordigheid van die genade van God toenemend sigbaar te maak, behoort nie net die neiging tot onvanpaste beheer teen te werk nie, maar behoort ook by te dra tot groter bewustheid van die belemmeringe waarmee sommige mense te doen het. Aangesien God se genade dikwels juis te midde van belemmeringe ervaar word (vgl 2 Korintiërs 12:9), behoort bewustheid van belemmeringe by te dra om God se genade toenemend sigbaar te maak. Bewustheid van belemmeringe behoort verder by te dra tot groter bewustheid van kwessies wat aangespreek moet word tydens medewerking in belang van geregtigheid.

In 'n gemeente waarbinne regstelling plaasvind, sal oorgangsituasies waarskynlik onvermydelik wees. Sulke situasies is kenmerkend van die liminale karakter van die kerk waaraan daar in die volgende sub-afdeling verder aandag gegee word.

6.3.8 Campbell en Cilliers: Fragmented liminality

Die wildernis- en ballingskapmodel het gedien as vertrekpunt vir die idee van die gemeente as alternatiewe gemeenskap (vgl afdeling 6.2). Beide wildernis en ballingskap is volgens Campbell en Cilliers (2012:58) metafore vir liminaliteit wat te doen het met 'n fase tussen twee situasies wat met twyfelagtighede gepaard gaan (2012:41). *Wildernis* dui op die moontlikheid om nuwe, verrassende ontmoetings met God in tussen-in plekke te hê en *ballingskap* verskerp die verwagting waarmee daar na beloofde alternatiewe uitgesien word (2012:58). Hierdie en ander metafore vir liminaliteit het iets in gemeen naamlik die nodigheid om ou vorme van identiteit en vals sekuriteite agter te laat sodat God en medemens op nuwe, lewe-gewende maniere ontmoet kan word wat nie vantevore verwag of ervaar is nie. Liminaliteit is 'n integrale deel van die geloofslewe en daarom ook van die lewe van die kerk (2012:59).

Wat betref laasgenoemde aspek van die kerk, bevind die kerk homself by die aansluiting van 'n ou en 'n nuwe bedeling waar dit te vroeg vir die hemel, maar te laat vir die aarde is sodat dit uitstaan omdat dit nie inpas nie. Die kerk wat op hierdie manier uitstaan, word soos volg deur Campbell en Cilliers (2012:59) beskryf:

[T]he church is a fragment in which the Spirit of Christ is continuously busy with a deepened re-formation of the broken form of Christ; the church is a fragment of the Spirit, in which we cannot be or do without others.

Die gebroke vorm van Christus wat deur die Gees hervorm word, fragmenteer menslike ideale ten opsigte van heelheid (2012:53). Die gebrokenheid van mense wat deur sodanige fragmentasie blootgelê word, word onderstreep deur genade wat impliseer dat ons nog nie heel is nie, maar voortdurend deur God heelgemaak word. Dit is juis mense wat iets van hulle eie gebrokenheid verstaan wat nie sonder liefde kan wees vir ander wat ook gebroke is nie (2012:47). Alhoewel die bewustheid van mense se gebrokenheid op 'n besondere wyse bydra tot die besef van God se genade en om mense bymekaar te bring, beteken dit nie dat gebrokenheid in stand gehou moet word nie. Die gefragmenteerde liggaam van Christus behoort op so 'n manier deur die kerk gereflekteer te word dat 'n kreet om heelheid en voltooiing daarvan uitgaan (2012:60).

By die dinamiese aansluiting tussen die ou en die nuwe bedeling waar die kerk homself bevind, is die mens nie alleen nie, want die Gees is aan ons gegee om ons te lei. Die Gees is egter nie aan individue afsonderlik gegee nie, maar ons is deel van 'n gemeenskap waarbinne ons die stemme van ander kan hoor wat betref hulle lyding, hulle interpretasie van die werklikheid, hulle wanhoop en hulle hoop. Binne hierdie gemeenskap kan ons mites onthul word vir wat hulle werklik is, naamlik mensgemaakte konstruksies wat ons eie voorspoed ten doel het²⁶ (2012:52-53).

Deur die onthulling van sekere mites as mensgemaakte konstruksies wat ons eie voorspoed ten doel het, word daar aan geregtigheid meegewerk. Daar word verder aan geregtigheid meegewerk deur die kreet om heelheid en voltooiing wat uitgaan van die manier waarop

---

²⁶ Mites neig om sekere aspekte van die geskiedenis los te maak van hulle unieke samehang met bepaalde gebeure om sodoende die betrokke aspekte tot tydllose beginsels te verabsoluteer, met die doel om sekere sosiale, politieke of ideologiese strukture te regverdig (vgl Cilliers 2006:33).

Christus se gefragmenteerde liggaam behoort gereflekteer te word. Laasgenoemde lê ook menslike gebrokenheid bloot sodat daar ook in die proses rekening gehou word met die belemmeringe waarmee mense te doen het op 'n manier wat bydra tot 'n besef van God se genade en liefde vir ander mense. Aangesien dit aan die Gees oorgelaat word om mense van die ou bedeling na die nuwe te lei, word daar nie op 'n onvanpaste manier beheer uitgeoefen nie indien die gemeente nie die gefragmenteerde liminaliteit wat wesenlik deel van sy bestaan is, teenstaan nie.

Teenstand teen liminaliteit vind byvoorbeeld plaas wanneer kerke weier om te verenig, waar mense wat nie by sekere voorkeure inpas nie tot sondebok gemaak word of waar Christene probeer vashou aan vals sekuriteite van die goeie ou dae (2012:63). Sodanige teenstand behels die weiering om om te gaan met mense van buite, van hulle te leer en deur hulle getransformeer te word (2012:61).

6.3.9 Konkluderende opmerkings en sleutelbeskrywing

Die drie kriteria vir 'n gemeente as alternatiewe gemeenskap waarmee in hierdie hoofstuk gewerk word, hou elkeen verband met 'n sekere kerkmodel. Vir elkeen van hierdie kriteria is daar in hierdie hoofstuk verskillende moontlikhede geïdentifiseer.

Die kriterium waarvolgens die gemeente 'n medewerker in belang van geregtigheid moet wees, hou verband met die diakonale model. In terme van die manier waarop hierdie model bydra om die sakramentele model te verryk, het medewerking in belang van geregtigheid te doen met handeling waartoe die gemeente beweeg word deur die bewustheid van die genade van God en waardeur die genade verder sigbaar gemaak word (vgl afdeling 6.3.6). Verdere moontlikhede ten opsigte van hierdie kriterium wat in die vorige afdelings geïdentifiseer is, sluit die volgende in: kritiese omgang met waardes van moderniteit wat tot die uitsluiting van sommige mense aanleiding gee (vgl afdeling 6.3.1) wat onder meer behels dat mites onthul word vir wat hulle werklik is (vgl afdeling 6.3.8); die skep van 'n omgewing wat gunstig is om mense se verhale met God se verhaal te deurkruis (vgl afdeling 6.3.2); getuienislewering wat beïnvloed is deur mense se getuienis (vgl afdeling 6.3.3); die kreet om heelheid en voltooiing wat uitgaan van die refleksie van Christus se gebroke liggaam (vgl afdeling 6.3.8); die opbou van mense om op die sosiale orde 'n impak te hê (vgl afdeling 6.3.4). Dit blyk dat sisteme van terugvoer in 'n gemeente nodig is sodat meer duidelikheid

verkry kan word oor kwessies wat aangespreek moet word ten einde hierdie moontlikhede te laat realiser en ook met die oog op moontlike regstelling (vgl afdeling 6.3.7).

Laasgenoemde opmerking sluit aan by die kriterium waarvolgens 'n gemeente nie beherende gemeenskap behoort te wees nie. Hierdie kriterium hou verband met die institusionele model. In terme van die manier waarop hierdie model bydra om die sakramentele model te verryk, word die neiging tot beheer teengestaan deurdat 'n ander primêre taak aan kerklike strukture toegewys is, naamlik om mee te werk om aan die genade van God 'n sigbare gestalte te gee (vgl afdeling 6.3.6). Die verkondiging van Christus sodat genesing en bemoediging moontlik gemaak word (vgl afdeling 6.3.5), blyk dus 'n belangrike alternatief te wees vir die uitoefening van beheer. 'n Ander moontlike alternatief is die beywering vir groei wat moontlikhede oplewer eerder as om verwagtinge te probeer afdwing (vgl afdeling 6.3.4). In plaas daarvan om beheer uit te oefen, behoort verdere gebeure aan die werking van die Gees oorgelaat te word (vgl afdeling 6.3.8). 'n Visie wat vir diversiteit voorsiening maak, behoort ook by te dra om die neiging tot beheer teen te staan (vgl afdeling 6.3.1).

Laasgenoemde sluit aan by die kriterium waarvolgens daar in die gemeente rekening gehou moet word met die belemmeringe waarmee sommige mense te doen het. Hierdie kriterium hou verband met die gemeenskapsmodel. In terme van die manier waarop hierdie model bydra om die sakramentele model te verryk, behoort voorsiening gemaak word vir die insluiting van mense wat andersins maklik uitgesluit kan word (vgl afdeling 6.3.6). Mense wat belemmeringe ervaar behoort ingesluit te word as mense wat 'n besondere bydrae het om te lewer aangesien God se genade dikwels juis te midde van sulke belemmeringe op 'n besondere wyse ervaar word (vgl afdeling 6.3.7). Verdraagsaamheid teenoor mense wat anders is, is in dié verband van besondere belang (vgl afdeling 6.3.1). Verder is dit nodig dat mense se verhare ernstig opgeneem moet word (vgl afdeling 6.3.2) soos die herinneringe van mense wat op 'n stadium slagoffers was (vgl afdeling 6.3.3) en dat daar aan sulke mense 'n tuiste gebied word (vgl afdeling 6.3.5). Beywering vir groei wat bydra tot beter begrip vir en medelye met die pyn van mense asook geleenthede vir refleksie op alledaagse ervarings en bystand tydens krisisse behoort ook van nut te wees in hierdie verband (vgl afdeling 6.3.6). Bewustheid van belemmeringe weens menslike gebrokenheid dra nie net

daartoe by om God se genade te besef nie, maar ook om gebroke mense op 'n besondere manier bymekaar te bring (vgl afdeling 6.3.8).

Daar is twee sake wat vir my uitstaan ten opsigte van al die voorafgaande moontlikhede: Eerstens verteenwoordig die moontlikhede verskillende maniere waarop die genade van God toenemend sigbaar gemaak word en tweedens is daar by baie van die moontlikhede sprake van 'n moontlike rigtingverandering. Hierdie rigtingverandering kan verandering inhou vir die lewens van individue, die sosiale orde en ook vir kerklike praktyke. In die lig hiervan word die volgende sleutelbeskrywing vir 'n gemeente voorgestel: *'n Gemeente is 'n inklusiewe, liminale gemeenskap waarbinne die Gees op 'n besondere wyse werksaam is om die genade van God deur gebroke mense sigbaar te maak op verskillende maniere wat op hulle beurt die moontlikheid van verdere rigtingverandering inhou waardeur die genade uiteindelik nog meer sigbaar gemaak word.* Dit wil voorkom dat tydens so 'n wisselwerking tussen die sigbaarmaking van die genade van God en rigtingverandering, die gemeente al hoe meer 'n medewerker van God in belang van geregtigheid word wat die belemmeringe waarmee sommige mense te doen het ernstig opneem en onvanpaste beheer vermy.

Kwaliteit, groei en dienslewering waarop klem geplaas word tydens gemeentebeskouings wat grootliks deur sekere strategiese benaderings beïnvloed is, is volgens my oordeel slegs *moontlikhede* waardeur die genade van God sigbaar gemaak kan word. Indien hierdie moontlikhede egter beskou word as *vereistes* waaraan voldoen moet word om 'n gemeente se voortbestaan te verseker, hou dit myns insiens die gevaar in om die behoud en voortbestaan van kerklike strukture te laat ontaard in 'n doel ten koste van die eintlike doel van die betrokke strukture, naamlik om aan God se genade 'n sigbare gestalte te gee.

Die kerugmatiese model wat die belangrikheid van prediking beklemtoon, hou nie verband met 'n bepaalde kriterium waaraan 'n alternatiewe gemeenskap behoort te voldoen nie. Elkeen van die betrokke kriteria hou egter vir prediking implikasies in waaraan in die volgende afdeling aandag gegee word.

6.4 Implikasies vir prediking

Indien daar met 'n suiwer kerugmatiese model gewerk word, val die klem daarop dat die evangelie deur prediking verkondig moet word met die oog op bekering van mense sodat

hulle verlossing van sonde kan verkry en die ewige lewe kan beërwe (vgl Dulles 1987:84). Vir die doeleindes van hierdie studie word daar egter 'n sentrale plek toegeken aan die sakramentele model wat deur die waardes van die ander kerkmodelle verryk word. Ek is van mening dat hierdie benadering beter daartoe kan bydra om die kontekstuele karakter wat prediking behoort te hê (vgl Cilliers 2004:150), tot sy reg te laat kom as wat die geval is indien daar met 'n suiwer kerugmatiese model gewerk word. In terme van die benadering wat vir die doeleindes van hierdie studie gekies is, behoort die evangelie deur prediking verkondig te word sodat die teenwoordigheid van die genade van God meer sigbaar kan word binne die konteks van die gemeente, gemeenskap tussen mense bevorder kan word en gelowiges opgeroep word tot handeling en ingesteldhede wat tot transformasie van die samelewing kan bydra. Die moontlikheid van oproep tot bekering met die oog op verlossing word egter nie deur hierdie benadering uitgesluit nie.

Kontekstualisering vereis dat predikers so na mense sal luister dat die regte dieperliggende eksistensiële vrae in die preekmaakproses aan die orde sal kom (2004:150). Die sisteme vir terugvoer met die oog op regstelling waarna in afdeling 6.3.7 verwys word, behoort dus verkieslik so te funksioneer dat predikers die geleentheid gebied word om na mense te luister en hulle stories aan te hoor. McClure (1995:88) wat werk met 'n rondetafel-gepreksgroep vir hierdie doel, noem die volgende waaruit blyk dat stories meer kan oplewer as net die identifisering van vrae:

When the concrete stories of those at the table who have experienced social marginalization, oppression, or suffering are told with reverence and respect from the pulpit, story telling becomes a means of empowerment. These stories should not be sentimental stories that illustrate ideas about suffering or marginalization that are held by those who occupy positions of status and power. Rather, these stories should be told in such a way that they teach lessons that those with power may need to learn.

Bemagtiging deur stories blyk van belang te wees ten opsigte van 'n aangeleentheid waartoe prediking 'n bydrae behoort te lewer, naamlik die bevraagtekening van sekere waardes wat tot die uitsluiting van sommige mense aanleiding gee. Hierdie aangeleentheid is in afdeling 6.3.1 uitgewys as 'n manier waarop gemeentes kan bydra om aan geregtigheid

mee te werk. Die waardes wat vir hierdie doel bevraagteken moet word, is dié wat gevestig is na aanleiding van die belange van 'n dominante groep binne die samelewing. McClure (2001:54) gebruik die term *hegemony* in hierdie verband en noem verder die volgende (2001:149):

Struggling and fragmented subjectivities within a congregation can have no power against hegemonic discourse if their only resource is the totality of the discourse situation itself.

Bronne buite die bestek van diskoerse wat die belange van dominante groepe ten doel het, is dus nodig vir die bevraagtekening van die betrokke waardes. Afgesien van die rol wat sekere verhale in dié verband kan speel, behoort die Bybelteks verdere bronne te bied. 'n sekere manier van Skrifgebruik behoort egter van belang te wees. Maniere van Skrifgebruik wat van belang sal wees vir die bevraagtekening van waardes wat tot die uitsluiting van sommige mense aanleiding gee, behoort dus in die volgende hoofstuk ondersoek te word.

Deur die bevraagtekening van waardes vervul prediking 'n profetiese rol. Volgens Long (1989:197) sal preke soms meer profeties en soms meer pastoraal van aard wees alhoewel dit nie twee verskillende tipes prediking verteenwoordig nie. Daar is egter ook in hierdie hoofstuk moontlikhede geïdentifiseer ten opsigte waarvan prediking 'n bydrae behoort te lewer in 'n pastorale sin soos om 'n tuiste te skep vir mense wat deur pyn belemmer word (vgl afdeling 6.3.5), mee te werk aan groei waardeur begrip en medelye bevorder word (vgl afdeling 6.3.4) en deur slagoffers te begelei ten opsigte van hulle pynlike herinneringe (vgl afdeling 6.3.3). Daar word in afdeling 5.3.12 daarop gewys dat sekere lamentspsalms aan ons taal bied om ons uit die put van wanhoop te trek. Die moontlikheid om lamentsgedeeltes²⁷ in die Bybel aan te wend ten opsigte van die pastorale rol wat prediking behoort te vervul, behoort ook in die volgende hoofstuk ondersoek te word.

Weens die realiteit van gebrokenheid wat by baie mense aanwesig is, moet daar tydens prediking gewaak word teen die vitalistiese verabsoluttering van lewe waarteen Bonhoeffer

---

²⁷ Die erkende Afrikaanse selfstandige naamwoord vir die Engelse term *lament* is volgens die HAT *lamentasie* wat 'n lomp woord is wat by tye nie gemaklik inpas by die manier waarop daar in hierdie proefskrif na die betrokke term verwys word nie. Die woord *lament* pas myns insiens gemaklik in die Afrikaanse taal in en word gebruik waar nodig.

gewaarsku het wat daarop neerkom dat die individu net in terme van sy/haar bruikbaarheid verstaan word (vgl Cilliers 2009:54). Soos die liggaam van Christus nie 'n ideale liggaam was nie, maar 'n gebroke liggaam, is die kerk ook 'n gebroke liggaam waarbinne nutteloosheid van groter belang behoort te wees as bruikbaarheid in die sin van doelgedrewe sukses en markgeoriënteerde uitsette (2009:55). Dit is juis diegene wat as nutteloos beskou kan word wat in die nabyheid van 'n mede-Christen 'n sigbare teken van die genadige teenwoordigheid van God herken (2009:53).

By die meeste van die preke wat geanaliseer is, was daar sprake van 'n strategie wat bewustelik of onbewustelik deur die prediker geïmplimenteer is met die doel om die gemeente op te roep tot betrokkenheid by gemeente-aktiwiteite en maniere van doen en wees wat bevorderlik is vir die gemeente se bedieningstrukture (vgl afdeling 3.5). Die gepastheid van strategieë in preke hang myns insiens af van die motief daaragter. Indien die strategie ten doel het om God se genade meer sigbaar te maak, gemeenskap te bevorder, sekere waardes te bevraagteken of om mense op te roep tot handelinge en ingesteldhede wat tot transformasie van die samelewing kan bydra, mag die strategie dalk gepas wees. Indien die strategie egter die bevordering van die funksionering van sekere bedieningstrukture van die gemeente ten doel het ten einde die behoud en voortbestaan daarvan te verseker, vind ek die strategie se aanwesigheid in die preek bevraagtekenbaar. Die rede vir laasgenoemde is die feit dat daar in sulke gevalle die gevaar bestaan om moontlikhede as vereistes voor te hou soos dit die geval is by sekere strategiese benaderings binne die kerk.

Dit wil voorkom dat in gevalle waar strategieë wel gepas mag wees, die strategieë sodanig behoort te wees dat 'n liminale ruimte geskep en in stand gehou word. Binne so 'n ruimte kan mense van die oue na die nuwe beweeg namate hulle deur die Gees gelei word. Die skep en instandhouding van so 'n ruimte behels dat daar in interaksie getree word met dinge wat die verbeelding van alternatiewe belemmer, dat dodelike weë van die ou bedeling ontmasker word en dat mense gehelp word om die nuwe bedeling wat deur die kruis en opstanding van Christus aangebreek het, te onderskei. Aangesien dit wat verder gaan gebeur aan God oorgelaat is, behoort predikers nie hulself te ernstig op te neem nie (vgl Campbell & Cilliers 2012:37-38).

Predikers wat nie hulself te ernstig opneem nie, behoort te besef dat prediking slegs 'n moontlikheid is waardeur God se genade sigbaar gemaak kan word en dat hierdie moontlikheid ook bydraes te lewer het ten opsigte van ander moontlikhede waardeur die genade sigbaar gemaak kan word. Die werklikheid van God se genade wat in die wêreld teenwoordig is, is egter nie van enige van hierdie moontlikhede afhanklik nie.

6.5 Samevatting

In hierdie hoofstuk is kriteria geïdentifiseer waaraan 'n gemeente as 'n alternatiewe gemeenskap behoort te voldoen na aanleiding van sake wat teëgekom is terwyl daar aan Godsbeelde en Godsbeskouings aandag gegee is. Terwyl verskeie moontlikhede ondersoek is waarvolgens gemeentes aan hierdie kriteria kan beantwoord, is 'n keuse gemaak vir 'n benadering wat 'n sentrale plek gee aan die sakramentele model wat deur die waardes van die ander kerkmodelle verryk word. Hierdie benadering behoort die kontekstuele karakter wat prediking behoort te hê, beter tot sy reg te laat kom as wat die geval is indien daar met 'n suiwer kerugmatiese model gewerk word. Daar kon verder in terme van die betrokke benadering aangetoon word dat sekere vereistes waaraan gemeentes behoort te voldoen na aanleiding van sekere strategiese benaderings, eerder moontlikhede as vereistes is. Na aanleiding hiervan kan die gepastheid van strategieë in preke bevraagteken word in die lig van die motief daaragter. Dit wil verder voorkom dat in gevalle waar strategieë wel gepas is tydens prediking, dit meer gepas is om 'n liminale ruimte te skep waarbinne verdere gebeure aan die Gees oorgelaat word as om sekere verwagtings as norm voor te hou.

Na aanleiding van moontlikhede wat in hierdie hoofstuk ondersoek is, is twee aangeleenthede geïdentifiseer ten opsigte waarvan prediking 'n bydrae behoort te lewer, naamlik die bevraagtekening van waardes wat tot die uitsluiting van sommige mense aanleiding gee en die pastorale begeleiding van mense wat op een of ander wyse slagoffers was. Ten opsigte van albei hierdie aangeleenthede is die verhale van mense belangrike bronne om te benut. Daarom behoort sisteme van terugvoer met die oog op regstelling in gemeentes op so 'n manier te funksioneer dat predikers die geleentheid gebied word om mense se verhale aan te hoor.

Dit het verder in hierdie hoofstuk aan die lig gekom dat ander maniere van Skrifgebruik ondersoek moet word as dié wat aangetref is by preke wat geanaliseer is en by sekere

strategiese benaderings in die kerk. In laasgenoemde gevalle is die Bybelteks hoofsaaklik aangewend vir pogings om beheer uit te oefen tot voordeel van die gemeente se bedieningstrukture. Die maniere van Skrifgebruik wat ondersoek moet word, sluit in die gebruik van die Bybelteks vir die bevraagtekening van waardes wat tot die uitsluiting van sommige mense aanleiding gee en die gebruik van lamentsgedeeltes in die Bybel vir die pastorale rol wat prediking behoort te vervul in belang van mense wat op een of ander wyse slagoffers was. Daar word in die volgende hoofstuk aandag gegee aan laasgenoemde maniere van Skrifgebruik.

Hoofstuk 7: 'n Skrifbeskouing wat rekening hou met kruisverhoor binne die teks

7.1 Inleiding

Hierdie hoofstuk is die derde van vier hoofstukke waarin daar aandag gegee word aan die normatiewe taak as deel van die prakties-teologiese ondersoek wat gedoen word. 'n Skrifbeskouing is in hierdie hoofstuk ter sprake en die betrokke aangeleentheid word benader vanuit vrae wat vroeër opgeduik het.

Die vraag na 'n Skrifbeskouing wat mag konfronteer eerder as om by te dra tot onvanpaste uitoefening van mag, het in hoofstuk 2 opgeduik (vgl afdeling 2.10). Analise van preke en dagstukkies het intussen aangedui dat sodanige magsuitoefening soms geskied deur middel van strategieë in preke waardeur sekere verwagtings voorgehou word (vgl afdeling 3.5). Die vraag na gepaste maniere van Skrifgebruik vir die bevraagtekening van waardes wat tot die uitsluiting van sommige mense bydra, het in die vorige hoofstuk ter sprake gekom. In die lig van hierdie vrae word die volgende opmerking deur Campbell en Cilliers (2012:185) as van besondere belang geag:

It is not incidental that the paradoxical twists that shift our minds, the juxtapositions that invite us to reconsider, the strange counter-testimonies that have an iconoclastic and anti- ideological function, are found throughout the biblical texts.

Die konsep *countertestimony* waarna in die voorafgaande opmerking verwys word, word as vertrekpunt vir hierdie hoofstuk gebruik. Uit die voorkoms van hierdie tipe getuienis in die Bybelteks blyk die noodsaaklikheid van 'n etiek van Bybellees wat op sy beurt die onderskeid tussen 'n teksbeskouing en 'n Skrifbeskouing vereis. In die lig van die Skrifbeskouing wat in hierdie hoofstuk ontwikkel word, word daar uiteindelik gekyk na moontlikhede ten opsigte van die bevraagtekening van waardes en die pastorale begeleiding van slagoffers. Hierdie moontlikhede word benader deur aandag te gee aan die lament, verhale oor Jesus, Paulus se verkondiging van die kruis en die verhale van slagoffers. Die rede waarom daar aan laasgenoemde vier sake aandag gegee word, is die feit dat hulle goeie voorbeelde bied ten opsigte van dit wat vir die doeleindes van hierdie hoofstuk van belang is. Soos in die vorige

twee hoofstukke, word daar ook in hierdie hoofstuk 'n sleutelbeskrywing geformuleer na aanleiding van sekere konkluderende opmerkings en daar word ook aandag gegee aan sekere implikasies vir prediking.

7.2 Countertestimony

Countertestimony het te doen met 'n proses van kruisverhoor binne die teks van die Ou Testament (vgl Brueggemann (1997 b: 317). Hierdie kruisverhoor geskied onder meer deur middel van teenstrydighede wat opduik wanneer sekere tekste met mekaar vergelyk word en ook deur klagtes wat teen God ingebring word. Daar word vervolgens enkele voorbeelde van hierdie twee tipes van kruisverhoor uitgelig.

In Deuteronomium 24:3 word dit uitdruklik belet dat Ammoniete of Moabiete lede van die gemeente word. In Jesaja 56:3 word daar egter gesê dat 'n Nie-Israeliet wat by die volk van die Here aangesluit het, nie moet dink dat die Here hom van sy volk sal afsny nie. Volgens Brueggemann (1997 b: 367) wil dit na aanleiding van hierdie tekste voorkom dat daar by God spanning voorkom ten opsigte van wie in en wie uit is. Hierdie kruisverhoor lewer getuienis dat sekere sake nie vir God maklik en eenmalig uitgesorteer is nie.

Die teks van die Ou Testament soos ons dit het, skep verder die indruk dat God op 'n besondere wyse aan Dawid verbind is en dat hierdie verbintenis God op sonderlinge en onbetroubare maniere laat optree. In 1 Samuel 15 vra Saul om vergifnis vir sonde wat hy bely het, maar dit word hom geweier. Aan Dawid word daar egter in 2 Samuel 13 vergifnis toegesê sonder dat hy daarvoor gevra het. In die betrokke verhale is daar egter geen bevraagtekening van die feit dat Dawid wel vergifnis ontvang, maar nie Saul nie. Hierdie kontras getuig volgens Brueggemann (1997 b: 317) dat God nie konsekwent is wat vergifnis betref nie.

In verskeie Psalms (onder meer 35; 39; 60; 69; 86; 88) word daar klagtes teen God ingebring. Daar is by hierdie Psalms sprake van weiering om aan 'n ideologie te onderwerp en 'n vasbeslotenheid om die waarheid te praat, selfs al is die waarheid skadelik vir God se reputasie. Die lyding van die regverdige is 'n saak wat dikwels opduik. Waar verbondsgeloof daarop aanspraak maak dat die wêreld volkome onder God se regering staan sodat algehele gehoorsaamheid tot *shalôm* lei, is dit binne die geleefde ervaring van Israel egter duidelik

dat gehoorsaamheid dikwels nie beloon word nie of selfs moeilikhede oplewer wat nie behoort te gebeur nie (1997 b: 378-379).

Die teodisee-vraagstuk waaraan in afdeling 5.2 aandag gegee word, kom op verskeie plekke in die Ou Testament voor, onder andere in Job en Prediker. In laasgenoemde geval word daar beweer dat die goeie wat God doen deur te regeer, te oordeel en te gee, geskied in 'n konteks van geweldige frustrasie wat nie sinvol en betroubaar is nie. Daar is sprake van verbystering omdat die mens moet lewe in 'n wêreld waarvan die betekenis nie ontsyfer kan word nie (1997 b: 395). Hierdie negatiwiteit kom uiteindelik tot die slotsom dat God wat by Sinai bevele gegee het, steeds bevele gee, maar die bevele is konteksloos en sonder enige magtige daade. Dit laat die spreker sonder die nodige energie om die lewe te bemeester (1997 b: 398).

Die lament is nie heeltemal dieselfde as 'n klagte nie, maar sluit gewoonlik 'n klagte in. In die geval van 'n lament gaan die klagte oor in 'n petisie waartydens God gevra word om die persoon wat in moeilike omstandighede verkeer, te hulp te kom (vgl Louw 2000: 22-23). Aangesien daar gewoonlik 'n klagte by 'n lament ingesluit is, is daar myns insiens 'n element van *countertestimony* by die lament aanwesig. Die lament word vir die doeleindes van hierdie studie as van besondere belang geag en daarom word daar in 'n latere afdeling verder daaraan aandag gegee.

Daar bestaan volgens Brueggemann (1997 b: 400) 'n skerp spanning tussen *countertestimony* en die meer prominente getuienis (*core testimony*). Hierdie spanning belet en weerstaan oplossing. Christelike gemeenskappe kies egter meestal ten gunste van die prominente getuienisse van getroue soewereiniteit en soewereine trou en neig om die *countertestimony* omtrent God se verborgenheid, teenstrydigheid en negatiwiteit te verontagsaam en van die geloofshorison te verwyder. Die tipe geloof waartoe mense vanuit so 'n keuse opgeroep word, is egter soms moeilik te versoen met die geleefde werklikheid van mense wat deur die lewe verwond is sodat sulke mense mag beleef dat sekere norme op 'n te outoritêre wyse afgedwing word. Teen hierdie agtergrond maak Brueggemann (1997 b: 401) die volgende opmerking:

Right faith, taking all this testimony into account, recognizes that in different contexts, each of us will be required and permitted to align ourselves with

one sort of testimony or the other, which will be adequate in the context. As we do so, however, it will be important to remember that at that very moment of adequacy, others, in other circumstances, in this same universe of discourse will be speaking very differently, heeding different witnesses, with the same sense of adequacy.

Aangesien elke leser of groep lesers se konteks kompleks en eiesoortig is, sal dit nie net beteken dat hulle op verskillende tipes getuigenis sal ag slaan nie, maar hulle interpretasies daarvan sal ook verskil (vgl. Snyman 2007:58). Die Bybel kan dus nie gelees word asof dit net een ding beteken nie. Ruimte moet gelaat word vir meer as een siening. Hierdie soort verdraagsaamheid vra 'n etiek van lees (2007:60) waaraan in die volgende afdeling aandag gegee word.

7.3 'n Etiek van Bybellees

'n Etiek van Bybellees gaan daarom dat leespraktyke bevraagteken word en dat ondersoek ingestel word na die effek wat die lees van die Bybel op ander mense mag hê (vgl. Snyman 2007:123). Deur 'n balans te skep tussen die teks, die leser en diegene wat deur die teks beïnvloed gaan word, help dit die leser om sy/haar sosiale posisie van waaruit die leesproses plaasvind, te omlyn (2007:127). Hierdie etiek is veral van besondere belang in gevalle waar die Bybel in die openbaar gelees word deur persone in magposisies wie se lees vir ander mense gevolge inhou, soos in die geval van die predikant op die preekstoel (2007:128). 'n Etiek van historiese lees en 'n etiek van verantwoording is twee belangrike elemente in hierdie verband (2007:60).

'n Etiek van historiese lees tref 'n onderskeid tussen die verstaan van die teks toe dit geskryf is en die verstaan daarvan deur latere lesers om sodoende 'n afstand te skep tussen die teks en die leser. Die latere leser se voorveronderstellings, lewens- en wêreldbeskouing en norme word sodoende uitgedaag (2007:62). As lesers nie in staat is om hulle wêreld van teksontvangs ideologies-krities te ontleed nie en hulself duidelik van die wêreld van teksproduksie te onderskei nie, is dit maklik om jou eie siening uit die teks te haal en aan te bied asof dit net uit die Bybel is. 'n Etiek van verantwoording help lesers om lugtig te wees om aspekte van hulself onkrities in die Bybelleesproses in te dra en weer uit te haal asof dit in die teks was (2007:63). 'n Leser moet altyd bedag daarop wees dat die lees en verstaan

van 'n teks beïnvloed word deur buite-tekstuele faktore (2007:128). Hierdie faktore sluit nie net die leser se verwysingsraamwerke in nie, maar ook die konstruksies wat die leser na aanleiding daarvan gemaak het omtrent die wêreld van die teks (2007:53).

Daar word baie daarvan gemaak dat die mens sy/haar lewe moet inrig volgens die wil van God soos Hy dit in sy Woord geopenbaar het. Hoe kan die gewone lidmaat dan weet dat dit wat die prediker sê, wel God se wil is en nie maar net die ideologie van die prediker wat hy/sy as Bybelleser op lidmate afdruk nie? Die vraag in dié verband is of al die kontekste wat by die leesproses betrokke is, genoegsaam verreken is. Omdat so iets nie altyd kan gebeur nie, moet Bybellesers die eerlikheid hê om te erken dat hulle verstaan voorlopig is. So 'n voorlopige verstaan erken dat die verstaan plaasvind in terme van kennis waaroor daar op daardie stadium beskik word en sekere kontekste wat in ag geneem is. Op hierdie manier word 'n deur oopgelaat om vorentoe anders te lees (2007:141).

Die idee van 'n voorlopige verstaan van die Bybel is egter moeilik te versoen met die soort Bybelles wat grootliks in die Afrikaanssprekende gemeenskap plaasgevind het waarvolgens die Bybel beskou is as woorde van God wat opgeteken is in 'n teks wat op 'n outoritêre manier gesag op ons lewens moet uitoefen (2007:180). Teksbeskouing en Skrifbeskouing het sodoende ineengevloei (2007:181). Onderskeid tussen teksbeskouing en Skrifbeskouing is egter nodig. Teksbeskouing gaan oor menslike prosesse by die skryf van tekste waarvan die Bybel nie uitgesluit is nie terwyl Skrifbeskouing die teks vanuit 'n geloofsoog bekyk (2007:179). Daar word in die volgende afdeling eers aan 'n teksbeskouing aandag gegee voordat daar in die daaropvolgende afdeling aan 'n Skrifbeskouing aandag gegee word.

7.4 'n Teksbeskouing

Spesiale status is aan die Bybel verleen deurdat die idee van inspirasie ingeroep en aan die Bybel gekoppel is (2007:173). Hierdie idee het veral binne die gereformeerde tradisie groot byval gevind. Gevolglik is die boeke van die kanon geag om geïnspireerd te wees terwyl dié daarbuite nie is nie (2007:101). Op dié manier is die verskillende Bybelskrywers laat opgaan in net een skrywer, naamlik 'n God wat bowe-histories werk (2007:145).

Voor 1947 was dit maklik om te dink dat die Bybel reglynig ontstaan het. God het maar net gepraat en die mens het maar net geskryf. Dié oorspronklike geskrifte het verlore gegaan en

al wat ons het is kopieë daarvan wat nie volmaak is nie vanweë foute wat ingesluit het as gevolg van die menslike natuur. Die ontdekking van die biblioteek in Qumran in 1947 het egter 'n ander prentjie geskilder (2007:169).

Die veelheid van tekste wat in Qumran gevind is, wys dat een Bybelboek verskillende tekste kan hê wat mekaar kan weerspreek. Die Hebreeuse tekste wat by Qumran gevind is, wys dat mense van verskeie plekke af soontoe gekom en 'n teks saamgebring het. Die tekste wat oor 'n bepaalde boek handel, verskil nie net van mekaar nie, maar ook van die hoofstroomteks wat reeds voor 1947 beskikbaar was, naamlik die Massorete-teks. Hieruit moet mens aflei dat die tekste in gemeenskappe ontstaan en gefunksioneer het (2007:170-171).

In die lig van die ontdekking wat by Qumran gemaak is, kan die inspirasieleerstuk nie verduidelik hoe die Bybel presies ontstaan het nie. Dit wil eerder voorkom dat daar gesag aan die geskifte toegeskryf is omdat hulle op gemeenskappe 'n groot impak gemaak het. Dit is 'n gesag wat nie maar sondermeer afgeskryf kan word nie (2007:170). Ons Bybel bestaan uit boeke en tekste vir daardie boeke omdat mense besluit het watter boeke en tekste gesagsvol is (2007:172). Die gesag wat binne sekere gemeenskappe aan sekere tekste toegeskryf was, het waarskynlik in hierdie verband 'n belangrike rol gespeel.

Die Bybel is dus religieuse literatuur wat onvermydelik deel het aan die kulturele oorwegings van destyds en waarin die skrywers die werklikheid waaroor hulle vertel, noodwendig vanuit spesifieke perspektiewe geteken het (vgl Deist 1991:376). Die primêre betekenis van 'n teksgedeelte moet dus uit die tekstuele konteks afgelei word en nie uit die leser se verwysingsraamwerk nie (1991:377). Bybelse tekste, of dit nou poësie, filosofie verhale of briewe is, het uit sosiale beddings ontspring en moet as sodanig verstaan word (1991:378).

Die probleem van eerlike en relevante interpretasie van tekste is reeds in die Bybel self ingebed. Die grootste deel van die Nuwe Testament kan beskou word as interpretasie en herinterpretasie van die tradisie in die lig van nuwe situasies waarmee te doen gekry is op die sendingvelde van 'n kragtige en groeiende kerk. Die Nuwe Testament het dus ontstaan uit die voortdurende interpretasie van die evangelie vir nuwe situasies wat vereis het dat nuwe kontekste van hoorders aangespreek moes word (vgl Craddock 1979:120-121).

Hoewel 'n teksbekouing weliswaar historiese probleme blootlê, is dit steeds vir 'n Skrifbeskouing moontlik om daardie histories-problematiese teks as gids te sien (vgl Snyman 2007:179). Daar word vervolgens aan so 'n Skrifbeskouing aandag gegee.

7.5 'n Skrifbeskouing

'n Skrifbeskouing bekyk die historiese teks vanuit 'n geloofsoog. So 'n Skrifbeskouing sal bepalend wees vir die manier waarop ons die Skrif hanteer en uiteindelik ook vir ons gehoorsaamheid aan die uitvoering van die inhoude van hierdie teks (vgl Cilliers 2008:63).

Dit is volgens Long (1989:50) verrasend dat alhoewel teologiese partye verskil omtrent wat die Bybel is en wat die geïnspireerdheid daarvan beteken, daar nogtans konsensus bestaan oor wat die Bybel doen. Deur die loop van die geskiedenis is telkens gevind dat wanneer die kerk met openheid en vertroue na die Skrif gegaan het, die kerk op 'n unieke wyse deur God aangespreek is en sy identiteit as mense van God deur die ontmoeting gevorm is. Die feit dat ons erken dat die Bybel die grond vir 'n ontmoeting met God verskaf, verander egter nie die feit dat ons 'n reg en 'n plig het om die Bybel krities te lees nie (1989:51).

Ons het nie in die Bybel te make met letterlike Godsuitsprake nie, maar met menslike taal wat beeldend en metafories heenwys na 'n ander dimensie (vgl Deist 1991:377). Ons kan met ander woorde sê dat God die waagstuk aangegaan het om in te daal in ons menslike relatiwiteit, om Hom sodoende in 'n aardse woord te laat gevange neem op 'n manier wat tergelykertyd 'n onbegryplike wonder en komplekse probleem is (vgl Cilliers 2008:65). Die metaforiese meerduidigheid van die Bybel gee aan die Gees ruimte om te waai waar Hy wil (vgl Deist 1991:377). Deur die werking van die Gees word die verhale van die lewende God op so 'n manier deur die Bybel vertel dat verlossing bewerk-stellig word (vgl Cilliers 2008:76). In 'n sakramentele sin beteken dit dat die Skrif nie net die gawe van genade kommunikeer nie, maar self genadegawe is. As genadegawe is die Skrif 'n troosboek wat troosgebeure stig (vgl Louw 1999:439).

Die Bybel gee nie 'n enkele antwoord op sosiaal-ekonomiese vraagstukke nie (vgl Deist 1991:378). Ons het ook nie sekerhede omtrent wat ons in ons eie tyd van God moet dink nie. Ons het slegs die kontradiksies van die geskiedenis, die Bybelse roetekaart en mekaar. Die Bybel verseker ons egter dat God tussen ons teenwoordig is (1991:380) en voorsien ons

van 'n arsenaal van moontlikhede. Weens die veelheid van hierdie moontlikhede is ons tot voortdurende herbesinning en nuwe oorwegings genoodsaak (1991:379). Tydens hierdie proses is die getuienis van 'n verskeidenheid van mense nodig (1991:380). Binne die ruimte van lees-en-luister-saam-met-ander word die vele moontlikhede wat in die teks opgesluit lê en uiteindelik die onmeetlike dimensies van die evangelie self, aan ons voorgehou op 'n wyse wat ons mateloos verras (vgl Cilliers 2008:75). Die moontlikhede wat die teks bied, bied alternatiewe wat meebring dat ons die wêreld waarin ons tans woon nuut sien, nuut bewoon en nuut maak (vgl Cilliers 2004:92). Sodoende word ons bevry van stereotipes, verveling en ons gebrek aan verootmoediging en verwondering (2004:93).

Dit wil egter voorkom dat die moontlikhede wat deur die Bybelteks gebied word, soms ingeperk word deur 'n belydenis wat as 'n stel geloofsoortuigings die wyse waarop 'n gemeenskap hulle geloof uitdruk, reguleer. Dit bring onder meer mee dat daar net op Jesus as Verlosser van sondes gefokus word (vgl Snyman 2007:181)²⁸. Volgens Westermann (1974:34) behoort daar gevra te word of die eensydige wyse waarop die werk van Christus net met sonde in verband gebring word, die Nuwe Testament as geheel verteenwoordig en indien dit wel die geval is of die Ou Testament dan 'n regstellende funksie behoort te vervul. Daar word vervolgens aandag gegee aan die moontlikheid dat die lamentsgedeeltes in die Ou Testament in hierdie verband 'n bydrae kan lewer en ook ander moontlikhede inhou.

7.6 Lament

Hartseer het volgens Brueggemann (1977:265) 'n sekere vorm. Hierdie vorm vervul 'n tweeledige funksie naamlik om die bestaande situasie te beskryf en om dit wat verwag en op aangedring word, duidelik uit te spreek. Hierdie vorm is op te merk by 'n lament waar die klagte oor die bestaande situasie, oorgaan in 'n petisie om hulp wat tot God gerig word. Daar is baie voorbeelde daarvan in die Ou Testament te vind, maar vir die doeleindes van hierdie afdeling word daar net aan een spesifieke voorbeeld aandag gegee. Lament het terapeutiese waarde, maar hou ook bevraagtekening en konfrontasie in.

---

²⁸ Die Belhar-belydenis wat in 1986 deur die destydse NG Sendingkerk aanvaar is, het 'n belangrike bydrae te lewer om die aandag te vestig op sekere temas waaraan die tradisionele gereformeerde belydenisse nie genoegsaam aandag gee nie, naamlik die eenheid van die kerk, versoening tussen mense en die geregtigheid van God teenoor armes en behoeftiges (vgl Koopman 2013).

Trauma laat mense dikwels gevoelloos en verward sodat hulle nie in staat is om aan hulle emosies uitdrukking te gee nie (vgl Claassens 2012:27). Lamentering is volgens Louw (2000:23-24) 'n konstruktiewe manier om met diep-gesetelde woede om te gaan. Dit behels 'n uitdrukking van eerlikheid wat gefokus is op iets of iemand binne 'n ontmoeting en dialoog met die objek van 'n mens se frustrasie en woede. Binne die Skrif verkry die lament 'n terapeutiese waarde deurdat God beskuldig word en die mens sy/haar posisie bekendmaak in die teenwoordigheid van 'n God wat deur 'n mens vertrou kan word. Dit gaan by 'n lament eerder om uitdrukking as verduideliking. Die bevoegdheid om in publieke uitspraak uitdrukking te gee aan nood en pyn is volgens Brueggemann (1989:55) van deurslaggewende belang vir ons lewe met God en vir ons lewe in die wêreld. Sekere lamentspsalms dra daartoe by om nuwe gesprekke te modelleer wat nuwe reddende, bevrydende moontlikhede oopmaak.

Lament het nie net terapeutiese waarde nie, maar daag ook konvensionele antwoorde uit en kritiseer die status quo (vgl Campbell en Cilliers 2012:145). Daar word vervolgens aan hierdie aspek van die lament aandag gegee deur moontlike redes vir die verwaarlosing van die lament tydens prediking en aanbidding as vertrekpunt te neem. Cilliers (2007:160-162) noem die volgende moontlike redes in hierdie verband:

- 'n Vorm van Griekse Stoïsisme wat steeds agtergebly het waarvolgens daar geglo word dat Christene nie behoort te kla nie en klagtes gevolglik aan 'n gebrek aan geloof gelykgestel word.
- Die invloed van ons samelewing wat grootliks deur sukses gedryf word waarbinne swakheid en mislukking nie 'n plek het nie.
- Die belydenis van sonde wat die verchristelikde vorm van die lament geword het en lyding daarmee saam beskou word as iets wat van hierdie wêreld is en daarom nie regtig belangrik is nie.
- Die selektiewe gebruik van tekste met die oog op sekere temas en om boodskappe uit die tekste te haal sodat die dialoog binne die tekste uit die oog verloor word.
- Die veronderstelling van sekere Godsbeelde waarmee mens ongemaklik voel, maar wat tog nodig is om met met ander Godsbeelde in spanning te hou ten einde te kan sin maak van die werklikheid met sy ervarings van disoriëntasie, chaos en dood.

Die betekenis van die lament is volgens Westermann (1974:24) daarin geleë dat die mens waarvan die Ou Testament praat, beperk is en nie geïdealiseer of vergeestelik is nie. Die Ou Testament ken die mens net binne beperkings van verandering en mislukking. Die gevaar wat hierdie beperkings inhou, is deel van die mens se bestaan. Hierdie gevaar en die toestand waartoe dit mag lei, behoort in die lament uitgedruk te word. Net soos dit deel van die menslike natuur is om sy hart teenoor God uit te stort deur lamentsie, is dit deel van die goddelike natuur dat God oor sulke versugtinge besorg is.

Teen hierdie agtergrond word daar vervolgens aandag gegee aan Jeremia se lament wat ons opgeteken vind in Jeremia 15:10-21. Die uitdrukkings van woede, wanhoop en beskuldigings teen God wat daarin te vind is, verleen nie juis besondere krediet aan die profeet nie sodat daar gevra kan word waarom hierdie uitdrukkings bewaar gebly het (vgl Bright 1974:68). Jeremia word nie daardeur bekendgestel as 'n navolgenswaardige voorbeeld nie, maar as 'n swakke sterfling wat vol woede teenoor God is (1974:69). Hierdie voorstelling van Jeremia pas ook nie juis in by die mooi ideale wat binne ons suksesgedrewe samelewing veronderstel word nie: In plaas van 'n passie vir sy werk, was Jeremia se taak vir hom 'n ondraaglike las wat hy nie gekies het nie, maar waarvan hy ook nie kon loskom nie (vgl Jeremia 15:10). In plaas van 'n aantreklike beeld wat 'n goeie indruk skep, was Jeremia uiters ongewild (vgl Jeremia 15:10). In plaas van gesonde sosialisering, was Jeremia teen sy wil heeltemal anti-sosiaal (vgl Jeremia 15:17).

Jeremia was ten spyte van sy woede teenoor God en al die swakhede wat aan hom toegeskryf kan word, steeds God se profeet. God roep dus nie sy diensknegte op 'n manier wat afhanklik is van hulle oorwinning oor swakhede sodat hulle perfektheid moet bereik nie. God roep sy diensknegte eerder in hulle swaakteid en broosheid en selfs te midde van hulle rebellie (vgl Bright 1974:69). Hierin lê daar troos, maar die troos gaan myns insiens met 'n stuk konfrontasie gepaard. Die manier waarop God op verrassende en ongewone wyses deur Jeremia gewerk het ten spyte van die feit dat hy nie ingepas het by die mooi ideale wat dikwels as norm veronderstel word nie, konfronteer myns insiens die manier waarop sekere mooi ideale dikwels op 'n eensydige wyse as norm veronderstel word. Daar behoort gevra te word of daardie mooi ideale wat as norm veronderstel word, nie halwe waarhede behels wat nie die kompleksiteit van sommige mense se geleefde werklikheid genoegsaam verreken nie. Jeremia se situasie roep ons dus op om die voorveronderstellings waarmee

ons die lewe benader en oor mense dink, te heroorweeg om vir ander moontlikhede ruimte te laat. Daar behoort ruimte gelaat te word vir moontlikhede dat God werksaam is in die lewens van mense wie se situasies nie inpas by die mooi ideale wat as norm veronderstel word nie. Weens verskeie realiteite wat meebring dat baie mense in situasies van magteloosheid verkeer, is daar baie mense wat die ruimte vir ander moontlikhede baie nodig het.

Jeremia se situasie, die feit dat hy lamenteer en die dinge waaroor hy lamenteer, bevraagteken die manier waarop sekere mooi ideale soms eensydig as norm voorgehou word. Daar kan egter vir sulke mooi ideale ondersteuning gevind word in ander Bybeltekste sodat die selektiewe gebruik van tekste op 'n manier waardeur die onderlinge spanning tussen tekste opgehef word, ook in die proses bevraagteken word. Bevraagtekening van die selektiewe gebruik van tekste lei weer op sy beurt tot bevraagtekening van die feit dat Jesus Christus soms net as Verlosser van sonde voorgehou word aangesien belydenisse op grond waarvan dit geskied, ook op 'n seleksie van tekste berus. Die verskeidenheid van Godsbeelde waaraan in hoofstuk 5 aandag gegee word, dra ook daartoe by om ons te noodsaak om nie net in terme van verlossing van sonde aan Jesus te dink nie.

As daar aan Jesus meer betekenis geheg word as net dat Hy Verlosser van sonde is, behoort nie net sy sterwe van betekenis te wees nie, maar ook sy lewe. Daar word vervolgens aandag gegee aan Jesus se lewe en bediening wat verdere moontlikhede inhou wat die bevraagtekening van waardes betref.

7.7 Die verhale oor Jesus

Die verhale oor Jesus kom volgens Campbell en Cilliers (2012:104) die beste tot hulle reg indien hulle toegelaat word om ontwrigtend te wees, eerder as dat die verhale gebruik word om op 'n verstaanbare wyse verduidelikings te bied om by oplossings uit te kom. Daar behoort in gedagte gehou te word dat die manier waarop mense tot sondaars geëtiketteer is gedurende die tyd waartydens Jesus as mens gelewe het, 'n vorm van sosiale beheer was wat die beskerming van die sosiale en godsdienstige orde ten doel gehad het (2012:107). Die konvensies wat deur sodanige beheer meegebring is, is deur Jesus ontwrig namate Hy op ongeoorloofde maniere grense oorgesteek en taboe's verbreek het (2012:109).

Jesus het voortdurend die grense tussen Jode, Samaritane en heidenne oorgesteek asook dié tussen mans en vroue (2012:105-106). Hy het saam met sondears en tollenaars geëet, maar Hy het ook uitnodigings na maaltye saam met vooraanstaandes aangeneem en in sulke gevalle gemarginaliseerdes met Hom saamgeneem. Dit was asof sy teenwoordigheid en woorde op 'n ontwrigtende wyse grense laat vervaag het (2012:107). Jesus het ook sekere taboe's verbreek soos om sekere regulasies in verband met die Sabbat te verontagsaam. Hy het mense op die Sabbat genees en sy dissipels toegelaat om op die Sabbat graan te pluk en te eet. Verder het Hy geraak aan mense wat as onrein beskou is of toegelaat dat sulkes Hom aanraak (2012:108). Die opwekking van Lasarus uit die dood was die oorsteek van 'n grens wat Hom in onguns by die godsdienstige owerhede van sy tyd gebring het sodat hulle planne beraam het om Hom dood te maak (2012:109).

Waar die godsdienstige owerhede Jesus met vrae probeer vastrek het, het Hy telkens daarin geslaag op uit die strik los te kom. Een van die maniere waarop Hy daarin geslaag het, was die gebruik van raaisels wat dubbelsinnigehede behels het wat meer as een moontlike antwoord ingehou het (2012:109). Dit was die geval toe Hy in Matt 22:20-22 deur 'n Fariseër gevra is of 'n mens aan die keiser belasting behoort te betaal (2012:110). Deur die raaisel het Hy 'n liminale ruimte gekep wat onsekerheid inhou waardeur hoorders en lesers opgeroep word om self te onderskei en daarvolgens te handel (2012:111). Toe Jesus daarna deur Sadduseërs gevra is met wie 'n vrou wat op aarde met sewe broers getroud was, in die hiernamaals getroud sou wees (Matt 22:23-28), het Hy aan die strik ontglip deur Hom nie te laat beperk deur die kategorië wat aan Hom voorgehou is om uit te kies nie. Daardeur het Hy 'n oproep gedoen om op nuwe maniere na die wêreld te kyk en te lewe in die nuwe bedeling wat reeds deur Hom in die wêreld deurgebreek het (2012:112).

Deur gelykenisse het Jesus konvensionele taal op onkonvensionele maniere gebruik deur op ontwrigtende wyses onvergelykbare idees te verbind om daardeur 'n ruimte te skep waarbinne iets nuuts verbeel kan word (2012:113). 'n Goeie voorbeeld hiervan is te vind in die gelykenis van die Barmhartige Samaritaan. Vir die wetgeleerde wat aan Jesus gevra het wie sy naaste is, was dit ondenkbaar dat iets goeds aan 'n Samaritaan toegeskryf kan word. Deurdat Jesus deur die gelykenis wel iets goeds aan 'n Samaritaan toegeskryf het, is die wetgeleerde uitgenooi om die wêreld op 'n nuwe manier waar te neem. Dit was telkens die geval by Jesus se gelykenisse dat daar nie by 'n afsluiting of oplossing uitgekom is nie, maar

dat daar 'n liminale ruimte geskep is wat ruimte laat vir verskeie moontlikhede waardeur hoorders opgeroep word om die nuwe bedeling wat deur Jesus in die wêreld deurgebreek het, waar te neem en te betree (2012:114).

Tydens Jesus se prediking op die berg het Hy op ontwrigtende maniere mense geruk uit hulle voorveronderstellings wat as vanselfsprekend aanvaar is. Hy het die wêreld omgekeer ten opsigte van sosiale, politieke, godsdienstige en ekonomiese aangeleenthede deur 'n wêreld voor te hou wat anders is as die wêreld van daardie tyd en ook anders is as ons huidige wêreld is. Binne hierdie wêreld wat Hy voorgehou het, geniet versoening prioriteit bo wraak, vroue word nie langer as objekte of eiendom behandel nie, liefde vir vyande en nie-geweldadige weerstand vervang geweldadige oorheersing oor ander, godsdienstige praktyke is nie langer 'n bron vir kompetisie en voorrang bo ander nie en die begeerte na rykdom nie langer die motiverende dryfkrag vir die lewe nie (2012:119).

Jesus was dus ontwrigtend deur die manier waarop Hy grense oorgesteek en aan strikvrae ontglip het asook deur die gelykenisse wat Hy vertel het en sy prediking. Vanuit hierdie ontwrigting is hoorders telkens opgeroep om op 'n nuwe manier na die wêreld te kyk en uiteindelik ook anders daarin te leef. So 'n nuwe manier van kyk na die wêreld is van besondere belang wat die bevraagtekening van waardes betref. Wat laasgenoemde betref, bestaan daar nie maklike antwoorde nie, maar 'n proses van onderskeiding is nodig waartydens ontwrigting onvermydelik is. Sodanige ontwrigting was egter kenmerkend van Jesus se bediening. Hierdie ontwrigting kan egter maklik misgelees word indien daar net op Jesus as Verlosser van sonde gefokus word. Daar word vervolgens aandag gegee aan die prediking van Paulus wat ook deur ontwrigting gekenmerk word.

7.8 Paulus se verkondiging van die kruis

Paulus het die kruis verkondig binne die Romeinse Ryk waar daar 'n kultuur geheers het wat gekenmerk is deur wysheid, eer en mag (2012:20). Binne daardie kultuur is die kruis beskou as iets skandaligs waaroor daar nie in goeie geselskap gepraat is nie. Dit was die straf vir lae, veragtelike mense wat perke oorskry het (2012:23). Die idee van 'n gekruisigde Christus kon nie in oorweging geneem word deur die teologiese, filosofiese, politieke en kulturele verbeeldings van daardie tyd nie. Dit was eerder 'n godslasterlike paradoks wat as dwaasheid of selfs as malligheid afgemaak kon word (2012:20). Paulus se verkondiging van die

gekruisigde Christus het dus die bestaande orde ontwig en daardeur is 'n liminale ruimte geskep waarin nuwe persepsies vereis word en ook moontlik is. Binne hierdie ruimte moes mense leer om die wysheid en krag van God in die dwaasheid en swakheid van die kruis raak te sien (2012:22).

Dit wil dus voorkom dat Paulus se verkondiging van die gekruisigde Christus ontwigting ingehou het vanwaar daar 'n oproep uitgegaan het om anders te kyk na dit wat as veragtelik beskou is om God se teenwoordigheid en betrokkenheid daarby raak te sien. Sodanige ontwigting wat van besondere belang is wat betref die bevraagtekening van waardes wat tot die uitsluiting van sommige mense aanleiding gee, kan maklik misgelees word indien daar net op Christus as Verlosser van sonde gefokus word.

Net soos die ontwigtings betreffende Jesus se bediening en Paulus se prediking misgelees kan word, kan die verhale van slagoffers ook misgelees word binne die groter Bybelverhale waarin hulle voorkom. Daar word vervolgens aan sulke verhale van slagoffers aandag gegee.

7.9 Die verhale van slagoffers

Volgens Tribble (1984:3) was dit haar bedoeling om stories van wandade te interpreteer namens hulle vroulike slagoffers om sodoende die aandag te vestig op verwaarloosde geskiedenis sodat 'n verlede wat deur die hede beliggaam word, onthou word. Met hierdie bedoeling in gedagte, is aandag gegee aan die verhale van Hagar, Tamar, 'n naamlose byvrou wat verkrag en vermoor is en die dogter van Jefta.

Hagar se verhaal daag geloof uit, maar gee ook vorm daaraan. Haar verhaal beskryf onderdrukking in drie vorme, naamlik nasionaliteit, klas en geslag (1984:27). In die konfliktsituasie wat tussen haar en haar eienares, Sara, ontwikkel het, was Hagar van die begin af magteloos omdat God vir Sara ondersteun het. Terwyl Hagar op haar plek gehou is, is sy gebruik, misbruik en uiteindelik verwerp. As simbool van onderdrukking kan veral verwerpte vroue hulle stories in haar vind. Haar verhaal hou egter ook verrassende elemente in: Sy is die eerste persoon in die Bybel wat deur 'n goddelike boodskapper besoek is en die enigste persoon wat dit gewaag het om die naam te noem van die God wat met haar gepraat het. Sy is die eerste vrou in die geskiedenis van Israel wat 'n kind in die wêreld gebring het, die eerste vrou wat van God 'n aankondiging aangehoor het en die

enigste vrou wat die belofte van nakomelinge van God ontvang het. Sy is ook die eerste vrou wat oor haar sterwende kind huil. Sy is nie net die prototipe van spesiale moeders in Israel nie, maar van alle moeders in Israel (1984:28). Hagar verteenwoordig dus teologiese uitdagings wat nie buite rekening gelaat kan word nie (1984:29).

Die verhaal van Tamar is dié van 'n mooi, maagdelike prinses wie se lewe verwoes is deurdat sy deur Amnon, een van haar broers, verkrag en daarna verag is. Haar optrede en woorde het egter van gehoorsaamheid en wysheid getuig. Wat eersgenoemde betref, het sy die bevel van haar pa, koning Dawid, gehoorsaam toe hy haar aangesê het om vir Ammon brode te bak en voor te sit. Dit wil voorkom dat daar nie 'n besondere verhouding tussen Tamar en haar pa bestaan het nie en dat hy na die verkrachtingsinsident nie juis oor haar besorg was nie en dat simpatie met Amnon eerder die rede vir sy woede was (1984:53). Wat wysheid betref, kan Tamar beskou word as 'n beliggaming van die wysheid as suster wat 'n man van 'n slegte vrou af weghou waarvan daar in Spreuke 7:4-5 sprake is. Haar woorde voor en na die verkragting het van besondere wysheid getuig. Amnon laat hom egter nie deur hierdie wysheid beïnvloed nie, maar eerder deur die vindingrykheid van sy neef Jonadab (1984:56). Na aanleiding van hierdie insident, vra Tribble (1984:57) die volgende vraag uit medelye met Tamar:

If sister wisdom can protect a young man from the loose woman, who will protect sister wisdom from the loose man, symbolized not by a foreigner but by her very own brother? Who will preserve sister wisdom from the adventurer, the rapist with his smooth words, lecherous eyes, and grasping hands?

Die byvrou van die Leviet waarvan ons in Rigters 19 lees, is volgens Tribble (1984:80-81) die minste van al die karakters in die Bybel. Sy word nie deur die ander karakters in die betrokke verhaal of deur die verteller enigsins as mens beskou nie, maar eerder as eiendom en gereedskap. Sy is sonder naam, spraak, mag en vriende om haar by te staan of oor haar dood te treur. Sy is gevange gehou, misbruik, verkrag, gemartel, vermoor en in stukke opgesny. Uiteindelik was sy niks minder nie as die osse wat later deur Saul opgesny is in stukke wat deur die hele gebied van Israel versprei is as oproep tot oorlog. Haar verhaal leef

volgens Tribble (1984:87) steeds voort en die beste manier om dit ter harte te neem is om die hedendaagse werklikheid daarvan te bely en onself tot berou op te roep.

Die dogter van Jefta was die onskuldige slagoffer van die trouelose gelofte wat haar dwase vader afgelê het (1984:104). Haar dood was eerstens ontydig aangesien haar lewe beëindig is voordat die potensiaal daarvan ontvou het. Tweedens was dit 'n geweldadige vuurdood waarvoor haar eie vader verantwoordelik was. Derdens moes sy sonder nakomelinge sterf sodat die vervulling wat Hebreuse vroue gevind het deur kinders in die wêreld te bring, nie vir haar beskore was nie. Dit is haar ook nie gespaar om vooraf te weet watter ontydige, geweldadige dood sy sonder nakomelinge sou sterf nie. Anders as in die geval van Isak toe hy deur Abraham geoffer moes word, was daar in haar geval geen engel wat ingegryp het nie. Haar vader het die gelofte wat Hy afgelê het, nagekom presies soos hy gesê het sonder dat God of enige mens dit afgewys het (1984:105). Sy het nogtans 'n tradisie in Israel geword deurdat die jong vroue van Israel elke jaar vier dae oor haar dood getreur het (1984:106). Daar word nie in die Bybel enigsins verder van haar melding gemaak nie, maar haar vader word op meer as een plek ((1 Sam 12:11; Hebr 11:32-34) vereer ten spyte van dit wat hy aan haar gedoen het (1984:107-108). Alhoewel die dogter van Jefta nie die tragedie oorleef het nie, het sy 'n onmiskenbare simbool vir moedige dogters van trouelose vaders geword (1984:108).

Die voorafgaande vier verhale hou die moontlikheid in om iets van die werklikheid te reflekteer. Sodanige refleksies sal nie noodwendig verandering teweeg bring nie, maar dit kan bydra tot insig waardeur berou geïnspireer kan word om 'n nuwe begin vir sommige slagoffers moontlik te maak (1984:2). Dit is ontwrigtende verhale waaruit vrae en uitdagings voortvloei sonder dat daar by oplossings uitgekom word. Dit is verhale waarmee sommige mense dalk op so 'n manier kan identifiseer dat hulle daardeur gehelp kan word om uitdrukking te gee aan ervarings wat moeilik is om onder woorde te bring. Hierdie verhale oor mense wat deur ander gebruik is en in die proses ook misbruik is, behoort myns insiens ook daartoe by te dra om die klem op bruikbaarheid wat dikwels in die kerk aanwesig is, te bevraagteken.

7.10 Konkluderende opmerkings en sleutelbeskrywing

In die voorafgaande afdelings is aangetoon dat ten spyte van die feit dat die Bybelteks met versigtigheid benader moet word weens die afstand tussen die huidige leser en die ontstaanskonteks van die teks asook weens spanning tussen verskillende tekste, die tekste nogtans moontlikhede inhou vir die hedendaagse tyd. Hierdie moontlikhede sluit troos in asook woordeskat waardeur getraumatiseerdes gehelp kan word om uitdrukking te gee aan dit waarvoor hulle nie woorde kan vind nie. Verder is daar sprake van ontwrigting wat by tekste voorkom waardeur lesers uitgenooi word om op nuwe maniere na die werklikheid te kyk sodat hulle uiteindelik anders kan leef. Ten opsigte van sodanige ontwrigtings word daar nie by oplossings of afsluiting uitgekom nie, maar dit word aan die leser oorgelaat om self die nodige te onderskei. Die volgende opmerking deur William Sloane Coffin soos aangehaal deur Long (1989:185) word in die lig hiervan as van besondere belang geag:

It is a mistake to look at the Bible to close a discussion; the Bible seeks to open one. ... The Bible is no oracle to be consulted for specific advice on specific problems; rather, it is a wellspring of wisdom about the ambiguity, inevitability, and insolubility of the human situation. ... The Bible makes us comfortable with struggle but uneasy with success.

Dit wil voorkom dat die bevraagtekening van waardes nie maar net 'n moontlikheid is wat die Bybelteks inhou nie. Bevraagtekening van waardes is eerder 'n wesenlike kenmerk van die aard van die Bybelteks en juis daarom hou die teks soveel moontlikhede in.

Teen hierdie agtergrond word die volgende sleutelbeskrywing voorgestel: *Die Bybel is 'n versameling van tekste met oorsprong in die antieke wêreld sodat hulle met versigtigheid benader moet word, maar wat nogtans vir die hedendaagse tyd moontlikhede inhou namate die Gees deur hierdie tekste werk om mense te troos, maar ook om hulle op ontwrigtende wyses te konfronteer om hulle daardeur uit te nooi om anders na die werklikheid te kyk sodat hulle uiteindelik ook anders kan leef.*

Wat betref troos en woordeskat waardeur mense gehelp word om uitdrukking te gee aan dit waarvoor hulle nie woorde kan vind nie, glo ek dat die Gees deur die Bybelse tekste kan werk op maniere wat nie noodwendig ooreenstem met dit wat die outeur aanvanklik in

gedagte gehad het nie. Wat betref konfrontasie en die uitnodiging tot nuwe persepsies wat daarmee gepaard gaan, glo ek dat elke gelowige die geleentheid moet kry om uitdrukking te gee aan die betekenis wat die tekste vir hom/haar aanneem sodat ander krities daarop kan reageer as deel van 'n proses van onderskeiding wat onvermydelik is. Dit wil verder voorkom dat dit nie in ooreenstemming met die aard van die Bybelteks is om hierdie teks te gebruik om waarhede te probeer vasmaak nie, maar dat daar tog in hierdie rigting geneig word deur die manier waarop die Bybel soms gebruik word om sekere verwagtings as norm voor te hou. Indien laasgenoemde die geval is, is dit belangrik dat al die kontekste wat by die leesproses betrokke is, genoegsaam verreken moet word. Ek twyfel egter of daar ooit by 'n punt uitgekom kan word waar daar met sekerheid gesê kan word dat alle kontekste wat by die leesproses betrokke is, genoegsaam verreken is. In die lig hiervan vind ek die manier waarop Bybeltekste gebruik word tydens strategiese benaderings (waaraan in hoofstuk 4 aandag gegee word) om sekere verwagtings as norm voor te hou, bevraagtekenbaar. Dieselfde kan gesê word van die geanaliseerde preke en dagstukkies waaraan in hoofstuk 3 aandag gegee word.

In sommige van die voorafgaande afdelings is gewys op die moontlikheid dat sekere moontlikhede wat die Bybelteks inhou, gemis kan word weens die feit dat oormatige klem op verlossing van sonde geplaas word. Dankbaarheid vir die verlossing word volgens my oordeel dikwels sterk gekoppel aan bruikbaarheid en maniere van wees wat bruikbaarheid bevorder. Sodanige klem op bruikbaarheid neem dikwels in preke 'n oorheersende plek in in die vorm van verwagtings wat die gemeente se bedieningstrukture tot voordeel behoort te strek. Op hierdie manier word daar van die moontlikhede wat die Bybeltekste inhou, weinig tot hulle reg gebring in baie preke. Verchristelikde selfhelp-take waarvan daar sprake was by sommige van die preke en dagstukkies wat geanaliseer is (vgl afdeling 4.5), dra myns insiens ook nie daartoe by om die moontlikhede wat die Bybelteks inhou, tot hulle reg te laat kom nie.

7.11 Implikasies vir prediking

Alhoewel menslike prosesse 'n belangrike rol gespeel het by die totstandkoming van die Bybelse tekste, bied hierdie tekste nogtans die grond vir 'n ontmoeting met God. Die Bybelteks het dus 'n goddelike dimensie en 'n menslike dimensie wat in balans gehou moet

word tydens prediking. Oorbeklemtoning van die menslike dimensie kan meebring dat die prediking en erediens so familiêr raak dat ons niks meer transedents verwag nie. Oorbeklemtoning van die goddelike dimensie kan weer meebring dat die voer so hoog opgehang word dat ons geen sinvolle verbande meer met die werklike lewe kan trek nie en dus nie meer verwag om God se hier en nou in ons werklikheid te bespeur nie (vgl Cilliers 2008:71). Dit kan selfs gebeur dat die twee dimensies van die Skrif so uitmekaar gehaal word dat die Bybel hanteer word as 'n tydlose versameling van woorde uit die hemel waarmee 'n kontrolelys vir innerlike, godsdienstige evaluering gebied word waardeur geen mens getroos kan word nie (vgl Cilliers 2004:102).

Die Bybelse tekste bied 'n rykdom van beelde wat mense in hulle diepste nood skilder, maar ook God metafories uit-beeld. Dit is onder meer die taak van prediking om hierdie noodsaaklike en lewensveranderende beelde vir die mense van ons tyd te herwin, te vertaal en te ver-beeld (2004:218). Ons benader dus die Skrif met die oog op die beelde van die evangelie om hulle in verband te bring met die beelde van ons samelewing en die wêreld waarin ons ons bevind. Predikers moet dus in die wêreld van die teks en van die lewe inklim om die dominante beelde in elkeen werklik raak te sien en te verstaan (2004:222).

Bybelse prediking gebeur volgens Long (1989:48) wanneer die prediker biddend na die Bybel gaan om namens die gemeente te luister na die teks en dan namens Christus praat oor wat gehoor is. Die prediker moet egter nie vooraf besluit wat tydens die preek gesê gaan word nie, maar die teks toelaat om ons te verras, selfs al word ons verwagtings geskend (1989:58). Alhoewel kommentare 'n belangrike funksie het om te vervul tydens die luisterproses, kan moontlikhede wat die teks inhou, gemis word indien die prediker die kommentare raadpleeg voordat daar allerlei vrae omtrent die teks gevra is (1989:67). Die woord wat die prediker tydens die luisterproses hoor, kan vertroostend wees, maar dit kan ook veroordelend wees. Dit mag vrae beantwoord, maar dit kan ook ons vrae bevraagteken. Die woord mag vir ons 'n vreugdevolle tuiskoms inhou, maar dit kan ons ook dieper die wildernis inroep. Die prediker moet egter die waarheid praat omtrent die woord wat gehoor is (1989:57).

Daar bestaan volgens Long (1989:62-64) vier basiese maniere waarop die Bybelteks vir 'n preek gekies word: Die eerste manier wat as *lectio continua* bekend staan en hedendaags

selde gebruik word, behels dat daar teks-vir-teks deur elke boek van die Bybel gewerk word. Tweedens is daar die moontlikheid dat daar van 'n leesrooster gebruik gemaak word en derdens is daar die moontlikheid dat daar gewerk word volgens 'n plan wat vir die gemeente opgestel is. Laastens is daar die moontlikheid dat die prediker self die keuse maak. Hierdie moontlikhede het almal sekere voordele en nadele. Indien daar van enige van die laasgenoemde drie moontlikhede gebruik gemaak word, bestaan daar nie net die moontlikheid dat daar oor sekere tekste nooit gepreek word nie, maar ook dat sekere Bybel-gedeeltes nooit deur 'n prediker gelees word nie sodat die spanning en dialoog tussen tekste en ook sekere stilgemaakte en gemarginaliseerde stemme in die teks vir die prediker verlore gaan. Prediking bied egter juis kragtige maniere om stilgemaakte en gemarginaliseerde stemme uit vergetelheid terug te bring. Die stories wat deur hierdie stemme vertel word, kan van groot nut wees om ons te leer om anders oor God te dink en om met nuwe oë te kyk na mense wat in hulle eie gemeenskappe vergeet of misgekyk is (vgl Claassens 2012:93). Daarom is ek van mening dat indien daar gebruik gemaak word van enige van die laasgenoemde drie moontlikhede waarvolgens Bybeltekste vir preke gekies kan word, die prediker deurentyd besig moet wees met 'n proses waartydens daar oor 'n tydperk deur die hele Bybel gelees word. Sodoende behoort die prediker bewus te bly van spanning en dialoog tussen tekste en van stilgemaakte en gemarginaliseerde stemme in die teks. In gevalle waar daar van 'n leesrooster of gemeentepan gebruik gemaak word, behoort ruimte gelaat te word vir afwykings en aanpassings indien die prediker verras is deur iets wat in die Bybel raakgelees is.

Daar word in afdeling 6.4 op twee tipes strategieë gewys: Die een tipe is dié wat op spesifieke verwagtings afstuur en die ander tipe is dié wat die normale gang van sake ontwrig en mense uitnoodig tot nuwe persepsies van die werklikheid en om nuwe moontlikhede te onderskei. Dit wil voorkom dat laasgenoemde tipe strategie die moontlikhede wat die Bybeltekste inhou, beter tot hulle reg laat kom as wat die geval is by die eersgenoemde tipe strategie. Aangesien die tweede tipe strategie dus meer wenslik is, behoort 'n preek nie 'n finaal afgeronde produk te wees nie, maar preke moet eerder gesien word as 'n proses wat baie aanhakupunte het (vgl Cilliers 2004:92). Preke behoort ten doel te hê om mense op hulle eie lewens te laat reflekteer op nuwe maniere wat deur die evangelie gebied word (vgl Craddock 1979:73). 'n Preek behoort ook gesien te word as deel van

voortgaande dialoog in die gemeente (vgl Pieterse 2001 a: 102). Dit sal strydig wees met die aard van die Bybel en die moontlikhede wat die tekste inhou indien 'n prediker tydens 'n preek die laaste sê probeer hê en hom/haar daarvoor op die Bybel beroep.

7.12 Samevatting

Hierdie hoofstuk is benader vanuit vrae wat vroeër tydens die studie opgeduik het: die vraag na 'n Skrifbeskouing wat mag konfronteer eerder as om by te dra tot onvanpaste uitoefening van mag en die vrae omtrent moontlikhede vir die gebruik van die Skrif om waardes te bevraagteken en slagoffers pastoraal te begelei.

Daar is in hierdie hoofstuk aangedui dat die Bybelteks vol is van ontwrigtende elemente wat die normale gang van sake bevraagteken en mense uitnooi om op nuwe maniere na die werklikheid te kyk en nuwe moontlikhede te onderskei. In hierdie opsig is die Bybelteks van belang vir die konfrontasie van mag en die bevraagtekening van waardes. Die ontwrigtende elemente kom onder andere voor by die lament en verhale van slagoffers wat verder ook woordeskat en verhale om mee te identifiseer bied waardeur slagoffers gehelp kan word om uitdrukking te gee aan ervarings wat moeilik onder woorde te bring is.

Dit wil egter voorkom dat die moontlikhede wat die Bybelteks inhou, dikwels nie tot hulle reg gebring word nie weens oormatige klem op verlossing van sonde, dankbaarheid vir verlossing wat aan bruikbaarheid gekoppel word en verchristelikde selfhelp-take waarvoor daar telkens met 'n seleksie van tekste gewerk word. Dit is egter belangrik dat die hele Bybel gelees moet word met openheid en verwagting om deur die teks verras te word en met sensitiwiteit vir gemarginaliseerde en stilgemaakte stemme in die teks.

Daar is ook in hierdie hoofstuk aangedui dat die tipe strategie by preke wat die moontlikhede wat die Bybelteks inhou die beste tot hulle reg laat kom, is nie die tipe strategie wat op spesifieke verwagtings afstuur nie, maar eerder die tipe strategie wat die normale gang van sake ontwig en mense uitnooi om op nuwe maniere na die werklikheid te kyk en nuwe moontlikhede te onderskei. Daar word in afdeling 4.5 daarop gewys dat strategieë van die tipe wat op spesifieke verwagtings afstuur wel dikwels by preke aangetref word en dat dit dalk toegeskryf kan word aan die feit dat predikers hulle identiteit verstaan in terme van 'n bestuursfunksie wat vervul moet word. Aangesien 'n ander tipe strategie

egter meer wenslik is, hou dit implikasies in vir predikers se verstaan van hulle identiteit waaraan in die volgende hoofstuk aandag gegee word.

Hoofstuk 8: Kwesbare predikers wat spreek tot en namens kwesbare mense

8.1 Inleiding

Hierdie hoofstuk is die laaste van vier hoofstukke waarin daar aandag gegee word aan die normatiewe taak as deel van die prakties-teologiese ondersoek wat gedoen word. In hierdie hoofstuk val die klem op predikers se verstaan van hulle identiteit en daar word veral aandag gegee aan kwessies rakende predikers se gesag te midde van hul eie en ander se kwesbaarheid.

Daar word in hoofstuk 4 gewys op die moontlikheid dat predikers hulle identiteit kan verstaan in terme van 'n bestuursfunksie wat vervul moet word. Sodanige identiteitsverstaan wat min ruimte laat vir kwesbaarheid, is ingebed in sekere Godsbeskouings en opvattings omtrent 'n gemeente wat aanleiding gee tot sekere maniere van Skrifgebruik. In die voorafgaande drie hoofstukke is egter aandag gegee aan ander moontlikhede ten opsigte van Godsbeskouings, opvattings oor 'n gemeente en maniere van Skrifgebruik as dié wat daartoe bydra dat predikers hulle identiteit in terme van 'n bestuursfunksie behoort te verstaan. In die lig van die moontlikhede wat in die voorafgaande hoofstukke ondersoek is, word daar in hierdie hoofstuk aandag gegee aan maniere van identiteitsverstaan wat vir predikers se kwesbaarheid ruimte laat. Daar word veral aandag gegee aan metafore wat van belang is wat betref predikers se gesag te midde van hul eie en ander se kwesbaarheid. Hierdie metafore bied alternatiewe vir die idee van die prediker as bestuurder wat 'n motiverende funksie moet vervul en 'n bemerkbare aanwins vir die gemeente moet wees.

Die metafore waaraan aandag gegee word, is dié van getuie, pastor, dienskneg-leier, hofnar en digter. Met inagneming van hierdie metafore word daar uiteindelik 'n sleutelbeskrywing geformuleer na aanleiding van konkluderende opmerkings en daar word ook gepoog om nuwe lig te werp op die bestuursfunksie wat 'n prediker behoort te vervul voordat daar aandag gegee word aan sekere verdere implikasies vir prediking.

8.2 Predikers se gesag en kwesbaarheid

Een van die grootste vrese wat enige prediker moet hanteer, is volgens De Klerk & De Wet (2008:80) die moontlikheid dat sy (of haar) geloofwaardigheid deur hoorders betwyfel mag

word en hy (of sy) alle gesag in die proses mag verloor. Sodanige vrees kan myns insiens daartoe aanleiding gee dat predikers dit nodig mag vind om oor te neem waar die teks en God self nie meer werkzaam is nie om gevolge in te hou wat soos volg deur Cilliers (2004:227) beskryf word:

Daarom presenteer die prediker homself of haarself as een wat nie swak kán wees nie, nie swak dūrf wees nie, as een wat in sy of haar eie persoon aan al die eise van die Bybelteks voldoen het, wat voor die gemeente staan as die klinkklare voorbeeld van iemand wat kon doen waartoe die preek die gemeente oproep. Die ervaring van die prediker moet dan die hoorders motiveer om te reik na die onmoontlike, om hulle in te span om op 'n soortgelyke standaard te kom.

Dit sal myns insiens veral nodig wees vir predikers om op so 'n manier oor te neem in gevalle waar die prediker sy/haar identiteit verstaan in terme van 'n bestuursfunksie wat vervul moet wat verder impliseer dat die prediker 'n motiverende funksie moet vervul en terselfdertyd 'n bemarkbare aanwinst vir die gemeente moet wees. Daar word in afdeling 4.5 beweer dat sodanige identiteitsverstaan daartoe bydra dat daar dikwels tydens prediking op spesifieke verwagtings afgestuur word wat meestal sodanig is dat hulle die gemeente se bedieningstrukture tot voordeel behoort te strek. Daar word egter in afdeling 7.11 genoem dat dit meer wenslik is dat preke hoorders moet uitnoui tot nuwe persepsies en om nuwe moontlikhede te onderskei wat daarop neerkom dat preke deur die hoorders voltooi moet word. Veranderinge wat nodig is om aan laasgenoemde verwagting te kan voldoen, mag volgens Craddock (1979:31) vir baie predikers radikaal en pynlik wees aangesien veranderinge vereis word wat betref beelde van die prediker en van wat hy (of sy) tydens 'n preek doen. Die blootstelling wat deur die betrokke verwagting meegebring word, mag deur sommige predikers ervaar word as 'n verlies aan gesag.

Volgens Farmer (1953:86-87) behoort gesag nie afwesig te wees tydens prediking nie, maar daar behoort gevra te word watter tipe gesag gepas is. Die tipe gesag wat volgens Farmer (1953:90) gepas is tydens prediking is gesag wat gekenmerk word deur oortuiging en vertroue waarby respek vir hoorders sowel as die nederigheid van 'n sondaar nie ontbreek nie en wat nie op 'n dogmatiese wyse oor mense heers nie, maar ook nie deur nederigheid

en aarseling verswak is nie. Die kwaliteit van die prediker se geestelike lewe en 'n lewe van nederigheid saam met God in Christus is van deurslaggewende belang wat betref die tipe gesag wat tydens prediking gepas is. Daarmee saam behoort in gedagte gehou te word dat 'n enkele preek maar 'n klein deeltjie is van die totale bediening van prediking wat op sy beurt weer 'n klein deeltjie uitmaak van die totale getuigenis van die Christelike kerk. Sodoende behoort predikers die ruimte te hê om by tye gebrekkige insig, huiwering, twyfel en vrees te bely om daardeur te laat blyk hulle saam met die gemeente leerders en reisigers is (1953:90-91).

Volgens Cilliers (2004:230) staan of val die gesag van die prediker met die gesag van die Skrif. In die vorige hoofstuk word aangedui dat die gesag van die Skrif nie daarin geleë is dat absolute waarhede en norme voorgehou word nie, maar eerder moontlikhede waardeur mense uitgenooi word tot nuwe persepsies en om nuwe moontlikhede te onderskei. In die lig hiervan wil dit voorkom dat predikers se gesag nie daarop neerkom dat hulle in 'n posisie verkeer om absolute waarhede en norme voor te hou nie, maar eerder om op grond van die moontlikhede wat die Bybelteks bied, mense uit te nooi om die werklikheid op nuwe maniere waar te neem en nuwe moontlikhede te onderskei. Die gesag van die Skrif is nie sodanig dat predikers op grond daarvan die laaste woord kan spreek nie en dit plaas predikers in 'n kwesbare posisie.

Alhoewel predikers se bediening geskied met die gesag van Jesus Christus wat impliseer dat hoorders hulle behoort te sien as mense deur wie God spreek, behoort dit volgens De Klerk en De Wet (2008:79) vir hoorders duidelik te wees dat predikers net so kwesbaar soos ander mense is ten opsigte van wat die Woord van God openbaar. Die prediker behoort weg te wys van homself (of haarself) na die Lam van God deur Christus se gesindheid van nederigheid uit te straal deur self-opofferende diens. Die openheid van saam met Christus gekruisig te wees, is van deurslaggewende belang ten opsigte van die manier waarop die prediker homself (of haarself) aanbied tydens 'n preek. Slegs binne die openheid van 'n homiletiese styl wat deur die kruis gevorm is, kan predikers hulle kwesbaarheid kommunikeer aan kwesbare hoorders by wie daar 'n desperate behoefte is aan die helende lig wat uitstraal vanaf die Son van Geregtigheid (2008:81). Die homiletiese posisie van predikers plaas hulle nie in onaantasbare posisie nie, maar juis in die geledere van die nederigste van die nederiges, die armstes van die armes en die mees kwesbare mense in die

samelewing aangesien dit die beste posisie is vanwaar die grootheid van God se genade waardeer en gepreek kan word (2008:79).

Predikers wat deur die kruis in die teks geraak is (vgl Cilliers 2004:231), wat saam met Christus gekruisig is en daarom identifiseer met die kwesbares met wie Hy geïdentifiseer het, is bekleed met gesag om namens Christus te praat. Sodanige gesag lê daarin dat die prediker as mens nie self kan nie, maar omdat God in hom/haar werk, kan hy/sy (2004:191). Hierdie tipe gesag word nie bedreig deur die feit dat predikers kwesbare mense is nie, maar kom juis tot sy reg omdat predikers kwesbare mense is wat met ander kwesbares kan identifiseer. Daar word vervolgens aandag gegee aan 'n aantal metafore wat van belang is wat betref predikers se gesag te midde van hul eie en ander se kwesbaarheid.

8.3 Metafore wat help met die verstaan van predikers se identiteit

Die handelinge van 'n prediker tydens 'n preek is volgens Long (1989:24) ingebed in 'n raamwerk van self-verstaan wat daarop neerkom dat daar by predikers beelde bestaan wat nie net predikers se aard en rol beskryf nie, maar wat ook alle ander deurslaggewende aspekte van prediking omsluit. Alhoewel predikers dikwels nie van die bestaan van hierdie beelde bewus is nie, oefen die beelde nogtans 'n groot mate van beheer uit oor die patrone en praktyke van die prediker se bediening.

Daar is 'n aantal metafore wat van nut is om predikers met die verstaan van hulle identiteit te help. Daar word vervolgens aandag gegee aan sommige van hierdie metafore met die doel om alternatiewe te identifiseer vir die beeld van die prediker as bestuurder wat, waarskynlik onbewustelik, op 'n prediker se self-verstaan 'n invloed kan uitoefen om sodoende by te dra tot sekere ongewenste tendense wat soms by preke aangetref word.

8.3.1 Die getuie-metafoor

Die beeld van die prediker as getuie plaas volgens Long (1989:44) op 'n besondere manier klem op die gesag van die prediker. As getuie, is die prediker nie gesaghebbend op grond van mag of posisie nie, maar eerder op grond van iets wat die prediker deur die Skrif gesien of gehoor het. 'n Prediker verkry verder gesag deurdat 'n geloofsgemeenskap hom/haar geïdentifiseer het as iemand wat geroep is om te preek en hom/haar daarom vir die

doeleindes van prediking afgesonder het. Die prediker moet *na* die lede van hierdie gemeenskap kan luister sodat hy/sy ook *namens* hulle kan luister.

Die prediker moet uiteindelik getuienis aflê omtrent die ontmoeting wat hy/sy namens die gemeente met God gehad het (1989:45). Predikers word geroep om getroue getuies te wees wat deur die Bybelteks en die God van die teks aangespreek, geraak, gekwes, gebreek en vertroos is en daarom nie anders kan as om daarvan te getuig nie (vgl Cilliers 2004:192). In die proses getuig die prediker van 'n evangelie wat groter is as sy/haar ervaring daarvan. Die getuienis wat deur die prediker gelewer word, is nie 'n neutrale getuienis nie, maar die getuienis word noodwendig beïnvloed deur die posisie wat die prediker binne 'n bepaalde geloofsgemeenskap inneem (vgl Long 1989:46).

Daar betaan egter die moontlikheid dat die waarheid wat deur 'n getuie vertel word, deur mense verag kan word om vir die getuie lyding in te hou (1989:43-44). As getuie, is die prediker dus kwesbaar weens die moontlikheid dat die waarheid waaroor getuienis afgelê word, so deur mense verwerp kan word dat dit vir die prediker lyding kan inhou.

Die getuie-metafoor word voorgestel na inagneming van die sterk en swak punte van drie prominente metafore, naamlik dié van boodskapper, pastor en storieverteller (1989:24-41). Die pastor-metafoor is die een van hierdie drie wat, weens twee redes, vir die doeleindes van hierdie studie as van belang geag word: Eerstens word die metafoor as van belang geag weens die rol wat prediking in 'n pastorale sin behoort te vervul (vgl afdeling 6.4). Tweedens word hierdie metafoor as van belang geag aangesien daar verdere metafore bestaan om pastorale identiteit mee te beskryf waarvan sommige ook van belang is wat betref predikers se gesag te midde van hul eie en ander se kwesbaarheid.

8.3.2 Die pastor-metafoor

Volgens Long (1989:33) is een van die tekortkominge van die pastor-metafoor die feit dat die fokus op situasies waar mense pyn ervaar en hulp benodig, daartoe aanleiding kan gee dat daar, ten koste van die missie van die kerk, vergeet word van sterktes wat mense na die kerk bring. Ek is egter van mening dat die omgekeerde dikwels in die praktyk gebeur. Daar word volgens my oordeel dikwels tydens prediking so op 'n missie en veronderstelde sterktes gefokus dat die pyn en nood van sommige mense heeltemal buite rekening gelaat

word. Daarom is ek van mening dat die pastor-metafoor 'n belangrike regstellende funksie het om te vervul ten opsigte van predikers se verstaan van hulle identiteit.

As pastor, is die prediker daarop ingestel om by hoorders veranderinge te bewerkstellig wat hulle tot voordeel behoort te strek en om hulle te help om sin te maak van hulle lewens en om meer verantwoordelik te leef. Daar word erns gemaak met die behoeftes van hoorders sodat daar met inagneming van daardie behoeftes, gepoog word om hulp te bied deur met die evangelie tussenbeide te tree (1989:31). In pastorale prediking word hoorders se behoeftes, hunkeringe en gebrokenheid nie beskou as irrelevant of as hindernisse vir die prediking van die evangelie nie, maar juis as plekke waar die genade van God ontdek kan word (1989:33).

Die pastor-metafoor laat ruimte vir kritiese denke ten opsigte van watter benaderings en strategieë vir prediking meer effektief as ander is (1989:32). Dit wil egter voorkom dat die betrokke metafoor ondersteuning kan verleen aan benaderings en strategieë waardeur die indruk geskep word dat die evangelie 'n voltooiende produk is wat gereed is vir aanwending sodat ons maar net nodig het om die evangelie toe te pas om oplossings vir enige probleem te vind (1989:34). Die betrokke metafoor hou verder die risiko in dat die evangelie tot slegs 'n hulpbron vir menslike groei afgeskaal kan word (1989:35). Dit wil dus voorkom dat die pastor-metafoor die moontlikheid inhou om daartoe by te dra om die voorkoms van verchristelike selfhelp-take in preke te bevorder. Dit hoef egter nie noodwendig die geval te wees nie, mits predikers in gedagte hou dat daar nie in elke situasie 'n pastorale woord gesprek kan word om die lewe beter of meer hanteerbaar te maak nie sodat daar soms maar net gewys kan word op die trou van God en die toekoms wat aan Hom behoort (1989:34-35).

Dit wil verder voorkom dat die pastor-metafoor kan bydra tot maniere van Skrifgebruik waartydens die Skrif gebruik word om insigte te vind wat ondersteuning bied aan ons verstaan van die hedendaagse werklikheid, eerder as dat die Skrif ons verstaan van die werklikheid bevraagteken en uiteindelik herdefinieer (1989:35). Die pastor-metafoor is egter wel in ooreenstemming met die feit dat ons in die Skrif te doen het met die interaksie van die evangelie met die konkrete werklikhede van mense se situasies (1989:33).

Daar bestaan verdere metafore wat help om pastorale identiteit vanuit 'n teologiese perspektief te verstaan. Hierdie metafore sluit dié van herder en dienskneg asook die wysheidsmetafoor in (vgl Louw 1999:61-69). Eersgenoemde twee metafore kan gekombineer word tot die metafoor van 'n dienskneg-leier waaraan vervolgens aandag gegee word. Die wysheidsmetafoor sluit verwysings na die wyse dwaas in (1999:68) waarvan die hofnar 'n goeie voorbeeld is. Daar word aan laasgenoemde aandag gegee in die sub-afdeling wat volg na die volgende een.

8.3.3 Die dienskneg-leier-metafoor

Die dienskneg-leier-metafoor het 'n belangrike regstellende funksie om te vervul ten opsigte van drie versoekings waarmee predikers waarskynlik te doen sal hê indien hulle hul identiteit verstaan in terme van 'n bestuurs- en motiverende funksie wat vervul moet word terwyl hulle terselfdertyd 'n bemarkbare aanwinst vir die gemeente moet wees. Die eerste van hierdie drie versoekings is die versoeking om relevant te wees wat daarop neerkom dat daar daarna gestreef word om in beheer te wees ten einde 'n beduidende verskil te kan maak (vgl Nouwen 1989:17-20). Die tweede versoeking is dié om indrukwekkend te wees wat daarop neerkom dat buitengewone dinge alleen aangepak word om uiteindelik bewonder te kan word vir dit wat bereik is (1989:38-39). Die derde versoeking is die strewe na mag wat 'n maklike plaasvervanger vir liefde kan wees, veral in gevalle waar leiers sukkel om gesonde, intieme verhoudings op te bou en daarom eerder kies om beheer oor ander mense uit te oefen (1989:59-60).

Die dienskneg-leier is eerstens geroep om heeltemal irrelevant te wees met niks anders om te gee as sy/haar kwesbare self nie (1989:17). As kwesbare mens, moet so 'n leier die lig van Jesus laat val op die angste wat verskuil is agter die glans van sukses (1989:22). Om dit te kan doen, vereis dat die hart van God wat in Jesus vlees geword het, geken moet word deur Jesus (1989:25). Om Jesus se hart te ken, is dieselfde as om Hom lief te hê en sodanige liefde verdryf die strewe na beheer en sukses en vervang dit met die begeerte om God se liefde aan ander deur te gee (1989:27). Dit is nodig om tyd saam met God deur te bring en na sy stem te luister ten einde sy liefde aan ander te kan deurgee (1989:28-29).

Die dienskneg-leier is tweedens soos Petrus tot herderskap geroep (vgl Joh 21:15-17). Die tipe herderskap waarom dit hier gaan, is nie dié van 'n dapper herder wat alleen omsien

na 'n groot trop gehoorsame skape nie, maar gee eerder die gedagte deur dat bediening 'n gemeenskapservaring en ook 'n wedersydse ervaring is (1989:40). Die herder is dus nie geroep om buitengewone dinge alleen aan te pak nie en ook nie om op 'n professionele wyse in een rigting na kliënte om te sien nie, maar eerder om om te sien as sondige, gebroke, kwesbare broers en susters wat ken en geken word, wat sorg en versorg word, vergewe en vergewe word en liefhet en liefgehê word (1989:42-43). Indien die lede van 'n gemeenskap nie hulle herder kan ken en liefhê nie, kan herderskap maklik ontaard in 'n subtiele manier van magsuitoefening (1989:44). Daarom is dit nodig dat herders bereid moet wees om hulle eie gebrokenheid te bely en waar nodig vergifnis te vra van diegene wat deur hulle bedien word (1989:46).

Die dienskneg-leier is derdens geroep tot leierskap van magteloosheid en nederigheid in navoring van die voorbeeld wat gestel is deur Jesus Christus as die Lydende Kneg van God (1989:63). Daarom moet die dienskneg-leier bereid wees om gelei te word na onbekende plekke waarheen hy/sy eerder nie sou wou gaan nie wat die moontlikheid van pynlike ervarings inhoud (1989:62). Volgehoue teologiese refleksie is nodig vir die leier om te kan onderskei waarheen hy/sy gelei word (1989:65).

In die pastoraat gee die dienskneg-metafoor die gedagte van offervaardigheid en die identifikasie met die lydende mens in nood deur (vgl Louw 1999:64). Sodanige identifikasie met die lydende mens is ook vir die prediking van belang. Predikers se identifikasie met kwesbare mense kan egter nie afgeskaal word tot blote verbeelding van wat dit beteken om in 'n kwesbare posisie te wees terwyl die prediker in sy/haar gemaklike bly nie. As kwesbare, moet die prediker persoonlike kontak maak met ander kwesbare mense ten einde hulle pyn te kan voel en vervul te word met ywer om reg te laat geskied aan diegene wat weens onreg gemarginaliseer en vervreem is (vgl De Klerk & De Wet 2008:79-80).

Predikers wat daarmee erns maak om kontak te maak met die mees kwesbares in die samelewing, sal egter in baie gevalle nie net met sulke mense te doen kry nie, maar dikwels ook met die invloedrykes. In hierdie opsig is die prediker in 'n posisie om grense oor te steek soos wat dit die geval is met die hofnar wat ter sprake is by die metafoor waaraan vervolgens aandag gegee word.

8.3.4 Die hofnar-metafoor

Die hofnar-metafoor het myns insiens 'n regstellende funksie om te vervul ten opsigte van die tipe strategie wat aangetref word by preke waartydens daar afgestuur word op spesifieke verwagtings wat waarskynlik die gevolg is van die feit dat predikers, bewustelik of onbewustelik, hulle identiteit verstaan in terme van 'n bestuursfunksie wat vervul moet word. Daar word teen die einde van die vorige hoofstuk daarop gewys dat die moontlikhede wat die Bybelteks inhou, beter tot hulle reg gebring word deur strategieë waartydens die normale gang van sake ontwig word en hoorders uitgenooi word om die werklikheid op nuwe maniere waar te neem en nuwe moontlikhede te onderskei. Dit wil voorkom dat die hofnar-metafoor laasgenoemde tipe strategie by preke behoort te bevorder.

Die middeleeuse hofnar was 'n liminale figuur wat hom bevind het op die drumpel tussen die regeerder aan die een kant en die gewone mense en die gemarginaliseerdes aan die ander kant. Alhoewel die hofnar afkomstig was uit die geledere van die gewone mense of die gemarginaliseerdes, het hy toegang gehad tot die regeerder wat soms selfs meer na die hofnar geluister het as na sy eie raadgewers. Die hofnar se eiesoortige posisie het hom in staat gestel om die wêreld van die maghebbers te kritiseer. Weens die feit dat hy toegang tot die regeerder gehad het, het hy geweet wat vir maghebbers belangrik en vanselfsprekend is. Die hofnar se afkoms uit die geledere van die gewone mense of gemarginaliseerdes het hom egter in staat gestel om agter te kom wat deur die maghebbers as vanselfsprekend aanvaar is en gevolglik die nie-vanselfsprekende agter dit wat as vanselfsprekend aanvaar is en die onafgehandelde agter dit wat as afgehandel beskou is, uit te wys (vgl Campbell & Cilliers 2012:73).

Predikers behoort te wees soos die hofnar eerder as soos die regeerder wat onder meer beteken dat hulle nie bang moet wees om kwesbaar te wees nie (2012:161). Daarom behoort hulle meer dikwels aangetref te word in die nabyheid van diegene wat deur die wêreld as magteloos beskou word omdat hulle besef dat die sentrum waar God se wysheid en mag geopenbaar word, juis daar te vind is. Sodoende sal hulle nie net in staat wees om soos 'n hofnar die gemarginaliseerdes se stemme deur die invloedryke mense te laat hoor nie, maar ook om getuie af te lê omtrent die openbaring van God se teenwoordigheid in die geledere van die magteloses (2012:178-179). Op hierdie manier sal die prediker sekere

vanselfsprekenhede bevraagteken en sodoende die normale gang van sake ontwig en nuwe moontlikhede voorhou. Sodanige prediking kan egter nie gedoen word deur finale formulerings, voltooide beelde of rigiede gevolgtrekkings voor te hou nie (2012:165). Predikers wat hulle met die hofnar identifiseer, sal dus 'n ernstige Woord spreek, maar terselfdertyd besef dat hulle nie hulself te ernstig kan opneem nie (2012:161).

In gevalle waar die prediker daartoe bydra om invloedryke mense die stemme van gemarginaliseerdes te laat hoor, kan daar nie by die pyn en onreg in die wêreld verbygegaan word nie. Om terselfdertyd oop te wees vir die pyn en onreg in die wêreld en behoudend te wees ten opsigte van die genade van God, vereis volgens Brueggemann (1989:39) 'n digterlike benadering waaraan vervolgens aandag gegee word.

8.3.5 Die digter-metafoor

Met poësie bedoel Brueggemann (1989:3) taal wat beweeg en op die regte oomblik opspring om ou wêrelde met verrassing oop te breek. Die digter is 'n stem wat die gevestigde werklikheid omverwerp en nuwe moontlikhede by luisteraars uitlok. Prediking behoort 'n voortsetting te wees van hierdie gevaarlike, onontbeerlike spraakvorm wat in die Bybelteks aanwesig is (1989:4). Daar word vervolgens aandag gegee aan vier aangeleenthede waarvoor 'n digterlike benadering wenslik is.

Die eerste aangeleentheid is skuld en heling. Die waarheid omtrent skuld en heling soos ons dit binne die konteks van die evangelie ken, behels God se toorn en ang, die nodigheid van voldoening en die beëindiging van 'n oorblyfsel van pyn waaraan ons nie self 'n einde kan maak nie (1989:32-33). Weens die feit dat hierdie waarhede dikwels op verskillende maniere afgeskaal word om die evangelie sodoende van sy krag en dringendheid te ontnem²⁹, noem Brueggemann (1989:33) die volgende:

The truth of God's ways with the guilty is no common, routine reality. Our speech about it can be no common, routine speech, but must be utterly uncommon. That is why the claim for God requires poetic speech, speech

---

²⁹ Een van die maniere waardeur die betrokke waarhede afgeskaal word, is deur die perspektief van die romantiese sielkunde waarvolgens ons nie werklik skuldig is nie, maar net skuldig voel. 'n Ander manier van afskaling is die beskouing dat dit wat verkeerd is, reggestel kan word deur beter te vaar en deur verantwoordelike bydraes te lewer in die kerk, mark en akademie (vgl Brueggemann 1989:32).

that is costly and demanding. Such speech costs us. The reality costs those who listen and the God about whom we speak.

Die tweede aangeleentheid waarvoor 'n digterlike benadering wenslik is, is vervreemding en woede wat die gevolg is van die feit dat ons geïntimideer is om net te sê wat aanvaarbaar en veilig is en wat van ons verwag word. Daarom is daar dinge wat ons sou wou sê, maar wat dikwels onuitgesproke bly. Dit is onder meer die pyn wat deur ons ervaar word wat dikwels onuitgesproke bly (1989:44). Daarom is daar by ons die behoefte aan spraak en handeling waardeur ons opgeneem kan word in gemeenskap wat vir ons werklike seën inhou (1989:45). Brueggemann (1989:75-76) beskryf die prediker se rol in hierdie verband soos volg:

The work of the poet is to permit a fresh conversation among those who are too modern, too buoyant, too desperate, too obedient. The preacher starts again this other conversation. The preacher must play all the parts at the outset and give voice to all the voices. Preaching is to sound the sounds of pain, protest, and need. In a quick role change, the preacher also sounds the voice of the one who stands in solidarity with a sovereign "fear not." At the proper moment, but not too soon, the preacher sounds the praise; with the preacher, the whole church breaks out in lyrical praise, because the transformation wrought through this speech is too stunning to permit logical discourse or sober description.

Die derde aangeleentheid waarvoor 'n digterlike benadering wenslik is, is rusteloosheid en hebsug wat verband hou met 'n toestand van ongelyke verdeling van dit wat beskikbaar is. Binne 'n sekere gemeente kan daar mense wees wat deur hierdie toestand bevoordeel word, maar ook diegene wat slagoffers van dieselfde toestand is. Dit is nie net die prediker se taak om uit te wys dat hierdie toestand van ongelyke verdeling destruktiewe gevolge inhou nie, maar ook om alternatiewe wat lewe moontlik maak, duidelik uit te spreek (1989:84). Brueggemann (1989:107-108) noem die volgende in hierdie verband:

It is the poet who tries to penetrate to the underneath commitments that shape, permit and require obedience. These two commands converge in the invitation to yield. Sabbath is the practice of letting life rest safely in God's

hand. Not to covet is to live by the gifts given without yearning for more. To violate Sabbath and to covet is, in each case, to seize control of one's own life. ... Restlessness and greed are normative ways in the world but they are acts of unfaith. It is given to us in the gospel to know that another way is possible and mandated, both in the public arena and in our closer lives. That other evangelical way requires bold, poetic articulation to have any claim against the power of a deathly ideology that inundates us.

Die laaste aangeleentheid waarvoor 'n digterlike benadering wenslik is, is weerstand en loslating wat te doen het met die feit dat predikers nuwe moontlikhede moet spreek in situasies waar verdraaide godsdiens en dodelike ideologië saamwerk om menswees te vernietig (1989:112). Die verwagting om te konformeer ter wille van sukses, wat in groot ondernemings aan mense gestel word, is 'n prominente voorbeeld in hierdie verband (1989:124). Sodanige konformering gee dikwels daartoe aanleiding dat mense werk vir dinge wat nie bevredig nie, maar hulle eerder uitgeput en met groter honger laat (1989:122). Ander voorbeelde van ideologië wat 'n vernietigende uitwerking het, is dié van die outonomie van individue wat nie by enigiemand betrokke wil raak of enigiets van iemand wil ontvang nie en dié van magsinstellings wat glo dat hulle oor die vryheid beskik wat hulle toelaat om enigiets waartoe hulle in staat is, te doen (1989:125). Ten opsigte van sodanige ideologië noem Brueggemann (1989:140) die volgende:

The poet is always voicing an alternative that is subverting and inviting, nullifying and authorizing.

Dit blyk dus dat 'n digterlike benadering wenslik is ten opsigte van verskeie kwessies waarmee in 'n sukses-gedrewe samelewing te doen gekry word soos die toestand van ongelyke verdeling, isolasie weens onuitgesproke pyn waaraan 'n mens nie self 'n einde kan maak nie en die vernietigende effek wat ideologië op mense se lewens uitoefen. Daarom is ek van mening dat digterskap kan dien as verdere metafoor wat van nut kan wees wat betref predikers se verstaan van hulle identiteit. Hierdie metafoor bied ook 'n alternatief vir die idee van die prediker as bestuurder. Waar die bestuurder probeer om beheer uit te oefen ten einde gevestigde praktyke in stand te hou, daag die digter gevestigde praktyke uit terwyl alternatiewe moontlikhede uitgelok word. Weens die feit dat die digter gevestigde praktyke

uitdaag, verkeer die digter dikwels in 'n kwesbare toestand wat gewoonlik die gevolg is van identifisering met die kwesbares in die samelewing.

8.3.6 Konkluderende opmerkings en sleutelbeskrywing

Die gesag van die prediker het te doen met sy/haar roeping en die feit dat hy/sy iets gesien het waaroor getuienis afgelê moet word (vgl afdeling 8.3.1). Albei hierdie sake het myns insiens daarmee te doen dat die prediker deur die evangelie geraak is. Die prediker se roeping volg uit die feit dat hy/sy deur die evangelie geraak is en hierdie roeping plaas op die prediker die verantwoordelikheid om sekere dinge te doen sodat hy/sy voortdurend op nuwe maniere deur die evangelie geraak kan word en sodoende dinge raak te sien waaroor getuienis afgelê moet word. Hierdie verantwoordelikheid sluit onder meer in dat predikers aan die kwesbares in die samelewing blootgestel moet word aangesien sodanige blootstelling juis daartoe kan bydra dat die prediker op nuwe maniere deur die evangelie geraak word (vgl afdeling 8.3.4). Dit is egter nodig dat predikers bereid moet wees om gelei te word na onbekende plekke waarheen hulle eerder nie sou wou gaan nie ten einde op nuwe maniere deur die evangelie geraak te word (vgl afdeling 8.3.3). Predikers se identifisering met kwesbare mense, die manier waarop hulle deur die evangelie geraak word in die lig daarvan en die getuienis wat hulle moet aflê na aanleiding daarvan, kan alles daartoe bydra om predikers in 'n kwesbare posisie te plaas.

Tydens prediking behoort hoorders se behoeftes, hunkeringe en gebrokenheid nie beskou te word as irrelevant of as hindernisse vir die prediking van die evangelie nie, maar juis as plekke waar die genade van God ontdek kan word. Daarom behoort daar erns gemaak te word met die behoeftes van hoorders sodat daar met inagneming van daardie behoeftes, gepoog word om hulp te bied deur met die evangelie tussenbeide te tree (vgl afdeling 8.3.2). Die behoeftes van hoorders mag egter nie deur die prediker aangewend word om beheer oor die hoorders te verkry nie, maar die prediker moet eerder die lig van God se liefde daarop laat val (vgl afdeling 8.3.3). Die prediker behoort 'n stem te gee aan mense se pyn, nood en protes en God se betrokkenheid daarby en sy handeling daaromtrent so uit te spreek dat dit 'n vertroostende woord inhou (vgl afdeling 8.3.5). Die pyn, nood en protes van mense hou egter ook verband met realiteite soos 'n toestand van ongelyke verdeling en ideologië waardeur hulle menswees bedreig word (vgl afdeling 8.3.5). Ten opsigte hiervan

het predikers die taak om die nie-vanselfsprekende agter die vanselfsprekende en die nie-finale agter die finale uit te wys om sodoende 'n konfronterende woord te spreek (vgl afdeling 8.3.4). Die vertroostende en konfronterende woord wat predikers behoort te spreek, vereis van predikers 'n verbeeldingryke styl wat as digterlik beskou kan word en daarop neerkom dat gevestigde praktyke uitgedaag en nuwe perspektiewe by hoorders uitgelok word (vgl afdeling 8.3.5).

Die volgende sleutelbeskrywing word voorgestel in die lig van die voorafgaande: *Die prediker is 'n kwesbare mens wat op so 'n manier deur die evangelie geraak is dat hy/sy iets vertroostends en konfronterends te sê het wat op verbeeldingryke maniere gesê moet word ten einde daartoe te kan bydra om vars perspektiewe wat transformerende moontlikhede inhou, by ander uit te lok.*

Die bestuursfunksie wat die prediker behoort te vervul, gaan nie in die eerste plek om die uitoefen van beheer met die oog op instandhouding nie, maar eerder om 'n proses waartydens die prediker self voortdurend op nuwe maniere deur die evangelie geraak word. Die prediker is nie in beheer tydens hierdie proses nie, maar word voortdurend deur die Gees en deur ander mense gelei. Die bydraes wat in hierdie verband deur die kwesbares in die samelewing te lewer is, mag nie gering geskat word nie.

Daar bestaan die moontlikheid dat predikers 'n vertroostende woord kan spreek wat vir sommige mense motivering vir die lewe inhou. Sodanige motivering is egter slegs 'n moontlikheid en behoort nie in die eerste plek die bruikbaarheid van die individu binne die gemeente se bedieningstrukture ten doel te hê nie. Daar bestaan egter ook die moontlikheid dat dit vir predikers nodig mag wees om 'n konfronterende woord te spreek wat nie motiverend of bemerkbaar is nie. Die prediker behoort dus eerder 'n kwesbare, gebroke aanwys vir die gemeente te wees wat wel moontlikhede vir die gemeente inhou, maar sonder dat enige resultate in of deur die prediker gewaarborg kan word.

8.4 Verdere implikasies vir prediking

Prediking is nooit onbetrokke oordrag van kennis nie, maar 'n woord wat gebore is uit omgang en 'n ontmoeting met God (vgl Cilliers 2004:191). So 'n ontmoeting behoort namens die gemeente tussen die prediker en God plaas te vind (vgl afdeling 8.3.1). Afgesien

van die prediker se verhouding met God en dié met die self, is die prediker se verhouding met diegene vir wie daar gepreek gaan word, ook ter sake tydens die ontmoeting met God. Aangesien prediking behoort plaas te vind vanuit 'n ontmoeting waarby verskeie verhoudings ter sake is, is verhoudingsintegriteit van besondere belang vir prediking (vgl Cilliers 2004:192). Sodanige integriteit is myns insiens van besondere belang wat betref die prediker se verhouding met diegene met wie se gebrokenheid daar tydens prediking rekening gehou moet word en ook wat betref die prediker se verhouding met diegene wat tydens prediking gekonfronteer moet word.

Wat betref die prediker se verhouding met diegene met wie se gebrokenheid daar tydens prediking rekening gehou moet word, is dit belangrik om in gedagte te hou dat sulke mense agtergelaat en uitgesluit kan word indien die prediker net die taal van hoop ken, maar nie die taal van hooploosheid nie (vgl Andersen 2007:205). Daarom is dit belangrik om nie tydens prediking gevoelens van onwaardigheid as sonde of 'n gebrek aan vertroue in God af te maak nie en om nie God se liefde op so 'n manier te verkondig dat mense se verstaan van wie hulle is en wat hulle plek in die wêreld is, onveranderd gelaat word nie (vgl Lindhardt 2007:117-118).

Wat betref predikers se verhouding met diegene wat tydens prediking gekonfronteer moet word, is dit belangrik om in gedagte te hou dat prediking soos Cilliers (2004:199) dit stel, 'n speelse handeling is waarin die prediker kreatief met woorde, moontlikhede en invalshoeke kan omgaan en oop moet wees vir ingewings en metafore. Indien die prediker 'n konfronterende woord sou spreek deur sekere mense aan te val, kan dit gebeur dat die prediker stilgemaak of selfs uitgeskakel word (vgl Brueggemann 1989:136). Artistieke beweging buite die beheer van diegene wat die prediker sou wou stilmaak, staan egter 'n beter kans. Sodanige artistieke beweging behels poëtiese diskoers wat diegene wat gekonfronteer moet word, verras en verby hulle sekerhede laat wonder, hulle vrae laat vra verby bestaande antwoorde en hulle laat soek verby dit wat as redelik beskou word (1989:137). Dit wil voorkom dat predikers ontwrig moet word ten einde so 'n digterlike diskoers tot sy reg te laat kom sodat predikers se kwesbaarheid in hierdie verband van besondere belang is.

Volgens Campbell en Cilliers (2012:181) dra ontwrigting van predikers se lewens daartoe by dat hulle leer om bifokaal waar te neem. So 'n bifokale visie behels dat die dodelike magte van die ou bedeling wat steeds in die wêreld aan die werk is, waargeneem word saam met die lewe-gewende realiteite van die nuwe skepping. Om aan so 'n visie uitdrukking te gee tydens prediking, word 'n tipe retoriek vereis wat paradoksaal en metafories is (2012:184-185). Die retoriek is paradoksaal aangesien daar gelyktydig aandag gegee word aan die gruwels van die ou bedeling en die verborge realiteite van die nuwe bedeling (2012:186). Metafore wat ons help om die Onbekende in terme van die bekende te verstaan, funksioneer met die paradoksale veronderstelling dat iets terselfdertyd kan wees en nie kan wees nie. Sulke metafore laat ruimte vir verbeelding waarbinne nuut gedink kan word oor God en sy verborge teenwoordigheid in ons alledaagse lewe, maar ook oor beelde van en gedrag teenoor ander mense en die samelewing. Metafore en die paradoksale veronderstellings waarmee hulle werk, vereis dat konvensionele taal op onkonvensionele maniere gebruik moet word ten einde ons te kan oproep om die wêreld op nuwe maniere waar te neem (2012:188-189).

Prediking handel volgens Cilliers (2012:9) oor die verwoording van 'n visioen en die skepping van 'n visioen deur middel van woorde. Om visioenêre en visioenerende woorde vir prediking te vind, moet predikers sensitiewe waarnemers van die lewe wees wat vertoef in die tye en ruimtes van diegene vir wie hulle wil preek, ten einde by hierdie mense se ervarings aansluiting te vind. Hierdie lewenservarings moet deur die lens van die Skrif bekyk word sodat alternatiewe sigbaar kan word.

Prediking oor gehoorsaamheid het volgens Brueggemann (1989:88) te doen met 'n getransformeerde verbeelding. Sodanige prediking verbeeld 'n wêreld wat gewortel is in die doopbeloftes en uitloop in mense se deelname aan die transformerende werk van God. Hierdie tipe prediking bied 'n alternatief vir oproepe tot gehoorsaamheid wat God se gedagtes te goed ken en daarom waarborge bied en ook vir oproepe tot gehoorsaamheid wat nie die gebooie tot hulle reg laat kom nie. 'n Preek behoort nie in die eerste plek beskou te word as 'n plek vir morele vermanings of instruksies omtrent publieke beleid nie, maar eerder as die plek waar die kerk bevry word tot die verbeelding van nuwe maniere van betrokkenheid by God se transformerende werk, selfs al is die lede op daardie stadium nog nie daarvoor gereed nie.

8.5 Samevatting

Dit blyk dat predikers se gesag nie daarom gaan dat hulle beheer moet uitoefen nie, maar eerder dat hulle geroep is om sekere dinge te doen sodat hulle voortdurend op nuwe maniere deur die evangelie geraak kan word en daaroor getuienis kan aflê. Hierdie roeping sluit in dat predikers met die kwesbares in die samelewing moet identifiseer wat die moontlikheid inhou dat predikers se lewens ontwig kan word. Sodanige ontwigting kan egter daartoe bydra dat predikers leer om bifokaal waar te neem, met ander woorde om 'n ou en 'n nuwe wêreld gelyktydig waar te neem. So 'n bifokale visie is juis nodig om op 'n verbeeldingryke manier 'n vertroostende en konfronterende woord te spreek waardeur nuwe perspektiewe op die werklikheid by ander uitgelok word.

Soos die vorige drie hoofstukke, is hierdie hoofstuk deel van 'n soektog wat in die lig van die evangelie gedoen word om alternatiewe te vind vir sekere konsekwensies van strategiese benaderings binne die kerk. Hierdie soektog het die volgende opgelewer:

- Waar daar tydens strategiese benaderings gewerk word met die beeld van God as Opsier en Bestuurder wat bedoelings daarstel en aan wie rekenskap verskuldig is en wat soms as manipuleringsmiddel gebruik word, bied die evangelie die perspektief van 'n weerlose God wat op verrassende wyses in die wêreld werksaam is om magteloses se situasies te verander terwyl Hy met die magteloses identifiseer.
- Waar daar tydens strategiese benaderings gewerk word met die idee van 'n gemeente as 'n gemeenskap wat bemagtig moet word om aan sekere verwagtings te kan voldoen soos om sekere dienste te lewer ten einde te kan groei en voortbestaan, bied die evangelie die perspektief van 'n gemeente as gemeenskap waarbinne die Gees op 'n besondere wyse deur gebroke mense werksaam is om die genade van God toenemend sigbaar te maak.
- Waar die Skrif tydens strategiese benaderings gebruik word om 'n basis te verskaf vir dinge wat behoort gedoen te word, bied die evangelie die perspektief van Bybeltekste waardeur die Gees werk om mense te troos, te konfronteer en tot nuwe perspektiewe uit te nooi sodat hulle anders kan leef.
- Waar daar tydens strategiese benaderings veronderstel word dat predikers bestuurders moet wees wat 'n motiverende funksie behoort te vervul en 'n

bemerkbare aanwinst vir die gemeente behoort te wees, bied die evangelie die perspektief van predikers as kwesbare mense wat met ander kwesbare mense behoort te identifiseer en op so 'n manier deur die evangelie geraak is dat hulle daarvoor getuigenis aflê op maniere waardeur nuwe perspektiewe by ander uitgelok word.

Dit blyk dus dat die evangelie alternatiewe bied vir die veronderstellings en konsekwensies van strategiese benaderings wat moontlike oorsake is vir tendense by preke waardeur sommige mense se ervarings van magteloosheid vererger kan word. Hierdie alternatiewe is van besondere nut om rigtingwysers te vind vir prediking wat die realiteit van sommige mense se ervarings van magteloosheid ernstig opneem te midde van die sukses-gedrewe samelewing waarbinne die prediking plaasvind.

Hoofstuk 9: Rigtingwysers vir prediking binne die konteks van 'n sukses-gedrewe samelewing

9.1 Inleiding

In hierdie hoofstuk word daar aandag gegee aan die pragmatiese taak as deel van die prakties-teologiese ondersoek wat gedoen word. Hierdie taak behels dat rigtingwysers gevind word vir prediking wat die realiteit van sommige mense se ervarings van magteloosheid ernstig opneem te midde van die sukses-gedrewe samelewing waarbinne die prediking plaasvind om hopelik 'n opbouende bydrae te lewer tot die lewens van mense wat magteloosheid ervaar. Alhoewel Osmer (2008:4) ten opsigte van die pragmatiese taak strategieë in gedagte het om verandering te bewerkstellig, word daar nie in die geval van hierdie studie strategieë ontwikkel nie aangesien daar vroeër aangetoon is dat strategiese benaderings binne die kerk juis moontlike oorsake inhou vir tendense by preke wat as ongewens beskou word (vgl hoofstuk 4). Daar word eerder rigtingwysers ontwikkel en soos in die geval van die strategieë wat Osmer in gedagte het, word hierdie rigtingwysers vanuit 'n reflekerende gesprek ontwikkel en het leiding met die oog op verandering ten doel (vgl afdeling 1.5.4.4).

Die reflekerende gesprek wat tydens hierdie deel van die ondersoek aan die orde is, behels dat daar gebruik gemaak word van sekere van die implikasies vir prediking waarby in die voorafgaande hoofstukke uitgekome is om ander benaderings voor te stel as wat die geval was by die tendense by preke wat vroeër geïdentifiseer is en in hoofstuk 3 bespreek word. Perspektiewe waarby uitgekome is toe daar vroeër aan ervarings van magteloosheid aandag gegee is soos in hoofstuk 2 beskryf word, word uiteindelik gebruik om te motiveer waarom die benadering wat voorgestel word 'n meer opbouende bydrae behoort te lewer tot die lewens van mense wat magteloosheid ervaar as wat die geval was by die tendense wat geïdentifiseer is.

Daar word vervolgens 'n reflekerende gesprek van hierdie tipe afsonderlik aangepak vir elkeen van die vier kategorieë waarmee daar onderskeidelik in die voorafgaande vier hoofstukke gewerk is en 'n rigtingwyser word vanuit elkeen van hierdie vier gesprekke ontwikkel.

9.2 Godsbeelde en Godsbeskouings

Daar word in afdeling 3.5 daarop gewys dat Godsbeelde en Godsbeskouings dikwels by preke aangewend word om ondersteuning te bied aan verwagtings wat gestel word. In afdeling 4.4 word daarop gewys dat die beeld van God as Opsier dikwels in sulke gevalle ter sprake is. Dit wil voorkom dat hierdie Godsbeeld veral aangewend word om beheer oor mense uit te oefen ten opsigte van verwagtings wat gestel word.

Verder is daar ook soms by preke sprake van verchristelike selfhelp-take wat daarop neerkom dat God aangewend kan word om beheer oor sekere dinge te verkry (vgl afdeling 4.4). Dit wil voorkom dat sulke take vir bemerkingsdoeleindes nuttig aangewend kan word omdat hulle aan mense maniere bied wat die indruk skep dat hulle daardeur beheer oor sekere dinge kan verkry. Deur aan mense iets voor te hou wat vir bemerkingsdoeleindes nuttig is, word daar dikwels op 'n subtiele manier beheer oor hulle verkry.

Daar word in afdeling 5.4 egter daarop gewys dat God tydens prediking as 'n handelende God uitgewys moet word en aangesien hy telkens nuut en verrassend in die wêreld werksaam is, word 'n oop teologie vir preke vereis waarin God nie op so 'n manier voorgehou word dat bepaalde resultate gewaarborg word indien mense op sekere maniere sal handel nie. God se handeling met mense behels veral dat Hy met hulle nood identifiseer en by hulle realiteite betrokke is. Prediking se bydrae tot die konstruksie van Godsbeelde wat wys op God se brose teenwoordigheid binne ons realiteite behoort 'n transformerende impak op die samelewing te hê en hou ook die implikasie in dat prediking maatskappykrities behoort te wees ten opsigte van die realiteite van magtelose mense wat dikwels misgekyk word.

Daar word in afdeling 2.8 gewys op verskeie belemmeringe waarmee mense te doen kan hê wat in ag geneem moet word wat betref 'n teologiese antropologie wat vir prediking van belang is. Weens sulke belemmeringe sukkel sekere mense dikwels om aan bepaalde verwagtinge te voldoen en ervaar hulle gevolglik uitsluiting in sekere situasies. Waar daar tydens prediking van Godsbeelde gebruik gemaak word om ondersteuning te bied aan verwagtinge wat gestel word, bestaan die moontlikheid dat die betrokke Godsbeelde daartoe kan bydra om dit vir mense wat reeds sukkel om weens belemmeringe aan sekere verwagtinge te voldoen, nog moeiliker te maak as wat hulle dit reeds het. Die verkondiging

van God se verrassende handeling in die wêreld behoort egter ruimte te laat vir verskeie moontlikhede op grond van die feit dat God in verskillende situasies op verskillende maniere werksaam is wat meebring dat verwagtinge wat wel in sommige gevalle gepas is, nie noodwendig vir almal in alle gevalle ewe gepas is nie. Verwagtinge waaraan mense behoort te voldoen, moet eerder gesien word as iets wat voortspruit uit dit wat God in hulle situasie besig is om te doen as dat bepaalde verwagtinge vir alle mense onder alle omstandighede behoort te geld.

Pogings om aan mense maniere te bied om beheer oor sekere dinge te verkry deur God op 'n bepaalde manier aan te wend, hou die gevaar in om uit te loop op mislukking en teleurstelling wat dit vir mense wat dit reeds moeilik het, nog moeiliker kan maak as wat hulle dit reeds het. Daar word in afdeling 2.6.4 verwys na 'n goeie voorbeeld in dié verband. Die teleurstelling wat die betrokke persoon ervaar het weens die feit dat haar geloofspogings nie die verwagte genesing opgelewer het nie, was vir haar meer pynlik as haar liggaamlike toestand. Weens die moontlikheid dat teleurstellings soos hierdie opgelewer kan word, is dit noodsaaklik dat 'n oop teologie vir preke vereis word. 'n Oop teologie wat gepaard gaan met Godsbeelde wat wys op God se brose teenwoordigheid binne ons realiteite, hou nie net transformerende moontlikhede in nie, maar bied ook vertroosting op grond van die feit dat God met medelye by ons realiteite betrokke is ten spyte van die feit dat resultate nie gewaarborg kan word nie.

Ek vind dit meer gepas om te dink in terme van 'n God wat handelend by mense en gebeure betrokke is as om te dink in terme van 'n God wat in beheer is en gebruik kan word om beheer uit te oefen of om beheer oor sekere dinge te verkry. God se voorsienigheid waarna in afdeling 2.5 verwys word, behoort volgens my oordeel verstaan te word in terme van betrokkenheid eerder as beheer. Hierdie betrokkenheid het ook te make met mense se persoonlike probleme.

9.3 Opvattinge omtrent 'n gemeente

Daar word in afdeling 3.5 daarop gewys dat daar dikwels by preke sprake is van 'n strategie wat ten doel het om die gemeente op te roep tot betrokkenheid by aktiwiteite van die gemeente en maniere van doen en wees wat bevorderlik kan wees vir die gemeente se bedieningstrukture. In afdeling 4.4 word daarop gewys dat verwagtinge wat gestel word

selfs in sekere gevalle voorwaardes kan wees waaraan voldoen moet word om aan 'n gemeente te kan behoort.

Daar word in afdeling 6.4 egter daarop gewys dat strategieë by preke wat die bevordering van die gemeente se bedieningstrukture ten doel het, bevraagtekenbaar gevind word omdat die strategieë die gevaar inhou om moontlikhede as vereistes voor te hou. Dit wil egter voorkom dat 'n ander tipe strategie meer gepas is by prediking. Dit is die tipe strategie wat 'n ou bedeling ontmasker en mense help om 'n nuwe bedeling wat reeds in Christus aangebreek het, te onderskei om sodoende 'n liminale ruimte te skep waarbinne mense deur die Gees gelei kan word vanaf die ou na die nuwe bedeling. Hierdie tipe strategie behoort nuttig te wees vir 'n aangeleentheid ten opsigte waarvan prediking 'n bydrae behoort te lewer, naamlik die bevraagtekening van waardes wat tot die uitsluiting van sommige mense aanleiding gee.

In die vorige afdeling word daarop gewys dat sommige mense sukkel om aan verwagtinge te beantwoord weens belemmeringe waarmee hulle te doen het. Indien preke met verwagtinge belaaï is, mag sulke mense ervaar dat die gemeente net nog 'n plek is waar daar aan hulle verwagtings gestel word wat vir hulle moeilik is om aan te voldoen om vir hulle verdere uitsluiting in te hou. Sodanige uitsluiting kan egter beperk word indien dit tydens preke aan die Gees oorgelaat word om mense te lei ten opsigte van wat hulle te doen staan. Strategieë wat by preke gepas is, is dus dié wat die nodige aanvoorwerk doen vir iets wat aan die Gees oorgelaat word, eerder as strategieë wat op bepaalde verwagtings afstuur.

Daar word in afdeling 6.4 ook daarop gewys dat die verhale van magtelose mense van belang is wat betref die bevraagtekening van waardes wat tot die uitsluiting van sommige mense aanleiding gee. Deur magtelose mense se verhale op hierdie manier te betrek, word hulle ingesluit as mense wat 'n belangrike bydrae het om binne die gemeente te lewer, eerder as dat hulle uitgesluit word weens hulle onvermoë om aan sekere verwagtings te kan beantwoord. Ek is verder van mening dat magtelose mense in 'n posisie verkeer om maniere waarop God se genade 'n sigbare gestalte aanneem, uit te wys omdat hulle God se genade op besondere maniere beleef binne hulle eie ervarings van gebrokenheid. Sulke gestaltes

kan egter maklik misgekyk word indien daar te sterk gefokus word op bepaalde verwagtings wat weens sekere redes wenslik geag word.

9.4 Skrifgebruik

Daar word in afdeling 3.5 daarop gewys dat die Bybelteks by die preke en dagstukkies wat geanaliseer is, op so 'n manier aangewend is om verwagtings te stel dat getuienisse en uitnodigings in die teks in eise, oproepe en raad verander is. In afdeling 4.4 word daarop gewys dat daar by strategiese benaderings in die kerk dikwels ook die geneigdheid bestaan om die Bybelteks te gebruik om ondersteuning te bied aan verwagtings wat gestel word.

In afdeling 7.11 word daarop gewys dat Bybelse tekste 'n rykdom van beelde bied wat in verband te bring is met die beelde van ons samelewing en die wêreld waarin ons ons bevind. Hierdie beelde beeld God metafories uit, maar skilder ook mense in hulle diepste nood. Ten opsigte van laasgenoemde is daar in die Bybel stemme te vind wat aan pyn en nood uitdrukking gee waardeur getraumatiseerde mense gehelp kan word om aan hulle emosies uitdrukking te gee (vgl afdeling 7.6). Daar is in die Bybelteks ook stilgemaakte en gemarginaliseerde stemme te vind wat van groot nut kan wees om ons te leer om anders oor God te dink en om met nuwe oë te kyk na mense wat in hulle eie gemeenskappe vergeet of misgekyk is. Die Bybelteks met die beelde en stemme wat daarin te vind is, bied die grond vir 'n ontmoeting met God sodat predikers namens die gemeente met God 'n ontmoeting kan hê.

Indien dit die geval is dat die Bybelteks tydens prediking hoofsaaklik gebruik word om verwagtings aan mense te stel, bestaan die moontlikheid dat die Bybelteks aangewend word om dit vir mense wat dit reeds moeilik het, nog moeiliker te maak as wat hulle dit reeds het (vgl afdeling 9.2) en om by te dra tot die verdere uitsluiting van mense wat weens sekere belemmeringe sukkel om aan sekere verwagtings te voldoen (vgl afdeling 9.3). Verder word die beelde en strukture wat agter mense se pyn, nood en marginalisasie werksaam is, nie aangespreek nie omdat nagelaat word om hulle met Bybelse beelde in verband te bring. Ek is egter van mening dat preke wat volg uit 'n ontmoeting wat die prediker deur die Bybelteks met God gehad het namens mense wie se verhare ernstig opgeneem is, 'n beter kans staan om beelde en strukture van die samelewing so met Bybelse beelde in verband te

bring dat 'n vertroostende en konfronterende woord wat onder die betrokke omstandighede gepas is, daaruit sal voortvloei.

Die stemme in die Bybel wat aan pyn en nood uitdrukking gee, word dikwels verwaarloos tydens prediking (vgl afdeling 7.6). Ek skryf die verwaarlosing van hierdie stemme en van ander stilgemaakte en gemarginaliseerde stemme toe aan die feit dat hulle nie strategies aanwendbaar is om ondersteuning te bied aan bepaalde verwagtings wat gestel word nie. Die bydraes wat deur hierdie stemme te lewer is, behoort beter tot hulle reg te kom indien predikers die Bybelteks lees namens mense wat pyn, trauma en marginalisasie beleef.

9.5 Predikers se verstaan van hulle identiteit

Daar word in afdeling 3.5 daarop gewys dat daar dikwels by preke sprake is van 'n strategie wat geïmplimenteer word met die doel om die gemeente op te roep tot betrokkenheid by gemeente-aktiwiteite en maniere van doen en wees wat vir die gemeente se bedieningstrukture bevorderlik behoort te wees. In afdeling 4.4 word beweer dat hierdie tendens waarskynlik toe te skryf is aan die feit dat predikers hulle identiteit verstaan in terme van 'n bestuursfunksie wat vervul moet word en 'n motiverende rol insluit. Die bestuursrol wat soms van 'n prediker verwag mag word, mag verder impliseer dat die prediker 'n bemerkbare aanwys vir die gemeente moet wees (vgl afdeling 4.3.2). Daar word in afdeling 9.2 gewys op die bemerkingswaarde van verchristelike selfhelp-take deurdat hierdie take die indruk skep dat beheer oor sekere dinge verkry kan word deur God op sekere maniere aan te wend. Dit wil dus voorkom dat daar die moontlikheid bestaan dat predikers vanuit 'n bestuursoogpunt beheer probeer uitoefen en vanuit 'n bemerkings-oogpunt aan mense maniere probeer bied om beheer oor sekere dinge te verkry. Sodanige pogings kan egter daartoe bydra om dit vir mense wat dit reeds moeilik het, nog moeiliker te maak as wat hulle dit reeds het (vgl afdeling 9.2).

Daar word in afdeling 8.4 gewys op 'n bifokale retoriek wat tydens prediking nodig is om aan 'n bifokale visie uitdrukking te gee. So 'n visie behels dat die dodelike magte van die ou bedeling wat steeds in die wêreld aan die werk is, waargeneem word saam met die lewende realiteite van die nuwe skepping. 'n Bifokale retoriek is van besondere belang ten opsigte van die skep van 'n liminale ruimte wat in afdeling 9.3 uitgewys is as 'n meer gepaste tipe strategie vir prediking as dié wat op spesifieke verwagtings afstuur. 'n Bifokale

retoriek ontbreek volgens my oordeel dikwels by prediking en ek is van mening dat predikers se verstaan van hulle identiteit dalk in dié verband 'n rol speel. Waar predikers vanuit 'n bestuursoogpunt beheer probeer uitoefen, kan die magte van die ou bedeling wat steeds aan die werk is en vir sekere mense belemmeringe inhou, dalk uit die oog verloor word. Waar predikers vanuit 'n bemarkingsoogpunt aan mense maniere probeer bied om self beheer oor sekere dinge te verkry, kan onderskeiding van die lewe-gewende realiteite van die nuwe skepping wat reeds in Christus aangebreek het, dalk nagelaat word.

Daar word in afdeling 8.4 daarop gewys dat ontwrigting van predikers se lewens daartoe bydra om hulle te leer om bifokaal waar te neem. Blootstelling aan magtelose mense behoort van belang te wees ten opsigte van sodanige ontwrigting. Deur die magtelose mense waaraan predikers blootgestel word se verhale ernstig op te neem en die belemmeringe waarmee hulle te doen het in gedagte te hou, behoort predikers nie die magte van die ou bedeling wat steeds aan die werk is, uit die oog te verloor nie. Die ontwrigting deur magtelose mense waardeur predikers geleer word om bifokaal waar te neem, plaas predikers egter in 'n kwesbare posisie.

In die voorafgaande afdeling word die aandag gevestig op die belangrikheid van 'n ontmoeting met God waardeur prediking voorafgegaan behoort te word. Deur magtelose mense se verhale tydens so 'n ontmoeting met Bybelse beelde in verband te bring, behoort die lewe-gewende realiteite van die nuwe skepping voortdurend onderskei te word sodat hulle nie uit die oog verloor word nie. Sodanige ontmoetings hou egter ook die moontlikheid van ontwrigting in waardeur die prediker in 'n kwesbare posisie geplaas kan word. Sodanige ontwrigting mag behels dat die prediker 'n konfronterende woord moet spreek. Laasgenoemde behoort egter nie op 'n aanvallende wyse te geskied nie, maar eerder deur mense verby hulle sekerhede te laat wonder en hulle laat soek verby dit wat as redelik beskou word (vgl afdeling 8.4).

Dit wil dus voorkom dat dit meer waarskynlik is dat predikers wat bereid is om hulle in 'n kwesbare posisie te plaas deur hulle te laat ontwrig en sodoende leer om bifokaal waar te neem, 'n vertroostende woord vir magtelose menses sal kan spreek en 'n konfronterende woord sal kan spreek ten opsigte van strukture en waardes wat vir magtelose mense uitsluiting meebring as wat die geval is waar predikers vanuit 'n bestuursoogpunt beheer

probeer uitoefen of vanuit 'n bemarkingsoogpunt maniere probeer bied om beheer oor sekere dinge te verkry.

9.6 Samevatting

Binne 'n sukses-gedrewe samelewing is daar baie mense wat in hulle bepaalde omstandighede troos nodig het. Die evangelie bied wel troos vir sulke mense, maar hierdie troos word volgens my oordeel dikwels verdring deur faktore ten opsigte waarvan die sukses-gedrewenheid van die samelewing 'n belangrike invloed uitoefen.

Met inagneming van sekere ervarings van magteloosheid, tendense wat by preke geïdentifiseer is, moontlike oorsake van hierdie tendense en implikasies vir prediking wat as van belang geag word in die lig van sekere perspektiewe oor God, die gemeente, die Skrif en die prediker, word die volgende rigtingwysers voorgestel vir prediking binne die konteks van 'n sukses-gedrewe samelewing:

- In plaas daarvan dat God tydens prediking op so 'n manier verkondig word dat dit neerkom op pogings om beheer oor mense uit te oefen of om aan mense maniere te probeer bied om beheer oor sekere dinge te verkry, behoort God eerder verkondig te word as 'n handelende God wat met medelye by mense betrokke is op maniere wat nie beheer kan word nie. Aangesien sodanige betrokkenheid identifisering met magtelose mense insluit, behoort die verkondiging van God ook by tye konfronterend te wees ten opsigte van die maniere waarop magtelose mense dikwels bewustelik of onbewustelik uitgesluit word.
- In plaas daarvan dat preke belaaï is met verwagtings in verband met die bruikbaarheid van die individu waardeur moontlikhede om God se genade sigbaar te maak as vereistes voorgehou word, behoort daar tydens prediking eerder aanvoorwerk gedoen te word van waar dit aan die Gees oorgelaat word om mense te lei ten opsigte van wat hulle te doen staan omdat ruimte gelaat word vir die feit dat God in verskillende situasies op verskillende maniere deur mense werkzaam is om sy genade toenemend sigbaar te maak. Die insette van magtelose mense behoort as van belang geag te word vir die instandhouding van sodanige ruimte en vir die bevraagtekening van waardes waardeur magtelose mense dikwels uitgesluit word.

- In plaas daarvan dat Bybeltekste gebruik word om aan mense voor te skryf omtrent wat hulle behoort te doen en hoe hulle behoort te wees of om oplossings te vind waardeur beheer oor sekere dinge verkry kan word, behoort die Bybelteks eerder te dien as grond vir 'n ontmoeting met God waartydens Bybelse beelde en beelde van die samelewing so met mekaar in verband gebring word dat 'n vertroostende en konfronterende woord wat onder die betrokke omstandighede gepas is, daaruit kan voortvloei. Gemarginaliseerde stemme en stemme wat aan pyn en nood uitdrukking gee wat in die Bydelteks te vind is, behoort nie verontagsaam te word nie en predikers behoort die verhale van mense wat pyn, trauma en marginalisasie beleef, ernstig op te neem sodat die Bybelteks namens sulke mense gelees kan word ten einde die bydrae wat die betrokke stemme behoort te hê, tot hulle reg te laat kom.
- In plaas daarvan dat predikers vanuit 'n bestuursoogpunt probeer om beheer oor mense uit te oefen of vanuit 'n bemarkingsoogpunt aan mense iets probeer bied waardeur beheer oor sekere dinge verkry kan word, behoort predikers eerder bereid te wees om 'n kwesbare posisie in te neem waar hulle deur ontwrigting leer om magte van 'n ou bedeling wat steeds aan die werk is en lewe-gewende realiteite van 'n nuwe bedeling gelyktydig waar te neem ten einde 'n vertroostende woord tot magtelose mense te kan spreek en 'n konfronterende woord te kan spreek ten opsigte van strukture en waardes wat vir magtelose mense uitsluiting meebring. Die konfronterende woord wat soms tydens prediking nodig mag wees, behoort nie op 'n aanvallende manier plaas te vind nie, maar eerder deur 'n kreatiewe omgang met woorde, taal en beelde waardeur sekere dinge wat dikwels as vanselfsprekend aanvaar word, uitgedaag word.

Epiloog

Daar word in afdeling 1.5.2 daarop gewys dat hierdie studie deel is van die herinterpretasie van 'n verledeverhaal. Hierdie verhaal vind weerspieëling in 'n opmerking deur Swartz (2010:211) oor sy pa wat soos volg lui: “always an outsider, always out of place, but always, in another way, just himself.”

In die geval van Swartz se pa was gebrekklike voete die oorsaak van sy andersheid. In my geval is die oorsaak waarskynlik die volgende, soos beskryf deur Swartz (2010:130) en waarna in afdeling 2.6.5 verwys word: “We know that one of the things that can happen when one grows up with a mental illness or psychiatric disability ... is that one can develop ... ways of coping which are not always the easiest for others to manage.”

Volgens Swartz (2010:195) gee andersheid by sommige mense daartoe aanleiding dat hulle natuurlike navorsers word deur die manier waarop hulle die vermoë ontwikkel om sekere dinge te bevraagteken eerder as om dit te aanvaar. Die navorser waarin ek op hierdie manier ontwikkel het, het lank gesoek na 'n geskikte akademiese dissipline waarbinne die navorsingsgerigtheid wat besig was om te ontwikkel, op 'n gestruktureerde wyse aangepak kon word. Na 'n lang proses waartydens verskillende moontlikhede oorweeg is, is Praktiese Teologie as gepaste dissipline geïdentifiseer en hierdie studie is een van die resultate daarvan.

Terwyl ek met hierdie studie besig was, het ek toenemend bewus geword van verrassende wyses waarop die Here in my lewe werkzaam was te midde van die stryd wat ek ervaar het. Die bewustheid van laasgenoemde was egter vir etlike jare verdring deur verwagtinge van 'n moralistiese aard. Hierdie verwagtinge was sodanig dat hulle wel in sommige gevalle vir sekere mense gepas mag wees, maar die manier waarop die verwagtinge as normatief voorgedra is, het vir my sekere dinge wat reeds moeilik was, nog verder bemoeilik. Dit is egter myns insiens nie die bedoeling van die evangelie om dit vir mense wat dit reeds moeilik het, nog moeiliker te maak as wat hulle dit reeds het nie. Prediking het egter meermale bygedra tot verwagtings wat vir my sekere dinge nog moeiliker gemaak het as wat dit reeds was.

'n Sekere Godsbeskouing het by my 'n gestadigde dood gesterf terwyl ek met hierdie studie besig was. Dit is die beskouing van God as iemand wat gebruik word om sekere verwagtings as normatief voor te hou terwyl dit vir sekere mense doodeenvoudig onmoontlik is om daaraan te voldoen. Hierdie verwagtings sluit in sekere ingesteldhede, maniere van wees en dinge wat gedoen moet word omdat God dit verwag en sy eer op die spel is en alles met sy hulp moontlik is. Dit is die Godsbeskouing waarmee ek grootgeword het en waarmee ek steeds grotendeels in die kerk te doen kry. Ek is egter ten opsigte van hierdie Godsbeskouing gedisoriënteer vanweë verskeie pynlike ervarings en ek is tot 'n ander tipe Godsbeskouing geheroriënteer. Laasgenoemde is een van God as iemand wat juis te midde van menslike onvermoë en gebrokenheid op verrassende maniere werksaam is in mense se belang en meestal deur mense. Ek het God in die proses op 'n besondere manier ontmoet te midde van disoriëntasie. Hierdie ontmoeting is in teenstelling met die God wat vroeër aan my voorgehou is as een wat op so 'n manier aangewend kan word dat disoriëntasie vermy kan word.

Aangesien ek in die kerk steeds baie te doen kry met die Godsbeskouing wat by my 'n gestadigde dood gesterf het en daar baie min ervaar van die God wat ek tydens hierdie studie leer ken het, word my verhouding met die kerk op so 'n manier beïnvloed dat ek my goed kan identifiseer met die volgende soos beskryf deur Müller (2011:93):

In my eie verhouding met die kerk het hierdie kompleksiteit steeds sterker na vore getree. Aan die een kant is daar 'n diepe verbondenheid en liefde, aan die ander kant 'n groeiende kritiese ingesteldheid teenoor die instelling van die kerk.

Waar ek vroeër die Bybel sonder sukses probeer toepas het om oplossings te vind, het ek intussen geleer om die Bybel te lees op 'n manier wat my meer gemaklik maak met 'n stryd wat ek nie kan vermy nie. In hierdie stryd vind ek besondere troos in Psalm 103:14 waar die digter sê: "Hy weet waarvan ons gemaak is, Hy hou dit in gedagte dat ons stof is." Gous (2009:114) deel in hierdie troos soos blyk uit die volgende opmerking wat aan dieselfde teksvers gekoppel word: "Selfs die gevoel van ongeloof wat deel is van depressie word nie deur God as verwerping hanteer nie, want Hy weet dat ons brose mense is en neem dit in ag."

Bibliografie

Andersen, L., 2007. The language of hopelessness in preaching: pastoral care in preaching of hope. In C.J.A. Vos, L.L. Hogan & J.H. Cilliers, eds. *Preaching as a language of hope*. Pretoria: Protea Book House, 2007, pp. 203-212.

Anderson, H. & Foley, E., 1998. *Mighty Stories, Dangerous Rituals. Weaving Together the Human and the Divine*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.

Berkhof, H., 1979. *Christian Faith*. Grand Rapids: Eerdmans.

Black, M., 2006. *The Dandelion Diary. The tricky art of walking*. Cape Town, Pretoria: Human & Rousseau.

Bosch, D.J., 1991. *Transforming Mission. Paradigm Shifts in Theology of Mission*. New York: Orbis.

Bosman, H., 2003 (a). Eksodus. In J. van der Watt, red. *Die Bybel A-Z. 'n Omvattende, nuttige hulpbron wat die Bybel en sy leefwêreld vir hedendaagse gelowiges oopsluit*. Vereeniging: Christelike Uitgewersmaatskappy, 2003, pp. 129-164.

Bosman, H., 2003 (b). Rigters. In J. van der Watt, red. *Die Bybel A-Z. 'n Omvattende, nuttige hulpbron wat die Bybel en sy leefwêreld vir hedendaagse gelowiges oopsluit*. Vereeniging: Christelike Uitgewersmaatskappy, 2003, pp. 255-274.

Bright, J., 1974. A Prophet's Lament and Its Answer: Jeremiah 15: 10-21. *Interpretation*, 28 (1), pp. 59-74.

Britz, J.J. & Müller, J.C., 2003. 'n Bemerkende en bemerkbare kerk. *Praktiese Teologie in Suid-Afrika*, 18 (2), pp. 1-12.

Brueggemann, W., 1977. The Formfulness of Grief. *Interpretation*, 31, pp. 263-275.

Brueggemann, W., 1989. *Finally Comes the Poet. Daring Speech for Proclamation*. Minneapolis: Fortress Press.

Brueggemann, W., 1997 (a). *Cadences of Home. Preaching among Exiles*. Louisville: Westminster John Knox.

Brueggemann, W., 1997 (b). *Theology of the Old Testament. Testimony, Dispute, Advocacy*. Minneapolis: Fortress Press.

Campbell, C.L. & Cilliers, J.H., 2012. *Preaching fools. The Gospel as a Rhetoric of Folly*. Waco: Baylor University Press.

Caputo, J.D., 2006. *The Weakness of God. A Theology of the Event*. Bloomington: Indiana University Press.

Castells, M., 2004. *The power of identity. The information age: economy, society and culture, Volume II*. Oxford: Blackwell.

Cavanaugh, W.T., 2008. *Being consumed. Economics and Christian Desire*. Grand Rapids: Eerdmans.

Cilliers, J., 1996. *Die uitwissing van God op die kansel. Ontstellende bevindinge oor Suid-Afrikaanse prediking*. Kaapstad: Lux Verbi.

Cilliers, J., 2004. *Die lewende stem van die evangelie. Nuut gedink oor die basiese beginsels van prediking*. Stellenbosch: SUN PRESS.

Cilliers, J., 2006. *God for us? An analysis and assessment of Dutch Reformed preaching during the Apartheid years*. Stellenbosch: SUN PRESS.

Cilliers, J., 2007. Preaching as language of hope in a context of HIV and AIDS. In C.J.A. Vos, L.L. Hogan & J.H. Cilliers, eds. *Preaching as a language of hope*. Pretoria: Protea Book House, 2007, pp. 155-176.

Cilliers, J., 2008. Skrifbeskouing en Skrifhantering: Perspektiewe op 'n hermeneutiek van verwagting. *Verbum et Ecclesia*, 29 (1), pp. 62-76.

Cilliers, J., 2010. *Salige Skandaal*. 'n Ongepubliseerde preekteks.

Cilliers, J., 2012. *Die optiek van homiletiek: Prediking as om-raming van perspektief*. Professorale intreerede, Universiteit van Stellenbosch.

Cilliers, J., 2013. *Power, Space, and Knowledge: The theological-aesthetical perspectives on Michel Foucault's contribution to post-colonial theory*. Paper delivered at Summer School: Humboldt University.

Cilliers, J.H., 2009. Fides Quaerens Corporalitem: Perspectives on liturgical embodiment. *Verbum et Ecclesia*, 30 (1), pp. 50-64.

Cilliers, J. & Wepener, C., 2007. Ritual and the generation of Social Capital in Contexts of Poverty: A South African Exploration. *International Journal of Practical Theology*, 11 (1), pp. 39-55.

Claassens, L.J.M., 2012. *Mourner, Mother, Midwife. Reimagining God's Delivering Presence in the Old Testament*. Louisville: Westminster John Knox Press.

Conradie, E., 2009. *Uitverkoop? In gesprek oor ... die verbruikerskultuur*. Wellington: Lux Verbi.BM.

Craddock, F.B., 1979. *As one without authority*. Nashville: Abingdon.

Craddock, F.B., 1985. *Philippians. Interpretation: A Bible Commentary for Teaching and Preaching*. Atlanta: John Knox Press.

Creach, J.F.D., 2003. *Joshua. Interpretation: A Bible Commentary for Teaching and Preaching*. Louisville: John Knox Press.

Davids, P.H., 1994. James. In G.J. Wenham, J.A. Motyer, D.A. Carson & R.T. France, eds. *New Bible Commentary. Reference Collection*. Nottingham: Inter-Varsity Press, 1994, pp. 1354-1368.

De Klerk, B.J. & De Wet, F.W., 2008. Preacher on the edge: exposure to vulnerability as a new opportunity in preaching the righteousness of the kingdom of God to vulnerable listeners. *Practical Theology in South Africa*, 23 (2), pp. 62-84.

De Villiers, H.J., 2000. *Breek weg en begin lewe!* Kaapstad: Human & Rousseau.

De Villiers, I., 2008. *Manna oor die duine. 101 besielende Psalmgebede*. Vereeniging: Christelike Uitgewersmaatskappy.

De Villiers, I., 2009. *Strooidak en toring. Van mense en my tyd*. Kaapstad: Umuzi.

De Vries, C.G., 1985. *Oriëntering in die Fundamentele Opvoedkunde*. Stellenbosch: Universiteits-Uitgewers en –Boekhandelaars.

Deist, F.E., 1991. Objektiewe Skrifuitleg? Kantaantekeninge by Skrifuitleg in die Nederduitse Gereformeerde Kerk 1930-1990. *Hervormde Teologiese Studies*, 47 (2), pp. 367-385.

Dreyer, Y., 2005. Vergewe en vergeet: 'n Pastorale perspektief. *Verbum et Ecclesia*, 26 (1), pp. 16-34.

Dulles, A., 1987. *Models of the Church. A critical assessment of the Church in all its aspects*. Dublin: Gill and Macmillan.

Eiesland, N.L., 1994. *The disabled God. Toward a Liberatory Theology of Disability*. Nashville: Abingdon Press.

Els, J., 2008. *Ligdans: Depressie-vegters se verhale van hoop. Bekende Suid-Afrikaners lig die sluier*. Wellington: Lux Verbi.BM.

Els, R., 1998. *Hoeveel kanse?* Bellville: R. Els.

Farmer, H.H., 1953. *The Servant of the Word*. London: Nisbet & Co. Ltd.

Foucault, M., 1978. *The will to knowledge. The history of sexuality, Volume 1*. London: Penguin Books.

Fretheim, T.E., 1984. *The Suffering of God. An Old Testament Perspective*. Philadelphia: Fortress Press.

Gaede, S.D., 1985. *Belonging. Our Need for Community in Church and Family*. Grand Rapids: Zondervan Publishing House.

Gerkin, C.V., 1984. *The Living Human Document. Re-Visioning Pastoral Counselling in a Hermeneutical Mode*. Nashville: Abingdon Press.

Gous, H. & A., 2009. *as 'n kind se lag verdwyn. Hoe om depressie by kinders te identifiseer en te hanteer*. Vereeniging: Christelike Uitgewersmaatskappy.

Graham, R., 2008. *'n Stukkende hart op elke sitplek*. Wellington: Lux Verbi.BM.

Groenewald, E.P., 1973. *Die Evangelie van Lukas*. Kaapstad, Pretoria: N.G. Kerk-Uitgewers.

Hamilton, M.S., 2000. More Money, more Ministry: The Financing of American Evangelism Since 1945. In L. Eskridge & M.A. Noll, eds. *More Money, more Ministry. Money and Evangelicals in Recent North American History*. Grand Rapids: Eerdmans, 2000, pp. 104-138.

Hare, D.R.A., 1993. *Matthew. Interpretation: A Bible Commentary for Teaching and Preaching*. Louisville: John Knox Press.

Hauerwas, S. & Willimon, W.H., 1989. *Resident Aliens. A provocative Christian assessment of culture and ministry for people who know that something is wrong*. Nashville: Abingdon Press.

Hendriks, H.J., 2004. *Studying Congregations in Africa*. Wellington: Lux Verbi.BM.

Houston, W., 2001. Exodus. In J. Barton & J. Muddiman, eds. *The Oxford Bible Commentary*. Oxford: University Press, 2001, pp. 67-91.

Inbody, T.L., 1997. *The Transforming God. An Interpretation of Suffering and Evil*. Louisville: John Knox Press.

Jackson, C., 2007. *Loving God When You Don't Love the Church. Opening the door to healing*. Grand Rapids: Chosen Books.

Kee, H.C., 1995. *Who Are the People of God? Early Christian Models of Community*. New Haven & London: Yale University Press.

Keshgegian, F.A., 2000. *Redeeming memories: a theology of healing and transformation*. Nashville: Abingdon Press.

Klay, R., Lunn, J. & Hamilton, M.S., 2000. American Evangelicalism and the National Economy. In L. Eskridge & M.A. Noll, eds. *More Money, more Ministry. Money and Evangelicals in Recent North American History*. Grand Rapids: Eerdmans, 2000, pp. 15-38.

Koopman, N., 2013. *The impact of the Belhar Confession as indigenous knowledge (system) on the formation of ethics in South African Society*. Lecture at Summer School: University of Stellenbosch.

Kwago, A.L. & Thesnaar, C.H. et al, 2006. The effects of unemployment on families in South Africa: guidelines to faith based organisations. *Practical Theology in South Africa*, 21 (2), pp. 72-89.

Lewis, S., 2005. On child abuse. In E. Lötter, ed. *It's me, Anna. Based on a true story*. Roggebaai: Kwela Books, 2005, pp. 209-223.

Lindhardt, M., 2007. Shame and Hope. In C.J.A. Vos, L.L. Hogan & J.H. Cilliers, eds. *Preaching as a language of hope*. Pretoria: Protea Book House, 2007, pp. 116-127.

Long, T.G., 1989. *The Witness of Preaching*. Louisville: Westminster John Knox.

Lötter, E., 2005. *It's me, Anna. Based on a true story*. Roggebaai: Kwela Books.

Louw, D.J., 1999. *Pastoraat as vertolking en ontmoeting. Teologiese ontwerp vir 'n basisteorie, antropologie, metode en terapie*. Wellington: Lux Verbi.BM.

Louw, D.J., 2000. *Meaning in Suffering. A theological reflection on the cross and resurrection for pastoral care and counselling*. Frankfurt: Peter Lang.

McAfee Brown, R., 1984. *Unexpected News. Reading the Bible with Third World Eyes*. Philadelphia: Westminster Press.

McCann, J.C., 2002. *Judges. Interpretation: A Bible Commentary for Teaching and Preaching*. Louisville: John Knox Press.

McClure, J.S., 1995. *The roundtable pulpit. Where leadership and preaching meet*. Nashville: Abingdon Press.

McClure, J.S., 2001. *other-wise preaching. a postmodern ethic for homiletics*. St. Louis: Chalice Press.

McGrath, A.E., 1994. *Spirituality in an Age of Change. Rediscovering the Spirit of the Reformers*. Grand Rapids: Zondervan Publishing House.

McGrath, A.E., 2001. *Christian Theology. An Introduction*. Oxford: Blackwell Publishing.

Mead, L.B., 1993. *More than Numbers. The ways churches grow*. Washington DC: Alban Institute.

Merrill, E.H., 1994. *The New American Commentary. An Exegetical and Theological Exposition*. Volume 4. Broadman & Holman Publishers.

Moltmann, J., 1993. *The Crucified God. The Cross of Christ as the Foundation and Criticism of Christian Theology*. Minneapolis: Fortress Press.

Mouton, J., 2001. *How to succeed in your Masters & Doctoral Studies. A South African guide and research book*. Pretoria: Van Schaik.

Müller, J., 2000. *Reis-geselskap. Die kuns van verhalende pastorale geprekvoering*. Wellington: Lux Verbi.B.M.

Müller, J., 2009. Mense, verhale en strukture: Armoede narratief benader. In F.G. Immink & C. Vos, reds. *God in 'n kantelende wêreld*. Pretoria: Protea Boekhuis, 2009, pp. 20-31.

Müller, J., 2011. *Om te mag twyfel. 'n Gelowige se reis*. Kaapstad: Tafelberg.

Müller, J. & De Koker, W., 2002. Spiritualiteit te midde van 'n kultuur van voorspoed. 'n Fokus op die ooste van Pretoria. *Verbum et Ecclesia*, 23 (2), pp. 432-451.

Nel, A., 2003. *Op soek na God ... buite die kerk? Wen weer ontnugterde gelowiges se vertroue*. Wellington: Lux Verbi.BM.

Nel, M., 1994. *Gemeentebou*. Halfway House: Orion Uitgewers.

Nel, M., 1998. Gemeentebou: 'n Reformatoriese bediening. *Praktiese Teologie in Suid-Afrika*, 13 (2), pp. 26-37.

Nel, M., 2002. Missionêre koers van 58 gemeentes in Suid-Afrika – 'n Empiriese verslag. *Praktiese Teologie in Suid-Afrika*, 17 (1), pp. 53-74.

Niditch, S., 2001. Judges. In J. Barton & J. Muddiman, eds. *The Oxford Bible Commentary*. Oxford: University Press, 2001, pp. 176-191.

Nouwen, H.J.M., 1989. *In the name of Jesus. Reflections on Christian leadership*. New York: Crossroad.

Olwagen, J.M. & Nel, M., 2009. Die liggaam van Christus-metafoor: Perspektiewe op gemeentebou. *Praktiese Teologie in Suid-Afrika*, 24 (2), pp. 248-237.

Oosthuizen, P., 2007. *Ontsnap van depressie*. Kaapstad: Tafelberg-Uitgewers.

Osmer, R.R., 2008. *Practical Theology. An Introduction*. Grand Rapids: Eerdmans.

Park, A.S., 1993. *The Wounded Heart of God. The Asian Concept of Han and the Christian Doctrine of Sin*. Nashville: Abingdon Press.

Pasewark, K.A., 1993. *A Theology of power. Being beyond domination*. Minneapolis: Fortress Press.

Pelzer, D., 1999. *A Man Named Dave. A story of triumph and forgiveness*. London: Orion Media.

Perkins, P., 1995. *First and Second Peter, James and Jude. Interpretation: A Bible Commentary for Teaching and Preaching*. Louisville: John Knox Press.

Perlas, N., 2000. *Shaping Globalization. Civil Society, Cultural Power and Threefolding*. Cape Town: Novalis Press.

Pieterse, H.J.C., 1997. Prediking in ons eietydse ekonomiese situasie. *Praktiese Teologie in Suid-Afrika*, 12 (1), pp. 80-88.

Pieterse, H.J.C., 2001 (a). Sermon preparation in context. *Practical Theology in South-Africa*, 16 (2), pp. 97-118.

Pieterse, H.J.C., 2001 (b). *Prediking in 'n konteks van armoede*. Pretoria: UNISA uitgewers.

Pieterse, H.J.C., 2009 (a). Prediking wat God ter sprake bring in die Suid-Afrikaanse konteks van regstellende aksie. In F.G. Immink & C. Vos, reds. *God in 'n kantelende wêreld*. Pretoria: Protea Boekhuis, 2009, pp. 250-273.

Pieterse, H.J.C., 2009 (b). Beskouinge oor die prediking in situasies van armoede volgens homilitiese literatuur. *Praktiese Teologie in Suid-Afrika*, 24 (1), pp. 134-148.

Pieterse, H.J.C., 2010. 'n Model vir inhoudsanalise van preke oor armoede en aan armes as hoorders. *In die Skriflig*, 44 (1), pp. 121-136.

Shawchuck, N. & Rath, G., 1994. *Benchmarks of Quality in the Church: 21 Ways to Continuously Improve the Content of Your Ministry*. Nashville: Abingdon Press.

Smit, D., 1994. The Self-Disclosure of God. In J. de Gruchy & C. Villa-Vicencio, eds. *Doing Theology in Context. South African Perspectives*. Cape Town: David Philip / New York: Orbis, 1994, pp. 42-54.

Smit, D., 2000. *Son van Geregtigheid*. Kaapstad: Tafelberg.

Smith, G.S., 2000. Evangelicals Confront Corporate Capitalism: Advertising, Consumerism, Stewardship and Spirituality. In L. Eskridge & M.A. Noll, eds. *More Money, more Ministry. Money and Evangelicals in Recent North American History*. Grand Rapids: Eerdmans, 2000, pp. 39-80.

Smith, N., 2010. *Die dood van die God van my vaders. Hoe die lewe in die township Mamelodi my godsbeskouing verander het*. Kaapstad: Griffel Media.

Snyman, G., 2007. *Om die Bybel Anders te Lees. 'n Etiek van Bybellees*. Pretoria: Griffel Media.

Sölle, D., 1967. *Christ the Representative. An Essay in Theology after the 'Death of God'*. London: SCM Press.

Swartz, L., 2010. *Able-Bodied. scenes from a curious life*. Cape Town: Zebra Press.

Trible, P., 1984. *Texts of Terror. Literary-Feminist Readings of Biblical Narratives*. Philadelphia: Fortress Press.

Van Niekerk, A., 2009. Armoede en kultuur. In F.G. Immink & C. Vos, reds. *God in 'n kantelende wêreld*. Pretoria: Protea Boekhuis, 2009, pp. 73-80.

Van Rooyen, E., 2005. *Met 'n eie siekspens. Jeugherinnings*. Kaapstad: Tafelberg-Uitgewers.

Villa-Vicencio, C., 1994. Liberation Theology. In J. de Gruchy & C. Villa-Vicencio, eds. *Doing Theology in Context. South African Perspectives*. Cape Town: David Philip / New York: Orbis, 1994, pp. 184-196.

Wagner, C.P., 1987. *Strategies for Church Growth. Tools for Effective Mission and Evangelism*. Ventura: Regal Books.

Warren, R., 1995. *The Purpose Driven Church – Growth Without Compromising Your Message and Mission*. Grand Rapids: Zondervan Publishing House.

Webster, D.D., 1992. *Selling Jesus. What's wrong with Marketing the Church*. Downers Grove: Inter Varsity Press.

Westermann, C., 1974. The Role of the Lament in the Theology of the Old Testament. *Interpretation*, 28 (1), pp. 20-38.

Wilkinson, B., 2000. *Jabes se Gebed. Bloudruk vir 'n geseënde lewe*. Vereeniging: Christelike Uitgewersmaatskappy.

Williamson, L., 1983. *Mark. Interpretation: A Bible Commentary for Teaching and Preaching*. Louisville: John Knox Press.

Zahn, T., 2006. *Waarom ek gespring het. 'n Vrou se ware verhaal van 'n wanhopige verlede na 'n hoopvolle toekoms*. Vereeniging: Christelike Uitgewersmaatskappy.

UNIVERSITEIT • STELLENBOSCH • UNIVERSITY
jou kennisvennoot • your knowledge partner

Approval Notice New Application

16-Apr-2013
Dreyer, Christian CH

Protocol #: DESC_Dreyer2013

Title: DIE BYDRAE VAN PREDIKING TEN OPSIGTE VAN PARADIGMAVORMING EN PARADIGMASKUIWE BINNE DIE KONTEKS VAN 'N SUKSES-GEDREWE SAMELEWING

Dear Mr. Christian Dreyer,

The **New Application** received on **26-Mar-2013**, was reviewed by members of **Research Ethics Committee: Human Research (Humanities)** via Expedited review procedures on **15-Apr-2013** and was approved.

Please note the following information about your approved research protocol:

Protocol Approval Period: **15-Apr-2013 - 14-Apr-2014**

Standard provisions

1. The researcher will remain within the procedures and protocols indicated in the proposal, particularly in terms of any undertakings made in terms of the confidentiality of the information gathered.
2. The research will again be submitted for ethical clearance if there is any substantial departure from the existing proposal.
3. The researcher will remain within the parameters of any applicable national legislation, institutional guidelines and scientific standards relevant to the specific field of research.
4. The researcher will consider and implement the foregoing suggestions to lower the ethical risk associated with the research.

You may commence with your research with strict adherence to the abovementioned provisions and stipulations.

Please remember to use your **protocol number (DESC_Dreyer2013)** on any documents or correspondence with the REC concerning your research protocol.

Please note that the REC has the prerogative and authority to ask further questions, seek additional information, require further modifications, or monitor the conduct of your research and the consent process.

After Ethical Review:

Please note that a progress report should be submitted to the Committee before the approval period has expired if a continuation is required.

The Committee will then consider the continuation of the project for a further year (if necessary). Annually a number of projects may be selected randomly for an external audit.

National Health Research Ethics Committee (NHREC) number REC-050411-032.

This committee abides by the ethical norms and principles for research, established by the Declaration of Helsinki, the South African Medical Research Council Guidelines as well as the Guidelines for Ethical Research: Principles Structures and Processes 2004 (Department of Health).

Provincial and City of Cape Town Approval

Please note that for research at a primary or secondary healthcare facility permission must be obtained from the relevant authorities (Western Cape Department of Health and/or City Health) to conduct the research as stated in the protocol. Contact persons are Ms Claudette Abrahams at Western Cape Department of Health (healthres@pgwc.gov.za Tel: +27 21 483 9907) and Dr Helene Visser at City Health (Helene.Visser@capetown.gov.za Tel: +27 21 400 3981). Research that will be conducted at any tertiary academic institution requires approval from the relevant parties. For approvals from the Western Cape Education Department, contact Dr AT Wyngaard (awyngaard@pgwc.gov.za, Tel: 0214769272, Fax: 0865902282, <http://wced.wcape.gov.za>).

Institutional permission from academic institutions for students, staff & alumni. This institutional permission should be obtained before submitting an application for ethics clearance to the REC.

Please note that informed consent from participants can only be obtained after ethics approval has been granted. It is your responsibility as researcher to keep signed informed consent forms for inspection for the duration of the research.

We wish you the best as you conduct your research.

If you have any questions or need further help, please contact the REC office at 0218089183.

Included Documents:

Informed Consent
DESC form
Research proposal

Sincerely,

Susara Oberholzer
REC Coordinator
Research Ethics Committee: Human Research (Humanities)

Investigator Responsibilities

Protection of Human Research Participants

Some of the responsibilities investigators have when conducting research involving human participants are listed below:

1. Conducting the Research. You are responsible for making sure that the research is conducted according to the REC approved research protocol. You are also responsible for the actions of all your co-investigators and research staff involved with this research. You must also ensure that the research is conducted within the standards of your field of research.

2. Participant Enrollment. You may not recruit or enroll participants prior to the REC approval date or after the expiration date of REC approval. All recruitment materials for any form of media must be approved by the REC prior to their use. If you need to recruit more participants than was noted in your REC approval letter, you must submit an amendment requesting an increase in the number of participants.

3. Informed Consent. You are responsible for obtaining and documenting effective informed consent using **only** the REC-approved consent documents, and for ensuring that no human participants are involved in research prior to obtaining their informed consent. Please give all participants copies of the signed informed consent documents. Keep the originals in your secured research files for at least five (5) years.

4. Continuing Review. The REC must review and approve all REC-approved research protocols at intervals appropriate to the degree of risk but not less than once per year. There is **no grace period**. Prior to the date on which the REC approval of the research expires, **it is your responsibility to submit the continuing review report in a timely fashion to ensure a lapse in REC approval does not occur**. If REC approval of your research lapses, you must stop new participant enrollment, and contact the REC office immediately.

5. Amendments and Changes. If you wish to amend or change any aspect of your research (such as research design, interventions or procedures, number of participants, participant population, informed consent document, instruments, surveys or recruiting material), you must submit the amendment to the REC for review using the current Amendment Form. You **may not initiate** any amendments or changes to your research without first obtaining written REC review and approval. The **only exception** is when it is necessary to eliminate apparent immediate hazards to participants and the REC should be immediately informed of this necessity.

6. Adverse or Unanticipated Events. Any serious adverse events, participant complaints, and all unanticipated problems that involve risks to participants or others, as well as any research related injuries, occurring at this institution or at other performance sites must be reported to Malene Fouch within **five (5) days** of discovery of the incident. You must also report any instances of serious or continuing problems, or non-compliance with the RECs requirements for protecting human research participants. The only exception to this policy is that the death of a research participant must be reported in accordance with the Stellenbosch University Research Ethics Committee Standard Operating Procedures. All reportable events should be submitted to the REC using the Serious Adverse Event Report Form.

7. Research Record Keeping. You must keep the following research related records, at a minimum, in a secure location for a minimum of five years: the REC approved research protocol and all amendments; all informed consent documents; recruiting materials; continuing review reports; adverse or unanticipated events; and all correspondence from the REC

8. Reports to Sponsor. When you submit the required reports to your sponsor, you **must** provide a copy of that report to the REC. You may submit the report at the time of continuing REC review.

9. Provision of Counselling or emergency support. When a dedicated counsellor or psychologist provides support to a participant without prior REC review and approval, to the extent permitted by law, such activities will not be recognised as research nor the data used in support of research. Such cases should be indicated in the progress report or final report.

10. Final reports. When you have completed (no further participant enrollment, interactions, interventions or data analysis) or stopped work on your research, you must submit a Final Report to the REC.

11. On-Site Evaluations, Inspections, or Audits. If you are notified that your research will be reviewed or audited by the sponsor or any other external agency or any internal group, you must inform the REC immediately of the impending audit/evaluation.